

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI

LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA GÖÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

HÜSEYİN TAPAN

Danışman

Doç. Dr. FERDA ATLI

MALATYA-2023

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA GÖÇ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

HAZIRLAYAN

Doç. Dr. FERDA ATLI

HÜSEYİN TAPAN

MALATYA-2023

TEZ ONAY SAYFASI

ONUR SÖZÜ

Doç. Dr. Ferda ATLI'nın danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlamış olduğum “**LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA GÖÇ** ” başlıklı çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden olduğumu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Hüseyin TAPAN

ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR SAYFASI

Latife Tekin 1980 sonrası Türk edebiyatının önemli yazarlarından bir tanesidir. Henüz küçük yaşlardayken Kayseri'den İstanbul'a göç edip ailesiyle birlikte şehre taşınan yazar, ilerleyen yıllarda Bodrum'a yerleşmiştir. Üretken bir yazar olan Tekin, ilk kez 1983 yılında başladığı yazarlığı 2022 yılında yazdığı *Zamansız* adlı eseriyle devam ettirmiştir. Çocukken göç ettiği için hayatının kalanında ve sanat anlayışında göçün yazar üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Romanlarının çoğunda göç hadisesini işleyen yazar bazı romanlarında ise kadın ve çevre sorunlarına değinmiştir.

Göç, genel olarak yer değiştirme olarak nitelendirilebilir. Tarih boyunca yapılan göç hareketlerinin birçok sebebi vardır. Göç, hem göç eden üzerinde hem de göç edilen yer üzerinde bir değişime sebep olur. Tarih boyunca Türk edebiyatında birçok yazar ve şair tarafından işlenen göç konusu Latife Tekin'in romanlarında da kendine yer bulmuştur.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Latife Tekin'in hayatı ve edebi kişiliğini anlatılmaktadır. İkinci bölümde göçün tanımı, göç türleri, göçün sebepleri ve sonuçları ile birlikte Türk edebiyatında göç konuları yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise Latife Tekin'in romanlarında göçün nasıl işlendiği ele alınmıştır. Çalışmada ayrıca kültürel şokun tanımı, örnekleri ve Latife Tekin'in romanlarında kültürel şokun nasıl yer aldığı incelenmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen danışmanım saygıdeğer Doç. Dr. Ferda ATLI'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmamda kaynaklara ulaşmamda her türlü yardımı sağlayan İrfan Tapan ve Ramazan Tapan'a sağladıkları olanaklardan dolayı teşekkür ederim.

ÖZ

Latife Tekin'in Romanlarında Göç

Latife Tekin 1980 sonrası Türk edebiyatının önemli yazarlarından bir tanesidir. Daha çok romanları ile tanınan yazar, deneme ve öykü türünde de eserler vermiştir. Ayrıca *Bir Yudum Sevgi* adlı bir sinema filminin senaristliğini de yapmıştır. Romanlarını yazarken daha çok kendi hayatından esinlenen yazar bununla birlikte gözlemlerinden de yararlanarak kahramanlarını sıradan insanlardan seçmiştir. Yazarlığının ikinci evresinde doğaya yönelen yazar, İnsanların çevreye verdiği zararı ve kadınların sosyal hayatta yaşadığı sıkıntıları ekofeminist bir yaklaşım ile işlemiştir.

Romanları birçok disiplinin tez çalışmalarına kaynaklık eden Latife Tekin, edebiyat eleştirmenlerine göre postmodern edebiyatın önemli temsilcilerinden bir tanesidir. Ayrıca kullandığı masalımsı dilden dolayı büyülü gerçekçilik akımının izlerini taşıdığını söylemek de mümkündür. Romanlarında yaşadığı sosyal çevreyi sıklıkla işleyen yazar, dönemin sosyal meselelerinden bağımsız değildir. Kendisi gibi göç eden insanların yaşadığı sıkıntıları, kente alışma çabalarını, kültürel çatışmalarını başarılı bir şekilde işleyen yazar, çevre ve kadın sorunlarına da değinmiştir.

Göç, genel olarak insanların bireysel ya da kitlesel olarak gönüllü ya da zorunlu bir şekilde yaşadığı yerleri terk edip başka bir coğrafyaya, ya da şehre yerleşmesine denir. Latife Tekin, İstanbul'a göç eden bir ailenin çocuğu olduğu için romanlarında doğrudan ya da dolaylı olarak göç konusuna değinmiştir. Bu tez çalışmasında yazarın romanları iki başlık altında incelenmiştir. *Sevgili Arsız Ölüm*, *Berci Kristin Çöp Masalları*, *Buzdan Kılıçlar*, *Aşk İşaretleri*, *Ormanda Ölüm Yokmuş*, *Unutma Bahçesi*, *Manves City*, *Sürüklenme* yazarın göç temasını işlediği romanlarıdır. Yazar bazı romanlarında ise göç konusuna değinmeyerek kadın ve çevre sorunlarını anlatmıştır. *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*, *Altınçayır Vadisinin Çocukları*, *Zamansız* bu eserlere örnektir. Yazar, *Gece Dersleri* adlı eserinde ise bir zamanlar içinde bulunduğu örgüt hayatına dair bir değerlendirme yapar.

1980 sonrası Türk edebiyatının önemli yazarlarından biri olan Latife Tekin, sosyal bir konu alan göç temasını eserlerinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Göçün birey, aile, toplum ve çevre üzerindeki etkisine değinen yazar, romanlarında hem kendi hayatından esinlenmiş hem de gecekondular bölgesindeki insanların yaşantısına değinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Latife Tekin, Göç, Kültürel Şok, Roman, Türk Edebiyatı

ABSTRACT

Migration in Latife Tekin's Novels

Latife Tekin is one of the important writers of Turkish literature after 1980. The author, who is mostly known for his novels, has also produced works in the genre of essays and short stories. He also wrote the screenplay of a movie called *Bir Yudum Sevgi*. The author, who was inspired by his own life while writing his novels, also chose his heroes from ordinary people by making use of his observations. The author, who turned to nature in the second phase of his writing, dealt with the damage of people to the environment and the problems women experience in social life with an ecofeminist approach.

Latife Tekin, whose novels are the source of thesis studies of many disciplines, is one of the important representatives of postmodern literature according to literary critics. It is also possible to say that he bears the traces of the magical realism movement due to the fairy-tale language he uses. The author, who frequently deals with the social environment he lives in in his novels, is not independent of the social issues of the period. The author, who successfully deals with the problems experienced by immigrants like himself, their efforts to get used to the city, and cultural conflicts, also touched on the environment and women's problems.

Migration, in general, is the movement of people, individually or in groups, to leave the places where they live voluntarily or compulsorily and settle in another geography or city. Since Latife Tekin is the child of a family that immigrated to Istanbul, she directly or indirectly touched on the subject of migration in her novels. In this thesis, the novels of the author were examined under two headings. *Sevgili Arsız Ölüm*, *Berci Kristin Çöp Masalları*, *Buzdan Kılıçlar*, *Aşkİşaretleri*, *Ormanda Ölüm Yokmuş*, *Unutma Bahçesi*, *Manves City*, *Sürüklenme* are the novels in which the author deals with the theme of migration. In some of his novels, the author did not touch on the issue of migration, but explained the problems of women and the environment. *Muinar*, *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*, *Altınçayır Vadisinin Çocukları*, *Zamansız* are examples of these works. In his work, *Gece Dersleri*, the author makes an assessment of the organizational life he was once in.

Latife Tekin, one of the important writers of Turkish literature after 1980, successfully handled the theme of migration, which is a social subject, in her works. Touching on the impact of migration on the individual, family, society and environment, the author was inspired by both his own life and the lives of people in shantytowns in his novels.

Keywords: Latife Tekin, Migration, Cultural Shock, Novel, Turkish Literature

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ/TEŞEKKÜR SAYFASI	ii
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	x
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.1. Latife Tekin'in Hayatı	1
1.2. Sanat Anlayışı.....	4
İKİNCİ BÖLÜM	8
2.1. Göç	8
2.1.1. Göç Türleri.....	10
2.1.1.1. Gönüllü Göç	10
2.1.1.2. Zorunlu Göç	12
2.1.1.3. İç Göç	12
2.1.1.4. Dış Göç	13
2.1.1.5. Beyin Göçü	15
2.1.2. Göçlerin Sebepleri	16
2.1.3. Göçlerin Sonuçları	27
2.1.3.1. İşsizlik	27
2.1.3.2. Gecekondulaşma ve Alt Kültür	29
2.1.3.3. Altyapı ve Hizmet Yetersizliği	33
2.1.3.4. Kültürel Şok	34
2.2. Türk Edebiyatında Göç.....	36
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
3.1. Göç Temasının İşlendiği Romanlar	47
3.1.1. Sevgili Arsız Ölüm	47
3.1.1.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç.....	51
3.1.1.1.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında İnanç.....	51
3.1.1.1.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Gelenek	54

3.1.1.1.3. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Aile.....	56
3.1.1.1.4. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Ekonomik Faaliyetler.....	58
3.1.1.1.5. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Eğitim.....	60
3.1.1.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Kültürel Şok.....	61
3.1.1.2.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Huvat'ın Köye Getirdikleri Karşısında Yaşanılan Şok.....	63
3.1.1.2.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç İle Beraber Yaşanılan Kültürel Şok	64
3.1.2. Berci Kristin Çöp Masalları	66
3.1.2.1. Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Gecekondulaşma	68
3.1.2.2. Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Ekonomik Faaliyetler ve İşsizlik	74
3.1.2.3. Berci Kristin Çöp Masalları Romanında İnanç ve Gelenek.....	87
3.1.2.4. Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Kültürel Şok	89
3.1.3. Buzdan Kılıçlar	90
3.1.3.1. Buzdan Kılıçlar Romanında Yoksulluk	95
3.1.3.2. Buzdan Kılıçlar Romanında Göç ve Gecekondulaşma.....	98
3.1.3.3. Buzdan Kılıçlar Romanında Aile	102
3.1.4. Aşk İşaretleri.....	103
3.1.4.1. Aşk İşaretleri Romanında Göç ve Gecekondu	107
3.1.5. Ormanda Ölüm Yokmuş	109
3.1.5.1. Ormanda Ölüm Yokmuş Romanında Göç	116
3.1.6. Unutma Bahçesi	118
3.1.6.1. Unutma Bahçesi Romanında Göç	122
3.1.7. Manves City	126
3.1.7.1. Manves City Romanında Göç	134
3.1.8. Sürüklenme	138
3.1.8.1. Sürüklenme Romanında Göç	143
3.2. Latife Tekin'in Diğer Eserleri	144
3.2.1. Gece Dersleri	144
3.2.2. Muinar	146
3.2.3. Rüyalarda ve Uyanışlar Defteri	147

3.2.4. Altınçayır Vadisinin Çocukları.....	148
3.2.5. Zamansız.....	148
SONUÇ.....	151
KAYNAKÇA.....	158

KISALTMALAR LİSTESİ

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TDK : Türk Dil Kurumu

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Latife Tekin'in Hayatı

1957 yılında Kayseri'nin Bünyan ilçesine bağlı Karacefenk köyünde doğmuştur. Çocukluğunu burada geçiren Tekin, ilerleyen yıllarda ailesinin göç etmesiyle birlikte uzun süre buraya dönememiştir.

“Annem beni 31 Aralık 1957 gecesi tek başına doğurmuş, sancısı sıklaşmış ama o yine de ineklerin gürültüsünü duyup ahıra inmiş, onları yoklamak için. Az daha doğuyormuşum orda. Güçlkle yukarı çıkmış. Göbeğimi tek başına kesmiş. Tuzlayıp sarmaladıktan sonra büyük ablamı uyandırmış. Yıllar sonra, ‘Ben doğuyorum, sen hâlâ ineklere bakmaya gidiyorsun’ diye şakalaşırdım onunla”(Özer, 2005: 3).

Tekin 2005 yılında Pelin Özer’e verdiği röportajda eleştirmen Mehmet Fuat’ın kendisinden bir kapak yazısı istediğini bu sebeple de şu yazıyı yazdığını söyler.

“1957 yılında Kayseri’nin Bünyan kasabasına bağlı Karacafenk köyünde doğdum. Yürümeyi öğrenir öğrenmez okula başladım. Okul, evimizin erkek odasıydı. Sedirlerin altında cinlerle oynasırken okumayı, yazmayı öğrendim. Karacafenk’te sedirlerin altında cinler ve periler yaşardı. Çocukluğum onların arasında geçti. Gizlice onların derneğine girdim. Evlerini gezdim. Dügünlerine gittim. Dillerini, gündüz ve gece oyunlarını öğrendim. Babam İstanbul’da çalışırdı. Annemin yüreği yaralı, garip bir kadın olduğunu kim söyledi bana şimdi unuttum. Okuyup yazar, dikiş diker, iğne yapar, Kürtçe ve Arapça bilirdi. Köye gelen çingenelere adını duymadığım yerleri, insanları sorardı. Onun geçmişinin aranıp durması çocukluğuma bulaşan ilk acıydı. Babam İstanbul’dan torba dolusu parayla döner, köyü başına toplardı. Evimiz tuhaf aletlerle doluydu. Ne işe yaradığını anlamadığım büyüdü demirler. Zembekli saat, radyo, gramofon, mavi kocaman bir yolcu otobüsü, patos, tulumba, kamyon ve traktör.

1966 yılında İstanbul’a geldim. Çocukluğum keskin bir acıyla ikiye bölündü sanki. Gerçekleşmeyen düşler, aralarında doğup büyüdüğüm insanları paramparça etti. Babam hızla işçileşti ve giderek işsiz kaldı. İki ağbim ve kardeşim inşaatlarda işe girdi. Yedi kardeşin arasından titrek bir gölge gibi sıyrılıp liseyi bitirdim. Korku ve yalnızlığın içinden okula gitmenin bedelini ödedim. İnanılmaz savrulmalar, inkâr ve baskının bin çeşidi. Kente ayak uydurabilmek için boğuşup durdum. Her yanım yara bere içinde kaldı. Boğuşurken birlikte doğup büyüdüğüm insanlardan ayrı düştüm. Ama kendi öz değerlerimi, dilimi ve o insanların durulmaz bir coşkuyla bana taşıdıkları sevgiyi koruyabilmek için direndim”(Özer, 2005: 22-23)

Yazarlık hayatının şekillenmesinde anne ve babasının büyük bir yeri vardır. Tekin, ailesine dair verdiği bilgilerde annesi babasının da tıpkı kendisi gibi farklı illerden Kayseri’ye göç sonucu geldiklerini belirtir.

“Kayıp bir geçmişi var annemin. Daha doğrusu ben çocukken gidemediği, ulaşamadığı bir baba evi, anne evi var.

Ben ilkokul dördüncü sınıftayken bulduğumuz bir ablam var. Annemin daha önceki evliliğinden, kaybolmuş bir abla... Annem henüz bebekken ayrılmış ondan, sonra kaybetmiş izini. Annemin hikâyesi olduğu için anlatmıyorum. Annem, onu yıllarca aramıştı ama ablam buldu bizi sonunda. Annemin ablamı aradığı yıllarda, olup biten şeyin farkına vardığımda, hatırlıyorum, salıncaklara binerdim ve hep ablamı hayal ederdim. Onun adı da Latife. Annem koydu benim adımları. Beni hep 'iki kızım' diye severdi çocukken”(Özer, 2005: 8-9).

Yazarın annesi ile ilgili anlattıkları kendi romanlarında da karşımıza çıkmaktadır. Çünkü *Sevgili Arsız Ölüm* romanında sonradan ortaya çıkan bir abla görülmektedir. Yazarın annesi gibi babası da romancılığında önemli bir etkiye sahiptir.

“Babam ama onun ailesinin de bir göç masalı var, yüzyıl öncesine giden, önce Bünyan’a gelmişler. Daha sonra yedi kardeş Bünyan’dan dağılmış, yedi ayrı köy kurulmuş.

Babam yalıtım ustasıydı. Çok erken yıllarda gelmiş İstanbul’a ve Radyoevi’nin, Teknik Üniversite’nin yalıtım işlerini yapmış. Pek çok mekânda emeği geçmiş. Aylarca bir iş yerinde çalışırdı babam, sonra orası hep masal diyarı gibi anlatılırdı evde. Fabrika işçileri, Radyoevi, üniversite binası... Çok net anımsarım o hikâyeleri. Sanatı olan bir adamdı babam. Isı yalıtımı yaptıkları için, havalandırmayla ilgili mühendislerle çalışırdı, çok sayıda mühendis dostu vardı, daha çok makine mühendisleri... Bünyan’daki evimize misafir olarak getirirdi onları. Birlikte ava giderlerdi”(Özer, 2005: 46-47).

Romanında İstanbul’a çalışmaya giden bir babanın sonra ailesiyle birlikte göç etmesini anlatan Tekin’in, kendi babasından etkilenip kahramanını oluşturduğu net olarak söylenebilir.

Latife Tekin, dokuz yaşındayken ailesiyle birlikte İstanbul’a göç etmiştir. 1966 yılında İstanbul’a göç eden aile Beşiktaş’ta bir eve yerleşir. Yazar, İstanbul’a göç esnasında ve sonrası yaşadıklarını şöyle anlatmaktadır:

“Babam uzun yıllar gidiyor, şehirlerde çalışıyor ve hâlâ elektrik yok zaten köyde o yıllarda da. Yol bile... Bir asfalt yol falan öyle bir yol yok. Kasabaya çok uzak bir köy değil ama yol filan yok. Kayıp yani orada bir sürü şey. Bir dağ köyü karların altında kalıyor bütün bir kış boyunca. Böyle bir yer ve işte Kayseri var. Kayseri yine bir şehir. Arada annem beni götürürdü. Ama İstanbul çok büyük. Deniz var. Deniz’in olması çok büyüleyici bir şey. İstanbul’a gelmek sarsıcı bir şey çocuk için çünkü nereye geldiğimizi hiç bilmiyoruz. İstanbul çok şaşırtıcı bir Anadolu kentinden çok farklı ve ilginç. Hep onu söylüyorum babam bizi gecekonduya getirmiş olsaydı belki daha az yaralanırdık. Kendi

benzerlerimiz olacaktı etrafımızda, çevremizde. Babam bizi Beşiktaş'a getirdi. Beşiktaş'ta Yıldız'da büyüdüm ben. Hep onu söylüyorum Kayserililer gecekondulaşma macerasında yoklar. Çünkü bin yıllık bir ticaret kültürü var orada. Babam Kayserililer içinde çok temiz, çalışkan, mahzun bir insandı. Hani hep vardır ya o gözü açık Kayserili hikâyesi. Gözü açık Kayserililerden değildi. Daha masal gibi bir adamdı. Oradan Beşiktaş'a, İstanbul'a geldik. Gecekondulaşma macerasının içinde yoklar. Kent merkezine göçmüşler daha çok yani Fatih, Beşiktaş, Üsküdar gibi. Babam da bizi Beşiktaş'ta yoğun bir Kayserili nüfusu olan Yenimahalle'ye getirdi. Yenimahalle, Yıldız... Yıldız da Yıldız sarayı çalışanları için kurulmuş bir mahalle. Çok güzel bir mahalle. Bahçeler içinde köşkler, konaklar... Mimari de çok farklı çünkü Kayseri'de taş mimari, taş evler. Meşhur bir Kayseri taşı vardır. Mimari çok farklı burada ahşap kullanılmış, böyle bir eve geldik (söyleşinin yapıldığı Arnavutköy'deki ahşap, tarihi ev kastediliyor), böyle bir evin bir katına. Yoksullaşmış mahalle. O köşkler çürümüş. Tıklım tıklım o göçle gelen insanlar bütün o ahşap evlerin bir katına, bodrum katının bir odasına... Büyük bir kalabalık. Bir göç dalgası var o göç dalgası içinde biz de geldik. Beşiktaş'a yani güzel bir mahalleye geldik ama tabii ki yine etrafımızda göçle gelen insanlar var ama Türkiye'nin çeşitli yerlerinden. Biz üst katta oturuyorsak alt katta Karadeniz'den gelmiş bir aile. Gelenekler, alışkanlıklar her şey farklı. Bu da aslında hem bir zenginlik hem ürkütücü bir şey.”(Can, 2018: 155)

İlk ve ortaöğretimine İstanbul'da devam eden Tekin, 1974 yılında Beşiktaş Kız Lisesi'nden mezun olur. “Tekin, liseden sonra 1976-1977 yıllarında yaklaşık bir buçuk yıl İstanbul Telefon Başmüdürlüğünde memur olarak çalışır. Doğum nedeniyle ayrıldığı işine bir daha geri dönmez ve yazarlığı kendine uğraş edinir. 1997'de Bodrum'a bağlı Gümüşlük beldesine yerleşir”(Balık 2011: 24-25). Yazar, memurluk görevinden ayrıldıktan sonra siyasi bir kimliğe bürünür. “O dönemde sol bir yapı içinde aktif rol üstlenmiştir. İlerici Kadınlar Derneği'nin şube başkanlığında bulunur. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra siyasi kimliğini sorgular ve bağlı bulunduğu sol yapıdan ayrılır. Bu yapıyla olan bağlantısını ve ondan ayrılışını *Gece Dersleri* adlı eserinde dile getirmiştir”(Yitik 2019: 2). Yazar, iki evlilik yapmıştır. İlk evliliği Ertuğrul Bey ile olmuştur. Bu evlilikten bir oğlu olmuş ve adını Mehmet koymuşlardır. İkinci evliliğini ise Latif Demirci ile yapar. Bu evlilikten de Yasemin adında bir kızı olur.

1.2. Sanat Anlayışı

Edebiyat hayatına dergide yazdığı yazılarla başlayan yazarların aksine Tekin, 1983 yılında yayımlanan ilk kitabı *Sevgili Arsız Ölüm* ile birlikte yazarlık hayatına başlamıştır. “Latife Tekin, ilk eseri *Sevgili Arsız Ölüm*'den yola çıkılarak Latin

Amerika çıkışlı büyülü gerçekçilik akımının temsilcilerinden biri kabul edilir”(Açıkyol, 2017: 4). Toplamda 11 romanı bulunan yazar ayrıca Atıf Yılmaz’ın yönettiği “*Bir Yudum Sevgi*” filminin senaryosunu da yazmıştır. Yazar, kendi roman anlayışını şu şekilde dile getirir:

“Romanı en basit anlamıyla, toplum-birey çatışmasının sonucunda ortaya çıkmış bir biçim olarak ele alıp roman kahramanının dramatik bir maceraya atılmasını beklediğimizi düşünelim. Ben kahramanlarımdan böyle bir şey beklemediğimi söyleyebilirim. Ben anlattığım insanların tabii ki bir maceraya, en azından bir göç macerasına atıldıklarını biliyorum ama teke tek, toplumla düşünsel ve ruhsal bir çatışma içine girip bunu bilinçli bir biçimde yaşadıklarını, kendileri için özel bir hayat hikâyesi kurma arzusu içinde olduklarını sanmıyorum”(Özer 2005: 126).

Tekin, romanlarında sosyal konuları işleyerek kendi döneminde yaşanan olayları başarılı bir şekilde eserlerine yansıtmıştır. “Latife Tekin, gerek kendisinden önce gerekse kendisinden sonra çeşitli kaygıların nesnesi olarak var olan yoksulları, bir özne olarak edebiyata sokmayı başarmıştır. Onların minör edebiyatını kurmuştur”(Altuğ, 2002: 82). İlk dönem romanları kendi hayatından izler taşır. Son dönem romanlarında ise yazma konusunda daha olgunlaşarak yeni arayışlara yönelmiştir. Şehir hayatının getirdiği bunalım hali romanlarında görülmektedir. Dili başarılı bir şekilde kullanan yazar, kahvehanelerden ve babasının anlattığı masallardan etkilenerek bunları romanlarında kullanmıştır. “*Sevgili Arsız Ölüm*’ü yazmaya karar verdiğimde babamla da konuştum tabii. Bana güzel hikâyeler yazdırdı”(Özer, 2005: 46). Yazarın kendi yaşadıkları ve ailesinden duydukları romanların daha başarılı olmasını sağlamıştır. “*Sevgili Arsız Ölüm*’de anlattığım özel bir hikâye değildi, Türkiye’nin hikâyesiydi”(Özer, 2005: 26). Tekin, her ne kadar kendi hayatını romanlaştırmış gibi görünüyor olsa da aslında bunun sadece kendi hayatı olmadığını ülkede yaşayan insanların çoğunun ortak hikâyesi olduğunu belirtmiştir.

Romanlarında kullandığı masalımsı dil kendisine ailesinin ve yaşadığı çevreden kalmıştır. “Kitaplarımda kullandığım dil, yazı dilim babamın dili. Annem, Kürtçe ve Arapça konuşulan yerlerde doğup büyüdüğü için Kayseri’de bir anlamda dilsiz kaldı. Kırık bir Türkçe’yle konuşurdu, evimizde konuşulan dil babamın diliydi”(Özer, 2005: 46). Yazar, alıştığı bu dil sayesinde romanlarında o coğrafyaya

ait yerel bir dil kullanarak inandırıcılığı arttırmıştır. Yazar, kendi sanat görüşünün oluşmasında babasının etkisini şöyle anlatmıştır:

“Bir kez eğilirsen sonsuza dek eğilirsin gibi bir bilgi var, bana aktarılmış. O yüzden hiç eğilmeyeceksin. Bir gün aç kalmakla ölmezsin. İnsanı böyle dirençli olmaya iten bir şey vardı babamda, çok önemsiyorum bu duyguyu. Derinden derine yazar olacağım, kitaplar yazacağım dediğimde, bana daha en başta yazabileceğinin en iyisini yaz dedirten, babamdan geçen bu duygudur. Mademki roman yazıyorum; aç da kalsam, çok zor durumda da olsam, o benim onurumdur, namusumdur, onu başka bir şeyle değiştirmem dedim, daha başlangıçta”(Özer, 2005: 52).

Yazar, romancılık anlayışının oluşmasını açıklarken yazarlığını babasına borçlu olduğunu aktarır. “Ruhum babama benzer, hep öyle hissedirim. Hikâyelerin çoğunu annemden almışımıdır ama beni yazar yapan şeyi babama borçluyum. Dünyevi bir adam değildi benim babam. Hayalperestti, zihni yukarlarda uçardı”(Özer, 2005: 43). Yazarın babasının bu hayalperestliği yazarda sadece bilinenleri, görünenleri anlatmakla yetinmeyip görünmez ruhların ve cinlerin dünyasını da anlatma bilinci oluşturmuştur.

Yazarın sanat anlayışı zaman içerisinde değişime uğramıştır. İlk dönem romanlarında kente göç eden insanların sıkıntılarını anlatan yazar sonraki romanlarında ise doğaya yönelerek insan ve doğa ilişkisini yazmaya başlamıştır.

“Latife Tekin’in nasıl ki hayatını Karacafenk yaşantısı ve İstanbul yaşantısı olarak ikiye ayırmak mümkünse; yazın hayatını da ikiye ayırmak mümkündür. Latife Tekin’in yazarlığının ilk dönem eserleri olarak değerlendirilebilecek *Sevgili Arsız Ölüm* ve *Berci Kristin Çöp Masalları* ile daha sonra kaleme aldığı sırasıyla *Gece Dersleri*, *Buzdan Kılıçlar* ve *Aşk İşaretleri* adlı romanları, Tekin’in yazarlığının ilk evresi olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü *Ormanda Ölüm Yokmuş* adlı romanıyla birlikte Latife Tekin’in yazın anlayışında belirli bir kırılmanın yaşandığı çok açıktır. Tekin, bu romanında bütünüyle doğa korumacı bir anlayışa yöneldiğinin ilk sinyallerini vermektedir.”(Karaman, 2020: 72)

Yazarlığının ikinci evresini oluşturan doğaya yönelim ve kadınlara önem verme anlayışı yazarın romanlarında ekofeminist bir anlayışın olduğunu göstermektedir.

“Tekin, ekofeminist motiflerle kaleme aldığı son romanında, doğanın kentin yıkıcı etkisinin altında olduğunu ve ayrıca doğanın erkeklerce yok edildiği düşüncesini politik bir duruş sergileyerek

doğanın doğayı kente karşı savunulması gereken bir biçimde konumlandırmıştır. Natüralist edebiyat yaklaşımının hakim olduğu romanda İstanbul kenti romandaki karakterlerinin bir taraftan kaçmaya çalıştığı, diğer taraftan ise özlediği bir yer olarak gösterilmektedir.”(Eryiğit Erol, 2022: 47)

Latife Tekin, dili romanın önemli unsurlarından biri olarak görmektedir. Dil ile hâkimiyet arasında güçlü bir bağ olduğuna inanan yazar, dil eksikliğini ise *Aşk İşaretleri* romanında bir yoksunluk olarak görmektedir. Ona göre dil, insanın yönetebilme becerisi için mutlaka olması gereken bir unsurdur.

“Dili bir roman kahramanı olarak gören Latife Tekin, anlam hakkındaki düşünceleriyle birlikte değerlendirildiğinde, roman yazmayı, yazınsal olmaktan çok düşünsel, felsefi ve politik bir uğraş ve arayış olarak görür. Tekin’in son dönemlerde özellikle cinsel kimliğe yaslanan söylemleri öncelmesi, önemsemesi ve önemsenmesini istemesinin yanı sıra politik çıkışlarının da romanlarının kurgusal evreninin oluşmasındaki etkin kaynaklardan olduğu söylenebilir.”(Balık, 2011: 32)

Latife Tekin’in romanlarında göç önemli bir yer tutmaktadır. Kendisi de göç eden bir ailenin içerisinde yer aldığı için ilk dönem romanlarında göçün getirdiği sorunları romanlarına konu edinmiştir. Göç sonucu oluşan gecekondu mahallelerinde yaşayan insanları ve göç ile birlikte şehirde yoksullaşan inşaları sıklıkla işleyen yazar son dönem romanlarında ise şehir hayatından bunalan insanların köylere dönmesini konu edinir. “Latife Tekin birçok söyleşisinde köyden kente göç hareketinin kendisi için travmatik bir durum olduğunu söyler. Bu sebepten yazarın birçok romanın konusu köyden kente göç, gecekondulaşma ve yoksulluk temalı eserlerdir. Eserlerini otobiyografik teknikle yazdığını ifade eder”(Arslan, 2022: 36). Yazar, göç hadisesini evrensel bir sorun olarak gördüğü için son dönemlerde Ortadoğu ve Asya ülkelerinden Anadolu coğrafyasına olan göçleri de romanında işlemiştir. Büyük şehirlere çalışmak için gidip orada tutunamayan insanlar ile mülteci olarak ülkeye gelen insanları aynı romanda birleştirmeyi başaran Tekin, göçün insan hayatı üzerinde bıraktığı izleri başarılı bir şekilde yansıtmıştır. Eserler şu şekilde sıralanabilir:

a)Romanları

Sevgili Arsız Ölüm (1983)

Berci Kristin Çöp Masalları (1984)

Gece Dersleri (1986)

Buzdan Kılıçlar (1989)

Aşk İşaretleri (1995)

Ormanda Ölüm Yokmuş (2001)

Unutma Bahçesi (2005)

Muinar (2006)

Manves City (2018)

Sürüklenme (2018)

Zamansız (2022)

b)Denemeler

Rüyalar ve Uyanışlar Defteri (2009)

c)Anı-Öykü

Gümüşlük Akademisi (1997)

Altınçayır Vadisi'nin Çocukları(2020)

d)Senaryo

Bir Yudum Sevgi (1984)

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Göç

İnsanlar var olduğundan itibaren farklı yerlere gitme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu yer değiştirme zamanla diğer insanları da etkileyerek bir hareketlenme ortaya çıkarmıştır. Bu yer değiştirme işlemi ise göç olarak adlandırılmıştır. Kısaca böyle tanımlansa da göç kavramı hakkında birden fazla görüş vardır. “Ekonomik, siyasi,

sosyal, kültürel, dini vb. nedenler ile insanların buldukları yerden ayrılıp, coğrafi olarak yer değiştirmeleri göç olarak adlandırılmaktadır”(Eren Yalçın-Öcal Kara, 2016: 155). Ya da “şahıs veya toplulukların fiili ikametgâhlarını isteyerek veya zorla, kalıcı ve belirli bir süreyi kapsayıcı şekilde gerçekleştirdikleri fiziki mekân değişikliğidir”(Yıldırım, 2007:966). Bir başka görüş ise “yapılmak istenen asıl yerinden, ulaşılmak istenen yere harekettir”(Karpat, 2003:3) şeklindedir. Göçteki amaç farklı yerler keşfetmektir. “Göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi ve doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir”(Adıgüzel, 2018:3). Görüldüğü gibi göç ile alakalı birbirinden farklı tanımlar görmek mümkündür ancak hepsinin çıkış noktası insanın mekânsal değişikliğidir. “Göç, ekonomik, siyasi, ekolojik, veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir”(Yalçın, 2004: 13). Eski dönemlerde insanlar bir hayat tarzı olarak göç etmişlerdir. “Nüfusun bir yerden başka bir yere hareketi olarak tanımlanan göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur”(Oral- Çetinkaya, 2017: 2). Tük Dil Kurumu’na göre ise göç: “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlanmaktadır.

“Göçler insan tarihini, hatta yaşayan mahlûkların ve bitkilerin hayatını ve yeryüzüne dağılımını değiştiren en etken olgudur. Gerçekten insanlar belirli bir yerden diğer bir yere göç ederken gıdalarını veya taşımada kullandıkları hayvanlarını, tohum çeşitlerini vs. beraberlerinde götürmüş ve başka bölgelere yaymışlardır. Ama her şeyden önce göçler farklı fizyolojik yapısı, dili, dini, adetleri olan insanları diğerleriyle kaynaştırmış, değişik toplumların ve örgütlenme şekillerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kabile, aşiret, kavim, millet ve başka insan topluluklarının ortaya çıkmasını, değişmesini ve yeni siyasi veya kültürel kimlik kabullenmelerini sağlayan güç yine göçler olmuştur. Gerçekten toplumların kültürel değişim süreçlerinde, hatta çeşitli kültürlerin karışımından yeni kültürler yaratan ana güçlerden birisi şüphesiz göçtür. Dünya tarihi boyunca hatta tarih ortaya çıkmadan evvel göçler daima var olmuştur. Bugün bildiğimiz Kuzey ve Güney Amerika, Avustralya gibi ülkeler göçler sayesinde oluşmuşlar ve halen oluşmaktadırlar”(Erdoğan-Kaya, 2015: 23).

Toplumların oluşmasında göçler önemli bir yere sahiptir. Göç, eski dönemlerden itibaren insanların yaşadıkları bir olaydır. Göçlerin çok farklı sebepleri

olsa da sonuçlar bakımından ortak bir noktaya sahiptirler. Genel olarak göç eden insanlar gittikleri yerlerin kültürüne ayak uyduramadığı için oranın yerli insanları ve kültürü ile bir çatışma içine düşerler. Türk milleti göçebe bir hayat sürdüğü için sürekli ortam değiştirmiştir. Türkler yaz ve kış farklı yerlerde obalarını kurarak hayvanlarını otlatmıştır. Bu iki otlak arasında gidip gelmek de göç olarak nitelendirilebilir. Kavimler Göçü de Türklerin etkin olarak rol aldığı bir gelişmedir. Eskiden insanların yaşam tarzları daha farklı olduğu için modern zamanlarda yapılan göçler ile aynı sonuçlar doğmamıştır. Ancak bu gelişme Türklerin göç ettikleri yer olan Avrupa kıtasında büyük etki yaratmıştır. Bu göçler ile zayıflayan Roma İmparatorluğu yıkılmıştır.

“Türklerin çeşitli sebeplerden dolayı anayurtlarından ayrılmaları ile başlayan kavimler göçü neticesinde Batı Roma imparatorluğunun sonunu hazırlayan birtakım olaylar cereyan etmiştir. Türklerin önlerinde bulunan Germen kavimlerini batıya doğru itmeleri, bu kavimlerin Roma İmparatorluğunun sınırlarını tehdit etmesine neden olmuştur. İmparator 1. Theodosius(379-395) döneminde bir yandan içeride ekonomik, dini, toplumsal karışıklıklar yaşanırken diğer yandan devletin sınırları barbar akınları ile büyük bir tehlike altına girmiştir. Böyle bir ortamda 1. Theodosius 395 yılında imparatorluğu iki oğlu Arkadius ve Honorius arasında taksim etmiştir. Bu taksimat doğu ile batı arasında kesin bir ayrılığı hedeflemezken esasen de bir ayrılığın başlangıcı olmuştur”(Çapan, Güvenç 2017: 629).

Bu göçlerin başka bir sonucu ise Türk kültürünün Avrupa'ya taşınmasıdır. Bu taşınma neticesinde yeni kurulan devletlerin teşkilatları da etkilenmiştir. Türkler gittiklere yerlerde çoğunluğu elde ettikleri zaman Orta Asya'daki gelenek ve göreneklerini buralarda da yaşatmaya başlamışlardır.

“10. asırdan itibaren Türk kavimleri Orta Asya bozkırlarından, Anadolu'ya, Avrupa'ya ve Güney Asya ile Orta Doğu ve Kuzey Avrupa'ya yayılmıştır. Bu kavimlerin yaşadıkları kültürel ve dini hayatlarındaki farklılaşmalar ile eski kültürlerinden alıp sürdürdükleri benzerliklerin tespit edilmesi Türk kimliğinin ve kültürünün ortak kodlarının belirlenmesi, değişim ve gelişim aşamalarının ortaya çıkması bakımından çok önemlidir”(Özkul, 2015:169-170).

İslam dininde önemli bir yeri olan ve 622 tarihli Hz. Muhammed ve sahabelerin dini daha iyi yaymak için Mekke'den Medine'ye olan hicreti de önemli göçlerdendir. Bu göç sonunda İslam dini geniş coğrafyalarda tanıtılmıştır. “Hicret olgusunun her toplumun ya da dinin tarihinde olumlu ya da olumsuz sonuçlar husule

getirdiği bilinen bir hakikattir. Bu hicretlerin bir kısmı, Yahudilik örneğinde olduğu gibi o dinin zayıflamasına sebep olurken Hristiyanlık ve İslamiyet örneklerinde olduğu gibi bu dinlerin farklı ortamlarda gelişmesine zemin teşkil etmiştir”(Öztürk 2001: 7). Önemli olduğunu gösteren bir diğer etken ise bu tarih dikkate alınarak hazırlanmış olan Hicri Takvim’dir. Türk-İslam devletlerinin çoğunda kullanılmış olan bu takvim günümüzde de devletin bazı kurumlarında geçerliliğini korumaktadır.

İnsanlar ilkel yöntemlerle kendi yaşadıkları coğrafyadan çok uzaklara göç etmişlerdir. Ancak günümüz şartlarında çok daha uzaklara gitmek insanların elindedir. Bazı gezegenlerde yaşam bulgularının bulunmasıyla beraber araştırmacılar buralara çeşitli araçlar göndererek incelemeler yapmaya başlamışlardır. “Belli bir gelecekte gezegenler arası göçlerin de gerçekleşeceğini çıkarsamak zor olmayacaktır”(Yalçın, 2004: 13). İnsanoğlu kendisindeki potansiyeli fark etmeye başladıktan sonra içindeki merak duygusuyla beraber merak ettiği yerleri görmeyi daha çok arzulamıştır. 2021 yılında uzaya günübürlük geziler yapmak da bunun bir sonucudur.

2.1.1. Göç Türleri

Göçün tanımları çok fazladır. Bununla beraber göçün çeşitleri de farklılık göstermektedir. Genel olarak üzerinde durulan göç türleri 5 başlık altında toplanmıştır.

2.1.1.1. Gönüllü Göç

İnsanların herhangi bir baskı altında kalmadan kendi istekleri ile buldukları yerden ayrılarak başka bir yere göç etmesidir. Tarihte yapılan birçok göç buna örnektir. Genel olarak insanların içindeki keşfetme merakından kaynaklanır. Göç kararının alınmasında bireyin kendi iradesi etkilidir. Seyyahlar genelde bu amaçla dünyayı dolaşmışlardır. “Burada söz konusu olan şey, daha çok bireysel arayışlardan kaynaklanan göçlerdir”(Yalçın, 2004: 15). Ünlü İtalyan gezgin Marco Polo gönüllü göçün önemli bir örneğidir. Kendi isteği ile birçok coğrafyayı gezmiştir.

2.1.1.2. Zorunlu Göç

İnsanların kendi iradeleri dışında kalan sebeplerden dolayı yaşadığı yerden başka bir yere taşınmasına denir. Zorunlu göçlerde göçe sebep olan etmenler farklılık göstermektedir. Doğal olaylardan dolayı yapılan göçler genellikle bölgede yaşanan deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerin neticesinde yaşanmaktadır. Eski dönemler ekonomik geçim kaynağının hayvancılık olduğu bilinmektedir. Bu durumda bir bölgede yaşanan kuraklık insanların oradan farklı bir yere gitmesine sebep olmuştur. Modern dünyada ise daha çok deprem insanların göç etmesinde önemli bir doğal faktör olmuştur. Deprem hem ekonomik hem de psikolojik bozukluklara sebep olmaktadır. Bu nedenle bölgede yaşayan insanların göç etmesinde etkili olmuştur. Türkiye’de fay hatları üzerinde kurulmuş birçok yerleşim yeri vardır. Bu nedenle sıklıkla deprem yaşanmaktadır. Yaşanan bu depremler insanların başka yerlere göç etmesine sebep olmaktadır. “Özellikle depremin ilk günlerinde ortaya çıkan barınma sorunu ve hava durumunun aniden kötüleşmesi, halkı Van’dan başka illere doğru göçe zorlamıştır”(Deniz ve diğerleri, 2017: 1438). Dünya üzerinde en çok yaşanan doğal afetlerden bir tanesi depremdir. Ülkemizde de yaşanan depremlerin sonrasında göçler yoğun olarak yaşanmaktadır.

Zorunlu göçlerin diğer önemli bir sebebi ise ülkede veya bölgede yaşanan siyasi, sosyal ve askeri gelişmelerdir. Yaşanılan bölgede meydana gelen savaş ve istikrarsız gelişmeler insanların yaşama güvencesini zora koyup barınma ve beslenme ile ilgili sorunların ortaya çıkmasına sebep olur. Bu da insanların göçe zorlanmasına sebep olur. Bazen de merkezi otorite düzeni sağlamak amacıyla zorlayarak insanların yerlerini değiştirir. Sömürge yarışına geç başlayan devletler zor kullanarak yeni yerler almaya başlamıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri ise Rusya’nın sıcak denizlere inmek amacıyla Karadeniz’in çevresindeki yerleri ele geçirmiştir. Dini sebeplerden dolayı burada yaşayan insanlar Anadolu’ya göç etmişlerdir. “1828 yılında Çerkezlerin (adıqların) ana yurdu olan Anapanın Ruslar tarafından işgalinden sonra orada yaşayan nüfusun bir bölümünün Anadolu’ya göçe başlamıştır”(Qasımova, 2017: 598). İnsanlar devletlerin yayılcı politikaları yüzünden anayurtlarından ayrılıp başka yerlere göç etmişlerdir. Zorunlu olarak göç

eden insanlar uyum sürecinde gönüllü olarak göç edenlere göre daha çok sıkıntı çekmektedirler

2.1.1.3. İç Göç

Ülke sınırlarının tam olarak belirlenmediği dönemlerde mekânsal olarak bir göç türünün varlığından bahsetmek zordur. Ancak ülke sınırlarının belirgin olduğu günümüzde yaşanan göçler, aynı ülke içerisinde gerçekleşiyorsa buna iç göç denilmektedir. En çok gerçekleşen göç türüdür. Kırdan kente, kentten kente, ya da kentten köye olarak gerçekleşmektedir. Nüfusun dağılımını olumsuz etkilediği için bazı sorunlara sebep olmaktadır. Yapılmasındaki amaç daha cazip yerlere giderek rahat bir yaşam sürmektir. Türkiye’de özellikle 1950 sonrasında yurt içerisinde insanları yer değiştirmesi buna örnektir. “Bir ülkedeki iç göçlerde ülke nüfusu değişmez. İç göçle birlikte bölgelerin ya da illerin nüfus oranı değişir”(Koçak- Terzi, 2012: 169). Değişen bu oranlar arasındaki fark çok açılırsa nüfus oranı yüksek olan şehirlerde işsizlik ve altyapı hizmetlerinin yetersizliğine sebep olur. İç göçe bağlı olarak incelenmesi gereken bir başka unsur ise göçün kalıcı mı yoksa geçici mi olduğudur. Göç eden insanlar belli bir süreliğine oraya gitmişlerse bu geçici göç olur. Türkiye’de birçok insan geçimini inşaat ve tarım sektöründen kazanmaktadır. Tarım işçisi bir bölgede sürekli olarak iş bulamadığı için zamana bağlı olarak farklı bölgelere çalışmaya gider. Orada çalışma bitince ya geri evine döner ya da başka bir tarım ürününde çalışmak için farklı bir bölgeye gider. Buna geçici göç denir. Aynı şekilde inşaat işçisi de kışın iklimin çok soğuk olduğu bir yerde çalışamaz. Bu açığını kapatmak için kış sıcaklığının daha fazla olduğu yerlere giderek çalışır. Havalar ısınca tekrar yaşadığı yere döner. Bu durum da geçici bir göç örneğidir. “Göçmen işgücü niteliği kapsamında da gelenekselleşmiş çalışma biçimleri olarak mevsimlik çalışma ve mevsimlik/gezici tarım işçiliği öne çıkmaktadır”(Şen-Altın, 2018: 181). Burada gezici tarım işçiliğinden kasıt sürekli bir bölgede kalmayıp diğer tarım bölgelerine gitmektir. Bu hareketliliğin üzerinde iklim koşullarının önemli bir etkisi vardır. Tarım ürünlerinin farklı zamanlarda olgunlaşması tarım işçilerinin sürekli farklı yerlere gitmesine sebep olmuştur. “Aileler iklim ve zamana bağlı olarak birden çok bölgede ve farklı üretim alanlarında çalışabilmektedir”(Akalin, 2018: 4).

İklime bağlı olarak oluşan mevsimlik tarım işçiliği geçici g olarak nitelendirilmektedir.

Bir bireyin ya da ailenin farklı bir yere taşınıp kalan hayatlarını orada yaşaması ise kalıcı g olarak adlandırılır. Kalıcı g daha çok iş imkânlarının çok olduğu sanayi kentlerine doğrudur. “G ister ie dönük, ister dışa dönük olsun, göçlerin kaynağı sanayileşmiş alanlar olurken, kentleşen sanayi bölgeleri ge katılanların varmak istedikleri alan olarak onları bir mıknatıs gibi kendine çekmekte, iş imkânları aarak insanları cezbetmektedir”(Altuntepe-ztrk, 2008: 1590). İş imkânlarının çokluğu insanların sanayileşmiş bölgelere göç etmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

2.1.1.4. Dış G

İnsanların yaşadığı ülkenin sınırları dışına yaptığı glerdir. İ glere göre uyum süreci daha zordur. Yeni bir dil ve farklı bir kültür ortamında bireyin benliğinde çeşitli sıkıntıların ortaya çıkması nedeniyle daha zor alınan bir karardır. Ancak bazen ekonomik bazen de can güvenliğinin olmayışı insanları bu zorlu yolculuğa sevk eder. Dış gler genellikle gelişmemiş ülkelerden gelişmiş ülkeye ya kendi ülkesinden daha güvenli bir yere göç etme şeklinde gerçekleşir. Gelişmiş ülkelerde iş imkânları daha çok olmasına rağmen nüfusunun yetersiz olması işçi ihtiyacını doğurur. 2. Dünya Savaşından sonra batılı devletler sanayileşme hamleleri yaparak büyük iş alanları açmışlardır. Ancak çalışacak aktif nüfusun az olması dışarıdan işçi almaya sebep olmuştur. Özellikle Almanya bu konuda ne çıkan ülkelerden biridir. Birçok ülkeden olduğu gibi Türkiye’den de işçi alımı yapmıştır.

“İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye de işçi göçü veren ülkeler arasına girmiştir. Avrupa’ya özellikle de Almanya’ya çok sayıda işçi gönderilmiştir. Çeşitli ülkelerle yapılan ikili anlaşmalar doğrultusunda, vasıflı, vasıfsız, kadın, erkek binler hatta milyonlarca Türk vatandaşı, çeşitli amaçlar uğruna Avrupa ülkelerine göç etmiştir. Bu sürecin başlamasında gerek Türkiye’deki gerekse Avrupa’daki ekonomik koşulların belirleyici olduğu görülür. Emek göçü olarak literatürde yerini alan bu hareketlilik, savaş sonrası Avrupa’nın girişimleri sonucunda başlamıştır. “(avuş, 2020: 18)

Türkiye’den 1960 ve sonrasında çalışmak amacıyla Almanya’ya giden Türkler bu grupta değerlendirilir. Uzun yıllar boyunca devam eden bu göçler toplumda ‘Almancı’ olarak tanımlanmıştır.

“Son yıllarda ister Alman vatandaşı olsun isterse Türk vatandaşı ‘Türk kökenli Alman’ misafir veya göçmen işçi kavramının yerine kullanılmaya başlamıştır. Her ne kadar bu kavramlar resmi dilde karşılık bulsa da günlük konuşma dilinde bu insanlar Almanya’da ‘Auslander’ (Yabancı) ve Türkiye’de ise ‘Almancı’ olarak tanımlanmıştır”(Şahin, 2012: 2).

Türkiye’den Almanya’ya olan göçlerin fazlalığı yurdun farklı bölgelerinden insanların bu göçe katılması halk arasında Almancı tabirinin yaygın olarak kullanılmasına sebep olmuştur.

Güvenlik de insanları dış göçe sevk eden diğer önemli bir etmendir. Tarih boyunca insanlar kendilerini daha rahat hissedecekleri bir yere gitme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu nedenle kendisine yakın konumda bulunan güçlü bir devletin topraklarına göç ederek orada yaşamışlardır. Özellikle modern dünyada hem ulaşım olanaklarının artması hem de kitle iletişim araçlarıyla birlikte insanların farklı ülkelerdeki rahat hayatı öğrenmesi insanların kendi yaşadıkları yerlerden daha güvenli gördükleri yerlere göç etmelerine sebep olmuştur. Gelişmemiş toplumlarda eskiden soyguncular kuralları çiğneyerek halktan zorla para almışlardır. Ancak günümüzde ise terör hem insanların yaşam hakkını tehdit etmeye başlamıştır. Terörle birlikte bir çatışma durumunun ortaya çıkması insanların daha güvenli ülkelere göç etmesine sebep olmuştur. Son dönemlerde Orta Doğu ülkelerindeki insan haklarına yönelik yapılan eylemler neticesinde ciddi iç savaşlar meydana gelmiştir. Toplum için yıkıcı sonuçlar doğuran bu çatışmalar sivil halkın sınırları aşarak diğer ülkelere kaçmasına sebep olmuştur. Bunun en belirgin örneği ise Suriye’deki iç savaştan kaçıp komşu ülkelere sığınan milyonlarca insandır. “Son yıllarda Suriye’den Türkiye’ye çok kısa sürede milyonlarca insanın yapmış olduğu göç büyüklük ve zaman açısından tarihte eşine az rastlanılan göç dalgalarından biridir”(Şahin-Aydemir, 2018: 127). İnsanların yaşamak için başka bir ülkeye sığınma düşüncesi bazen yasal olmayan yollara başvurmalarına sebep olmaktadır. Bu durum komşu ülkelerde sınır güvenliği sorununu ortaya çıkarmıştır. Bazıları ise daha gelişmiş Avrupa ülkelerine gitmek için kaçak yollara başvururlar. İnsan kaçakçılığı yaşanan

bu göç dalgasından sonra daha çok ön plana çıkmıştır. Yasadışı yollarla Avrupa'ya geçmek isteyen göçmenlerin bazıları denizde boğularak can vermektedir.

Türkiye coğrafi olarak Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü konumundadır. Bu yüzden Orta Doğu ve Asya ülkelerinden gelen göçmenler Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmek istemektedirler. Bu durumda bir transit ülke konumunda olan Türkiye'de her yıl binlerce kişi geldikleri ülkelere geri gönderilmektedir. Transit ülke ise şu şekilde tanımlanabilir: “Hedef ülkeye giderken veya bu ülkeden menşe/mutat ikamet ülkesine dönerken herhangi bir yolculukta kişinin içinden geçtiği ve bir süre boyunca kaldığı ülkedir”(Adıgüzel, 2018: 7). Özellikle transit ülkelere birçok göçmen yasadışı yollardan giriş yapmaktadır. Yasadışı olarak ülkeye giren bu göçmenlere düzensiz göçmen denir. Düzensiz göçmen kısaca “bir ülkeye yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi”(Adıgüzel, 2018: 5) şeklinde tanımlanabilir.

2.1.1.5. Beyin Göçü

İnsanların bilimsel araştırmalar yapmak için kendi ülkelerinden ayrılıp daha gelişmiş ve demokratik ülkelere gitmesine beyin göçü denir. Tarih boyunca insanların bilime olan merakı insanları araştırmaya sevk etmiştir. Kimi zaman bulunduğu bölgenin yeniliklere karşı olması ve bilimin dışlanması insanların başka yerlere giderek çalışmalarını burada yapmasına sebep olmuştur. Modern dünyanın en gelişmiş ülkeleri olan Avrupa ülkeleri de Orta Çağ'da tamamen din odaklı olmuştur. Bu yüzden aydınlar ya gizlice çalışmışlar ya da baskının olmadığı yerlere gitmişlerdir. Türkiye'de eğitimin yaygınlaşmasıyla insanlar çalışmalar yürütmeye başlamışlardır. Ancak yeteri kadar teknolojik imkân sağlanamadığı için gelişmiş ülkelere gidip burada deneyler yapmak zorunda kalmışlardır. “1970'lerden sonra gelişmiş ülkelere yönelen göç akımları, vasıfsız işçilerin göçünden ziyade yetenekli, eğitilmiş kişilerin özellikle de araştırmacı ya da üniversite öğrencilerinin göçü şeklinde gerçekleşmiştir”(Bakırtaş- Kandemir, 2010: 968). Beyin göçü veren ülkeler arasında Türkiye de vardır. Ancak gelişmekte olan bir ülke olduğu için beyin göçü vermenin yanında gelişmemiş ülkelere de beyin göçü almaktadır. Bilime ve

teknolojiye ayrılan bütçe arttırılırsa ve bilime saygınlık artarsa beyin göçü konusunda daha iyi yerlere gelecektir. Hem mevcut araştırmacıları yurt içinde tutacak hem de araştırma yapmak isteyen diğer ülke vatandaşlarının Türkiye'ye gelerek burada bilimsel çalışmalar yapacağı bir ortam oluşturulmalıdır. Böylelikle gelişmiş ülkeler arasına girmek daha kısa sürecektir. Bununla beraber var olan üniversitelerin nitelikleri arttırılarak eğitim konusunda bir cazibe merkezi haline getirilmelidir.

2.1.2. Göçlerin Sebepleri

Göçlerin sebep olduğu değişimler incelendiğinde kitlesel bir harekete dönüştüğünde dünya tarihini değiştirebilecek etki yarattıkları görülmektedir. Tarih boyunca birçok yerde hem küçük gruplar hem de kitlesel göç hareketleri olmuştur. Zaman değiştikçe göç etme sebepleri de değişmiştir. Bu sebeple değişen zaman içerisinde göçlere sebep olan olaylar üzerinde durmakta fayda vardır. Farklı zamanlarda yaşanan göçlerin amaçları ve sebepleri farklı olmuştur. İnsanların yürüttüğü ekonomik faaliyetler yer değiştirmelerinde önemli bir sebep olmuştur. Başlangıçta Kavimler Göçü olarak adlandırılan Orta Asya'dan Avrupa'ya yapılan göçlerin sebeplerine bakılacak olursa o dönemde hayvancılık temel geçim kaynağıdır. İnsanlar geçimlerini sağlamak için daha iyi otlakları bulup oralarda hayvan beslemek istemişlerdir. Ancak zamanla artan nüfusa bağlı olarak yeterli sayıda otlak bulunamayınca yeni yerler keşfetme arzusuyla insanlar batıya göç etmeye başlamışlardır.

“Göçleri oluşturan güçler, yani insanların bir yerden kalkıp başka yerlere yerleşmelerinin, ana yurtlarını terk edip kendilerine yeni yurtlar edinmelerinin nedenleri tarih boyunca daima değişmiştir. İklim değişiklikleri, Orta Asya kavimlerinin bilhassa Türk olarak bilinen kavimleri batıya göç etmelerine zorlayan ana nedenler arasındadır. Göçler üzerinde kuraklık, sert kışlar gibi nedenlerin etkileri büyüktür. Ekonomik nedenler göçleri önemli ölçüde etkilemiştir. Hayvancılığa dayanan ekonomilerde otlakların azalması veya bitki hastalıklarının ortaya çıkması, insanların beslenmesini tehlikeye düşürünce göç kurtuluş yolu olmuştur”(Erdoğan-Kaya, 2015: 23).

Eski dönemlerde sınırlar kesin olarak ayrılmadığı için insanlar rahatça başka topraklara girip çıkmışlardır. Gittikleri yerde güçlü bir otoritenin olmadığını görünce orada kalıp hayvanlarını otlatmaya başlamışlardır. Yani eski dönem göçlerinin temel sebepleri geçim sıkıntısıdır. Ancak daha önce bahsedilen Müslümanların hicreti ise

ekonomik sebeplerden ziyade can güvenliğini sağlamak içindir. Çünkü yeni bir dinin ortaya çıkışı Mekke’de yerleşik düzeni değiştirmiştir. Bu durum orada gücü elinde bulunduranlar tarafından hoş karşılanmamıştır.

“Mekkeliler Hz. Peygambere karşı ilk zamanlarda fazlaca itiraz etmese de, zamanla taptıkları putlarından ve atalarından tevarüs ettikleri uygulamaları eleştiren ayetleri nazil oldukça karşı duruşlar sergilemeye başladı. Söz konusu bu karşı duruş sadece şifahi olarak değil, ortaya konulabilecek her önlemi alarak Hz. Peygamberin tebliğini önlemeye kadar ulaştı, zamanla da şiddet ve işkenceye kadar vardırıldı. Müslümanlara uygulanan ve dayanılmaz boyutlara ulaşan baskılar sonucunda Hz. Peygamber ahabından Habeşistan’a hicret etmelerini istedi”(Ayrancı, 2018: 48-49).

Müslümanlar göç ettikten sonra düşüncelerini daha rahat yayma fırsatı bulmuş ve bu sebeple daha geniş kesimlere ulaşmışlardır. Böylelikle çoğalarak tekrardan Mekke’yi almışlardır.

Her zaman gönüllü olmayan göç bazen baskılar neticesinde de oluşmaktadır. Gücü elinde bulunduran otorite baskı sonucunda karşı tarafı göç etmeye zorlamaktadır. Nitekim Türk tarihinde önemli bir yere sahip olan İstanbul’un fethi ile Bizans’ın varlığına son verilmiş ve bilim adamları İtalya’ya göç etmişlerdir. Burada yaptıkları çalışmalar neticesinde bir etki alanı oluşturmayı başarmışlardır ve Rönesans’ın ortaya çıkmasına yol açmışlardır. “Rönesans resminin, sanat ve mimarisinin yükseliş ve kendini bulma yolunda kat edeceği yolun başlangıcında belirleyici bir tesir kaynağı olarak Bizans sanatı karşımıza çıkar. Haçlı seferleri sırasında tanışılan Bizans sanatı, Batı sanatını beslemiştir”(Çoşkun, 2003: 57). Gücün el değiştirmesi sanatçıları yeni bir arayışa yöneltmiş ve bu yönelim Avrupa’da önemli bir değişime sebep olmuştur. Avrupa için diğer önemli bir göç olayı ise teknolojinin gelişmeye başlamasıyla meydana gelmiştir. İnsan nüfusunun gittikçe artmaya başlamasıyla birlikte daha fazla üretim yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Daha kısa sürede daha çok ürün ortaya çıkarmak için küçük atölyeler yerine daha büyük işletmeler açılmıştır. Avrupa’da bu gelişme ‘Sanayi Devrimi’ olarak adlandırılmıştır. Bu gelişmeyle birlikte şehirlerde işçi ihtiyacı artmıştır. Böylelikle kırsalda yaşayan halk çalışmak için şehirlere göç etmiştir. “Sanayi devrimi ile birlikte kentlerin nüfusları hızlı bir şekilde artmaya başlamıştır. Kırdan kente hızlı bir göç hareketi başlamıştır”(Bozkurt-Ayfer, 2018: 146). Bu göç hareketi kentleri daha

cazip hale getirmiştir. Üretimin arttırılıp ürünlerin diğer ülkelere de satılmasıyla daha fazla fabrika kurulmuş ve istihdam artmıştır.

Osmanlı döneminde yapılan teşkilatlanmalar ile nüfus dengeleyici bir şekilde kırsalda ve şehirde yaşamıştır. Uzun yıllar devletin otoriter olmasından dolayı bu düzen sürmüş böylelikle düzensiz göç hareketlerinin önüne geçilmiştir. Ancak devletin toprak kayıpları yaşaması üzerine topraklarını kaybeden köylü şehirlere göç etmeye başlamıştır. Bu yaşanan hareketlilikten sonra şehirler kalabalıklaşmış toprak ise boş kalmıştır. Bu durum ekonominin bozulmasına sebep olmuştur. Zamanla eski gücüne kavuşamayan devlet yaşanan ekonomik buhranla birlikte yıkılmaya sürüklenmiştir.

“Köylülerin çözümü, tımar topraklarını bırakarak tarıma daha az elverişli, baskıdan kaçabileceği yüksek ve engebeli bölgelere giderek, iç karışıklıklardan ve merkezi devletin vergi baskısından kaçmaktı. Bu kaçış çok büyük kitleler halinde olunca Büyük Kaçgun olarak adlandırılmaktadır. Göç dalgası içerisinde cereyan eden bu olay köylerin yer değiştirmesi olarak ya da köylülerin şehirlere göç etmesiyle gerçekleşmekteydi. Şehre göç eden köylüler, kentlerdeki zanaat ve ticaret faaliyetlerini yürütecek, artık kırsal alandan gelenleri istihdam edecek durumda değildi. Öte yandan kırsal alandan temin edilen hammaddelerin azalması loncaları sıkıntıya sokmaya başlamıştır. Böylece şehirlerde hem işsizlik hem de nüfus artarken, bir yandan da hammadde kıtlığı yaşanmakta ve kentlerin iâşe sorunları baş göstermekteydi. Özetle Büyük Kaçgun’la birlikte devletin iktisadi genişleme dönemi son buluyor ve bir iktisadi durgunluk dönemi başlıyordu”(Tunus, 2019:414).

Görüldüğü gibi teknolojinin çok fazla gelişmediği dönemlerde de insanlar güvenlik ve ekonomik sebeplerden dolayı daha güvenli yerlere göç etme ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu göç nüfus yapısının değişmesine de yol açtığı için yönetsel sıkıntılar doğurmuştur. Ayrıca göç edilen yerlerdeki tarım arazileri boş kaldığı için hem üretim azalmış hem de vergilerde bir azalma olmuştur. Osmanlı Devleti eski gücüne tekrar kavuşamadığı için Avrupa devletleri karşısında savaşlarda yenilmiştir. Bu yenilmenin en önemli sebeplerinden bir tanesi teknolojik olarak geri kalmaktır. Savaşlar kaybedildikçe topraklar da azalmıştır. Kaybedilen yerlerdeki Müslümanlar da zamanla Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir. Artan nüfus karşısında üretimin azalması devleti ekonomik olarak daha zor durumda bırakmıştır. Özellikle 19. yüzyılda artan milliyetçilik söylemleri ile birlikte ırkçılık ve buna bağlı olarak insanlara saldırılar da artmıştır. Bu yüzden Balkanlardaki kaybedilen topraklarda

yaşayan birçok Türk Anadolu'ya göç etmiştir. Yine artan milliyetçilik düşüncesiyle birlikte Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan azınlıklar isyan ederek bağımsızlıklarını almaya çalışmışlardır. 1. Dünya Savaşı ile birlikte bu isyan hareketleri iyice artış göstermiştir. Bu azınlıklardan birisi de Ermenilerdir. Artan isyanlarda hem Türklerin hem de Ermenilerin hayatı tehlikeye düşünce Osmanlı Devleti zorunlu göç kararı almıştır. “Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşayan Ermeniler 1915 yılında dönemin atmosferinden kaynaklanan çeşitli nedenlerden dolayı tehcire tabi tutulmuşlardır”(Çelik, 2008: 144). Bu tehcir ile birlikte özellikle Doğu Anadolu’daki Ermeniler Osmanlı askerleri korumasında yine o dönem Osmanlı Devleti’nin sınırları içerisinde bulunan Suriye ve Irak’a yerleştirilmişlerdir. Osmanlı Devleti’nde kargaşaya sebep olan bu durum önemli bir göç hareketidir.

Eski dönemlerde göçe sebep olan unsurları ve göç sonucunda meydana gelen önemli olayları kısaca inceledikten sonra Cumhuriyet sonrası Türkiye’de göç hareketleri ve buna sebep olan durumlar hakkında bilgi vermek daha açıklayıcı olacaktır. Daha önce de belirtildiği gibi zaman değiştikçe göçlerin sebepleri de değişmektedir. Osmanlı Devleti’nin girdiği Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik ayrılması sonrasında gerçekleştirilen Kurtuluş Savaşı birçok kişiyi yerinden etmiştir. Bununla beraber yeni bir devlet kurulması ve devletin sınırlarının eskiye göre oldukça küçülmesi birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Özellikle Türkler ve Rumlar arasında yaşanan çatışma ihtimalleri değerlendirildiği için Türkiye’deki Rumlar ve Yunanistan’daki Türk vatandaşlarının karşılıklı olarak yer değiştirmesi kararlaştırılmıştır. Zorunlu bir göç olan bu olay barışın kalıcılığı için yapılmıştır. Bu nedenle bu göç hareketliliği doğal şartlardan ziyade anlaşma yoluyla yapılmıştır. Mübadele olarak adlandırılan bu olay önemli bir nüfus değişikliğine sebep olmuştur. “Türkçede mübadele kavramı tarihi anlamda kullanıldığında, Lozan Konferansı’nda kararlaştırılmış ve hemen ertesinde Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilmiş olan karşılıklı nüfus değişimini ifade eder. Mübadil sözcüğü de, sadece bu çerçevede gelmiş olan muhacirleri kast eder”(Macar, 2015:173). Dünya büyük bir savaştan çıktığı için anlaşma imzalanırken etnik özelliklerden ziyade dini faktörler göz önüne alınmıştır. Bu sebeple yer değiştirenler arasında Türk ve Rum olmayanlar da vardır.

“Anlaşmaya göre nüfus değişimi din esasına dayalı olarak zorunlu bir biçimde gerçekleştirilecektir. Türkiye’de sadece İstanbul, Gökçeada ve Bozcaada’da oturan Rumlar, Yunanistan’da ise sadece Batı Trakya’da oturan Türkler mübadeleye dahil edilmemiştir. Anlaşma dâhilinde 1923 yılında Yunanistan’dan Türkiye’ye doğru başlayan Türklerin göçleri 1927 yılına kadar dalgalar halinde devam etmiştir. Bu süreçte mübadele ile 1milyon 200 bin Ortodoks Hıristiyan Anadolu’dan Yunanistan’a 500 bin Müslüman Türk de Türkiye’ye göç etmek zorunda kalmıştır. Anadolu’dan mübadeleye tabi tutulanlar arasında, Türkçeden başka dil bilmeyen Gagavuzlar ile Karaman’daki Türk Ortodokslar da bulunmaktadır. Yunanistan’dan gelen Müslümanlar arasında da Türklerin yanında Drama, Kavala, Karacaova ve Kesriye’den gelen Bulgarca ve Makedonca konuşan Pomaklar, Rumence konuşan Ulahlar, Rumca konuşan Patriyotlar ve kendi dilleriyle konuşan Arnavutlar da bulunmaktaydı”(Adıgüzel, 2018: 81).

Her ne kadar kişi sayısı olarak yüksek sayılı bir göç hareketi de olsa gelenlerin hepsi aynı şehre yerleştirilmedikleri için toplumu etkileyen önemli bir sonucu olmamıştır. Ancak bu insanlar yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları için hem maddi hem de manevi olarak ciddi şekilde etkilenmiştir. Bu dönemde yurt içerisinde önemli ölçüde bir göç hareketi oluşmamıştır. Bunun temel sebebi ise savaştan yeni çıkılmasıdır. Ekonomik olarak köy ve şehir hayatı birbirinden çok farklı değildir. Şehirlerde geçim sıkıntısının yaşanması işsizliğin oluşması insanların köylerde kalmasına yol açmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından 1950 yılına kadar kentteki nüfus oranı kırsal nüfus oranına göre azınlıkta kalmıştır. Bir devlet politikası olarak köylere önem verilmesi de halkın köylerde kalmasına sebep olmuştur.

“Cumhuriyetin kuruluşundan çok partili siyasi hayata geçiş ve ardından yapılan ilk serbest seçimlerin yapıldığı 1950 yılına kadar Türkiye’de kentleşme oranı yerinde saymıştır. 1927’deki ilk nüfus sayımından bu tarihe kadar neredeyse hiç artmayan şehirli nüfus, seçimlerin ardından ulusal ve uluslararası ölçekteki bazı gelişmeler sebebiyle önemli bir artış trendine girmiştir”(Adıgüzel, 2018: 40-41).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkede fabrika sayısı yetersizdir. Girişimcilerde ise yeterli miktarda sermaye bulunmadığı için ülke ekonomisinde bir kalkınma olmamıştır. Üzerine 1929’daki ekonomik kriz ile birlikte devlet tamamıyla kendi içinde bir çözüm bulma yoluna gitmiştir. Kırsal alanda yeterli sayıda tarım arazisi olduğu için köylülere destek verilerek üretimin arttırılması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda köylüyü eğitme problemi ortaya çıkmıştır. Köylüleri eğitmek ve üretimi daha verimli hale getirmek için halk evleri ve köy enstitüleri açılmıştır. “Türkiye,

Avrupa'daki diğer ülkeler gibi kendi içine dönerek yani içerdeki ekonomiyi güçlendirerek ekonominin kalkınması hedeflenmiştir. Bu yıla kadar dışarıdan satın alınan malların üretimini içerde gerçekleştirmeyi, böylelikle bir sermaye birikimi sağlamayı amaçlamıştır”(Arslan, 2018: 91). Uygulanan politikalar ile hem üretim artmış hem de kırsalda yaşayan nüfus şehirlere göç etmeyerek hareketliliğin önüne geçilmiştir. 2. Dünya Savaşının çıkmasıyla beraber bir belirsizlik durumu ortaya çıkmıştır. Bu belirsizlik içinde düzenlerini değiştirmek istemeyen kırsal kesimde yaşayan insanlar herhangi bir göç hareketine girişmemişlerdir.

2. Dünya Savaş'ından sonra tıptaki gelişmeler ve yeni felsefi akımlarla beraber insanlar bilime ve düşünceye önem vermişlerdir. Türkiye için 1950 yılı bir kırılımdır. Çünkü yapılan seçimlerle iktidar el değiştirmiştir. Ciddi bir oy farkıyla başa gelen Demokrat Parti tarımda ve ekonomide farklı bir strateji izlemeye başlamıştır. “Marshall Yardımları ile tarımda makineleşme ve modernleşme hamlesi başlamış, üretim koşullarının verimliliğin artırılmasına yönelik tedbirler alınmıştır. Ancak bu gelişmeler, tarım sektöründe çalışan köylüyü toprakta tutmak yerine göçü tetikleyen unsurlar arasında yer almıştır”(Adıgüzel, 2018: 46). Bu durum yurt içinde ciddi bir göç hareketinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. 1950 ve sonrası köyden kente göçün sebeplerine baktığımızda bazı ortak noktalar öne çıkmaktadır. Genel olarak köyden kente göç vardır. Bunun sebebi Demokrat Parti döneminde Batılı ülkeler tarafından yapılan yardımlarla ve bu yardımların yanında sağlanan makinelerdir. Makinelerin günlük hayata girmesiyle insan gücüne olan ihtiyaç azalmıştır. Bu durum da insanların yeni iş alanları aramasına sebep olmuş ve göç kaçınılmaz olmuştur.

“Özellikle 1950’li yıllardan itibaren tarımsal üretimdeki makineleşme, tarımda gereksinime duyulan insan gücü miktarını azaltmıştır. Fazla insan gücü zorunlu olarak kırsal bölgeleri terk ederek, iş bulma umuduyla göç etmiştir. Hızlı nüfus artışı sonucunda tarımsal gelir yetersiz kalmış, tarımdaki iş gücü fazlası iş bulmak, kendinin ve ailesinin refahını yükseltmek ve kendinden sonra gelen nesle daha iyi bir ortam hazırlamak istemiyle büyük kentlere göç etmiştir”(Bayazıt-Kocaman, 1993: 2).

1950’ den sonra tarımda makineleşmenin hız kazanmasıyla köylerde işsizlik artmış ve insanlar şehirlere göç etmişlerdir. “Mekanizasyonun tarımdaki etkileri işgücü bakımından incelendiğinde eskiden çalıştırılan işgücü fazla iken

mekanizasyon devreye girdiğinde makine insanın yaptığı işi devralmakta böylelikle eskiye göre daha az işgücü aynı iş tamamlayabilmektedir. Böylelikle mekanizasyon bir yönüyle mevsimlik ya da geçici işsizliğe sebep olabilmektedir. Bunun etkisiyle doğal olarak kırsal kesimden şehirlere doğru bir göç olgusu ortaya çıkmaktadır”(Yıldız, 2014: 1). Teknolojinin gelişmesiyle birlikte tarımda makineleşme giderek artmış ve buna bağlı olarak göç hareketlerinde de bir artış görülmüştür.

Makineleşme ve artan nüfusun kırsal alanda geçim sağlayamamasıyla şehir merkezlerine yoğun bir göç hareketi başlamıştır. Bu durum çeşitli sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. “Toplumsal değişim ve dönüşümün en önemli neden ve sonuçları arasında yer alan göç olgusu, küreselleşmenin yarattığı mobilizasyonun etkisi ile günümüz dünyasının en önemli sorunları arasında yer almaktadır”(Tümtaş-Ergun 2016: 1347). Göç, tek taraflı bir olgu değildir. Hem göç eden kişiler üzerinde hem de göç alan mekânlar üzerinde çeşitli etkilere sahip olurlar. Göç edilen yer kendi kapasitesini aştığı zaman yapı ihtiyacına bağlı olarak betonarme bir yapıya bürünür. Bu durum da kendisiyle beraber çevre sorunlarının oluşmasına sebep olur. “Çöp sorunu, susuzluktan kaynaklanan sağlık sorunları, kentlerin doğal yapı ve peyzaj güzelliklerinin bozulması, yapılan yoğun konutlardan dolayı kent halkı için gerekli olan yeşil alanların, gezinti yollarının, çocuk bahçelerinin, park ve bahçelerin yapılamaması sorunlarını da bünyelerinde taşır”(Başel, 2006: 295). Göç eden kişiler ise yeni yerleştikleri yerin sosyal hayatına uyum sağlamakta sıkıntı çekebilir. Bu durumda bir huzursuzluk oluşturur.

Eskisine göre karayollarında artış olmuş ve birçok şehir birbirine bağlanmıştır. Gelişmiş şehirlerden haber almak daha kolay olmuştur. Çalışmak için şehirlere giden insanlar köylerine döndüklerinde orada yaşadıklarını gördüklerini anlatmış ve bu durum bir ilgi uyandırmıştır. “Ayrıca gelişen ulaşım ağı, kırsal alanlardan kentlere ulaşımı da kolaylaştırmış ve iç göç hızlanmıştır. Enformasyon sistemindeki gelişmeler yakın çevrelerinden kente göç edenlerin bulunması, kentsel yaşama karşı olan özlemi arttırmıştır”(Bayazıt-Kocaman, 1993: 2). Bunların yanında insanların bilime olan merakı eğitimin artmasına sebep olmuştur. Daha iyi bir eğitim almak isteyen insanlar üniversitelerin bulunduğu yerlere göç etmişlerdir.

“Kırsal alanlardan veya ufak kentlerden büyük kentlere salt maddi yönden refah düzeyini yükseltmek isteyen yurttaşlar göç etmemiştir. Özellikle İstanbul gibi, sosyal altyapısı güçlü olan kentlere göçün nedeni, yurttaşların bu kentlerin mevcut eğitim, kültür ve sağlık hizmetlerinden yararlanma isteğidir. Dolayısıyla kent yaşamının bu tür çekici unsurları orta ve üst gelir grubundaki yurttaşlarımızın da büyük şehirlere göç etmesine neden olmuştur”(Bayazıt-Kocaman, 1993: 3).

Burada öne çıkan insanların artık daha iyi bir yaşam geçirme isteğidir. İnsanlar toplumda saygın bir yere gelmek için eğitime önem vermişlerdir. Aynı zamanda şehirlerdeki sağlık olanaklarının hem daha gelişmiş olması hem de daha kolay erişilebilir olması insanları büyük kentlere göç etmeye iten önemli sebeplerdir. Dünyadaki gelişmelere bağlı olarak değişen hayat tarzı özellikle büyük şehirlerde kendini göstermiştir. Radyonun yaygınlık kazanması, sinemalardaki artış ve televizyon yayınlarının başlaması şehre olan ilgiyi iyice arttırmıştır. Özellikle İstanbul bu dönemde bir cazibe merkezi olmuştur. Nüfusun giderek artması, yeni işyerlerinin açılması girişimcilerin İstanbul’u seçmesinde önemli etkenler olmuştur.

“Türkiye genelinde 1965’ten 1985 yılına kadar beşer yıllık dönemler halinde göç istatistikleri incelendiğinde; her beş yılda yaklaşık 3 milyon kişinin ikametgâh değişikliği yaptığı görülmektedir. 1965-1970 döneminde 3.244.724 kişi bir ilden diğerine göç etmişken, bu sayı zaman içinde nüfus artışının aksine azalan bir eğilim göstermiş ve 1980-1985 döneminde 2.891.263 kişi bir ilden diğerine göç etmiştir. Diğer bir deyimle 1970 yılında 5 yaşın üstünde her bin kişiden 107’si, 1975 yılında 99’u yer değiştirirken, 1980’de 70’i ve 1985’te de 65’i yer değiştirmiştir”(Bayazıt- Kocaman, 1993: 7).

Bu veriler dikkate alındığında 1950’de Menderes’in iktidara gelmesiyle başlayan iç göç sonraki dönemde de devam etmiştir. Ancak kırsal kesime gereken ilgi gösterilmeye başlayınca insanlar eskisi gibi göç etmemeye başlamıştır. Şehirdeki altyapı olanaklarının köylere de getirilmesi göç dalgasını önlemiştir. Özellikle elektrik ve telefonların gelmesiyle haberleşme olanakları artmıştır. Köylere okul ve sağlık ocaklarının yapılması köylerde hem eğitim ihtiyacını karşılamış hem de hastalıklara karşı çözümler bulunarak halkın yaşam kalitesi arttırılmıştır. Bu durum insanların büyük şehirlere göç etmesini azaltmıştır. “Kırsal alanda yaşayan ailelerin eğitim ve kültür düzeylerinin yükseltilmesi için düzenlenen yaygın eğitim programı ve projeleri çeşitlendirilecek ve arttırılacaktır”(Bayazıt-Kocaman, 1993: 5). Bu amaçla açılan köy enstitülerinde köylüyü eğitici kurslar verilerek hem toprak hem de kültür hakkında bilgilendirmeler yapılmıştır.

Köylerde insanların temel geçim kaynağı toprak olduğu için alınan tedbirler ve uygulanan politikalar tarım arazilerinin daha verimli kullanılması üzerine olmuştur. Bu amaçla bölgesel kalkınma politikaları uygulanmıştır. GAP ile birlikte tarım arazilerinin daha verimli olması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda barajlar ve sulama kanalları yapılarak sulama imkânları arttırılmıştır. Aynı zamanda tohumun ıslahı ve zirai ilaçlar ile üretimin arttırılması hedeflenmiştir. “Köylünün ana geçim kaynağı olan toprağın rasyonel kullanımı için gerekli düzenlemeler tarımsal araştırma kurumları ile birlikte yapılacak tarımsal yapı bozukluklarının giderilmesini amaçlayan projelere ağırlık verilecektir”(Bayazıt- Kocaman, 1993: 5). Böylelikle hem tarımsal verimi arttıracak hem de köylünün kendi toprağını işleyip büyük şehirlere göç etmesini engelleyecek projelerin hayata geçirilmesi amaçlanmıştır. GAP bu amaçla uygulanmış başarılı sonuçlar alınmış bir kalkınma planıdır. Sulama imkânlarının gelişmesi ile bölgede yetiştirilen tarım ürünü çeşitliliği artmış böylelikle ekonomik olarak bir gelişme görülmüştür.

İç göçler sürekli devam etmektedir. Ancak 1980 sonrası iç göçlerde ekonomik ve sosyal nedenlerle birlikte ülkedeki terör olayları da etkili olmuştur. Terör baskısı altında yaşamak istemeyen insanlar güvenlik tedbirlerinin daha yüksek olduğu kentlere göç etmişlerdir. Ayrıca bu dönemde devlet tarafından zorunlu olarak boşaltılan köyler olmuştur. “Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da devletin güvenlik nedeniyle boşalttığı ve yaklaşık olarak 3200 köy ve göçe zorlanan 385 bin köy sakini bulunmaktadır”(Taş- Özcan, 2013: 293). Devlet hem vatandaşların can güvenliğini sağlamak hem de bölgede oluşabilecek çatışmaların önlenmesini amaçlamıştır. Ancak boşaltılan her köy, nüfus dağılımında dengesizliğe sebep olmuştur. Bu da ilerleyen dönemde işsizlik ve kente uyum sağlayamamaya gibi sıkıntıları ortaya çıkarmıştır.

2000 sonrasında ise şehirlerin çekiciliği eskisi gibi olmamıştır. Özellikle telefon ve internet ile birlikte eğitim alanında kır ve kent arasında fırsat eşitliği büyük oranda sağlanmıştır. Eğitimde sağlanan fırsat eşitliği iyi bir eğitim almak için göç eden insanların buldukları yerde kalmalarını sağlamıştır. Ayrıca gidilen şehirlerde alt yapı sorunlarının ortaya çıkması ve işsizliğin artması insanların geriye dönmelerini sağlamıştır. Büyük şehirlerde sorumlu kurumlar geri dönen ailelerin dönüş

masraflarını karşılamaya başlayarak önemli bir geri dönüşün olmasını sağlamışlardır. Ancak yine de kentler arası göçler devam etmiştir. Eskiye oranla göç veren kentlerde bir düşüş yaşanırken bazı şehirler göç alma bakımından önemli şehir konumuna gelmiştir.

Yurt içinde genel olarak göç hareketliliği hep var olmuştur. Ancak 1960 ‘tan sonra Avrupa’nın işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla Türkiye’den Almanya’ya yoğun şekilde göç olmaya başlamıştır. Hem gelişmişlik bakımından hem de işçi hakları bakımından Türkiye’den daha ileri olan Almanya iş arayanlar için cazip bir mekân olmuştur. “Türkiye’den Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerine yapılan kitlesel göçün, iş gücü anlaşmasından itibaren ‘iş gücü göçü’ ile başlayan, ‘sosyal göç’ ile süren ve zorunlu göç kapsamında değerlendirilebilecek ‘siyasal göç’ olarak devam eden yaklaşık 10’ar yıllık üç farklı aşamada gerçekleştiği söylenebilir”(Adıgüzel, 2018: 67).

Her iki dünya savaşından da ağır yenilgi alarak ayrılan Almanya, 2. Dünya Savaşından sonra ağır sanayi hamleleri yaparak sanayide ilerlemeler yaşamıştır. Yaşanan bu ilerlemeye karşın iş gücünün yetersiz olması Almanya’nın yurtdışından işçi istemesine sebep olmuştur. Türkiye’den Almanya’ya iş amacıyla göç edenlerin bir kısmı tekrardan yurda geri dönse de büyük bir çoğunluğu Almanya’da kalarak vatandaşlık almıştır. 21. yüzyılda yükselmeye başlayan ırkçılık zamanla Türklere karşı kine dönüşmüş ve birçok Türk vatandaşı Almanya’da saldırıya uğrayarak hayatını yitirmiştir. “Almanya’nın Möhlhln ve Solingen şehirlerinde Türklerin ölümüne yol açan kundaklama olayları ya da Türklerin de dâhil olduğu 135 yabancının Almanya’da ırkçı saldırılar sonucunda hayatını kaybetmiş olması bunların açık kanıtlarıdır”(Sumbas, 2009: 273). Son dönemlerde yaşanan bu ırkçı olaylar Almanya’ya olan göçlerin azalmasına sebep olmuştur.

2000 sonrası Türkiye nüfusunda sadece kentler arası göç etkili olmamıştır. Türkiye bulunduğu coğrafya sebebiyle kıtalar arasında bir geçiş görevi üstlenmektedir. Genel olarak göçler doğudan batıya doğrudur. Bu nedenle Avrupa’ya gitmek isteyen göçmenler Türkiye’yi bir köprü olarak kullanmaktadır. Hem Kafkasya hem İran hem de Orta Doğu’da yaşayan insanlar daha iyi bir hayat için

Türkiye'yi geçerek Avrupa'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar. İran'daki rejim değişikliğinden sonra bölgede çıkan kargaşalardan kaçan insanlar Anadolu'ya gelerek burada yaşamaya başlamışlardır. Irak ve İran arasındaki savaşlar bölgede yaşayanların Türkiye'ye sığınmalarına sebep olmuştur. Sonrasında ise ABD'nin Irak'a saldırması ile Türkiye'ye büyük göç dalgaları olmuştur. Göçmenlerin bir kısmı Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçerken bir kısmı ise Türkiye'de yaşamaya devam etmiştir. Asıl önemli göç dalgası ise Orta Doğu ülkelerindeki karışıklıklardan sonra Türkiye'nin sınır komşusu olan Suriye'de başlayan iç savaştan kaçanların Türkiye'ye sığınması ile başlamıştır. "Türkiye Orta Asya ırklarından, Afganistan'dan, Pakistan'dan, Körfez ülkelerinden, Kafkaslardan, Balkanlardan, Kuzey Afrika'dan ve son yıllarda ise Orta Doğu ülkelerinden önemli derecede göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bu göçlere en son eklenen ve de en yoğun göç dalgası Suriyelilerin oluşturduğu göç dalgasıdır"(Tapan, 2019: 16). Başlarda küçük gruplar halinde başlayan göçler zamanla çatışmaların artması ile daha geniş bir kitleye ulaşarak göç dalgası hâline gelmiştir. Yaşanan yoğun göç dalgasından sonra mülteci kampları kurularak barınmaları sağlanmıştır.

Ancak Türkiye'ye gelen Suriyeliler mülteci statüsünde değildir. Çünkü bir kişinin mülteci olarak adlandırılması için o kişinin Avrupa ülkelerinden birisinin vatandaşı olması gerekir. Bu yüzden Suriye ve diğer doğu ülkelerinden gelen göçmenler şartlı mülteci statüsüne sahiptir.

"YUKK'a göre şartlı mülteci Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir"(Adıgüzel, 2018: 5-6).

Yasal olarak Türkiye'de buldukları süre içerisinde güvenlikleri Türkiye tarafından sağlandığı için büyük bir ekonomik paket hazırlanmıştır. Ancak diğer mültecilerden farklı olarak düzensiz bir şekilde sınırları geçtikleri için kamplarda kalmayıp şehirlerde çalışanların sayısı da oldukça yüksektir. Bu durum başlarda çok

dikkat çekmese de ilerleyen yıllarda nüfus yapısının bozulmasına ve işsizliğe sebep olmuştur. Göçün sonuçları anlatılırken bu konuya ayrıca değinilecektir.

2.1.3. Göçlerin Sonuçları

Göçler yapıldığı coğrafyaya göre farklı sonuçlar ortaya çıkarır. Eski zamanlarda insan nüfusu fazla olmadığı için çok ciddi sorunlar ortaya çıkmamıştır. Ancak nüfusun artmasıyla beraber göç, özellikle gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde büyük sorunlara sebep olmuştur. Göçün hem bireyin kendisinde hem de toplumda sebep olduğu sıkıntıları ayrı başlıklar altında incelemekte fayda vardır. Hem Türkiye'deki iç göçler hem Avrupa'ya giden çalışanların hem de Türkiye'ye gelen mültecilerin sebep oldukları sıkıntılar anlatılacaktır. Alt başlıklar hâlinde göçün sonucunda ortaya çıkan sıkıntıları anlatılacaktır.

2.1.3.1. İşsizlik

İnsanların göç etmesindeki temel amaç daha iyi bir hayat geçirmektir. Daha iyi bir hayat geçirmek için ise bir işe ihtiyaç vardır. Türkiye'de iç göçün kitlesel olarak başladığı 1950 ve sonrası dönemde temel sıkıntı tarımdaki makineleşme ile birlikte tarımda çalışan insanların geçimlerini sağlamak için sanayileşmiş şehirlere göç etmesidir. Büyük şehirlerde çalışacak insan gücüne ihtiyaç olduğu için göç edenler rahatlıkla iş bulmuşlardır. Bu durum domino etkisi yapmış ve birçok insan çalışmak amacıyla kentlere akın etmiştir. Ancak zamanla sürekli göç almaya başlayan sanayileşmiş kentler hem göçün artması hem de var olan nüfusun çoğalmasıyla bu yükü taşıyamamaya başlamıştır. Her ne kadar nüfus arttıkça istihdam alanı genişlese de çalışacak insan sayısının fazlalığı iş olanaklarını geçince işsizlik problemi ortaya çıkmıştır. “ Türkiye'deki göç olgusunun en başından beri çekim merkezleri haline gelen İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi büyük kentlerin nüfusu, doğumların da etkisiyle hızlı bir şekilde artış göstermiştir. Birçok insanın iş bulma umuduyla geldikleri büyük kentlerin, istihdam sağlama hızı nüfus artış hızından düşük olmaktadır. Dolayısıyla bu kentler işsiz deposu haline gelmektedirler”(Kurt, 2005: 89). Kentlere göç eden insanlar genellikle daha önce giden akrabalarının yanında çalışmaya başlarlar. Ancak zamanla yeni iş alanlarına yönelerek düzensiz bir işsizlik

oluştururlar. Yaşanan ekonomik krizlerle beraber küçük işletmelerin zarar edip kapatmasıyla var olan işsizlik iyice artmıştır.

Türkiye'den yurtdışına işçilerin gitmesi işsizlik oranında bir düşüş yapsa da son dönemlerde çok sayıda göçmenin gelmesi ile işsizlik artmaya devam etmiştir. Bir ülkeye dışarıdan göç gelmesi yeteri kadar istihdam alanı yok ise işsizliğe sebep olur. Çünkü dışarıdan gelen mülteci iş bulmak için daha az maliyet ile çalışır. Ucuz iş gücü ile beraber ekonomik olarak bir büyüme sağlansa da işsizlik sorunu katlanarak büyümeye devam eder. Göçmenlerin gelmesiyle yerli halk arasında işsizlik artar ve bu durum da yerli halk ile göçmenler arasında bir çatışma ortamı doğurur. "İşsizliğin çoğunlukla yerli nüfus üzerinde yoğunlaştığı bölgelerde ise yerli nüfusun göçmenlere karşı tavrı daha düşmanca olabilir. Böyle bir duruma genellikle vasıf düzeyi yüksek ve girişimci göçmenlerin akımı sonrasında rastlanabilir. Bu tip göçmenlerin zamanla bir ülkenin ekonomik hayatını yönlendirecek güce ulaşmaları mümkündür. Bu göçmenlerin aynı etnik kimliğe sahip olmaları ve nüfuslarının fazlalaşması, gerek göç alan ülkenin kendi içinde gerekse göç veren ve göç alan ülke arasındaki ilişkilerde sürtüşmelere yol açabilir"(Kurt, 2005: 45). Her ne kadar kısa vadede ucuz iş gücü sağladıkları için kazançlı olsa da o bölgenin yerlileri işsiz kaldıkları zaman göçmenlere karşı bir kin tutarlar. Bu kin zamanla yerini çatışmaya bırakabilir.

İşsizlik sadece maddi olarak değerlendirilebilecek bir konu değildir. İnsan psikolojisi için de son derece önemlidir. Çünkü işsiz bir insan potansiyel bir suçludur. Hem parasızlığın yol açtığı bozuk psikoloji hem de başka çaresinin olmadığını düşünmesi onu suç işlemeye teşvik eder. "Dünyanın birçok az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkesinde, suç oranlarında yaşanan artışlar, bu ülkelerde yaşanan yüksek işsizlik oranları ile ilişkilendirilmektedir. İnsanların özellikle mala karşı işlenmiş suçlarda, birinci dereceden etkili gördükleri olgu işsizlik olmaktadır. Özellikle, bu suçlara maruz kalan insanlar, hükümetleri işsizlik sorununa çözüm bulamamakla suçlamaktadırlar"(Kurt, 2005: 49). Buna paralel olarak gelişmiş ülkelere baktığımız zaman mala karşı işlenen suçlar daha azdır. İnsanlar genellikle çalıştığı için daha huzurlu olmaktadır.

İşsizlik hem birey hem aile hem de toplum üzerinde ciddi etkilere sahiptir. Bir insanın işsiz olması onun psikolojisini bozar ve suç işlemeye sevk eder. Toplumsal rollerin iş alanlarına göre belirlendiği Türk toplumunda işini kaybeden biri statüsünü de kaybetmekle karşı karşıya kalır. Bu durumda da ailesi ile anlaşmazlık yaşayıp aile içinde huzursuzluğa sebep olur.

“Ailede geliri sağlayan kişinin işsiz kalmasının olumsuz etkileri, bazı durumlarda aile üzerindeki finansal baskıdan çok ailenin işsizlik öncesi sosyal statüsü ile yakından ilişkili olabilmektedir. Toplum içerisinde mesleği sayesinde yüksek statüye sahip bir insanın işini kaybetmesi, ailenin sosyal hayattaki ilişkilerini sarsabilir. Ailenin o güne kadar içinde yaşadığı sosyal ortamın birden değişmesi ile aile üyeleri üzerinde önemli kimlik problemleri ve psikolojik problemler yaratabilir. Bu problemlerin sonucunda aile içi şiddet ve en sonunda eşlerin ayrılma noktasına gelinebilir”(Kurt, 2005: 39).

İşsizlik bu denli önemli problemler yarattığı için ülkeyi yönetenler tarafından daha dikkatli bir şekilde politikalar oluşturulmalıdır. Bu politikalar oluşturulurken de göçlere karşı daha bilinçli davranılmalıdır. Çünkü düzensiz yapılan her göç dalgası gelecek için bir problem oluşturabilme potansiyeline sahiptir.

2.1.3.2. Gecekondulaşma ve Alt Kültür

Dünya üzerinde belli başlı şehirler birçok yönden cazibe merkezleri olduğu için olması gerekenden daha kalabalıklardır. Bu şehirler göç almaya devam ettikçe çeşitli problemler yaşamaya başlarlar. Daha fazla insanın barınma ihtiyacının karşılanması için var olan yeşil alanlar ve tarıma elverişli yerler tahrip edilerek yerleşime açılmaktadır. Şehirler gittikçe betonarme bir yapıya bürünmektedir. Şehirlerde yeşil alanların az olması orada yaşayan insanlar üzerinde olumsuz etki yaparak çeşitli hastalıklar yaşamasına sebep olmaktadır. İstanbul da bu tür şehirlerin arasında yer almaktadır. Tarih boyunca daima önemli bir şehir konumunda bulunan İstanbul hem Bizans hem de Osmanlı Devletine başkentlik yapmıştır. İdarî olarak önemli bir konum sahip olmasının yanı sıra kültürel bir birikime de sahiptir. Asya ve Avrupa kıtaları arasında köprü görevi kurması ve denize kıyısının olması İstanbul'un bir ticaret merkezi olmasını sağlamıştır. Bu nedenle çok sayıda göç almıştır. Günümüzde de önemli şehirlerdendir. Hem istihdam hem de kültürel miras bakımından insanların tercih ettiği yerlerden biridir. Ancak 1950'lerden sonra

yaşanan yoğun göçler neticesinde gecekondu denilen şehrin görünüşünü önemli ölçüde bozan evler yapılmıştır. Göç alan birçok diğer kentte de durum aynıdır. Köyden yeni gelen insanlar apartman dairelerine güçleri yetmedikleri için var olan binalardan uzak yerlere kendine has küçük evler yapmışlardır. Gecekondu denilen bu yapılar çarpık kentleşmenin de önünü açmıştır. “Bu görünümüyle göç-kentleşme sürecinin ve toplumsal yapımızın önemli bir parçası olan gecekondu tipi konutlar, bunlardan oluşan mahalle ve bölgeler toplumsal hukuk açısından, devlete/kamuya ait kent topraklarının, ormanlık alanların, vakıf arazilerinin yasal olmayan yollardan işgali, yağmalanması sonucu oluşmuştur”(Çakır, 2011: 211). Hem şehrin görünüşünü bozması hem de yasal olmayan yollardan oluşmaları yıllarca tartışılmış fakat önemli sonuçlar alınamamıştır. Geline nokta depreme dayanıklılığı olmayan bu tarz evler yıkılarak yeniden düzenli bir şekilde inşa edilmektedirler.

“Kırdan kente göç, hem kentli halkı ve kentsel yaşamı hem de göç eden nüfusu derinden etkilemiştir. Kırdan kente göç edenlerin kentsel hayata uyum sağlamadaki sıkıntıları, aynı köylerden göç edenlerin birbirlerine daha çok kenetlenmeleri sonucunu doğurmuş ve metropol kentlerin içinde “hemşehricilik” kültürünü ortaya çıkarmıştır. Kentlerin içinde farklı köylerden göç etmiş hemşehrilerin oluşturdukları mahalleler ve bunların kendine has yaşam tarzlarını kentlere taşımaları söz konusu olmuş, kentin kendine kültürü, göç eden bu kesimin oluşturduğu kesim çeşitliliği içinde erimiştir. Göç edenlerin büyük bir bölümü, iş ve konut olanaklarından yoksun kalmış ve bu sorunu, durumun gereklerine en hızlı, pratik bir biçimde çözebilmek adına, altyapısı olmayan ve sağlıksız gecekondu inşa ederek ve olumsuz koşullar altında, düşük geliri, uzun çalışma saatli işlerde çalışarak çözmek durumunda kalmıştır. Kentlere göç eden kırsal kesimin kentlerde oluşturdukları gecekondu bölgelerinde, yoksulluğun ve kent hayatına uyumlaşma sürecinde yaşanan kimlik bunalımının ortaya çıkardığı köye içkin olmayan ancak kentle de yakından uzaktan alakası olmayan bir kültür oluşmuştur. Bu kültür, insan ilişkilerine, kıyafete, sinemaya, müziğe yani toplumsal hayatın birçok boyutuna ulaşmıştır”(Kaymal, 2017: 1506).

Gecekonduların bir diğer olumsuz yanı ise aynı ortamdan yahut benzer özelliklere sahip insanların gelerek oluşturduğu yapılar olduğu için bu kişiler kendi yaşam tarzlarını ve kültürlerini burada da devam ettirmek istemişlerdir. Bu sebeple şehir hayatı ile aralarında bir kültür çatışması çıkmıştır. Toplu olarak yaşadıkları için kendi yaşam tarzlarını da devam ettirme konusunda başarılı olmuşlardır. Bu durumda var olan kültürden farklı olarak bir alt kültür oluşturmuşlardır.

“Aşırı kentleşme ve metropollerin artması bilhassa gecekondu bölgelerinde suç oranlarını arttırmaktadır. Göç eden insanları suça sevk eden sebeplerin başında onların eğitim ve uzmanlık açısından gerekli donanıma sahip olmamaları kadar ‘kabile ve cemaat’ algılamaları da etkilidir. Onların kendilerinden olan ‘biz’, şehre kendilerinden daha önce yerleşmiş olanları da ‘öteki’ şeklinde algılamaları, suç işlemeye yönelik kültürel dayanakları sağlamaktadır. Yani bir anlamda suçlu alt kültürü oluşmaktadır. Suç konusunda yapılan pek çok çalışmada darp, hırsızlık gibi adi suçların daha çok ‘sefalet mahallelerinde’ yaygınlaştığı görülmektedir”(Sağlam, 2006: 43).

Farklı yerlerden gelen insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla beraber bir kültür çatışmasının ortaya çıkma olasılığı yüksektir. Herkesin kendi kültürünü devam ettirme ve ilerleyen süreçte kendi kültürünü diğer insanlara kabul ettirmeye çalışması bir çatışma ortaya çıkarmaktadır. İki farklı kültürün bir araya gelmesiyle insanlar her iki kültüre ait unsurları gelenekleri de benimsemeye çalışır. Ancak işin içine dini boyut da girince ortak bir noktada buluşma olasılığı düşüktür. Örnek olarak Almanya’ya göç eden Müslüman Türkler ile Hristiyan Almanlar arasında bir süre sonra kültürel çatışma başlamıştır. “İslami kültür ve geleneklerin belirleyici olduğu bir yaşam dünyasından kopup gelerek, modern, sanayileşmiş bir toplumun bireyci kültürüyle karşılaşan göçmen Türk işçileri, bu sürecin çok yönlü etkileşim ve sarsıntularına maruz kalmıştır. Süreç içerisinde nitelik ve anlam değiştiren gurbet, farklılıklardan daha çok ayırım, çatışma ve dışlamaların kışkırttığı bir aidiyet bilincini üretmiştir”(Çelik, 2008: 110). Bu bağlamda her ne kadar din olarak Türklerle aynı dini inançlara sahip olsalar da Suriyeliler ile Türkler arasında da kültür çatışması yaşanmıştır. Toplu olarak yaşadıkları için kimliklerini korumayı başaran göçmenler kendi kültürlerini devam ettirerek bir alt kültür oluşturmuşlardır. Her ne kadar göçmen olarak farklı şehirlere hatta ülkelere gidilse de insanın kendi kültürüne olan bağlılığı onun diğer kültürleri benimsemesini zorlaştırır. Bu nedenle bir çatışma oluşur.

Göçe bağlı olarak oluşan alt kültürün diğer önemli bir parçası ise arabesk kültürüdür. Türk Dil Kurumu kelimeyi “Arap müziğini andıran, genellikle karamsarlığı konu edinen bir müzik türü” şeklinde tanımlar. Türk kültüründe fazla yer bulamayan bu anlayış göçlerle birlikte zamanla toplumda etkisini göstermeye başlamıştır. Yaşanılan kötü olaylar karşısında isyan etme özelliğini taşıyan arabeskin Türk toplumunda olmama sebeplerinden en önemlisi ise kadercilik anlayışıdır.

Ancak iç göçün zirve yaptığı 1970-1980 arası yıllarda işsizlik sorunu artmıştır. İnsanlar göç ile gelen sıkıntılara karşı bir isyan arayışına girmişlerdir. Yaşadıkları memleketleri daha iyi bir hayat için geldikleri şehirlerde, hem parasızlık hem de topluma ayak uyduramama neticesinde yaşanan olaylara isyan etmişlerdir.

“Arabesk kültür, bir modernleşme çabasının istenmeyen bir sonucudur. Bu modernleşme Tanzimat dönemiyle gözle görülür ve etkileri hissedilir hâle gelmiş ve cumhuriyetin erken dönemlerinde köktenci değişikliklerle hızlı bir biçimde sürmüştür. Ancak bu modernleşme, ekonomik ve fiziksel şartlar olgunlaşmadığı için ve kültürel bir baskı şeklinde algılandığı için başarısız olmuş ve farklı tepkilerle karşılanmıştır. Arabesk kültürün gördüğü toplumsal destek, bu tepkilerden sadece biridir. Modernleşme sürecinin parçalarından biri olan kırdan kente göçün hızlanması ve kentleşme sürecinin etkilerinin kuvvetlenmesi, arabeskin topluma yayılma alanını genişletmiştir. Çünkü arabesk, güzel hayallerle umutlarla göç eden, göç ettiği yerde aradığını bulamayan, göç ettiği yerde bulunduğu kültür geldiği yerin kültürüne çok ters olan, uyum sağlamakta hem maddi hem manevi anlamda sıkıntı çeken “ötekiler”in sesi, ötekileşen kültür olmuştur”(Kaymal, 2017: 1508).

Göç ile birlikte gelen çaresizlikler insanları farklı arayışlara yönlendirmiştir. Kendilerini avutacak bir unsur olarak arabeski seçmişlerdir. Bu arabeskleşme etkisi kısa zamanda göç eden insanların çoğunu sarmıştır. Benzer ortamlardan gelip daha çok gecekondularda kalan insanlar duygularını arabesk ile ifade etmişlerdir. “Arabesk kültür gecekondu bölgelerinde yaşayan insanların köy ve şehir kültürü arasında kalmışlığın kültürü olarak da kabul edilir”(Özdemir, 2018: 5299). Bu arada kalmışlık hem müzikte hem de edebiyatta etkili olmuştur.

2.1.3.3. Altyapı ve Hizmet Yetersizliği

Çok fazla göç alan yerlerde nüfusun da artışıyla beraber altyapı yetersizliği ortaya çıkar. Konut sayısının az olması ve bu nedenle ormanlık alanların tahrip edilerek imara açılması da bu yetersizlikten kaynaklanmaktadır. İnsanlar artan nüfusun konut ihtiyacını karşılamak için devamlı yeni binalar dikerek şehrin betonarme bir görünüm kazanmasına sebep olurlar. Bir diğer altyapı yetersizliği ise ulaşım ile alakalıdır. Normal şehir nüfusuna göre yapılmış yollar artan nüfusa dolayısıyla da araç sayısını kaldıracak potansiyele sahip değildir. Bu nedenle büyük kentlerde ciddi trafik sıkıntıları yaşanmaktadır. İçme sularının temini konusunda da nüfus arttıkça ve konut fazlaştıkça bir yetersizlik olmuştur. İnsanların gezip eğleneceği yeşil alanlar da artan nüfus karşısında sürekli

azalmaktadır. Bu durum insanların dışarıya çıkamayıp içeriye sıkışıp kalmasına ve psikolojik sıkıntılar geçirmeye başlamasına sebep olur.

Hizmet sektörü de devletin bütün vatandaşlara verdiği sağlık, eğitim gibi alanları kapsar. Ancak nüfusun belli bölgelerde yoğunlaşması eğitimdeki kaliteyi düşürür. Çünkü sınıftaki öğrenci sayısı arttıkça öğrenci ve öğretmenin ilişkisi zayıflar. Karşılıklı kopmalar meydana gelir. Sağlık sektöründe de eğitime benzer sıkıntılar yaşanır. Kalabalık kentlerde sağlık hizmetlerinden yararlanma süresi daha uzundur. Büyük kentlere oranla daha seyrek nüfuslu yerlerde sağlık hizmetinden yararlanma süresi daha kısadır. Kamu kurumlarında da benzer bir durum söz konusudur. Kalabalık kentlerde kamu hizmetlerinden yararlanma süresi seyrek nüfuslu alanlara göre daha uzundur.

Göç, insanların kimi zaman geçimlerini sağlamak kimi zaman da eğitim, sağlık için başka yerlere gitmesine denir. Ancak birçok kişinin aynı yere göç etmesi çeşitli sıkıntılar doğurmaktadır. Hem işsizlik hem gecekondulaşma toplumda sıkıntılara sebep olacak önemli sonuçlardandır. Göçün olumsuz sonuçları göz önüne alınarak tedbirler alınmalıdır. Hem devlet hem de birey bu konuda önlemler almalıdır. Yurdun her yerinde iş imkânlarının artırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, sağlık sektöründe hizmetlerin her yere götürülmesi, ulaşım olanaklarının gelişmesi insanların göç etmemesi için önemli tedbirlerdir. Aynı şekilde bire açısından da belli iş olanaklarına odaklanmak yerine mevcut iş olanaklarını geliştirmek ve böylece ekonomik kazancını sağlayıp göç etmemek yerinde bir tedbir olacaktır.

2.1.3.4. Kültürel Şok

Kültür, medeniyetlerin insanlık tarihi boyunca yaptığı her şeydir. İnsanların inanma şekli, bilimsel gelişmeler kültürün birer unsurudur. “Fransızca Culture kelimesinden gelmekte, Latince Colore, sürmek, ekip biçmek anlamına karşılık gelmekte ve culture aynı zamanda Türkçedeki ekin anlamında da kullanılmaktadır”(Mazlum, 2011: 126). Daha genel toparlayıcı bir tanım yapmak gerekirse Türk Dil Kurumu kültürü “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan insanın

doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin” şeklinde tanımlamaktadır.

Tarih boyunca her topluluk kendi atalarının yaptıklarını biriktirerek gelecek nesillere aktarmıştır. Ulusal kültürün yanı sıra her bölgenin hatta her yörenin kendine özgü yaşama tarzı vardır. Bu tarz kültür olarak tanımlanabilir. Nüfusun artışı, ekonomik faaliyetlerin çeşitlilik göstermesiyle birlikte insanlar göç etmeye başlamışlardır. Yahut köyde çalışma imkânı olmadığı için şehre çalışmaya gidenler kendisiyle köylülerin daha önce hiç görmediği nesnelere getirmeye başlamışlardır. Köyde yaşayan insanlar ilk kez gördükleri nesnelere karşısında bir şok durumu yaşamışlardır. Örnek olarak Almanya’ya çalışmak için giden işçilerin kendileriyle getirdikleri nesnelere de daha önce onu görmeyenlerin bir şok yaşamasına sebep olmuştur. “Kültürel şok, bireyin sahip olduğu kültürel özellikler ile yeni geldikleri kültürün özellikleri arasında çatışma durumundan kaynaklanan psikolojik olumsuzluk olarak ele alınmaktadır. Kültürel şok; hayal kırıklığı, yalnızlık, stres ve uyum sorunu gibi birçok psikolojik olumsuzlukları içinde barındıran bir olgudur”(Karataş, 2019: 967). Başka bir deyişle kültürel şok “yeni bir çevreye uyum sağlamaya çalışan kişilerin tecrübelerine ve onların döngüsel psikolojik, fizyolojik ve mesleki dalgalanmalarla başa çıkma biçimlerine odaklanır”(aktaran Zapf, 1991: 159). Kültürel şok ile birlikte insanda kendi kültürünü kaybetme korkusu da başlar. Bu nedenle birey stresli bir dönem geçirir. Bu stresi atlattığı durumda ise psikolojik rahatsızlıklar geçirir.

Kültürel şok bireyin ya da toplumun başka bir kültür çevresine ait bir nesne, olay veya durum ile teması sonucunda zihninde herhangi bir şema canlandıramaması ile ortaya çıkan insan davranışdır. Birey kendi kültürüne ait unsurları zihninde belli şemalar altında gruplandırır. Ancak ilk kez karşılaştığı bir durum karşısında zihninde var olan şemalara dâhil edemez ve kısa süreli bir şok yaşamasına sebep olur. Daha çok göç ile beraber ortaya çıktığı düşünülen bu durum sadece insan göçü ile açıklanamaz. Şehre göç eden birisinin şehir ortamında ilk etapta bir şok durumu yaşar. Ancak daha sonra bu kişi şehirde var olan bir nesneyi eskiden yaşadığı ortama götürünce orada yaşayan insanlar daha büyük bir şok durumu geçirirler. Andrew Greeley kültürel şoku bir uyum süreci olarak belirtir ve şöyle açıklar:

“Bir göçmen grubun yabancı bir ülkeye ulaşması ile bu grup üyeleri kendi kültürlerinin çok büyük ölçüde tehlikede olduğunu hissederler. Bu grup üyeleri korkmuşlardır ve organize olmaktan uzaktırlar. Bunların neredeyse tamamı fakirdir ve çoğunlukla emek yoğun işlerde çok az ücret karşılığında çalışırlar. Onlar için temel sorun bu yabancı ülkede yaşamlarını sürdürebilmektir”(aktaran Yalçın, 2002: 49).

Ancak Cemal Yalçın daha sonra yayımladığı *Göç Sosyolojisi* kitabında bu tanımlamayı eksik bulur.

“Greeley’in ilk aşama için ortaya koyduğu düşünceler tutarlıdır; ancak bahsettiği kültürel şokun sadece göçmen gruba yaşandığı varsayması ilginçtir. Aslında, kültürel şok, göç alan toplumca da yaşanmaktadır. Kendilerinden farklı kültüre ait bir grubun kendi aralarında olduğunu hissetmek yerliler için de olumlu ve olumsuz anlam taşıyabilir. Bu bağlamda, yabancılara alışması gereken yerli toplumun kültürel şoktan diğerlerine göre az da olsa etkilenmesi mümkündür”(Yalçın, 2004: 66).

Görüldüğü gibi insanlar göç ettikten sonraki uyum sürecinde birçok problem yaşayabilmektedir. Kültürel şok da bu problemlerden bir tanesidir. İnsanların yeni bir kültür ya da o kültüre ait bir nesne karşısında yaşadığı şok hâli bireyde stres yapmasına ve psikolojik rahatsızlıklar geçirmesine sebep olur. Göçün sonucunda ortaya çıkan bütün bu sıkıntılar teknolojinin gelişmesi ve nüfusun artmasıyla iyice artış göstermiştir. Göç ettikten sonra bu tarz sıkıntıların yaşanmaması için göç edecek bireylerin gidecekleri yerler hakkında önceden bilgi sahibi olması daha bilinçli bir göçün yaşanması için önemlidir.

2.2. Türk Edebiyatında Göç

Göçebe bir hayat benimseyen Türk milleti tarihin ilk dönemlerinden itibaren göç etmiş mevsimler olarak yer değiştirmiştir. Sosyal hayatı bu denli etkileyen bir olgunun edebiyatta kendini göstermesi zor olmamıştır. Konar-göçer bir toplumda yazının gelişmesi ise kolay değildir. Bu nedenle Türkler yazılı edebiyata geç dönemlerde başlamıştır. Ancak yazının gelişmemiş olması edebiyatın olmadığı göstermez. Nitekim bu dönemde sözlü olarak gelişip uzun yıllar etkisini gösteren bir edebiyat oluşmuştur. “Edebiyatın, insanların toplu olarak yurt değiştirmesi, bir yeri terk etmesi ya da bir yerden ayrılmak zorunda kalması hadisesine yaklaşımını Türk

edebiyatı özelinde ve tarihsel çerçevede ele alacak olursak karşımıza Türk edebiyatının ilk sözlü ürünleri destanlar çıkacaktır”(Akgün, 2015: 71). Destanlar milletlerin milli bir kimlikle oluşturdukları ürünlerdir. Çoğunlukla toplumu derinden etkileyen olaylar anlatılır. Ozanlar destanları icra ederken çekirdek olay olarak yaşanan önemli bir hadiseyi konu almışlardır. Türk tarihinde önemli bir yeri olan *Ergenekon* ve *Göç* destanları göçün anlatıldığı ürünlerdir. Türklerin ana yurtlarından koparılıp bir dağın ardına sürgün edilmesini anlatan *Ergenekon* destanında göç önemli bir yere sahiptir. Güçlenen Türkler tekrardan dağı eriterek ana yurtlarına dönerler. *Göç* destanı ise Uygurlara ait bir Türk destanıdır. Destanda yöneticilerin yanlış politikalarından dolayı kutsal sayılan taşın başka milletlerin eline geçmesiyle bir türlü huzur bulamayan Uygurların başka bir bölgeye göç edilmesi anlatılır. “Göç ve Ergenekon Destanları da, kültürel değerlerimize sahip çıkmak, kimlik arayışı, ontolojik anlamda göç ve göç sebeplerini irdeleyen uzun yaşanmışlıkların eseridir”(Şenocak, 2013: 2527). İki büyük destanda kendini gösteren göç unsurunun toplumda önemli bir yere sahip olduğu açıktır. Destan dönemi ile klasik edebiyat arasında bir geçiş eseri olan *Dede Korkut Hikâyeleri* de göç konusunun işlendiği önemli eserlerden biridir. Eserde yarı göçebe Türklerin hayat mücadeleleri geniş bir sahada anlatılır.

“Dede Korkut Kitabı, toplum hayatı (göçebe bir toplum), hızlı bir hayat tarzı (göçebe bir hayat tarzı), tarih (9. yüzyılda başlayıp 11. yüzyıla gelen bir takvim) ve coğrafya (Orta Asya ve Türkistan’dan başlayıp, Azerbaycan sahasına ve Doğu Anadolu’ya uzanan bir coğrafi değişim) açılarından çok açık bir göç hikâyesidir. Dede Korkut Kitabı’nda göçle ilgili başka hiçbir husus olmasa dahi, toplum hayatının ve hayat tarzının, zaman ve mekânın böylesine değişimi ve dönüşümü, göç olgusunun kitabın dolaylı fakat temel unsurlarından biri olduğunu göstermektedir”(Yaldız, 2015: 152).

Türk kültür hayatını ve yaşam tarzını anlatan önemli eserlerden biri olan *Dede Korkut Kitabı*’nda hayatın şekillenmesini sağlan göç unsurunun işlenmesi halen yarı göçebe bir yaşam tarzının benimsendiğini göstermektedir. Bu durum sonraki yıllarda da kendini göstermiştir. Zaman ve mekân değişse de göçebe hayatın izleri yüzyıllar boyunca görülmüştür. Devletin sınırlarının gelişmesi fethedilen yerlerde yaşayacak yeterli sayıda nüfusun olmaması Osmanlı Devleti’nin iskân politikası oluşturmasına sebep olmuştur. Ancak yerleşik hayata geçmek istemeyen

göçebe Türkmenler zamanla devlete karşı isyanlar çıkarmışlardır. Bu durum edebiyatta da kendini göstermiştir. Ozanlar şiirlerini icra ederken göçebe Türkler için önemli bir yeri olan zorla yerleşik hayata geçirilme meselesini de işlemişlerdir. Göçebe bir ozan olan Dadaloğlu'nun şiirlerinde bu durumun izlerini görmek mümkündür. “Kalktı göç eyledi Avşar elleri”(Sakaoğlu, 1986: 111). İskân politikasına karşı geldiği için sürgün edilen Avşar boyunun anlatıldığı şiirinde göç unsurunu direk işleyerek göçün hâlen canlı bir unsur olduğunu gösterir.

Türkler için önemli bir yeri olan göç aynı zamanda Müslümanlıkta da önemli hadiselerin başlangıcı olarak görülür. Bundaki en büyük sebep ise 622 yılında gerçekleşen Mekke'den Medine'ye hicretin dinin daha rahat yayılmasına imkân tanınmasıdır. Türklerin İslamiyet'i benimsemesinden sonra bir kültür değişimi de yaşanmaya başlamıştır. Toplumda görülen bu değişiklik zamanla dilde de görülmeye başlanmıştır. Bunların sonucunda ise İslami unsurlar edebiyata girmeye başlamıştır. Zaten edebiyatta var olan göç motifi İslamiyet'le birlikte farklı bir boyut kazanmıştır. Soyut olarak gelişen yüksek zümre edebiyatında göç konusu her yüzyılda şairler tarafından işlenmiştir. Ancak somut bir göç hadisesinden ziyade bu dünyanın insanlar için geçici olduğu asıl dünyanın ahiret olduğu düşüncesi şairler tarafından dile getirilmiştir.

“Klasik Türk edebiyatında şairlerin göçe yaklaşımında görülen ilk husus göçün sosyolojik, psikolojik ve iktisadi değil, dini bakışla ele alınmasıdır. Şairler, geçici ve fâni gördükleri dünyayı, bir süre konakladıkları hane, ribat, deyr, saray, menzil, şehir, memleket, gül bahçesi, vadi olarak görmüşler, asıl yurdun ahiret olduğunu söylemişlerdir. Bu doğrultuda dünyayı, çoğunlukla bir misafirhane olarak kabul etmişler, buraya her yerleşenin bir gün öleceğini de “konan göçer” ifadesiyle anlatmışlardır”(Kaplan, 2021: 35).

Klasik edebiyat soyut anlamların yoğunlukta olduğu bir anlayışı benimser. Şiirleri okuyan kişilerin anlamlar çıkarmalarını beklenir. Bu bakıma sembolik olma özelliğini de taşır. Şairler çoğu zaman anlatmak istediklerini mazmun denilen sembollerle dile getirirler. Aynı durum göç için de geçerli olmuştur. Nitekim somut bir göç hadisesinde yaşanan olaylar soyut bir şekilde verilir. Göç ederken insanların yaptığı davranışlar şiirde kendini gösterir. Ancak fiili olarak bir göçten bahsetmek zordur.

“Klasik Türk edebiyatında şairler bir göç geleneği olarak çeşitli çalgı aletlerinin çalınmasından bahsetmişlerdir. Beyitlere bakıldığında kös ve ceres göç esnasında çalınan çalgı aletleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çan, çingirak veya zil diyebileceğimiz ceres, kervanlarda bilhassa iletişim amacıyla kervan yola çıkarken, yolcuları haberdar ederken, kervanın önü ile arkası arasında iletişim kurarken kullanılmıştır. Şairler bu gelenekten hareketle ceres ve göç etrafında farklı hayaller kurmuşlardır”(Kaplan, 2021: 43)

Bu denli somut bir hadise olan göç, şairlerin hayal dünyasında farklı boyutlar kazanarak soyutlaşmıştır. Ancak göçün belli başlı olarak işlendiği türler de vardır. Mersiye ölen bir kimsenin ardından yazılan şiirlerdir. Burada ölüm geçici bir yer olan dünyadan ebedî mekân olan ahrete yolculuktur. Yine bir diğer tür olan hicretname ise Mekke’den Medine’ye olan göç anlatılır. Hz. Muhammed’in miraç hadisesini işleyen türler de vardır.

Tanzimat döneminde kültürel olarak Batı’ya yaklaşma düşüncesi kısa zaman içerisinde edebiyatta da kendisini göstermiştir. Bu dönemde sıklıkla işlenen konulardan bir tanesi cariyeliktir. Genellikle başka memleketlerden alınarak İstanbul’a getirilen cariyeler eğitimlerini aldıktan sonra konaklara hizmetçi olarak verilirdi. Dönemin getirdiği hürriyet anlayışı romanlarda cariyeler üzerinden verilir. Esaret altında yaşadıkları için yaşadıkları sıkıntılar yazarlar tarafından çokça işlenmiştir. Her ne kadar Batı dünyasındaki kölelik gibi olmasa da cariyelik de insanların hürriyet hayatına zarar vermiştir. Esaret kavramı işlenirken genellikle cariyelerin ana yurtları verilir. Burada yazar göç olgusunu romanına taşımış olur.

“Tanzimat Dönemi romanlarında esaret izleğinin ön planda olduğu anlatıların başında Ahmet Mithat’ın *Esaret, Müşahadat, Acaib-i Âlem, Felâton Bey İle Râkım Efendi, Paris’te Bir Türk, Jön Türk*, Namık Kemal’in *İntibah*, Sami Paşazade Sezai’nin *Sergüzeşt*, Şemsettin Sami’nin *Taaşuk-ı Tal’at ve Fıtnat* ve Nabizade Nazım’ın *Zehra* adlı eserlerini sayabiliriz”(Karabulut, 2012: 332).

Bu yazarlardan Ahmet Mithat Efendi’nin annesi Kafkasya’dan getirilen bir cariyeye olduğu için yazar romanlarında daha başarılı cariyeye anlatımları yapmıştır. Yukarıda bahsi geçen romanda göç konusu çevresinde şekillenen cariyelik işlenmiştir. (Aslan Cobutoğlu, 2019: 13). Tanzimat döneminde roman ve şiirlerinde hürriyet temasını işleyen Namık Kemal, *İntibah* romanında Batı özentisi bir kadın olan Mâhpeyker ile cariyeye olan Dilaşup’u karşılaştırır (Kemal, 2021). Yine bu

dönemde realist sayılabilecek romanlar yazan Sami Paşazade Sezai *Sergüzeşt* romanında Kafkasya'dan kaçırılıp cariye yapılan Dilber'in hayat hikâyesini anlatır. Coğrafya olarak Kafkasya, İstanbul ve Mısır geçer. Romanda cariye olan Dilber'in esaret altında konaklara satılması en nihayetinde Mısır'a gönderilmesi anlatılır (Sezai, 2018). “Tanzimat dönemi romanlarında esaret doğrudan politik bir zemine dayandırılmaksızın aile düzeni içindeki konumları, neden olduğu ve olabileceği sorunlar anlatılır”(Tuğcu, 2018: 51). Politik olmamasının sebebi kölelik olan cariyeliğin bütün toplumda görülmemesidir. O zamanlarda kadınlara sosyal olarak fazla hak verilmediği için romanlarda cariyelerin verildiği evde yaşadıkları sıkıntılar anlatılmıştır.

Tanzimat döneminde başlayan topluma yönelme sonraki dönemlerde durgunlaşmıştır. Böylelikle göç gibi sosyolojik konuların edebiyata girmesi zorlaşmıştır. Ancak 20. yüzyılda başlayan devletlerarası sorunlar kısa sürede insanların yurtlarından ayrılıp daha güvenli yerlere göç etmesine sebep olmuştur. Osmanlı Devletinin bu yüzyılda yaşadığı toprak kayıpları devletin sınırlarının küçülmesine sebep olmuştur. Hem de kaybedilen yerlerde yaşayan halk Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Bu yıllarda yükselen milliyetçilik düşüncesi ile yazarlar eserlerinde yurtlarından ayrılıp göç etmek zorunda kalan insanların acılarını işlemişlerdir. Bu dönemde yazarlar üzerinde büyük etki bırakan Balkan Savaşları Osmanlı Devletinin büyük kayıplar yaşadığı bir savaştır. Yenilgiden sonra Balkanlardan ayrılmak zorunda kalan Türkler Anadolu'ya sığınmıştır. “Balkan Savaş'ının bir de “harp edebiyatı” bağlamında üzerinde durulması gereken yönleri bulunmaktadır. Zira Balkan Savaşları sadece tarih kitaplarına aksetmemiş çeşitli türlerde yazılmış edebî eserlere de konu olmuştur”(Çakır, 2019: 45). Bu yazarlardan biri olan Ömer Seyfettin hikâyelerinde savaşlarla birlikte insanların yaşadığı acıları anlatır. Kendisi de bizzat bu savaflara katıldığı için halkın neler yaşadığına yakından şahit olmuştur. “Ömer Seyfettin'in bölgedeki komitacıların vahşi cinayetlerini konu alan hikâyelerinden bir tanesi, 1911 yılında kaleme aldığı “*Bomba*”dır. Hikâyede, sosyalist düşüncelere sahip Boris, komitacılardan ayrıldıktan sonra bütün mallarını satıp hamile eşini de alarak, Amerika'ya göç etmek ister”(Koçak, 2015: 640). Amerika o yıllarda savaflara girmediği için bir kurtuluş yeri olarak görülmektedir.

Balkanlardan ayrılma hadisesini edebiyatta işleyen bir diğer sanatçı ise Yahya Kemal'dir. Şair, Balkan topraklarında doğmuştur. Buradan ayrılış ise her zaman zor olmuştur onun için. Osmanlının şanlı tarihine şiirler yazarak teselli bulan Yahya Kemal, devletin buradaki toprakları kaybetmesini hüznle işlemiştir şiirlerinde. *Açık Deniz* şiirinde çocukluğuna olan özlemi dile getiren Yahya Kemal dolaylı yoldan göçün kendi üzerinde bıraktığı etkiyi de belirtmiş olur.

“Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;

Her lâhza bir alev gibi hasretti duyduğum”(Beyatlı, 2017: 7).

Çocukluğuna olan özlemi belirten şair doğduğu coğrafyadan ayrılmanın verdiği hüznü şiirine yansıtmıştır. Bu durum göçün kısa süreli olmadığını göç eden kişi yaşanan göç dalgası, bu dalganın beraberinde sürüklediği kimlik, aidiyet gibi sorunsallar Yahya Kemal'in hayatı boyunca devam etmiştir”(Öner, 2016: 91-92). Göçün en temel özelliklerinin başında hafızada uzun süreli bir iz bırakmasıdır.

Kurtuluş Savaşı ile birlikte halka ve Anadolu'ya olan ilgi çoğalmıştır. İstanbul'daki yozlaşmanın yazarlar üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Direnişin başlayıp kurtuluş mücadelesinin verildiği Anadolu'ya geçişler artmaya başlamıştır. Halkı bilgilendirmek için özellikle öğretmen tipleri ortaya çıkmıştır. Reşat Nuri'nin *Çalikuşu* romanındaki Feride öğretmen çeşitli sebeplerle Anadolu'ya geçerek halkı eğitmeyi amaçlamıştır. Halide Edip ise *Vurun Kahpeye* romanında idealist genç bir öğretmenin halkı eğitmek için gittiği Anadolu kasabasında korkunç bir şekilde hayatını kaybetmesini işler. Ancak bu dönemde asıl olarak Anadolu'ya yönelen yazar Yakup Kadri olmuştur. *Yaban* romanında savaşta kolunu kaybeden bir komutanın İstanbul'da kimsesi kalmadığı için Anadolu'nun bir kasabasına yerleşmesi işler. Ancak onun beklediği halk ile gerçekte karşılaştığı halkın özelliği çok farklıdır. Birçok yönden köylülere ters düştüğü için yabancı olarak kalır (Karaosmanoğlu, 2015b). Yakup Kadri *Ankara* romanında da İstanbul'dan Ankara'ya göç eden insanları anlatır. “İstanbul'da on beş gün evvelinden başlayan göç hazırlıkları, onun arkasından İnebolu seyahati, İnebolu'dan buraya o uzun, zahmetli araba yolculuğu – o haşerat yuvası hanlar- nihayet Ankara'ya varış”(Karaosmanoğlu, 2015a: 14). Yazar, milli mücadelenin merkezi olan Ankara'ya göç eden insanların güzergâhını da

böylelikle vermiş olur. O dönem İstanbul'dan Anadolu'ya geçişte kullanılan İnebolu romanda da geçmiştir. Böylelikle yazar, eserinin gerçeklikle olan bağını arttırmıştır.

Savaşın sonra kurulan Cumhuriyet insanların rahat yaşamasını sağlamıştır. Ancak ilerleyen yıllarda yaşanan işsizlik sorunu insanların tarım şehirlerine ve fabrikaların olduğu şehirlere göç etmesine sebep olmuştur. Köy sorunlarını işleyen yazarlar sıklıkla bu konuya değinmişlerdir. Yaşar Kemal, Kemal Tahir ve Orhan Kemal'in romanlarında bu konu önemli bir yer tutmaktadır. İş bulmak için Çukurova'ya giden üç gencin (Yusuf, Köse Hasan, Pehlivan Ali) yaşadığı sıkıntıları ve yerleştikleri yeni yere uyum sağlayamadığı için zor durumda kalmasını anlatan *Bereketli Topraklar Üzerinde* göç konusunun öne çıktığı önemli romanlardan biridir. Yeni şehrin cazibeli hayatına dayanamayıp çeşitli yasadışı işlere karışan Pehlivan Ali ve Köse Hasan ölür. Duvar ustası olan Yusuf ise köyüne geri döner (Kemal, 2008). Türk toplumunda 1950 yılı birçok alanda olduğu gibi göç konusunda da bir kırılmaya sebep olmuştur. İktidarın değişimi beraberinde ekonomik ve politik alandaki değişimleri de getirmiştir. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ile yakınlaşmanın neticesinde alınan yardımlar, tarımda makineleşmeyi arttırmıştır. Verimi arttırmak için kullanılan makineler iş gücünün yerini aldığı için büyük bir kısmı tarım ile geçinen kırsal kesimdeki halk işsiz kalmıştır. “Özellikle 1950 yılından sonra tarım dışına doğru oluşan göçün en önemli sebepleri, tarım alet ve makinaların ortaya çıkardığı gizli işsizlik olgusu ve tarımda verimliliğin ve kişi başına düşen tarımsal gelirin çiftçiyi tarımsal sektörde tutmaya yetecek düzeyde olmaması olarak görülmektedir”(Yücel-Çalışkan, 2020: 534). Göç ile birlikte ortaya çıkan uyum sağlayamama, kültürel şok, işsizlik gibi konular yazarlar tarafından bolca işlenmiştir. Özellikle köy gerçeklerini anlatan yazarlar göç ve onun sonucunda ortaya çıkan sıkıntıları anlatmışlardır. Fakir Baykurt köy gerçeklerini başarılı bir şekilde yansıtan yazarlardan bir tanesidir. Köyde yaşanan sorunlar ve işsizlik neticesinde şehre taşınan ve orada tutunamayıp çeşitli sıkıntılar yaşayan bir aileyi anlattığı *Irazca'nın Dirliği* önemli bir örnektir. Bayram şehre göç ederek köy hayatından daha mutlu olur. Ancak geride bıraktığı annesine hasımları tarafından yapılan kötülükler Bayram'ın tekrar köye dönmesine sebep olur(Baykurt, 2010). Göç geniş kapsamlı bir olgu olduğu için sadece göç edenler üzerinde değil kalanlar üzerinde de etkiler

bırakır. Bu roman da bunun güzel örneklerinden bir tanesidir. Kırsal alandan yapılan göçlerin büyük bir çoğunluğu ekonomik sebeplerden kaynaklanmaktadır. İş olanakları kısıtlı olduğu için daha fazla çalışıp para kazanabilecekleri şehirlere gitmek ister insanlar. Romanlarda da bu durum aynıdır. Gidilen genel olarak o dönemde iş imkânlarının iyi olduğu İstanbul olmuştur. Başlarda tek başına çalışmaya giden aile üyeleri zamanla ailelerini de yanlarına alarak temelli olarak İstanbul'da yaşamaya başlamışlardır. Orhan Kemal göç konusunu romanlarında sıkça işlemiştir. İstanbul'a olan göçler yazarın son dönem romanlarında ağırlık kazanmıştır. “Yazarın ilk romanlarında daha sık gördüğümüz Çukurova bölgesi zamanla yerini İstanbul'a bırakmıştır. Bu durumun görülmesinde yıllar içinde değişen ekonomik ve sosyal olaylar da etkili olmuştur”(Çokdan, 2019: 29). Yazarın birçok romanında olduğu gibi *Gurbet Kuşları* adlı romanında da İstanbul'a göç durumu vardır. “Yazarın *Gurbet Kuşları* eserinde de ekme peşinde koşan insanların göçü İstanbul'a olmuştur. Artık Çukurova önceki önemini kaybetmiş onun yerini İstanbul almıştır”(Çokdan, 2019: 29). Türk edebiyatında göç denince akla gelen mekânların başında İstanbul gelir. İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı sürekli olarak buraya göç etmek istemişlerdir. Bir zamanlar “taşı toprağı altın şehir” olarak adlandırılması da insanların göç için İstanbul'u tercih etmelerinde önemli bir etken olmuştur. Özellikle 1950 sonrasında İstanbul'a olan göç iyice artış göstermiştir. Sosyolojik olarak görülen bu durum kısa sürede kendisini edebiyatta da göstermiştir. Ali Kurt 1950 *Sonrası Türk Romanında Anadolu'dan İstanbul'a Göç* (1950-1980) başlıklı doktora tezinde İstanbul'a göç konusunu işleyen romanlar üzerinde detaylı olarak durmuştur. Bu romanlardan bazılarına örnek olarak şunlar verilebilir. “Yaşar Kemal'in *Kuşlar Da Gitti* isimli romanında Hayri kan davası sebebiyle Rize'den İstanbul'a tek başına kaçmak zorunda kalır”(Kurt, 2011: 99). Yine Yaşa Kemal'in bir başka romanı olan *Deniz Küstü* isimli romanında da ailesi öldürülen bir çocuğun İstanbul'a kaçıışı anlatılır (Kurt, 2011: 99). Başka bir örnek ise Sevinç Çokum'un “*Zor*” isimli romanıdır. Romanda Kerim, meslek edinmek için İstanbul'a gider. Daha sonra ise onu evli ablası takip eder. Reşat Enis Aygen'in “*Sarı İt*” adlı romanı da iş bulmak için memleketinden İstanbul'a göç eden Saka İbiş'in hayat hikâyesi anlatılır (Kurt, 2011: 102).

En az iki kişinin birlikte İstanbul'a göç etmesini anlatan romanlardan Hasan İzzettin Dinamo'nun "*Koyun Baba*" adlı eseri Koyun Baba isimli kahramanın sevdiği kız ile İstanbul'a kaçış olaylarını anlatır. Muzaffer İzgü'nün "*Halo Dayı ve İki Öküz*" isimli romanı da hayali olan öküzleri almak için oğluyla birlikte İstanbul'a çalışmaya giden Halo Dayı'yı anlatır. Tarık Dursun Kakinç'in "*Kopuk Takımı*" adlı romanı da kahramanların İstanbul'a gidiş sürecini anlatır (Kurt, 2011: 103). Romanların çoğunda ise kahramanlar ailesiyle birlikte İstanbul'a göç etmişlerdir. Bu romanlara örnek olarak Orhan Kemal'in "*Gurbet Kuşları*" adlı romanında Sivas'tan İstanbul'a ailecek göç etmesini anlatır. Necati Cumalı'nın "*Yağmurlar ve Topraklar*" romanında avukatlık yapan Nihat'ın, daha büyük hayaller kurup İstanbul'a taşınmasını konu edinilir. Kerime Nadir'in "*Bir Çatı Altında*" romanında ailecek Adana'dan İstanbul'a göç eden kahraman işlenmektedir. Pınar Kür "*Yarın Yarın*" adlı romanında babasının köydeki tarlasını satıp İstanbul'a yerleşen üç kardeşin hayat hikâyesi anlatılır. Demirtaş Ceyhun'un "*Yağmur Sıcağı*" adlı romanında Adana'dan İstanbul'a göç ederken oğlu ölen bir ailenin dramı anlatılır (Kurt, 2011: 104-106). Farklı ulaşım araçlarıyla İstanbul'a göç eden insanların anlatıldığı bu romanlar, Türk edebiyatında göçün bolca işlendiğine kanıt olarak gösterilebilir.

Türk edebiyatında göçün sıkça işlendiği diğer bir durum ise Almanya'ya giden insanların yaşadığı olaylardır. Toplumda derin bir etki bırakan bu göç dalgası yazarlara da ilham kaynağı olmuştur. Kimi yazarlar bu göçün bizzat içerisinde yer alarak olaylara şahit olmuşlardır. Kimileri ise Almanya'ya gidip gelen insanlardan dinlediklerinden yola çıkarak romanlarını oluşturmuşlardır.

Çalışmak için Almanya'ya giden işçiler zamanla daha planlı bir program dâhilinde devlet kontrolünde işe alınmaya başlayınca sosyal hayatlarında iç içe gelerek burada Türk kültürünü devam ettirmeye başlamışlardır. İnsanların yaşamlarından doğan edebiyat için de bu yaşam tarzı bir ilham kaynağı olmuştur. Almanya'ya göç konusunu işleyen yazarların tamamı Almanya'ya gidip yaşamamıştır. Bazı yazarlar hikâyelerinde çalışmak için gidip tekrar gelen işçilerin anlattıklarını yazmışlardır. Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Gülü* adlı romanına konu olan Bayram, çalışmak için Almanya'ya giden bir işçidir. Romanda Almanya'ya gidiş sürecinde yaşadıkları, oradaki çalışma hayatı ve tatil için

memleketine dönüş yolculuğu anlatılır (Ağaoğlu, 2020). Yine Almanya'ya göç olgusunu işleyen yazarlardan biri olan Nursel Duruel *Geyikler, Annem ve Almanya* öyküsünde babası Almanya'da bulunan küçük bir çocuğun annesinin de çalışmak için Almanya'ya gideceğini öğrenmesiyle yaşadığı ruh hali anlatmıştır (Duruel, 2019). Son dönem Türk romancılığında başka coğrafyalarda yaşayan Türklerin çektiği sıkıntıları anlatan Sevinç Çokum, *Çırpıntılar* romanında yurt dışına göç etmiş bir ailenin orada verdiği hayat mücadelesini anlatır. Romanda uyumsuzluk sorunu vardır. Yaşanan bu uyumsuzluklarla beraber yabancılaşma romanın verdiği mesajlardandır (Çokum, 1999).

Bazı yazarlar ise ekonomik, siyasi ve özel sebeplerle Almanya'ya göç ederek burada bizzat yaşadıkları ve şahit oldukları olayları eserlerinde işlemişlerdir. Dönemin siyasi olaylarından dolayı göç etmek zorunda kalan Fakir Baykurt Almanya'da romanlar yazarak dönemin yaşamına dair bilgiler vermiştir. Romancılığa Türkiye'de başlamış olmanın verdiği tecrübe ile yabancı bir memlekette yaşananları okurlarına aktarmıştır. *Yüksek Fırınlar* romanında Almanya'da işçi olan İbrahim'in yaşadıkları ve memlekete geri dönme arzusu anlatılır. Romanda hem Almanların yaşantısından hem de orada yaşayan Türklerin iş hayatında ve sosyal yaşantılarında karşılaştıkları sıkıntıları anlatır (Baykurt, 2002). Almanya dönemi öykülerini anlattığı bir diğer eser olan "*Bir Karnaval Öyküsü*" yine ekonomik sebeplerle göç etmek zorunda kalmış bir kahramanı konu edinir. Almanya'da yaşayan Türk işçilerin sıkıntılarını anlatan diğer bir yazar da Bekir Yıldız'dır. Olayları bizzat yerinde gözlemleyen Yıldız *Alman Ekmeği* adlı eserinde önceden Almanya'da çalışıp yurda dönmüş bir işçinin ağzından Türklerin Almanya'da yaşadığı sıkıntılar anlatılmıştır (Yıldız, 2006). Genellikle yoksul bölgelerden Almanya'ya çalışmak için giden işçilerin hayatını anlatan Bekir Yıldız bu tarzda yazdığı roman ve öyküleriyle tanınmıştır. "Bekir Yıldız'ın hikâyelerinde bir klişe olarak ağa zulmünden, ekonomik ve coğrafi sorunlardan dolayı Almanya'ya giden köylüler anlatılır"(Suvağci, 2018: 42). Bu hikâyelere örnek olarak "Gaffar ile Zarra hikâyesinde Hamdo Ağa'nın bir traktör almasıyla işsiz kalan Gaffar'ın Almanya'ya çalışmaya gitmesinden bahsedilir"(Suvağci, 2018: 43). Bekir Yıldız'ın Almanya'daki işçilerin hayatını anlattığı bir diğer eseri de Düdüklü Tencere adlı eseridir. Eserde

“Pehlivan Rüstem’in Almanya’ya gitmesinde; ekonomik, siyasi ve coğrafi nedenler etkili olur”(Suvağci, 2018: 43). Bekir Yıldız, işçi olarak Almanya’ya gittiği için yazdığı eserlerin kahramanlarının psikolojik dramlarını daha iyi yansıtmıştır. Ancak iş hayatında gördükleri karşısında bir süre sonra memleketine geri dönmüştür. “1960’lı yılların başında işçi göçüyle Almanya’ya giden Bekir Yıldız kendisini sömürülen bir ırkın temsilcisi olan Kunta Kinte’ye benzetir ve o da bir nevi yazdıklarıyla Almanya’da ezilen Türkiyeli işçilerinin sesi olmaya çalışır”(Ön Kahveci, 2018: 21). Yazar, yazdığı roman ve hikâyelerde kendi yaşadıklarından esinlenmiştir. Buna örnek olarak Türkler Almanya’da romanının ana kahramanı ile Bekir Yıldız’ın yaşantısı arasında büyük benzerlikler vardır. “Eserin başkahramanı ve anlatıcısı olan Yüce, yaşanan göçün isteyerek değil, zorlayıcı insanî nedenlerden dolayı ortaya çıktığını belirterek daha romanın başında dış göçün “göçmen”lerin dünyasındaki konumunu dile getirir”(Ön Kahveci, 2018: 25). Almanya’daki Türklerin yaşadıklarını anlatan bir diğer önemli yazar da Füzûzan’dır. İşçi olarak giden yazarların aksine Almanya’ya giden işçilerin yaşadıklarını gözlemlemek için yurt dışına seyahatler yapmıştır.

“Füzûzan, her ne kadar işçi göçünü Bekir Yıldız ve Fakir Baykurt gibi bizzat deneyimlemese de Türk işçisinin Almanya’da yaşadıklarını kendine has geriye dönüş ve bilinç akışı teknikleriyle derinlemesine anlatan Türk Edebiyatının en iyi kadın yazarlarından biridir. Yazarın, Türk işçilerinin sıkıntılarını canlı ve gerçekçi yazabilmesinin temelinde Almanya’da yaptığı gözlemler yatar”(Ön Kahveci, 2018: 115).

Füzûzan, *Berlin’in Nar Çiçeği* adlı eserinde Sivas’tan Almanya’ya göç etmiş bir ailenin zaman içerisinde yaşlı komşuları ile kaynaşmasını anlatır. Yazar, eserinde klasik roman örgüsünün tersine modern edebiyata ait teknikleri kullanır. Nar çiçeği adının verilmesi ise göç eden Korkmaz ailesinin küçük çocukları Ümmühan’ın güzelliğinden kaynaklanmaktadır. Yaşı komşuları Frau Lemmer çocuklarından ayrı tek başına yaşayan bir kadındır. Korkmaz ailesinin kendisine yaptığı yardımdan dolayı onların evine ziyarete gider. Burada Ümmühan’ı kucağına alınca yaşamaya dair inancı tekrar yerine gelir. Narçiçeğinin umut olması ise ünlü bir Hint masalına dayanmaktadır. Efsaneye göre kralın oğlu ile dansçı bir kızın aşkı kast sisteminden dolayı imkânsızdır. Kral oğlunu kızdan ayırmak için şehrin içine kapısı ve penceresi

olmayan bir yapı inşa ederek dansçı kızı içine atar. Aradan geçen aylara rağmen prens sevdiği kızı orada bekler. Bahar gelince kızın atıldığı yerden narçiçekleri açılmaya başlar. Bu yüzden narçiçekleri yaşama geri dönmeyi temsil eder (Ön Kahveci, 2018: 129-130-131). Almanya'ya giden Türkleri konu alan romanlarda genellikle göç eden insanların yaşadığı uyum sorunları, hayal kırıklıkları ve orada yaşadıkları etnik baskılar anlatılır. Almanya'ya yaşanan göçler hiç şüphesiz ki Türk edebiyatı için yeni konular imkânı doğurmuştur. Yazarlar bu yeni konu üzerine uzun süre durmuşlardır.

Toplum hayatı üzerinde olan göç hadiseleri kısa zaman içerisinde kendisini edebiyatta da göstermiştir. Buna örnek olarak son yıllarda Ortadoğu coğrafyasındaki karışıklıklardan dolayı Türkiye'ye birçok mülteci gelmiştir. Bu mültecilerin yaşadığı sıkıntılar ve yeni hayat tarzına uyum sağlama çalışmaları kendisini edebiyatta da göstermiştir.

Türk edebiyatında göç olayını işleyen birçok yazar bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de Latife Tekin'dir. Yazar, romanlarının bazılarında direkt olarak göç mevzusunu ele alırken sonraki romanlarında göç eden insanların şehirlerde yaşadığı sosyal ve siyasi değişiklikleri konu almıştır. Yazarın hayat hikâyesi ile romanlarında ele aldığı kahramanlar arasında bir bağlantı vardır. Yazar, Kayseri'den İstanbul'a ailesiyle beraber göç etmiştir. Uzun süre İstanbul'da yaşadıkdan sonra Muğla'ya yerleşerek burada hayatını sürdürmeye başlamıştır. Son dönem romanlarında da kendi hayatında olduğu gibi büyükşehirlerde gidip bir süre çalıştıktan sonra tekrar memleketlerine dönen kahramanları anlatmaktadır. Latife Tekin'in romanlarını incelenerek göç temasının romanlarda nasıl kullanıldığı değerlendirilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Latife Tekin, daha çok romanları ile tanınan bir yazardır. Romanlarının çoğunda otobiyografik unsurlar barındıran yazar, hayatında önemli bir dönüm noktası olan göçü sıklıkla işlemiştir. Bazı romanlarında ise bireysel temalar işlemiştir.

3.1. Göç Temasının İşlendiği Romanlar

3.1.1. *Sevgili Arsız Ölüm*

Yazarın kendi hayatından esinlenerek yazdığı bu roman göç temasını doğrudan işlemesi bakımından önemlidir. 1983 yılında yayımlanan roman Akçalı(Alacüvek)'da yaşayan Aktaş ailesinin köyden kente göç etmesini konu alır. Huvat, ailenin babasıdır. Henüz köydeyken şehirdeki her yeniliği köye getirmek istemiş kısmen başarılı olmuştur. Ancak ailesiyle birlikte şehre göç edince ailesinin dağılmasına engel olamamıştır. Beş çocuklu Aktaş ailesi, yaşanan işsizlik ve çocukların kendi başına hareket etmesinden dolayı parçalanmanın eşiğine gelmiştir.

“Yazar bu romanında kentin kenar semtlerinde fabrika atıkları, çöp yığınları içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışan köyden göçmüş bir ailenin hurafelerle şekillenmiş yaşamını, zamanla aydınlanan bireylerin aileden kopuşunu ironik bir üslupla anlatır. Kendisiyle yapılan bir masa başı konuşmasında amacının, sadece geleneksel anlatma formlarını modern romana uyarlayarak yeni bir biçim geliştirmeden ibaret olduğunu söylemektedir ki *Sevgili Arsız Ölüm*'ü klasik romana özgü anlatma tekniğinden ayıran da bu özelliğidir”(Korkmaz 2018: 530).

Romanın yazılış süreci hakkında bilgi veren Tekin, romanda birbirinden farklı insan tiplerinin romanda görülmesini şöyle açıklamaktadır: “Epey insan saklanmıştı o dönemde bizde. Onlar sıkıntıdan sessiz film oynarlardı, ben *Sevgili Arsız Ölüm*'ü yazardım”(Özer, 2005: 20). 1980 öncesinde ülkede yaşanan siyasi olaylar birçok insanın yargılanmasına sebep olmuştur. Yazar, bir sol örgüte üye olduğu için polisten kaçan örgüt üyeleri yazarın evine gelerek burada saklanmışlardır. Yazarın evinde oluşan bu gizli buluşmalar yazara başka fikirler vermiştir. Böylece romanı yazarken daha hızlı yazmıştır.

Romanda köy halkının dili geleneksel köy romanlarının aksine sıradan bir şekilde yansıtılmış bu sebeple övgüler almıştır. Yazar, bu dili kazanmak için Beşiktaş çevresindeki kahvelere giderek oradaki köylü insanlarla konuşmuştur. Bu şekilde romanda dil konusunda bir sıkıntı yaşamamıştır. “Masal diliyle roman dili, devrimci söylemle dindar söylem dramatik kurgunun alışılmış akışı dışında çağrışımsal dizeler halinde akıp gidiyor ve tamamen kendine özgü özel bir söylev düzeni oluşturuyor”(Korat, 1998: 329). Yazarın kullandığı bu dil ile ailesi arasında bir bağlantı olduğunu yazarın sanat anlayışı işlenirken ele alınmıştır. Babasından

etkilendiğini belirten yazar yetiştiği ortama uygun bir dil kullanmayı tercih etmiştir. Yazar, bu romanı yazarken Nazım Hikmet ve Kemal Tahir'in birbirine yazdığı mektuplardan etkilenmiştir. “*Sevgili Arsız Ölüm*’ü yazdığım sıralarda Türk masalları okuyordum. Nazım Hikmet- Kemal Tahir hapishane mektuplarından etkilenerek, gidip masal kitapları almıştım. Kulağımdaki masal sesleri yenilendi, anlatım biçimleri üzerine düşünmeye başladım”(Özer, 2005: 36). Okuduğu masallardan etkilenerek masalcı, büyülü bir ortam hissi uyandırıyor.

Roman, yazarın kendi hayatını konu olarak işleme bakımından da önemlidir. Yazar, kendi hayatını romanda Dirmit üzerinden aktarmıştır.

“Evet, tabii Dirmit durup dururken çıkmadı. Bir yanıyla benim çocukluğuma çok benziyor. Bir çocukluk arkadaşımın adı Dirmit. O köyde kalmıştı ben kente geldim. Yani o yılları düşündüğümde bir kere geleneksel olarak diğer köy romanlarından ayrılıyor. Çünkü bir kadın yazar var karşımızda artık. Anne - kız ekseninde bir kız çocuğunun özgürleşme mücadelesi var. O özgürleşme mücadelesi nedeniyle aslında *Sevgili Arsız Ölüm* romana doğru evriliyor yoksa böyle masalsı bir kitap olarak kalabilirdi.”(Can, 2018: 154)

Yaşadığı köyde cinler ile sürekli olarak bir etkileşim olduğunu belirten yazar, bunu romanında da Dirmit üzerinden okuyucuya aktarmıştır. Yazarın kendi söylediklerine bakıldığında romandaki fantastik unsurların kendisinin hayatının bir parçası olduğu görülmektedir. “ De hele, cinler seni adınla mı çağırıyor? Cinlerin düğününe gittin mi? Evlerini gezdin mi? Derken kızını cinler yürütmesin diye tutup sedire bağladı”(Tekin, 2020b: 33). İnsanlar üzerindeki korkutucu etkilerinden dolayı cinlerin sosyal hayatta sıkça kullanılması kendisine romanda da yer bulmuştur.

Yazarın kendi hayatından izler taşıdığı bir başka örneği ise annesidir. Yazar, romanı yazma sebeplerinden biri olarak annesinin ölümünü göstermiştir. Romanda Atiye'nin geçmişinin kayıp olduğu ve iki evlilik yaptığı belirtilir. Atiye hakkında bilinenler fazla değildir. Pelin Özer ile yaptığı röportajda “kayıp bir geçmişi var annemin. Daha doğrusu ben küçükken gidemediği, ulaşamadığı bir baba evi, anne evi var. Onu, çocukluğumda aklımda kaldığı gibi yazmak istedim *Sevgili Arsız Ölüm*’de”(Özer, 2005: 8) demiştir. Romanda ayrıca Atiye'nin birinci evlilikten olduğu söylenen ancak bulunmayan bir çocuğundan bahsedilmektedir. Latife Tekin, “ilkokul dördüncü sınıfa giderken bulduğumuz bir ablam var. Annemin daha önceki

evliliğinden kaybolmuş bir abla”(Özer, 2005: 9) diyerek bu olayın romanda anlatıldığını belirtmiştir.

Tekin, romanda halk kültüründen bolca yararlanmıştır. Romanda yer yer görünen ağıt ve türküler bunun göstergesidir. “Latife Tekin’in incelenen romanlarında türkü örnekleri bazen dörtlükler halinde bazen de türkü yaktı şeklinde cümle içinde eritilerek örneklendirilmektedir”(Aydemir, 2018: 9). Romanda her iki duruma da örnek oluşturacak kullanımlar vardır.

“Dizgame dağlarında, erimez bir buz idim,

Serpme benli, ince belli kız idim,

Toka gözlü, epil epil yüz idim.

Dirmit, annesi ve yengesi karşılıklı yakıştırıp söyleşirken dayağın acısını unuttu. Yakıştırıp bir türkü de o tutturdu:

‘Cinli kızdım, kül karınlı kuş oldum;

Çekildim Akçalı göğüne, kanadım açtım;

Geldi ince ota düştüm, iğneli yıldıza kaçtım.

Yıldız ağıtlar peşimde

Yıldız, korku var düşümde.

Beni sakla canım yıldız” (Tekin, 2020b: 223-224).

Başka bir halk ürünü olan ağıt da romanda sıkça görülmektedir. Bazı yerlerde ağıt yaktı şeklinde verilir. “Gavur Tacın! Toprağı kanlı Tacın! Kör Fadime yaşmağını çekti, aldı. Tacın Dağı’nın başına çöktü. Yaşmağını sallaya sallaya ağıt yaktı. Kadınlar saçlarını yoldu. Tırnaklarını yüzlerine geçirip kan akıttı. Yerlerde uğundu. Erkekler gözlerinden gırcı gırcı yaş döktü”(Tekin, 2020b: 22). Yazar, romanda fantastik bir ortam oluşturmak için sadece günümüz halk anlatılarından faydalanmakla kalmamış Şamanizm’den de etkilenmiştir. Romanda eski bir inanç olan Şamanizm İslamiyet ile iç içe verilmiştir.

“Dirmit, annesinin zebaniler karşısında diklendiğini bir öfkeyle açıp onlara içini gösterdiğini, annesinin öldüğü günün akşamı küçük kara nokta oynarken öğrendi. Annesinin boyun eğmemesine sevindi. Sevincini yenemedi. Annesinin öte dünyanın altını üstüne getirdiğini evdekilere söyledi”(Tekin, 2020b: 247). Romanın sonunda Dirmit, öte dünyadan annesi ile ilgili haberler alır. Bir nevi iki dünya arasında bağlantı kurarak bilgi sağlar. Bu durum Şamanizm’ de yaygın olan bir inançtır.

“Tekin, İslam dini ile İslam öncesi inanışları sentezleyerek geleneksel bir yaşam sürdüren Anadolu ailesini temsil eden Aktaş ailesinin yaşamına odaklanarak yerel bir malzemeyi işlerken, şamansal yetileri olan ve bir sırı erme yolculuğunda olan baş kişisi Dirmit aracılığıyla bu romanda evrensel bir boyutu da yakalar. Yazar, büyülü gerçekçi anlatım tekniklerini kullanırken, doğüstü bir dünya yaratmak için, Şamanizm’den de yararlanır”(Öktemgil Turgut, 2003: 29).

Romanda, Dirmit cansız varlıklar ile konuşup gelecekte haber almaktadır.

“Kuşkuşotu, Kara sivilceli oğlan buralardan geçti mi?

Geçmedi.

Geçerse onu sevdiğimi söyle.

Söylerim.

Söyleme, söyleme.

Kuşkuşotu, kara sivilceli oğlana Dirmit’in onu sevdiğini söyledi”(Tekin, 2020b: 92). Bir bitki olan kuşkuşotu ile konuşmak animizm olarak adlandırılmaktadır. “Dinin kökeniyle ilgili teorilerden animizm, dinler tarihinde ruhsal varlıkların mevcudiyetine olan inancı ifade etmek için kullanılan bir terimdir”(Karataş 2013: 56). Birçok araştırma için bolca malzeme bulundurması açısından oldukça önemli olan bu romanı yapılan incelemede göç ve kültürel şok bakımından değerlendirileceği için diğer konular hakkında daha detaylı bilgi verme gereği duyulmamaktadır.

3.1.1.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç

Yazarın göç temasını canlı bir şekilde işlediği romanlardan bir tanesi *Sevgili Arsız Ölüm*'dür. Yaşanan göç hadisesi romanın tamamında etkisini sürdürür. Latife Tekin'in kendi hayatından izler taşıyan bu kitap Aktaş ailesinin göç serüveninden sonra şehir hayatında yaşananları anlatması bakımından önemlidir. Romanda göç etme fikri ani bir kararla alınmıştır. Köyde çalışma imkânı olmadığı için şehirde çalışan baba ve oğulların yokluğunda ailenin kadınlarına yönelik yapılan saldırılar göçün temel sebebi olmuştur. Ancak yazar burada köylerdeki işsizlik sorununa da dikkat çekmektedir.

“Dar sokakta köyün çocukları Dirmit'in yolunu çevirdiler, saçlarını yoluk yoluk ettiler, kafasına taşla vurup yarıdılar, üstünü başını yırtıp bağırsarak köyün içinde dağıldılar. Dirmit'i rahat bırakmazlarsa Seyit'i ya da Halit'i gönderip onu yanlarına, şehre almaya karar verdi. Ayrıca döllerin şehirde sefillik çektiklerini, evi de yükleyip şehre götürmeyi düşündüğünü Atiye'ye çıtlattı”(Tekin, 2020b: 70-71).

Yazar, bu romanda göçe etki eden unsurlardan çok göç ile birlikte toplumda meydana gelen değişimi Aktaş ailesi üzerinden anlatmıştır. Tekin, yaşanan değişimi şu unsurlar üzerinden okuyucuya aktarmıştır.

3.1.1.1.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında İnanç

İnsanların yaptığı mekânsal değişiklikler onların sahip olduğu alışkanlıkların da nispeten değişmesini sağlar. Bu alışkanlıklardan birisi de inançtır. İnanç, “bir düşünceye gönülden bağlı bulunma”(TDK) şeklinde tanımlanabilir. Bu romanda inanç meselesi arka planda canlılığını koruyarak kitabın genelinde kendini göstermektedir. Göç başlığı altında ele alındığı için roman kahramanlarının Akçalı ve taşındıkları İstanbul'da nasıl bir inanç sergilediğine değinerek bu mekân değişiminin inançta nasıl bir değişiklik yaptığını gösterilmeye çalışılacaktır.

Yazar, romanda bu değişimi ailenin babası Huvat, üzerinden vermiştir. Köy hayatına İslam dinini benimseyen ancak bunun gerekliliklerini yerine getirmeyen bir kişi olarak tasvir edilen Huvat, göç ile beraber çeşitli sorunlar yaşamıştır. Daha önceden çok iyi olan işini de kaybedince kendini boşlukta hissederek inancını

kuvvetlendirmeye karar vermiştir. Tanıştığı bir hoca aracılığıyla dine ait kitaplar okumaya başlamıştır.

“Yine foter şapkasını alıp gittiği günlerden birinin akşamında yanında kara, uzun sakallı bir adamla eve geldi. Adamı başköşeye oturttu. Kendisi adamın yanına, yere diz çöktü. Adam ilkin yedi, içti. Arkasından yeşil yeşil kitaplar açtı, sesli sesli okudu. O okurken Huvat içini çekip adamı dinledi. Gözlerinden akan sicim gibi yaşları sildi.

Atiye ne ettiyse Huvat’ın iki güne bir adamı alıp eve getirmesinin, sabah karanlığında sırtını sıvazlaya sıvazlaya adamın peşine düşüp gitmesinin önüne geçemedi. Onun önüne geçemediği gibi Huvat, Atiye söylendikçe adamın eline ayağına kapanmaya, şalvarına yüz sürmeye başladı”(Tekin, 2020b: 86).

Yazar, burada değişimin başladığı anı anlatmaktadır. Huvat’ın adama saygı duyması yeni bilgiler öğrendiğinden değildir. Adam yeşil kitapları okuduğu için Huvat, onu kendisinden daha dindar olarak görmeye başlamıştır. Bu değişimin devam etmesinde ise en büyük etken karısı Atiye’dir. Atiye, hem köydeyken hem de göç ettikten sonra inanç olarak çizgisini bozmamıştır. Kendisi batıl inançlarla hayatına yön veren, gaipten haber alarak onu çevresiyle paylaşan bir kahramandır. İslam dininde yeri olamayan falcılık gibi mesleklere giriştiği için kocası tarafından dine dolayısıyla da yeşil kitap okuyan adama rakip olarak görülmektedir. Huvat, sağlam bir inanca sahip olmak için karısından uzaklaşıp yeşil sakallı adama yaklaşmayı tercih etmiştir. Nitekim bu olaydan sonra kendisi de yeşil kitapları eline alarak işlerden tamamen uzaklaşmış ve öğrendikleriyle diğer insanlara yol gösterme vazifesine adanmıştır kendisini. “Derken Huvat elden ayaktan çıktı, akıldan oldu. Çenesinin ucuna bir sakal koydu. Ceketinin cebine sık dişli bir tarak soktu. Koltuğunun altına iki yeşil kaplı kitap aldı. İki de bir cebinden tarağı çıkarıp sakalını taraya taraya yemek sofrasındayım demedi, misafirlikteyim demedi, kitapları dizinin üstüne yatırıp önüne gelene vaaz vermeye başladı”(Tekin, 2020b: 86). Burada yeşil kitap ifadesi sembolik bir niteliktedir. Zira İslam kültüründe yeşil renk dini inancın rengidir. Yazar, renklerin çağrışım gücünden de faydalanarak inanç değişimini vurgulamaktadır.

“Yeşil renk aynı zamanda din, iman ve ebediyetin simgesidir. İslam dininde bu renk üzerine çok durulmuştur. İslamiyet’le birlikte yeşil rengin, Hz. Muhammed’in üç sancağından birinin rengi

olarak ayrıca manevi bir anlam kazandığı ve Müslüman Türklerin hayatında ayrı bir yer işgal ettiği bilinmektedir. Yeşil renk İslamiyet'te kutsal alan ve mekânların vazgeçilmez rengidir. Başta cennet yemyeşil bir ortam olarak hayal edilmiştir. Ayrıca Osmanlılarda da yeşil renkli sancağın eskiden beri kullanıldığı ve İstanbul'un kuşatılmasında Fatih'in gemisinde yeşil sancak olduğu da bilinmektedir”(Mazlum, 2011: 134).

Ancak bu inanç değişimi zamanla yerini şüpheye bırakmıştır. Bir kavga sırasında üniversite öğrencilerinden dayak yemiştir. Kendisini bu kavgaya götüren kara sakallı hoca ise kavga başlayınca kaçıp saklanmıştır. Bu olaydan sonra yeşil kitaplara olan bağlılığı azalmıştır. “O günden sonra Huvat'ın içinde yavaş yavaş her şeye herkese karşı bir şüphe belirmeye başladı. Büyük umutlarla bağlandığı yeşil kitapları bir yana kaldırdı. Sonra yeniden eline aldı ama eskisi gibi nağmeli nağmeli keyifle okuyamadı”(Tekin, 2020b: 146). İnandığı değerleri sorgulamaya başlayan Huvat, yeşil kitaplardan öğrendiği bilgilerin doğru olmadığını düşünüp onlara olan bağlılığını azaltmıştır.

3.1.1.1.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Gelenek

İnsanların tarih boyunca belli kurallara bağlı kalarak yaşamışlardır. Ancak bu kurallar bölgelere göre farklılık gösterdiği için farklı yaşam tarzları ortaya çıkmıştır. Oluşturulan bu kurallar kuşaktan kuşağa aktararak yaşatılması sağlanmıştır. Bölgeden bölgeye farklılık gösteren insanların yaşam şartlarına göre oluşturdukları kurallar gelenek olarak adlandırılır. “Gelenek, insanların iradelerinden ve eylemlerinden bağımsız olarak sosyal ve siyasal hayatı ve işleyiş şekillerini tayin eden, idare eden, siyasal iktidarı ve toplumsal rızayı kontrol eden tarihi ve tecrübi birikimlere ve değerlere dayalı kurallar ve uygulamalardır”(Çetin, 2005: 154). Tanımdan da anlaşılacağı üzere insanların yaşam şekillerine, yaşadıkları coğrafyaya, onların tarihsel birikimine göre şekillenen canlı bir olgudur gelenek. Gelenek canlı olduğu kadar değiştirilmesi de zor bir alışkanlıktır. Bu yüzden yaşadıkları coğrafyayı ya da ortamı değiştirenler yeni taşındıkları yerin gelenekleri ile kendi gelenekleri arasında bir çatışma yaşarlar. İncelenen romanda da bu değişimin uç noktalarından olan köy ve modern şehir hayatının gelenekleri arasında bir çatışma söz konusudur. Romanda gelenekleri koruma görevini aile adına Atiye üstlenmiştir. “Göç etmek her ne kadar yitirmek, eksilmek, farklılaşmak, tanımlanamamak olarak nitelendirilse de

cinsiyet farklılığından dolayı göçün ne ifade ettiği de değişiklik gösterir. Bir kadın için göç, terkedilen yuvanın geleneklerini varılan alana taşımak ve devam ettirmek olarak görülse de erkek için yuvayı unutmak ve yeniliğe uyum sağlamak olarak anlamlandırılır”(Sabancı Uzun, 2022: 964). Atiye gelenekleri şehre taşıyarak köydeki hayatını orada devam ettirmek ister.

Gelenekler bir yaşayış tarzıdır. Bu sebeple bir dönem üzerinde de etkisi vardır. Çocuğa ad koyma, ölü birini defnetme, düğün bunlardan bazılarıdır. Bu değerlendirmede köyde ve şehirde yapılan iki farklı düğün örnek gösterilerek değişen gelenekler ve insanların bu değişim karşısında üstlendiği rolleri incelenecektir.

Romanın akışına uygun olarak ilk olarak Halit ile Zekiye'nin evliliğinin iki ailenin babasının anlaşmaları neticesinde olduğu görülmektedir. Romanda tasvir edilen düğünden bir bölüm aktararak köy yaşamındaki düğün anlatılacaktır.

“Kadınlar içeride, erkekler dışarıda toplandı. Derken Huvat çalgıcılarla kamyonları kapıya dayadı. Çalgıcıları şaplağa tutup bahçeye oturtular. Huvat eline bir yağlık geçirdi, halayın başına geçti. O ara Atiye getirip çalgıcıların bohçalarını kucaklarına verdi. ‘Köroğlu’nun uşakları’ tellere, köyün delikanlıları bastılar. Öğlene Rızgo Ağa’nın kapısına varıp dayandılar. Kız köyü oğlan köyüne hoş geldine durdu. İki köyün erkekleri omuzlaşıp halaya tutuştu. Erkekler dışarıda halay çekip tabanca atarken kadınlar Zekiye’yi getirip ortaya oturtular. Kız evinden tefçi, oğlan evinden çığırtkan çıkardılar. Boş bir sini getirip Zekiye’nin başına tuttular. Bir tef sallandı, bir çığırtkan bağırdı. Zekiye’ye sini sini hediye toplandı. Siniler elden ele dışarı edildi. Atiye gelininin koluna girip ayağa kaldırdı. Elini öptüdü. Altınları boynuna, bilezikleri koluna dizdirdi”(Tekin, 2020b: 45-46).

Bir köy düğününde sırasıyla yapılanların aktarıldığı bu bölümde aynı zamanda köy gelenekleri de anlatılmıştır. Şimdi gelenekte nasıl bir değişme olduğunu görmek için şehirde yapılan düğün yani Nuğber’in düğünü incelenecektir.

“Hazırlığa başlamasıyla o zamana kadar hiç akla gelmedik bir dolu sorun çıktı. İlkine Huvat kapıya boynuzları kınalı, kuyruğu boyalı bir koç gelmeden kızını evden çıkarmayacağına yemini bastı. Atiye şehir yerinde kınalı koçun ne aradığını sorup ortalığa koç lafı çıkarmanın kızının kuracağı yuvaya sebep olacağını kocasına duyurdu. Evin içinde herkes birlik etti. Huvat’ı koç sevdasından vazgeçirdi. Huvat bu defa, erkek evinin düğünden üç gün önce evlerinin damına bayrak dikmeleri lazım geldiğini ileri sürdü. Evdeki herkesi deliye döndürdü. Huvat bayrak lafının arkasından olaya bir çarşaf lafı çıkardı. Kız babasının adette yeri olduğu üzre, gerdek gecesini erkek evinde geçirmesinin

şartını koştı. Kızının kızlığının müjdesini anında almazsa bu düğüne, düğün oldu, demeyeceğini duyurdu”(Tekin, 2020b: 209).

İkinci düğünde değişen coğrafyaya bağlı olarak düğün merasimi değişmektedir. Ancak burada geleneğin savunucu rolünü üstlenen ailenin babası köydeki düğün adetlerinin uygulanması gerektiğine inanır. Düğün olması için bunları şart koşar. Burada gelenek çatışması ailenin diğer bireyleri ile baba rolündeki Huvat arasında verilmiştir. Yazarın göstermeye çalıştığı şey göç ile birlikte ortaya çıkan gelenek çatışmasıdır.

3.1.1.1.3. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Aile

Aile kurumu insanlık tarihi kadar eskidir. Toplumun temel yapı taşlarından biri ve en küçük birimidir.

“Birçok toplumsal kurum gibi aile de insanlık tarihi boyunca önemli değişiklikler geçirmiştir. Yapısında, tipinde, boyutlarında ve işlevlerinde önemli değişimler olmuştur. Geniş aile küçülmüş çekirdek aileye dönülmüştür. Eğitim, yönlendirme, meslek edindirme gibi bazı alanlardaki işlevlerini başka kurumlara devretmiştir. Fakat çocuk yapma, sevgi, koruma, büyütme, yetiştirme, ahlaki eğitim, toplumsallaştırma ve kişisel gelişim gibi işlevlerini özenle sürdürmektedir. Kısaca ailenin, insan neslinin korunması ve devamını sağlama gibi temel niteliklerini hiçbir dönemde ve toplumda kaybetmediği, bugün de artan bir önemle bu işlevini devam ettirdiği görülmektedir”(Kır, 2011:382).

Toplumdan topluma farklılık gösteren aile yapısı modernleşme ile birlikte benzer özelliklere kavuşmaya başlamıştır. Modern dünyada tek bir aile tanımından bahsetmek zor olacaktır. Bu sebeple Türk toplumunun aileye bakış açısına değinmek daha doğru olacaktır. Türk toplumuna dair önemli tespitleri olan Ziya Gökalp’a göre aile, “içtimai müesseselerin en eskisi olan milletin dirlik ve birliğin yegâne sağlayıcısı bir evlilik kurumudur”(aktaran Kır, 2011: 382). Yaşanan değişim neticesinde aile ortamında da değişiklik olması kaçınılmazdır.

Aile toplumun değer yargılarının dolayısıyla eğitimin de başladığı ilk yerdir. Tarih boyunca Türklerde genel olarak ataerkil denilen yani erkek egemenliğinin olduğu aile görülmektedir. Ancak teknolojinin gelişimi insanlar arasındaki etkileşimi arttırdığı için kadınlarla erkek arasındaki üstünlükte azalma görülmüştür. Bu durum kadınların çalışma hayatına girmelerinin de bir sonucudur. İncelenen romanda yine göç olgusunu merkeze alarak değişen aile yapısı gösterilmeye çalışılacaktır.

İlk olarak romanda işlenen köy hayatının aile yapısına değinmek gerekmektedir. Erkek egemenliğinin olduğu bu ortamda kadınların ve erkeklerin rolleri belirlenmiştir. Kadın evde çocuklara bakmakla ve ev işlerini yapmakla sorumludur. Aynı zamanda erkek yokken evin yönetimi de kadındadır. Erkek ise çalışıp aileyi geçindirmek ile sorumludur. Huvat, köyde çalışacak iş olmadığından oğulları ile birlikte şehirde çalışmaktadır. Atiye ise ev işlerinden ve çocukların bakımından sorumludur. Erkek egemenliğinin anlatıldığı şu cümleler köy aile tarzı için açıklayıcı olacaktır.

“Aynı köylüler gibi konuşmaya başladı. Sadece yolda önüne bir erkek çıkınca durup erkeğe yol vermesini öğrenemedi. Çiğneyip geçiyordu erkeğin önünü”(Tekin, 2020b: 14-15). Erkekler ise çalışma hayatında daha etkinlerdir. Bu uğurda ailesinden uzak kalmak normal karşılanmaktadır. “Köyde ne kadar ceviz taşıyıp gezen yeni yetişme varsa arkasına düştü. İşte böylece Alacüeklilerin yarısından çoğu şehir toprağına ayak bastı. Kimi kaloriferci, kimi boyacı, kimi badanacı oldu. Huvat dışında hiçbirisi köye geri dönmedi”(Tekin, 2020b: 16). Köylüler para kazanmaya başlayınca şehir hayatının kolaylıklarından yararlanmaya başlarlar. Bu durum da onların köye dönmemesine sebep olur.

Göç ile birlikte aile yapısında da değişim başlamıştır. Huvat çalışmadığı için aileyi yönetememeye başlamıştır. Bu durum bir otorite boşluğunu doğurmuştur. Kadın toplum içinde aileyi toparlayıp bir arada tutması ile bilinir. Ancak burada Atiye ölünce ailenin nasıl parçalandığı kendisine ölümü sırasında gösterilir. Bu da aileyi bir arada tutmakta kadının rolünün ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gösterir.

“Dirmit elinde deli gibi koşup kalabalığın arkasından yetişti. İnsanların arasına karışıp kayboldu. Geniş yol boşaldı. İnce ince bir yağmur serpelemeye başladı. Halit kucağında oğlu Seyit, yanında Zekiye’yle yolun ortasında belirdi. Bir kederle boynunu büktü. Gözlerini yere dikti. Öylece Zekiye’nin yanı sıra yürüyüp gitti. Onların ardından elinde bir kaynak makinesi, başının üstünde eğri bir kasketle Seyit yola girdi. Yolunun ortasında durup elinin tersiyle alnında biriken teri sildi. Elini siper edip gözünü yolun bir ucuna verdi. Yolun ucunda Mahmut’u gördü. Güldü. Mahmut sırtında koca gönyeler, pergeller, boynunda galveniz saçtan bir gitarla küskün küskün Seyit’e doğru yürüdü. O öyle küskün küskün yürürken yolun öbür ucunda kucağında bir bebekle tek başına Nuğber’i gördü”(Tekin, 2020b: 247).

Bu tasvirde dağılmış bir aile tablosu vardır. Bu dağılma süreci evin annesi Atiye'nin ölümünden sonra gerçekleşmiştir.

Göçün aileye başka bir etkisi de aile içi şiddettir. Zekiye kocasından dayak yemeye başlamıştır. Köydeyken küçük yaşta evlendirilen Zekiye, eşi tarafından sevilmektedir. Ancak şehre göç ettikten sonra eşi onu sevmemeye başlamıştır. Eşler arasında bir kopukluk oluşmuştur. Yaşanan bu kopukluk sonunda Zekiye eşinden şiddet görmeye başlamıştır. Çünkü şehre taşınınca eşi onu sevmez. Başka bir kız ile gezmeye başlar. Bu durumda aile içi şiddet kaçınılmaz olur. Dirmit ise ailenin erkekleri ve annesinden dayak yemektedir. “Dirmit'in üstüne yürüdü. Saçlarından tutup odanın ortasına sürüdü. Bildireceğinin yarısını dayağa, yarısını söze döktü”(Tekin, 2020b: 223). Köy hayatında görülen şiddet olayları şehirde de kendini göstermeye başlamıştır. Aile içi şiddetin temel sebeplerinden birisi işsizliktir. “Göçle aile içi şiddet arasında ilişkinin varlığı, sosyal kontrol mekanizmasının azalmasına bağlanmaktadır. Kırsal kesimden gelerek, genellikle şehirlerin varoşlarına yerleşen aileler, sosyal mekanizmadan uzak, ekonomik ve sosyal problemlerle birlikte şiddete de başvuruyorlar. Çünkü aile içi şiddet daha çok sosyoekonomik bakımdan düşük bölgelerde yoğunluk kazanıyor”(Yıldırım, 2007: 969). Yaşanan bu şiddet olayları köy hayatında kenetlenmeyi bozmaz. Ancak şehirde ailenin bireyleri kenetlenemedikleri için birlik bozulur.

Köy ile kent ailedeki birey sayısıdır. Köyde daha çok geniş aileler vardır. Yani aile bireyleri aile büyükleri ile birlikte yaşarlar. Şehir hayatında ise yaşanan evlerin küçük olması ve ekonomik şartların daha zor olması aile bireylerinin küçük gruplar halinde yaşamasına sebep olur. “Seyit geçip Halit'in önüne durdu. ‘ya çalış ya da karını çocuğunu al bu evden git, aslanım’ diyerek ağbisini evden kovdu”(Tekin, 2020b: 163). Bu cümle ile çalışan bireyin aile üzerindeki etkisi de gösterilmiştir. Köy hayatında otorite babada iken şehirde çalışan aile bireyi otoriter olur ve baba pasifleşir. Pasifleşen baba figürü ile çalışan ve gücü elinde bulunduran aile üyeleri arasında bir çatışma ortamı doğar. Başka bir deyişle otoriteye karşı bir isyan oluşmuş olur. Çünkü ekonomik gücü elinde tutan kişi ailenin yönetiminde etkin bir rol oynar. Bu durum şehirde çalışmayan babanın otoritesini kaybetmesine sebep olur. Çalışıp para kazanan aile bireyleri aileyi yönetmek ister.

Göç ile beraber Aktaş ailesinin hayatına giren bir diğer gelişme ise Halit'in eşi Zekiye'den uzaklaşması olmuştur. Şehre göç eden ailelerde aile içi geçimsizliğe bağlı olarak artan boşanma bu çift arasında henüz gerçekleşmemiştir. Ancak Halit, eşinden kurtulup başka bir kız ile evlenmenin planlarını yapmaktadır. "O gün Halit eve gelmeden Atiye oğlunun güzel haberlerini aldı. Onun yanında bir kızla Akçalıların oturduğu kahvenin önünden üç kez bir aşağı bir yukarı geçtiğini, kızın dizinin bir karış üstünde bir kolsuz entari giyindiğini, saçlarını tepesinde topuz ettiğini, bir elini sallandırıp bir elini Halit'in beline verdiğini öğrendi"(Tekin, 2020b: 230). Köyde Zekiye ile evlendirilen Halit, şehre göç edince eşinden soğumaya başlamıştır. Hem küçük yaşta evlendirilmiş olması hem de görücü usulü evliliğin sonucu olarak sevgiden yoksun bir evlilik sürdürmek istemeyen Halit, başka bir kıza karşı ilgi duymuştur. Şehir hayatının getirdiği göz kamaştırıcı unsurlardan bir tanesi de farklı insanlarla karşılaşmaktır. Şehir hayatında farklı insanları gördükçe birey aslında kendini fark etmeye başlar. Bu fark ediş zamanla onun eski alışkanlıklarından kopmasına sebebiyet verir. Romanda köy hayatında Zekiye'yi sevdiğini zanneden Halit onunla evlenmek ister. Ancak şehre taşınınca tanıştığı kızlar onun Zekiye'ye bakış açısını değiştirir. Kendi zevklerini tanıdıkça eşinden uzaklaşan Halit, kendi isteklerine uygun olarak başka bir kızla evlenmek ister.

3.1.1.1.4. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Ekonomik Faaliyetler

Göçün temel sebeplerinden biri de işsizliktir. Köy hayatında daha çok tarıma dayalı bir geçim vardır. Ancak zamanla aile bireyleri arasında bir paylaşım olur ve bölünme olduğu için var olan üretim gideri karşılamamaya başlar. Bu durumda yapılacak olan başka bir yere göç etmektir. İncelenen bu romanda göçten önceki ekonomik faaliyetler ile göç sonrası ekonomik faaliyetleri karşılaştırarak bir değişimin meydana gelip gelmediğini öğrenilmeye çalışılacaktır.

Romanda köyün geçim kaynağı hakkında çok bilgi verilmemiştir. Kadınların halı dokumasından bahsedilerek bu halıların satışı ile para kazanıldığı aktarılmıştır. Ancak köye yeni gelen adamların köyde maden olduğunu söylemesiyle madende çalışmıştır köylüler. "Alacüvek erkeklerinin yarısından çoğu Tacın'da kazma salladı, ter döktü. Gelinler, kızlar Tacın'a azık taşıdı"(Tekin, 2020b: 22). Şehre yapılan göç ile birlikte yeni işlerin yapılmaya başlandığını görülmektedir. İnşaat ailenin temel

geçim kaynağı durumundadır. “Kimi boyacı, kimi badanacı, kimi kaloriferci oldu”(Tekin, 2020b: 16). Ailenin babası ve büyük çocukları inşaatta çalışmaktadır. Ancak küçük oğlan Mahmut, okulu bırakınca inşaatta çalışmak istememiş farklı işlere yönelmiştir. “Boru dövmekten şişip kızaran parmaklarını bir oynatıp, bir ağzına dayayıp üfleyerek kendisini acındırmaya çalıştı”(Tekin, 2020b: 96). Mahmut, okulu bırakınca önce boru ustasına çırak olarak verilmiştir. Ancak bu işten kaçınca babası onu terzi ustasının yanına çırak olarak vermiştir. “Huvat, Mahmut’u önüne katıp Terzi Püzant’a götürdü. Mahmut terzide birkaç gün kırpıntı süpürdü”(Tekin, 2020b: 103). Mahmut’un terzilikten sonraki mesleği kadın berberinde çalışmak oldu. “Mahmut bu defa eline bir havlu aldı. Arka cebine şişli bir tarak koydu. Gül Berber’de çırak oldu”(Tekin, 2020b: 107). Mahmut berber çıraklığından ayrılınca bu kez tombala oynatmaya ve kaçak sigara satmaya başlar. “Mahmut harçlığını çıkarmak için sinema kapılarına ciltli kitaplar yaydı, satmaya başladı. İşi sevdi. Hayatı boyunca bu işi yapmaya karar verdi. Ama kararından caydı. Dumdum’la tanışınca tombalacılığa başladı”(Tekin, 2020b). Bu durum köy hayatında eğitim almayı kuvvete dayalı işlerde çalışan bireyin şehir hayatında bir işte uzmanlaşmamasına sebep olur. Ailenin diğer bireyleri daha önceden İstanbul’a gidip çalıştıkları için çalışmakta problem yaşamazlar. Ancak Mahmut, ilk kez gittiği şehirde çalışma hayatına uyum sağlayamayıp yasadışı işlerle ilgilenmeye başlar.

Şehir hayatının getirdiği diğer bir yenilik ise kadınların sosyal hayatta olduğu gibi ekonomik hayatta da etkin bir rol üstlenmesidir. Şehre taşınca Nuğber gizli gizli çalışmaya başlar. “Halit’in yarısını kırpıp yarısını eve getirdiği para evi geçindirmeye yetmedi. Nuğber kardeşlerinden, babasından gizli komşu terzinin yanında çalışmaya başladı”(Tekin, 2020b: 103). Çalışan bireylerin işsiz kalması ailenin diğer bireylerinin farklı mesleklere yönelmesine sebep olmuştur. İş imkânlarının çok olmasına rağmen şehirdeki temel sıkıntı işsizliktir. Özellikle şehirlerin kenar mahallelerinde yaşayan insanlar açısından işsizlik aile içi huzursuzluğu da beraberinde getirir. Romanda işsizlik teması arka planda gelişse de romanın bütünlüğü içerisinde sürükleyici bir özelliğe sahiptir. İşsiz kalan ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntı yazar tarafından bileziklerin bozdurulup paraya çevrilmesi şeklinde anlatılmıştır. “O kış işsiz kaldılar. Nuğber kolundaki bilezikleri sıyırp

babasının eline verdi. Kış ortasında bilezik sıyırma sırası Zekiye'ye geldi. Zekiye babası Rızgo Ağa'nın taktığı bir çift altın küpesini koyup neyi var neyi yoksa çıkardı. Altınlar yendi, bitti. Sıra halılara geldi. Huvat halıları dürüp dürüp götürdü. O halıları dürüp götürdükçe Halit'le Seyit kavgaya tutuştu. Zekiye'nin yüzü sararıp soldu”(Tekin, 2020b: 84). Şehirde inşaat işiyle uğraşan aile, kışın havalarda soğuyunca çalışmamış ve geçimlerini sağlamak için evdeki altınları bozdurup kullanmaya başlamışlardır. İşsizliğin ortaya çıkardığı para sıkıntısı aile içinde kavgaların meydana çıkmasına sebep olmuştur. Köy hayatında yazın üretilenler kışın tüketildiği için olası bir para sıkıntısı çekilmez. Ancak şehir hayatında herhangi bir üretim olmadı için tüketim tamamıyla paraya bağlıdır.

3.1.1.1.5. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Eğitim

Göçün temel sebeplerinden birisi de eğitim olanaklarıdır. Köyde daha kısıtlı şartlarda eğitim varken şehirde okumak daha kolaydır. Romanda eğitim Dirimit üzerinden verilmektedir. Göç ile beraber değişen eğitim göç edenler üzerinde olumlu bir etki bırakır. Bu yüzden eğitim, şehirlerin çekici faktörlerinden bir tanesidir. Yazar, toplumsal konulara duyarsız kalmayıp dönemin sorunlarını romanda işlemiştir. Romanın yazıldığı dönemde temel sorunlardan bir tanesi köylerde eğitim olanaklarının yetersiz olmasıdır. Hem doğal şartlar hem de öğretmenlerin uyum sağlayamaması nedeniyle köy hayatında eğitim yönünden bir geri kalmışlık vardır. “Huvat bir gün, ‘ Atiye kız, en başta ben yazıldım partiye’ diye çıktı geldi. Bir gün de, ‘Elini hızlı tut, bizim erkek odasını mektep yapacağız, git bir süpürge çal’ diyerek Atiye’yi sofranın başından kaldırdı”(Tekin, 2020b: 19). Okul olarak kullanılan mekân Aktaş ailesinin erkek odasıdır. Burada eğitim yetersiz kaldığı için çocuklar geri kalmışlardır.

Şehirde ise eğitim olanakları daha fazladır. Yazar kendisiyle yapılan bir röportajda bu durumu şöyle anlatmaktadır.

“Dokuz yaşındaydım köyden kente göçtük, kente ilişkin hiçbir şey bilmiyordum. Beşiktaş'ta okula başladım. Çevremdeki çocuklarla aramda giyim ve dilden, davranışların tümüne kadar büyük bir farklılık vardı. Ben yalnızca yoksul ailelerin çocuklarıyla ilişki kurabiliyordum, öteki çocuklar beni dışlıyorlardı. Bu durum müthiş onuruma dokunuyordu. Kenti kavrayabilmek için yoğun bir çabaya girdim. Büyük bir dikkatle her şeyi gözlemliyor öğrenmeye çalışıyordum. Ailem de beni okumaya

zorluyordu. Hemen hiçbir şey bilmez olarak girdiğim kent okulunda, yılsonunda öteki çocuklarla arayı kapatmış, üstelik de övgüler almaya başlamışım, örnek olarak gösteriliyordum artık”(Öktemgil Turgut, 2003: 3-4).

Yazarın kendisi de göç eden bir ailenin çocuğu olduğu için bu durumu Dirmit üzerinde başarılı bir şekilde anlatmıştır.

“Dirmit, Atiye’nin hasta yatağında okumasını vasiyet etmesinden sonra kafasını kitaplarından başka yere çevirmedi. Annesine okuldan övgülü mühürlü kâğıtlar getirdi. Atiye, Dirmit’in okuldan getirdiği mühürlü kâğıtları çerçeveletip duvarlara astı. Çok geçmeden Dirmit’in çalışkanlığı tüm mahalleye yayıldı. Derken Akçalıların evlerinde, oturdukları kahvelerde onun mühürlü kâğıtları, uykularda garip anlaşılmaz dillerde sayıklayarak uyanmaları, kafadan çarpma yapıp on rakamlı sayıları su gibi bölüp sayfalar dolusu yazıyı ezberden okuması konuşulması başladı. Adı kulaktan kulağa yayıldı. Herkes onun Akçalı’nın adını tüm dünyaya duyuracağından söz etmeye başladı”(Tekin, 2020b: 123).

Burada köyde eğitimde geri kalmış kızın kentte daha iyi koşullarda başarılı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla eğitimde olumlu yönde bir değişim söz konusudur. Diğer alanlarda olduğu gibi eğitimde de şehir hayatının köy hayatına göre daha fazla olanakları vardır.

3.1.1.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Kültürel Şok

Kültürel şok bireyin ya da toplumun başka bir kültür çevresine ait bir nesne, olay veya durum ile teması sonucunda zihninde herhangi bir şema canlandıramaması ile ortaya çıkan insan davranışıdır. Birey kendi kültürüne ait unsurları zihninde belli şemalar altında gruplandırır. Ancak ilk kez karşılaştığı bir durum karşısında zihninde var olan şemalara dâhil edemez ve kısa süreli bir şok yaşamasına sebep olur. 1950 sonrası Türk edebiyatında sıkça görülen kültür değişimi karşısında yaşanan şok işlek bir konu olduğu için bolca yazılmıştır. Mustafa Kutlu bu değişimi açıkça yansıtan yazarlardan biridir.

“Büyük şehre ilk geldiğimde beni şaşırtan en önemli olay şu oldu: Akrabalardan biri ile lokantaya gitmiştik, yemek arasında su içmek istedim, masaya iki şişe su geldi. Ben şişelere bakarak alıklaşmış olmalıyım ki, akraba ağabey içsene diye uyardı. Doğrusu şişe suyunu başka bir şey sanmışım. Hani cam sürahilerde sunulan sirke, limon suyu veya başka bir şey gibi. Akrabam şişeleri açtı, bardaklara doldurdu, içtik”(Kutlu, 2020: 32).

Hayatta en çok kullanılan su bile alışık olunmadık bir durumda insanlara bir şok etkisi yaratabilmektedir. Önemli olan nesnenin ne olduğundan çok insan hayatına nasıl sunulduğudur.

Latife Tekin de değişimin insanlardaki etkisini romanlarında işlemiştir. Ele alınan bu romanda kültürel şok olarak nitelendirilebilecek örnekler incelenmiştir. Yaşanılan bu şok durumunu romanda iki bölümde incelemek şokun sadece göç ile gelen bir durum olmadığını gösterecektir.

3.1.1.2.1. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Huvat'ın Köye Getirdikleri

Karşısında Yaşanılan Şok

Huvat çalışmak için gittiği şehirden her defasında farklı bir nesne ile geri dönmektedir. İnsanların bu nesnelere karşı verdiği tepki kültürel şok olarak nitelendirilebilir. “Bu kez masmavi bir otobüsle çıkagelmişti köye. Köylüler hayatlarında ilk kez gördükleri bu garip şey karşısında ilkin dehşetle irkildiler. Bu şaşkınlık anında dua okuyup sağa sola üfleyenlerin, korkudan donuna kaçırانların yanı sıra, otobüsün sağını solunu elleme cesareti gösterenler de çıktı”(Tekin, 2020b: 11). Otobüs şehir hayatında kullanılan bir taşıttır. Huvat çalışmak için şehre gidip her dönüşünde ayrı bir yenilikle gelerek insanların onu ilgi ile karşılamalarından hoşlanmaktadır. Burada köyde yaşayan insanların hayatında hiç görmedikleri bir nesne karşısında nasıl bir tavır sergiledikleri açıkça belli olmaktadır. Yazar burada köyde yaşayan insanların şehir hayatına ne kadar uzak olduklarını da göstermektedir.

Yazar henüz kitabın başında köylülerde oluşan bu şok etkisini okuyucuya aktararak kültürel değişimin haberini vermektedir. “Konuşan kutu Alacüvek'in altını üstüne getirdi. Herkes uykudan, yemeden içmeden kesildi. Korkudan yüreği ağzına gelen iki gelin çocuk düşürdü. Köyün yarısından çoğu radyonun başında fenalık geçirdi”(Tekin, 2020b: 12). Köyde yaşayıp teknolojik gelişmelerden habersiz olan insanların radyoya karşı verdikleri bu tepki de bir kültürel şok örneğidir. Burada abartılı bir durum gibi anlatılmış olsa da kültürel şokun temelinde kaygı vardır. “Kültürel şok bireyin sahip olduğu bireysel ve toplumsal özgünlüğü, belirtileri ve sembolleri kaybetme korkusuna bağlı gelişen kaygı durumudur”(Karataş, 2019: 969). Her insan önceki nesillerden kendisine aktarılan gelenekleri ve kültürü kendine

özgü olarak gördüğü için bunları kutsallaştırır. Bunlara uymayan yeni bir durumla karşılaştığında ise yeni gelen nesnenin, olayın kendi geleneğini değiştireceğinden çekinir.

Huvat, şehre çalışmak için gittiğinde Atiye ile tanışır. Köyde gördüğü kızlardan farklı bir giyimi vardır. Huvat, kızı görünce beğenir ve onu kendisiyle köye getirir. “Bu defa yüzü alev alev yanan, başı kıcı açık, süt gibi bir kadın vardı yanında. Zavallı kadın günlerce orasını burasını elleyen, yüzündeki kırmızılığın boya olup olmadığını anlamak için yaşmaklarının ucunu tükürükleyip yüzüne çalan, saçını eteğini çekiştiren bir dolu kadın ve çocuğun arasında iğne ipliğe döndü”(Tekin, 2020b: 12). Burada kültürel şok giyim ve kuşam üzerinden verilmiştir. Köyden dışarıya çıkmayan kadınlar kendilerine benzemeyen bir kadın gördüklerinde ne yapacaklarını şaşırtdıkları için onun gerçek olup olmadığını öğrenmek için elleriyle kontrol etmeye başlamışlardır.

Köye maden çıkarmak için gelen adamlar yanında yiyecek getirirler. Gördüğü çocuklara bunları dağıtan maden ocağı işletmeleri çocuklara portakal verir. “Bir gün de incecik dal gibi giden babalarının yerine hayma kadar bir adam gelip ellerine portakal diye bir şey tutuşturunca olanlar oldu. Nuğber kızın sesi soluğu içine kaçtı. Halit cin tuttu”(Tekin, 2020b: 15). İnsanlar nasıl ki yöreden yöreye değişiklik gösteriyorsa yetiştirdikleri ürünler de farklılık göstermektedir. Burada yaşadıkları yörede bulunmayan portakalı görünce ne yapacaklarını bilmeyen çocuklar anlatılmıştır.

3.1.1.2.2. Sevgili Arsız Ölüm Romanında Göç İle Beraber Yaşanılan Kültürel Şok

Şehir hayatının nasıl bir yapıya sahip olduğunu bilmeyen Aktaş ailesi göç ettikten sonra birtakım olaylar karşısında şok yaşamışlardır. Bu şokun nasıl gerçekleştiği örnekler üzerinden incelenecektir. “Kanserden korkma, geç kalmaktan kork”(Tekin, 2020b: 80). Şehre yeni taşınan ailenin küçük kızı Dirmit, tabelada gördüğü bu yazının ne olduğunu öğrenmek için babasına ve ağabeylerine sorar. Roman konusunun geçtiği dönemlerde köyde doktor bulunması büyük bir şanstır. Hem doktor eksikliği hem de insanların merkezden uzak yerlere gitmek istememesi

köyde doktorun olmamasına sebep olmuştur. Dirmit de daha önce kanser kelimesini duymadığı için onun bir hastalık olacağını düşünememiştir. Bu durum karşısında bir şok yaşamış ve uykuları kaçmaya başlamıştır.

Dirmit, okula başladıktan sonra derslerinde bir gelişme olmuştur. Kendisine bir arkadaş çevresi kurmak isteyip sınıftakilerle tanışır. Ancak dişlerine tel takan bir kızını görünce bunu neden yaptığını anlayamaz ve ona sorar. Ancak karşıdaki kız bunu neden sorduğunu anlayamadığı için aralarında bir çatışma durumu oluşur. “Dişlerine neden tel taktığını sorduğu için okkalı bir tokat yedi”(Tekin, 2020b: 83). Dişler insanların sağlığı ve dış görünüşü için önemli bir etkidir. Ancak köy hayatında hastane olmaması şehre yeni taşınan kızın kafasında diş teli şemasının eksik olmasına sebep olmuştur. Dişlerin daha iyi durması için yapılan bu tel takma olayının sebebini merak eden Dirmit’in sorması kültürel şoktur. Arkadaşının kendisine tokat atması da şok olarak değerlendirilebilir.

“Karın düşer düşmez eriyip gitmesine şaştı”(Tekin, 2020b: 83). Yine coğrafyaya bağlı bir şok söz konusudur. Şehir hayatında insanlar ve taşıtlar daha çok olduğu için yere yağın karın erime süresi daha azdır. Köyler ise genelde daha yüksek rakımlarda oldukları için karın yerde kalma süresi daha uzundur. “Kadın berberi de ne, kız”(Tekin 2020b: 107). Köy hayatında berberler erkeklerdir. Burada erkeklere yönelik hizmetler verilir. Ancak şehir hayatında erkekler kadın berberi olabilmektedir. Huvat oğlunun kadın berberi olması karşısında bir şok yaşamıştır. “Banyodaki esrar ne? Çamur kız o, çamur”(Tekin, 2020b: 158). Atiye, Dirmit’in oynamak için aldığı çamuru esrara benzetmiştir. Bunun sebebi hayatında çamuru oynanacak bir şey olarak görmemesidir. “Atiye dili bir karış dışarıda, kafasını sallaya sallaya kendinden geçen oğluna öfkesinden bakamadı”(Tekin, 2020b: 183). Mahmut gitar çaldığı için annesi tarafından hor görülmüştür. Aslında burada Atiye gitarın ne olduğunu bilmediği için onun uğursuzluk getireceğinden çekinmiştir.

Kültür, insan hayatını şekillendiren kurallardır. Herkes kendi yaşadığı yerin kurallarına yani kültürüne uygun davranır. Ancak yeni bir yere taşınınca farklı bir kültür çevresi ile karşılaşır bu da kendi kültürü ile karşılaştığı yeni kültür arasında bir çatışma durumu ortaya çıkmasına sebep olur. Kültürel şok olarak adlandırılan bu

durum bireylerin hayatlarında psikolojik bir bozukluğa sebep olur. Karşılaştığı yeni durum karşısında asimile olmaktan çekindiği için bireyde bir kaygı meydana gelir.

3.1.2. *Berci Kristin Çöp Masalları*

Yazarın 1984 yılında yayınladığı ikinci romanı olan *Berci Kristin Çöp Masalları* İstanbul'a göç edip burada kendisine gecekodu mahallesi kuran insanların hayatını anlatmaktadır. Kırsal kesimden gelerek çöp yığınlarının ve fabrika atıklarının olduğu bir bölgeye yerleşen bir grup insanın zamanla farklı yerden gelen insanların da katılmasıyla büyük bir gecekodu mahallesi olan Çiçektepe'yi oluşturma serüveni romanda anlatılmıştır. “*Berci Kristin* bir topluluğun yersiz yurtsuzlaşmasının romanıdır”(Altuğ, 2002: 82). Yazar romanda tek bir aile ya da kahramana odaklanmayıp bütün gecekodu mahallesini anlatmaktadır. Roman boyunca toplumsal hayata ait birçok sorun dile getirilmiştir. Ayrıca romanda göç temasının doğrudan işlenmesi yazarın ilk romanı olan *Sevgili Arsız Ölüm*'ün devamı niteliğinde bir eser yazdığının bir göstergesidir. Romanda göç sonucunda oluşan problemlerden sıkça bahsedilmiştir. Göçün sonucu olan işsizlik ve gecekondulaşma romanın temel konusunu oluşturmaktadır. “Türkiye'nin bir türlü çözülemeyen gecekodu sorununu, bir gecekodu semtinin kuruluş öyküsünden yola çıkarak, sözlü edebiyat türlerini melezleştirecek şekilde, destansı, masalımsı, hikâyemsi, masalsı, efsanemsi bir dille dokuyarak sunar bize”(Öktemgil Turgut, 2003: 57). Ancak roman boyunca farklı insanların bir araya gelip yaşaması kültürel bir çatışmaya da yol açmıştır. Ayrıca şehre yeni taşınan insanların duydukları yeni kavramlar karşısında yaşadıkları şok da metinde incelenmektedir. Romanda şehir hayatına ayak uydurmaya çalışan insanlar ve geleneklerini koruyup bu yeni hayata korunmak isteyenler arasında da bir çatışma söz konusudur. “*Berci Kristin Çöp Masalları*, bir çöplük yığını kıyısında, fabrika atıklarının ortasında, her şeye rağmen yeni bir hayat kurma ümidi taşıyan bir grup insanın masalımsı, karnaveleks anlatısıdır”(Kekeç, 2011: 214). Kitap hakkında daha geniş bir tanım yapan Burak Çavuş ise romana dair şunları söyler:

“*Berci Kristin Çöp Masalları*, köyden kente göç etmiş ve şehirde varolmaya çalışan bir grup insanın şehirleşme sürecini merkez alan bir romandır. Romanda herhangi bir başkarakterin varlığı dikkat çekmez. Daha çok belirli bir grubun kolektif yaşamı, sorunları, kültürü, gelenekleri ve şehir

tutunma çabaları dikkat çeker. Mekân merkezli bir roman görüntüsü taşıyan eserde, bir mekân olarak gecekondunun ve göç sonucu ortaya çıkan gecekondulaşmanın, arabesk kültürün detaylarına inildiği görülür. Aynı zamanda işçilerin sağlıksız yaşam koşulları, yine göç ile gelen çeşitli sosyal, ekonomik ve fiziksel problemler doğrudan ve dolaylı olarak ele alınmıştır. Bir mahalle kurmaya, bu mahalle ile birlikte şehirde bir yer tutmaya, geleneklerini, batıl inançlarını, modern şehir hayatı içerisinde yerleştirerek tutunmaya, en genel anlamda şehir ile bütünleşmeye çalışırken ne köylü kalabilen ne de şehirli olabilen insanların dünyasına ayna tutmuştur”(Çavuş, 2017: 88).

Latife Tekin ise kitap hakkında şunları demektedir:

“*Berci Kristin Çöp Masalları*’nın, o dönemin politik söyleminin biraz dışına çıkan bir yanı var. Ajitasyonun yoğun olduğu bir dönemde fabrika içindeki zalimliklerden, insanca öykülerden, orda olup biten şeylerden söz ediyor kitap; bu, o hayatın olumlanması aynı zamanda. Solcu düşünceye gecekondularda yaşayan insanların, gecekondulu mahallelerinin değişmesi gerektiği inancındaydı. Onlara kalsa gecekondular yıkılacak, oraya toplu konutlar yapılacak ve biz o insanları daha iyi bir hayat için sözde eğitecektik. Oysa ben daha başta, bu düşünceye ters bir karar vermişim”(Özer, 2005: 68).

Kitap yazıldığı dönemde hem yurt içinde hem de yurt dışında önemli bir etki bırakmıştır. Ancak o dönem bunun bir roman olup olmayacağı hakkında da tartışmalar yaşanmıştır.

“Benim kitabım da romanı sayıklayan bir kitap olacaktı. Romanı düşleyen ama kendisi roman olmayan bir anlatım bulmalıydım. Kitabım gecekondulaşma macerasını yalnızca diliyle değil, biçimle de yansıtmalıydı. Daha sonra *Berci Kristin Çöp Masalları*’nın roman olup olmadığı epeyce tartışıldı, roman olmaması kitabın bir zayıflığıymış gibi... Fransa’da bir söyleşi sırasında *Berci Kristin*’in biçimi ve diliyle ilgili kafamda oluşan bu hikâyeyi anlatırken, izlemeye gelenlerden birinin bundan çok etkilenip ağladığını anımsıyorum”(Özer, 2005: 66).

Romanın dünyanın farklı yerlerinde benimsenmesi aslında romanın konusunun evrensel bir tema olduğunu göstermektedir. Göç ve gecekondulaşma dünyanın birçok yerinde görülen bir durumdur. Çünkü insanlar şehirlere giderek çalışma hayatına girmek isterler ancak başlarda kalacak yer olmadığı için şehrin dışında sahipsiz arazilerde yaşamaya başlarlar.

“*Berci Kristin Çöp Masalları*’nı yazdığım sıralarda dünyadaki gecekondulaşma üzerine de düşündüm, okudum. Birçok ülkede bizimkine benzer sorunlar yaşanmış. Türkiye’den giden Rumlar, Atina çevresinde gecekondular yapmış örneğin, başka kentlerin etrafında da geçici yerleşimler olmuş, sonra insanlar oralara kök salmış. İtalyan filmlerinden hatırlarsınız, zaten dünyanın her yerinde yoksul

insanlar çareyi gecekondular yapmakta bulmuş. Tabii Latin Amerika'yu, Uzakdoğu'yu, Ortadoğu'yu unutmayalım”(Özer, 2005: 64).

Yazarın romanını yazarken farklı kültürlere ait hayat tarzını incelemesi onun romanının sonraki yıllarda yabancı dillere çevrilmesine zemin hazırlamıştır. Bu da yazarın uluslararası alandaki tanınırlığını arttırmıştır. Günümüz dünyasına bakıldığı zaman birçok ülkede gecekondular sorunu devam etmektedir. Bunun oluşmasında işsizlik ve buna bağlı olarak oluşan büyük şehirlere göç hareketi önemli bir rol oynamıştır. “Dünyada Mumbai, Medelin, Dakka, Karakas, Bagota, Meksika kenti, Kahire, Lagos ve Johannesburg gibi kentlerde kent dokusu içinde gecekondular alanlarının hızla yayılmakta olduğu görülmektedir”(Tuğaç, 2021: 157). Dünyada önemli bir sorun haline gelen gecekondular 1984 yılında Latife Tekin tarafından tespit edilerek bu romanda ortaya çıkardığı sorunlarla birlikte okura sunulmuştur.

Yazar, göç edip İstanbul'a gelen bir ailenin çocuğu olduğu için romanı yazarken kendi hayatından da esinlenmiştir. Bununla birlikte romanın yazılış serüvenini anlatırken gecekondular mahallelerinde bizzat gezerek insanlarla konuştuğunu belirtir. “İstanbul'un ilk gecekondular bölgeleri olan Gültepe'ye ve Zeytinburnu'na gittim. Hâlâ oralarda sürdüren, gecekondular kurmuş kişilerden, kuruluş hikâyelerini dinlemeye başladım. Kendim birebir dinleyerek notlar aldım, kaydettim”(Özer, 2005: 65). Yazarın yerinde yaptığı bu incelemeler romanın daha gerçekçi olmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca romanda görülen dil olgusunun da bu anlatılardan yola çıkılarak oluşturulduğu açıktır. Romanın isminin farklı olması ilk bakışta insanı düşündürmektedir. Bundaki amaç okurun dikkatini çekmektir. Yazar, romana bu ismi verme sebebini şöyle anlatmaktadır:

“Kitabı yazdığım sıralarda arkadaşım Doğan'la sık sık buluşup ara sokaklardan Seyrantepe'ye giderdik. Onunla yürürken, mahallelere gidip gelirken şakalaşırdık aramızda, duyduğumuz bazı şeyler için ‘Bu tam da Berci Kristin hikâyesi’ derdik. ‘Berci’ çoban kız demek ama ‘berci’ sözcüğü aynı zamanda da saflık simgesi. Kitapta da anlattığım gibi, kızların terbiyesi süt yolunda ölçülüyor. Süt sağmaya giderken oğlanlarla buluşuyorlar mı, gidip gelirken neler yapıyorlar diye bakılıyor. Kristin de gecekondular mahallesinin içinden çıkan ilk fahişe. Önceden tanıdıkları kadınların kötü yola düşmeleri, erkeklerin gururunu zedelediği için fahişelere Türkçe isim verilmiyor. Hepsinin yabancı isimleri var. Bütün bu dönüşümün, Bercilikten Kristinliğe giden bir macera olduğunu hissettiğimiz için gülüyorduk durmadan. Gecekonduların hikâyesi işte. Ama kitaba böyle bir

ad koymak hiç aklımda yoktu. Doğan tutuklanınca ve uzun yıllar dönmeyince, o arkadaşlığın anısına kitabın adını 'Berci Kristin' koymaya karar verdim. Anlaşılacağı endişesiyle 'Çöp Masalları'nı ekledim. Bu da çok sevilen bir kitap adı oldu"(Özer, 2005: 64).

Yazar, romanın adından hareketle içerik hakkında da bilgi vermektedir. Romanın başında saf, temiz insanlar gün geçtikçe şehrin getirdiği hayat tarzı karşısında değişime uğrar. Kumar oynamaya, birbirini öldürmeye başlayan insanlar, hırsızlık yapmaya başlayanlar romanın sonlarına doğru kendini gösterir. Yani aynı romanın adı gibi bercilikten kristinliğe doğru bir gidiş söz konusudur. Ayrıca dağılan aile yapısı da buna örnek olarak gösterilebilir. Çalışan erkekler para kazanmaya başlayınca hemen ikinci eşlerini alırlar. Benzer olarak kadınlar çalışmaya başlayınca eşlerini bırakıp başkası ile kaçarlar.

Yazar, romanda genel olarak göç ve gecekondular üzerinde durmuştur. Roman üzerinden örnekler vererek bu konuların romanda nasıl işlendiği incelenecektir. Öncelikli olarak roman gecekonduların kurulması ile başlar.

3.1.2.1. Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Gecekondulaşma

Kırsal yerlerden çalışmak için şehirlere göç eden insanlar ekonomik şartlardan dolayı ya kirası daha düşük yerde kalırlar ya da kimsenin gitmediği sahipsiz vakıf topraklarına yerleşerek burada kendine geçici bir yerleşim yeri oluştururlar. Zamanla şehre yeni gelen akrabaları da onları takip ederek şehrin dış bölgesinde ev kurarlar. Şehrin dokusuna uymayan bu yapılaşma gecekondular olarak adlandırılmaktadır. "Latife Tekin'den önce bir gecekondular bölgesi kendi başına bir varlık olarak Türk edebiyatına girmemiştir. Eğer bir romanda gecekondular varsa ya bir dekor olarak vardı ya da toplumsal bir problemin "aydın"latıldığı bir mekân olarak"(Altuğ, 2002: 82). Romanda gecekonduların nasıl oluştuğuna geçmeden önce dünyada ve Türkiye'de gecekonduların tarihi ile ilgili bilgiler vermek yerinde olacaktır. İnsanlık tarihi boyunca bazı bölgeler ülkenin diğer yerlerine göre daha gelişmişlerdir. Bunda o bölgenin ticaret yolları üzerinde bulunması ve çalışma imkânlarının çok olması etkili olmuştur. Yoksul bölgelerde yaşayan insanlar geçimlerini sağlamak ve daha iyi bir hayat yaşamak için gelişmiş bölgelere göç

etmişlerdir. Günümüz dünyasında önemli yaşam merkezi olan Avrupa da geçmiş dönemlerde başka ülkelere göre yoksul olduğu için göç vermek zorunda kalmıştır.

“Kırsal alanlardan göç, sadece ülke içinde olmamakta, uluslararası boyutta da olabilmektedir. Bu yönde tarihteki en eski göç hareketlerinden biri fakir ve tarım işçisi olan pek çok Avrupalının Amerika’ya göç etmesidir. Ayrıca kentlerde gerçekleştirilen faaliyetlerin çeşitliliği ve burada sanayi ve ticaret aktivitelerinin varlığı kente göçü hızlandıran bir diğer unsur da olmaktadır. Kentlere göç hangi sebeple olursa olsun çoğunlukla kente yeni gelenlerin maddi olanaklardan yoksun oldukları ve bu bakımdan da güçsüz oldukları görülmektedir. Bu ise sadece kent yoksulu sayısını artırmamakta bir yandan da kente uyum sorunları ortaya çıkarmaktadır. Barınma ihtiyacı da gecekondu alanlarında ve çöküntü alanları gibi kentin marjinal kesimlerinde karşılanmaktadır”(Tuğaç, 2021: 155-156).

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yaşanan ekonomik sıkıntılar ve kırsal kesimde ortaya çıkan işsizlik insanların şehirlere göç etmesine zemin hazırlamıştır. Ancak Fatma Neval Genç yaptığı tespitte ekonomik krizden ve işsizlikten önce de Türkiye’de gecekondu görüldüğünü vurgulamaktadır. “Türkiye’de ilk gecekondu hareketleri 1930’lu yıllarda Ankara-Altındağ’da başlamıştır”(Genç, 2014: 17). Cumhuriyet’ten sonra başkent olan Ankara kısa zamanda nüfusunun çoğalması ile konut sıkıntısı çekmiştir. Yaşanan bu konut sıkıntısı geçici mahalleler kurularak giderilmeye çalışılmıştır. Türkiye’de asıl gecekondu problemi ise sonraki yıllarda teknolojinin gelişmesine paralel olarak tarımda makineleşme ile birlikte insanların geçimini sağlamak için kırsaldan kente göç etmesiyle ortaya çıkmıştır.

“Türkiye bağlamında gecekondu konusu ele alındığında özellikle 1950’li yıllarda başlayan gecekondu olgusunun, Türkiye’de birçok diğer ülkeden farklı olarak kentteki sanayileşmeye paralel değil, kırdaki makineleşme sonucu fazla iş gücünün açığa çıkması ve kentlerin çekmemesine rağmen kırın itmesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir. Yani Türkiye’de kırdan kente yapılan göç, kırdaki yaşayanların buradaki imkânsızlıklar nedeniyle, kendilerini yapmaya zorunlu hissettikleri bir davranış olmuştur. Kırdaki fakiri olmaksızın kentin fakiri olmayı yeğleyen vatandaşlar, kente göç etmişler ve konut problemlerini de kent çeperlerinde oluşturdukları gecekonduyla çözmeye çalışmışlardır. Gecekonduya yaşama nedenleri sadece barınma amaçlı olmamış, bu konut tipi kırsal alanda yaşadıkları konutları andırıldığından burada kendilerini rahat hissettikleri ve kırdaki alışkanlıklarını ve kültürlerini sürdürebildikleri için gecekondu tercih etmişlerdir”(Tuğaç, 2021: 164).

Buradaki tespitler incelenecek roman açısından de değerlidir. Çünkü bahsi geçen roman da 1980’li dönemleri konu edinmektedir. Ayrıca romanda da benzer bir şekilde kent yoksulu grup ortaya çıkmıştır. Roman konduların kurulması ile başlar. “Bir kış gecesinde, gündüzleri kocaman tenekelerin şehrin çöpünü getirip boşalttıkları bir tepenin üstüne, çöp yığınlarından az uzağa, fener ışığında, sekiz konu kuruldu”(Tekin, 2018a: 11). Görüldüğü gibi şehirden uzak bir alana kurulmasının sebebi yıkım ekiplerinin haberi olmadan bir süre orada yaşamaktır. Ancak böyle bir yerin olduğu duyulunca kırsaldan yeni taşınan insanlar da oraya gidip konu kurarlar. Çünkü sahipsiz olan bu araziler herkesin iştahını kabartır. Daha sonra ise buraya yerleşen insanların akrabaları onları takip eder. Romanda da bu doğrultuda yayılan haberlerden sonra büyük bir grubun bölgeye gelerek çok kısa zamanda bir gecekondu mahallesi kurduğundan söz edilmiştir.

“Çöp taşıyan kamyonlar bir kez gelip gittikten sonra çöp yolunun ağzındaki simitçiler tepeye sekiz konu yapıldığını öğrendiler. Haber onları ağzından çevredeki kahvelere, tamirhanelere, atölyelere yayıldı.

Öğlen olmadan tepeye kar gibi insan yağmaya başladı. Odacılar, tablacılar, simitçiler ellerine birer kazma alıp geldiler. Köylerinden gelip akrabalarının yanına yerleşen, konu kurmak için şehrin arka tepelerinde gezinenler onların arkasından seğirttiler. Kadın erkek, çağ çocuk dört bir yana dağıldı. Önce ayaklarıyla, kollarıyla bir diz çöküp bir dinlenerek ölçü aldılar. Sonra kazmayla toprağı çiziktirip tek gözlü, eğri büğrü planlar yaptılar. Akşama çöp yolu, tuğla, briket, ziftli kâğıt yolu oldu. O gece fener ışığında, kar altında, karın üstünde yüz konu daha kuruldu.

Sabah naylon leğenden çatıları, eski kilimlerden kapıları, muşambadan camları, ıslak briketlerden duvarlarıyla çöp yığınlarının çevresinde, ampul ve ilaç fabrikalarının alt yanında, tabak fabrikasının karşısında, ilaç artıklarının ve çamurun kucağına bir mahalle doğdu”(Tekin, 2018a: 11-12).

Bir gecekondu bölgesinin kalabalık olmasının hem faydası hem de zararları vardır. Olumlu yanı gelen yıkım ekiplerine karşı ortak bir mücadele yapılarak kondular korunabilir. Olumsuz yanı ise farklı bölgelerden gelen bu insanlar kültürel çatışma yaşayabilir. Ayrıca altyapı hizmetleri de yetersiz kalacağı için bölgeyi paylaşım konusunda da anlaşmazlık yaşanabilir. Gecekonduların çöp yığınlarının yakınlarında kurulma sebebi çöpten topladıkları eşyalar ile evlerinin eksik yanını gidermek ve çöpten topladıkları eski eşyaları başkalarına satarak burada ekonomik

olarak bir geçim kaynağı oluşturmaktır. Ancak çöpler önceden satın alınmış oldukları için çöp sahibi ile konu sahipleri arasında evleri yıkmaya çatışması başlar. Gecekondular usulsüz olarak yapıldığı için kısa zaman içerisinde yıkımları gerçekleştirilir. “Yıkımcıların parıldayan kazmaları daha onların soluklanmaları kesilmeden konduların duvarlarına indi. Yıkımcıların üstüne atlayan insanların önünü kamyonlar çevirdi. Kondular bir anda yerle bir edildi”(Tekin, 2018a: 16). Gecekondular bir türlü kendisini şehir hayatına kabul ettiremez. Yıkım ekipleri sürekli konduları yıkar. Ancak konu sahipleri sabaha kadar çöp yığınlarından buldukları eşyalar ile mahalleyi tekrardan oluşturur. Bu durum romanda şöyle anlatılmaktadır: “Yıkım üst üste tam otuz yedi gün sürdü. Her yıkımdan sonra kurulan kondular biraz daha küçüldü. Gitgide eve benzemez oldu”(Tekin, 2018a: 17-18). Gecekondular dünya genelinde istenmeyen yapılardır. Bunun sebebi ise hem yasal olmamaları hem de şehrin dokusunu bozmalarıdır. “Ürettiği geleneksel yaşam tarzını kentle bir türlü uzlaştıramayan gecekondu, 1970’lerde kapitalizmin getirdiği eşit olmayan ve sömürgeye dayanan sistem tarafından dışlanmış ve homojen bir yapı olarak görülmüştür”(Akyol, 2018: 54). Gecekondu yaşamı eski yaşam tarzını terk etmeyen insanların sıklıkla seçtiği bir yerleşim yeri olmuştur. Böylece göç edip şehirden uzaklaşsa da geleneklerini ve inançlarını şehrin hızlı ve modern yaşamından koruyabilecektir.

Her ne kadar gecekonduya yaşayan insanlar yaşam tarzlarını şehir hayatına taşımak için böyle mekânlar tercih etse de gecekondulaşmanın getirdiği bazı olumsuzluklar da vardır. Bu olumsuzlardan bir tanesi ulaşımdır. Çünkü gecekondu mahalleleri şehrin dışına uzak bir yere kurulur. Yasal olarak hak sahibi olmadıkları için resmi olarak mahalle bilinmez ve belediye buraya herhangi bir hizmet götürmez bu durumda orada yaşayanlar çalışmak için şehre gelemeyizler. Ya da şehirde bir işleri olduğunda gelme konusunda sıkıntılar yaşarlar.

“Durumlarına çare aradılar. Ama ne deseler dönüp dolanıp bir çıkmaza vardılar. Yine de tartışmalar uzayıp gitti. Çare otobüs gelmesindedir diyenler çıktı. Kömür deposuna dilekçeler yazdılar. İmza atıp parmak bastılar. Dilekçelerle eğri eğri yürüyerek resmî bir binanın kapısına varıp dayandılar. Ama otobüs gelmedi. Çiçektepe’nin çamurundan gelip geri döndüğünü, rüzgârın önünü

çevirdiğini söyleyenler oldu. Rüyalar, göz seğirmeleri otobüsün geleceğine yoruldu”(Tekin, 2018a: 29-30).

Romanda da görülen bu durum şehrin dışına kurulan kaçak yerleşim yeri olan gecekondulara otobüsün verilmediğini göstermektedir. Bu durum da gecekondular ile şehrin bağlantısının kopmasına sebep olur. Bu nedenle mahalle kendi içine kapanık bir sisteme dönüşür. Göç ile birlikte kurulan gecekondunun doğaya da zararları vardır. Çünkü insanlar konduların yıkılmasından korktukları için o bölgeye yakın boş bir arazi bulursa orayı tahrip edip kondu yapmaya hazır hale getirirler. “İşçiler bir akşam fabrika çıkışı çöp tepelerinin ardındaki orman arazisine yayıldılar. Fundaları söküp toprağı doğruladılar. Briketlerden gelişi güzel kondular kurdular”(Tekin, 2018a: 69). Yeni yerleşim yeri açmak için tahrip edilen ormanlar yazarın *Muniar* adlı eserinde detaylı olarak işlenmektedir.

Gecekondular mahalleleri şehrin dışında oldukları için alt yapı hizmetlerinde aksama olduğu gibi sağlık ve eğitim alanlarında da gelişme kaydetmezler. Mahallelerin imara aykırı olarak oluşması oraya sağlık hizmetinin gitmemesine sebep olur. Romanda sağlık problemleri anlatılırken sağlık kuruluşları yerine hastalar mahallenin bilgini olarak sayılan Güllü Baba ve Kibriye Ana’ya gitmektedirler. Romanda göğsünden süt akmadığı için hasta olan Şengül iyileştirilmesi için Güllü Baba’nın yanına götürülür. Güllü Baba’nın gözünden akan yaş ile iyileşeceğine inanılır. “Güllü Baba yoklayıp Şengül’ün sağ memesinden tuttu. Bir elini ağzına verdi. Sancıya dayanamazsa ısırmasını söyledi. Var gücüyle sağ memesini sıktı. Şengül’ün gözlerinden yaş geldi”(Tekin, 2018a: 36). Yine başka bir rahatsızlığı bulunan Sırma da iyileşmesi için kondu sahipleri tarafından Güllü Baba’ya götürülür. “Üstünü başını yırttı. Çılgılık çılgılığa kendini yere attı. Sırma’nın ellerini yine bağladılar. Sırma’yı okuyup iyileştirmesi için mahallenin en yaşlısı Güllü Baba’yı çağırdılar”(Tekin, 2018a: 17). Eski geleneklerine devam eden kondu sahipleri mahallenin yaşlılarına ve bir konu hakkında bilgisi olanlara karşı saygılı olur. “Kibriye Ana’nın dedikleri Güllü Baba’nın aklın yara açmayan suyla işlediğine dair sözlerine karışıp kondularda çalkalandı, insanlar dehşet içinde, ellerinde kovalar, uzaktaki tulumbaların başında beklemeye başladı”(Tekin, 2018a: 52). Hasta olanları doktora götürmek yerine mahallenin yaşlılarına götürmekle kalmayıp fabrikadan

akan kirli atık suyu ile çocukların başını yıkayıp suyu eve taşımaya başlarlar. Bu durum hastalığın mahalle arasında yayılmasına sebep olur. “Çiçektepe’de içme suyundan görülmedik bir hastalık yayıldı”(Tekin, 2018a: 51). Mahallede doktor olmadığı için neyin sağlıksız olduğunu bilmeden önüne gelen her şeyi kullanan insanlar hastalıkların bulaşıcı olmasına sebep olur.

“Dünya Bankası (2020) tarafından yapılan araştırmalarda günümüzde yaşanan COVID-19 pandemisi sürecinde gecekondulu alanlarının önlemlerle ele alınması gerektiği ifade edilmektedir. Bu alandaki yetersizlikler nedeniyle pandeminin söz konusu gecekondulu alanlarında daha hızlı bir biçimde yayılım gösterebileceği, bunun ise kültürel çapta bir milyar civarındaki gecekondulu sakininin risk altında olması demek olduğu ifade edilmiştir”(Tuğaç, 2021: 158).

Görüldüğü gibi gecekondulu mahallelerinde oluşan herhangi bir sağlık sorunu kısa sürede birçok insana bulaşabilme riskini barındırıyor. Çünkü insanların eğitim bakımından da geride olduğu bu bölgeler salgının riskini göremeyip hasta olmalarına rağmen ona temas ederler. Bu durumda salgın kısa sürede birçok kişiye bulaşır. Eğitimde benzer bir durum söz konusudur. Roman boyunca eğitim konusuna nerdeyse hiç değinilmez. Çünkü sürekli yıkılma tehdidi yaşayan bir mahallede okulun ve öğretmenin olması düşünülemez. Bununla birlikte mahallenin şehre uzak olması ve ulaşımın olmaması çocukların okula gitmemesine sebep olmaktadır. Roman boyunca insanların kendi arasında yaşadığı sorunlar eğitimin eksikliğinin bir göstergesidir. Romanda mahallelinin desteğiyle belediye meclisine girmek isteyen Kürt Cemal, mahalleliye okul açacağına dair vaatlerde bulunarak herkesin desteğini alır. “Çiçektepe’ye okul açılması lazım geldiğini söyleyerek ciğerini havayla doldurdu”(Tekin, 2018a: 91). Eğitim eksikliğinden dolayı yaşanan sorunları bilen Kürt Cemal okul açacağını söyleyince mahalleli kendisini destekler. Burada görüldüğü gibi mahalleli okulun açılmasına önem vermektedir.

Gecekondulu sisteminin olumsuz sonuçlarından bir tanesi de farklı kültürlerden insanlar bir arada yaşadığı için tartışmaların ve kavgaların çıkmasıdır. Herkes kendi kültürünün yaşadığı bölgede egemen olmasını istediği için farklı kültürlerle sürekli tartışma içine girer. Romanda bunun farklı örnekleri vardır. Öncelikli olarak oruç tutmayanlara yapılan saldırıyı inceleyerek nasıl bir kültürel çatışma ortamı olduğu tespit edilecektir.

“Davulcunun öncülüğünde kondularda ne kadar çalgı varsa toplandı. Bağlama, tef, cümbüş, kemençe, zurna ve davullardan oluşan bir çalgı takımı hazırlandı. Takımı sırtlayan çalgıcı konducular önde, gıcık vermeye hevesliler arkada düğün evine gidilir gibi Kızılbaşların oturduğu mıntıkaya doğru yola çıkıldı. Kızılbaş konducuların kapılarının önünde, gece ışıldayınca kadar, bir aşağı bir yukarı yürüyüp dönmek suretiyle müzik yapıldı. Davulcuya söven kondu korkusundan kapısına, penceresine destek çaktı. Kızılbaşlığın engin hoşgörüsüyle beş kat yorganın altına yattı, ter içinde hülyaya daldı. Hülyası rüyasını kucakladığında çalgılar sustu. Camlardan, kapılardan öfke içerisinde dışarı uğrayanlarla geçit yapan konducular arasında kavga patladı. Kavga konduları aydınlatan ışığın hızıyla büyüdü. Çeşitli köylerden gelip topluca yerleşen konducular birbirine yaslanıp cepheleşti”(Tekin, 2018a: 112).

Mahalleye yerleşen çingeneler ile mahalle sakinleri arasındaki tartışmalar da farklı kültürlerin birbirine karşı sürekli bir çatışma içerisinde olduğunun göstergesi olmuştur.

3.1.2.2. *Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Ekonomik Faaliyetler ve İşsizlik*

Romanda gecekondü mahallesinde yaşayan insanların geçim kaynakları genelde fabrikada çalışmak olmuştur. Ancak romanda çöp ayıklayarak para kazanan kondu sahiplerinden bahsedilmektedir. Bahsedilen bu geçim kaynakları şehir hayatına aittir. Köy hayatında fabrikada çalışmak ya da çöp toplamak o dönemde henüz yerleşmemiştir. Gecekondü sahipleri çöp ayıklarken çöpün sahibi gelip onları uyarır ancak çöp sahibini döverek çöpe sahip çıkılır. “Bir sabah bembeyaz bir arabayla gelip çöpün sahibi olduğu söyleyen adamın ağzı burnu kanatıldı”(Tekin, 2018a: 18). Kondu sahipleri bu bölgeye yerleştiklerinde orada önceden çöp ayıklayan insanlarla da çöp hâkimiyeti için kavga ederler. “Erkekler çöp ayıklayıcılarla kavgaya tutuştu. Çöp ayıklayıcılar dereden aşağı kaçıp gittiler”(Tekin, 2018a: 17). Çöpün sahibi kondu sahipleri ile baş edemeyeceğini anlayınca çöpün ayıklama işini onlara verir. “O kuşluk vaktinden sonra çöpün sahibi Çiçektepelilere ayıkladıkları ne kadarsa, kilo başına az bir para verdi”(Tekin, 2018a: 25). Ekonomik olarak zor durumda kalan kondu sahipleri çöp ayıklayarak para kazanırlar. Ancak bir iş bulunduğu zaman çöp toplama işi başkasına devredilir. “Çöp ne zaman geçim kaynağı olmaktan çıksa çöp sineklerinin konducuları yiyeceğine dair söylentiler yayılırdı”(Tekin, 2018a: 95). Halk arasında bu söylentinin çıkmasının sebebi çöp

sahibinin çöpteki ayıklama işinin sürekli devam etmesini istemesidir. Kondu sahipleri daha düşük maliyetle çöp ayıklama işini gerçekleştirdikleri için çöpün sahibi onların çöp ayıklamaya devam etmesini ister.

Romanda gecekondu mahallesi fabrikaların bulunduğu bir bölgeye kurulmuştur. Fabrikalar birçok kondu sahibinin çalışmasına imkân tanımıştır. Ancak kondular fabrikalarla iç içe oldukları için fabrika atıklarından kondu sahipleri etkilenmiştir. “Üç gün içinde bu fabrika karı Çiçektepe’nin ilk çiçeğini kuruttu. Ağaçların dallarını sarkıttı. Tavuklar boyunlarını büküp büküp kıvrıldı, insanlar başını dik tutamaz oldu. Çocuklar hap yemiş gibi mosmor kesilip oyun oynarken uykuya daldı. Uyuyan çocuklardan biri hiç uyanmadı”(Tekin, 2018a: 22). Fabrikadan akan kirli atık suyu kondu sahipleri tarafından sıcak su niyetine kullanılınca mahallede hastalık çıkar. “Bu suyla yıkanan insanlarda çok geçmeden garip değişimler ortaya çıkmaya başladı. Kiminin derisi soyuldu. Kiminin yüzü mosmor kesildi. Çocukların bedenlerinde mavi mavi benekler belirdi. İki kadının saçları beyazladı”(Tekin, 2018a: 23). Fabrikaların bu olumsuz sonuçlarına rağmen gecekondu mahallesinde yaşayanlar için fabrikalar daima çalışılacak yerler olmuştur. Çünkü ulaşımın sağlanamaması insanların bölgedeki fabrikalar dışında herhangi bir iş yapmasını engellemiştir. “Fabrikaların akşam vardiyaları dağıldıktan sonra işçiler fabrika kapısında tek sıra oldular”(Tekin, 2018a: 28). Bölgede çalışacak işçi sayısının çokluğu ve bölgede bulunan arazinin vakıf arazisi olması sebebiyle bölgeye yeni fabrikalar kurulmaya başlanır. “Çiçektepe’ye eğri boyunlu erkeklerin çalışacağı fabrikalar açılacaktı. Fabrikalar öyle çoğalacaktı ki kadınlar ve çocuklar çöp ayıklamayı bırakıp bu fabrikalara doluşacaktı”(Tekin, 2018a: 39). Zamanla kondu mahallesinde hem fabrika sayısında hem de fabrika türünde artış yaşanmıştır. Çiçektepe’ye açılan buzdolabı fabrikası birçok kondu sahibinin çalıştığı bir fabrika olmuştur. “Buzdolabı fabrikasında gece vardiyasında çalışan işçiler gece amiri koridorda belirince uyku yakalatmamak için ‘serme! Serme!’ diye bağırırlardı”(Tekin, 2018a: 70). Gecekondu mahallesinde kurulan fabrikalar da kondular gibiydi. Her zaman bir yenileme ve büyütme gerçekleştiriliyordu. “Kondu fabrika kondu evlere benziyordu”(Tekin, 2018a: 74). Fabrikalar ekonomik olarak

insanları rahatlatırsa da çalışma ortamındaki sağlıksız koşullar işçilerin hasta olmasına sebep olmaktadır. Romanda bu durum şöyle anlatılmıştır:

“Çöp Yolu’ndaki fabrikaların işçiler arasında ikinci adları vardı. Kimi ciğer söndürür, kimi göz kurutur, kimi kadını kısır eder, kimi işçisini sağır koyardı. Çöp Yolu’nda, davul dengi dengine lafını ‘Kanı kurşunlu yiğide, ciğeri tozlu gelin’ lafi karşılardı. Bu laf akü işçisi gençlerin peş peşe iplik işçisi kız almasından sonra ortaya çıkmıştı. Akü fabrikasında iki-üç yıl çalışan erkeklerin kanına kurşun işler, kanı kurşunlu yiğit iktidarsızlığa düşer, evlenip Çöp Yolu’na çıkamazdı. Bu işçilere bir tek sar soluk iplik işçisi kızlar varırdı”(Tekin, 2018a: 48).

Fabrikalardaki bu kötü çalışma koşulları işçilerin grev yapmasına sebep olmuştur. İşçilerin işverene karşı hakkını savunmak için yaptığı eylemlerin genel adını oluşturan grev kelimesi Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Türk Dil Kurumu kelimeyi iş bırakma olarak tanımlamaktadır. İşçi eylemleri Avrupa’da başladıktan uzun bir süre sonra Türkiye’de yaşanmıştır. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi Avrupa’da insan haklarının daha erken dönemde oluşturulmaya başlanmasıdır. Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikalarda çalışan insan sayısında büyük bir artış olur. Bu fabrikalarda çalışan işçiler kötü şartlarda uzun saatler çalışmak zorunda kalmışlardır. Bu durum bir süre sonra işçilerin birleşerek eylem yapmasına sebep olmuştur. Sanayi Devrimi’nin yaşandığı İngiltere ve Fransa’da yaşanan sosyal değişimlere paralel olarak işçi eylemlerinde de artış görülür.

“Üretimdeki gelişmeler, işçilerin çalışma koşullarının ağırlığı, ücret yetersizliği ve mekanikleşmenin getirdiği sorunlar, işçi hareketlerinin de önem kazanması sonucunu doğurdu. İngiltere’de 1830’un yaz aylarında tarım işçilerinin bu dönemde uygulanan vergileri ve maaşlardaki düşüşleri protesto etmek için ‘Swing Riots’ adı verilen bir dizi isyan gerçekleşti; isyanların en önemli dışa vurumu tarım makinalarının işçiler tarafından tahrip edilmesi idi”(aktaran Uslu, 2014: 5).

Avrupa’da işçi hareketlerinin görüldüğü diğer ülkelerden biri de Fransa olmuştur. “Temmuz Monarşisi’nin ilk yıllarında işçi eylemlerinin esas olarak yoğunlaştığı şehir, Lyon’du. Doğu Fransa’da bulunan bu şehir, dokumacılık açısından Fransa’nın en önemli şehirlerindendi ve Fransa’da ipek üretiminin merkezi olma özelliğine sahipti. Şehirde ilki 1831’de, ikincisi ise 1834’te gerçekleşen iki isyan, Fransa işçi hareketleri tarihi içinde önemli uğrak noktalarıdır”(Uslu, 2014: 11-12). Sosyal alanda başlayan bu işçi eylemleri romanda da kendine yer bulmuştur.

Batı edebiyatında roman daha erken dönemlerde başladığı için işçi isyanlarının romana yansması önce Batı edebiyatında görülmüştür. “İşçi romanlarının da ilk örnekleriyle yine Avrupa’da karşılaşırız. İlk birikim dönemlerinde topraklarından koparılan köylülerin fabrikadaki çalışma koşullarını anlatan romanlarla birlikte işçi romanlarından bahsetmek mümkün oluyor”(Saraçoğlu, 2013: 1). Türk edebiyatında ise Cumhuriyet’in ilanından sonra işçilerin romana konu olduğu görülmektedir. Toplumcu gerçekçilik anlayışını benimseyen yazarlar, romanlarında işçi-işveren ve ağa-köylü çatışmasını işleyerek işçi sınıfını romana konu etmişlerdir.

“Kemalist burjuva devriminin ardından yapılan sanayileşme adımlarıyla birlikte geniş kitlelerin fabrikada çalışma süreci başlamıştır. Böylelikle de işçi romanlarının yazılması için gerekli nesnel zemin hazır hale gelmeye başlamıştır. Sanayileşme adımlarının atıldığı, beş yıllık ekonomi planlarının yapıldığı bu dönemde köy sorunları yakıcılığıyla devam ederken köyü merkeze alan romanlarla karşılaşmaktayız. Sadri Ertem, bu dönemde köyü eleştirel biçimde romana konu eden ilk yazardır. *Çıkrıklar Durunca*’da (1931) Ertem, ithalat nedeniyle işsiz kalan el dokuma tezgâhlarını ve dağ köylerinin sıkıntılarını anlatmıştır”(Saraçoğlu, 2013: 2).

Bu dönemde birçok işçi romana yazılmıştır. “1950’lere kadar söz konusu romancıların eserlerinde sadece işçiler, işçilerin uğradığı haksızlıklar ortak nokta olarak işlenmiştir”(Karakaş, 2016: 271). Türk romanında işçilerin konu edinmesi her ne kadar Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlasa da kötü koşullarda çalışan işçilerin eylem yapıp grev hakkını kullanması sonraki dönemlerde gerçekleşmiştir. İncelediğimiz *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında işçiler kötü çalışma koşullarına karşı isyan ederek grev yaparlar. Roman üzerinden örneklerle bu grevlerin nasıl gerçekleştiği değerlendirilecektir. “Fabrikanın önüne kocaman bir çadır açıldı. Kapısına üstünde ‘Bu İşyerinde Grev Var’ yazan kırmızı bir bez bağlandı”(Tekin, 2018a: 41). Romanda rüzgâr, söylenti gibi unsurlarla beraber grev de canlı bir varlıkmiş gibi görünmektedir. Bir fabrikanın işçileri grev başlattıkları zaman kısa süre sonra o grev çadırı diğer fabrikalara da taşınmıştır. Haklarını aramak isteyen işçiler diğer fabrikada çalışan işçilerin başlattığı grevi sürdürerek haklarını aramışlardır. Zamanla grevler yaygınlaşınca işçiler kendilerine has adetler geliştirmişlerdir. “Grev çadırı satmak Çöp Yolu’nda bir grev âdetiydi. Bu âdet de Çöp Yolu’ndaki fabrikalara akü greviden kalmalıydı. İplikçilerin çadırının akü fabrikasının bahçesine düşmesi Çöp Yolu’nda ipliğin ardından akünün grev

çıkacağına yoruldu”(Tekin, 2018a: 42). Rüzgâr fabrikalar arasında haberleşmeyi sağlayan bir unsur olarak görülmüştür. Grev çadırı rüzgâr sayesinde diğer fabrikalara da ulaşarak onların hakkını aramasına vesile olur. “Çadırı akü fabrikasının bahçesine bırakan rüzgâr dolana dolana gidip Çiçektepe’nin yerinde esti. İlaç işçilerinin grevi Çiçektepe kurulduktan sonra Çöp Yolu’nda çıkılan ilk grevdi”(Tekin, 2018a: 42). Sonraki dönemlerde grevin hangi fabrikada başlayacağını rüzgâr yerini güvercin belirlemeye başlamıştır. “Grevlerde güvercin uçurmak, grev bezi, grev başlatma türküsü gibi, grevlerin bir parçası haline geldi. Uçurulan güvercin hangi fabrikanın damına, bacasına konduysa o fabrikanın greve çıkacağına inanıldı”(Tekin, 2018a: 43). Romanda hangi fabrikanın işçileri grev yapıyorsa manilerde adlarını geçirirler. “İlacın işçisi greve çıktı/Hele hele tınga tıng/Grev çadırını ampule sattı/Hele hele tınga tıng”(Tekin, 2018a: 42). Romanda ilaç fabrikasının grev yapması tesadüfen yapılmış bir eylem değildir. Latife Tekin ile yapılan röportajda o dönem katıldığı örgüt ile birlikte fabrikada grev yapan işçilere destek verdiklerini söyler. “O dönem işçi örgütlemesinde çalışıyordum, içine giremediğimiz fabrikalardan biriydi Eczacıbaşı İlaç Fabrikası ve bu nedenle filmin orada çekilmesi konusunda ısrar ettim”(Özer, 2005: 75). Romanda grev çadırını terk etmeyip sorun çıkaran işçilerin işten atıldığı görülür. “Grevden sonra çadır tutan işçiler işten çıkarıldı. Akü fabrikasına “kanı temiz” işçiler alındı. Kanı kurşunlu grevci akü işçileri arkalarına baka baka Çöp Yolu’ndan yürüyüp kayboldu”(Tekin, 2018a: 43). Tekin de görüştüğü işçilerin grev sonunda işten çıkarıldığını söylemektedir (Özer, 2005: 75). Böylelikle otorite sağlanacak ve işçilerin bir daha cesaretlenerik grev yapmasının önüne geçilecektir. Romanda gerçekleştirilen bir diğer grev ise nerden geldiği belli olmayan Bay İzak’ın buzdolabı üretme fabrikasında gerçekleştirilir. Bay İzak uzak memleketlerin birinden yeni bir müdür getirir. Yeni gelen müdür çalışma koşullarında büyük değişiklikler yapar. Verilen ikramiyeleri kaldırıp yerine yiyecek ürünler dağıtmaya başlar. Ancak zamanla bu ürünleri de keser. İşçiler arasında farklı gruplar oluşturarak sendikalaşmanın önüne geçmeye çalışır. Kendisine bağlı gruplara daha yüksek prim vererek diğer işçileri dövdürtür. İşçiler Gülbey usta önderliğinde kendilerini fabrikaya kapatıp grev yaparlar. Ancak zamanla yaptıkları grevden dolayı zor durumda kalırlar. Bunun üzerine Taci Baba gecekonduyardan yardım alma fikrini ortaya atar. Kır Hamit kondulara giderek kadınlardan yardım ister. Gelmemeleri

durumunda fabrika sahibinin kendilerini öldürteceğini söyleyerek konu sahiplerinin fabrikanın önüne gelmesini sağlar. Konu sahiplerinden biri olan Dursune Nine tabancasını beline takarak şalvarıyla direnişe katılır. Dursune Nine sonraki dönemde buzdolabı işçilerinin vardiya değişimlerinde kullandığı selamlaşma yeri olarak kalır. Konu sahiplerinin greve destek çıkıp direnmesi işçilerin haklarını almasına vesile olur (Tekin, 2018a: 78-86). Romadaki bu direniş konu sahiplerinin boyun eğmeyen haksızlık karşısında başkaldıran bir özelliği olduğunu göstermektedir. “Çiçektepelili konducuların köy ile kent arasındaki yerleşkeleri ile başkaldırmayan ama boyun da eğmeyen mücadele biçimlerinin bu “eşiktelik” konumu, maduniyeti karakterize ettiği kadar, roman karakterlerinin de donanımını belirler”(Polat, 2016: 83). Konu meselesinde devlete karşı başkaldırmayan konu sahipleri arkadaşlarının hayatları söz konusu olduğunda fabrika sahibine karşı direniş gerçekleştirmişlerdir.

Romanda işçilerin grev yapmaları eğlenceli bir faaliyet olarak görüldüğü için bu durum türküler ile anlatılmıştır. Grevin türküler ile dile getirilmesi romanda masalımsı bir halk dilinin kullanıldığını bir kez daha göstermektedir. Gecekondu mahallesinde yaşayanların bu grevlere katılarak halay çekmesi de halk kültüründen yararlanıldığına kanıt oluşturmaktadır. “Kara Hasan elinde mendil halayın başından koptu. Orta yere atıldı. Kollarını iki yana yana açıp dizlerini kırdı”(Tekin, 2018a: 44). Konu sahipleri grev çadırlarına dilek asarak dileklerinin kabul olması için dua etmeye başlamışlardır. “Çiçektepelilerin dilek bezleri grev yerinin sağ köşesine asıldı. Grevin son gününe kadar ilaç fabrikasının kapısında durdu. Grev yerinin süsü oldu”(Tekin, 2018a: 46). Latife Tekin halk kültürünü iyi bildiğini bir kez daha göstererek konu sahiplerinin dileklerini mani şeklinde anlatır. “Grev çadırının direği/ Ak güvercinin teleği/ İçme suyuna kavuşmak/ Çiçektepe’nin dileği”(Tekin, 2018a: 46). Yazar, burada grevi bir araç olarak kullanarak gecekonducuların sorunlarını dile getirmiştir. “Konducuların dilekleri, iş, yol, otobüs, okul diye eğri büğrü harflerle yazılmış mâniler olarak uzayıp gidiyordu”(Tekin, 2018a: 46). Böylece konu sahipleri kendi sorunlarını grev çadırları sayesinde daha rahat duyurmayı amaçlamışlardır.

Çiçektepe’de geçim kaynağı olan bir diğer iş ise kahvehane açmak olmuştur. Kahvehaneler Türk toplumunda eski dönemlerden beri var olan bir gelenektir.

Kalabalığın yoğun olduğu bölgelerde kahvehane açılarak oradan gelir elde edilmiştir. Kahvehane insanların buluşma yeri olup toplumsal etkileşim mekânları olmuştur. Kahvehanelerde her türlü sosyal etkinlik gerçekleştirilmiş insanların buralara gelerek vakit harcaması amaçlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde kahvehaneler sosyal, siyasî ve edebî mekânlar olarak varlığını sürdürmüşlerdir.

“Aydın insanların buluşma merkezleri konumunda olan kahvehaneler, edebi, siyasi ve sanat ile ilgili bazı oluşumların doğuşuna da zemin hazırlayan; toplumsal sorunların tartışıldığı ve iletişimsel etkinliğin doruğa ulaştığı kültür mekânları olarak da tanımlanmaktadır. Bu işlevselliğinden dolayı aralıklarla kapatılan veya gidilmesi yasaklanan bu mekânlar, önceleri kıraathaneler olarak da isimlendirilmiştir. Kahvehaneler, Türk toplumunun kültürel hayatında önemli bir yere sahiptir. İnsanların bir araya gelerek sosyalleştiği mekânlar olarak dikkat çekmektedir”(Ulusoy, 2011: 161-162).

Her kesimden insanın geldiği mekânlar olan kahvehaneler toplumun değişimine paralel olarak değişimler yaşamıştır. İnsanlar buralara gelerek fikirlerini söylemiş bir tartışma ortamı oluşturmuşlardır. Böylelikle monarşi ile yönetilen Osmanlı’da halk yönetime katılmasa da kahvehanelerde devletin yaptığı faaliyetler konuşulmuş ve eleştirilmiştir. Bu sebeple ortaya çıktığı süreçten günümüze kadar hep ıslah edilmesi gereken yerler olarak görülmüşlerdir.

“Kahvehanelerin bütün oluşum ve gelişim döneminden anlaşılacağı üzere bu kurumlar, Osmanlı ve Türkiye toplumunda sivilleşmenin ve sivil toplum örgütlenmelerinin öncülü olabilecek bir niteliğe sahiptir. İktidar sahipleri ve her türlü siyasî ve dinsel otorite, tarihinin her döneminde kahvehaneleri dikkate değer kurumlar olarak algılamış ve çoğu zaman onları siyasal ve ideolojik propagandaların birer merkezi haline getirmişlerdir. Geçirdiği fiziksel ve sosyal değişimle beraber bir anlamda Türk modernleşme tarihi içinde bu değişimin yansımalarının en yoğun yaşandığı mekânlar olma özelliğini korumuşlardır. Türk Modernleşme Tarihi çerçevesinde yaşanan gelişmelerin içeriğini ve topluma yansımalarını fiili olarak görmek isteyen bir kişi, bunu kahvehanelerin oluşum ve değişim sürecine bakarak rahatlıkla görebilir. Her türlü siyasî, sosyal ve fikirselsel yeni gelişmenin tartışıldığı ve sohbetlere konu olduğu bu mekânlar bir bakıma Osmanlı’dan Cumhuriyete yaşanan Batılılaşma çabalarının ve değişimin aynası mahiyetindedir”(Ediz, 2008: 188).

Kahvehanelerin edebiyata da katkısı azımsanmayacak derecede önemlidir. Türk toplumu içerisinde okuma-yazma oranı her ne kadar günümüzde artmış olsa da Osmanlı döneminde bu oran çok düşüktü. Okur-yazar olmayan toplum için sözel iletişim her zaman önemli olmuştur. Saray çevresinde gelişen edebiyatın okuma

bilenler içerisindeki gelişimine paralel olarak halk arasında gelişen sözlü edebiyat da kahvehaneler aracılığıyla toplumun geniş kesimine ulaşip varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Özellikle meddahların kahvehaneyi kullanarak sanatını icra ettiği bilinmektedir. Bununla birlikte âşıkların kahvehanelerde atışmalar yaparak isimlerini duyurmaları da edebiyatın gelişiminde kahvehanelerin önemli bir rolü olduğunu göstermektedir.

“Günümüzde de sohbet, oyun, okuma, yeme-içme maksadıyla kullanılan kahvehaneler, geçmişte bu işlevlerinin yanında özellikle halk edebiyatının ürünleri yardımıyla iletişim, eğlence, eğitim gibi ihtiyaçların da karşılandığı mekânlar olmuştur. Bu açıdan halk edebiyatı ürünlerinin bazıları yaratma ve icra mekânı olarak kahvehanelerle özdeşleşmiştir. Başta âşık edebiyatı olmak üzere, geleneksel Türk tiyatrosunun şehrili tiyatro geleneği içinde yer alan gölge oyunu, ortaoyunu, meddah, kukla gibi unsurlar ile tasavvuf edebiyatının bir kısmının da mekânı yine kahvehaneler olmuştur. Buralarda sadece ürünler yaratılıp icra edilmemiş aynı zamanda geleneğin de sürmesi için yeni temsilcilerin doğması sağlanmıştır. Yani hem yeni ürünler hem de yeni kişiler yaratılmıştır. Bu açıdan kahvehaneler sadece yazılı, sözlü ürünleri etkilemekle kalmamış aynı zamanda bir usta-çırak ilişkisinin de merkezi durumuna gelmiştir. Aynı zamanda mekânların dekorasyonu da bu gelenekler etrafında şekillenerek kimi zaman bir sahne düzeni kimi zamansa ürünlerin, icracıların anılarıyla oluşturulan bir halk müzesi konumuna gelmiştir”(Durmaz, 2020: 112-113).

Kahvehaneler Cumhuriyetin ilanından sonra da sosyal hayatın vazgeçilmez unsurlarından biri olmaya devam etmiştir. Halkın, Cumhuriyetin ilanı sürecinde yaşanan hızlı değişime ayak uydurması için yapılan yeni inkılâpların halka anlatılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Henüz okur-yazar oranı yeterli seviyede olmadığı için sözlü iletişimin yoğun olduğu kahvehaneler inkılâpların halka anlatılmasında önemli mekânlar olmuştur.

“Harf devriminden hemen sonra kahvehaneler, yeni harflerin öğretilmesi için yapılan örgütlenme faaliyetlerinin içinde yer aldı ve bunun yanında inkılâplar için gerekli alt yapının oluşturulmasına yönelik birçok konferans ve bilgilendirme toplantısına ev sahipliği yaptı. Kahvehane müdavimleri, buralarda açılan okuma yazma kurslarına katıldılar ve okuryazar oldular. Üstlendikleri bu sosyal misyonla inkılâplara yardımcı eleman olarak kullanılan kahvehaneler, bir dönem tamamıyla okuma odasına dönüştürülmek istenmiş fakat bu proje başarıya ulaşamamıştır. Yine özellikle köy kahvehanelerini kıraathane şekline dönüştürme girişimleri de çok yüzeysel kalmış, kahvehanelere konulan birkaç kitap ve mecmuayla mekân sahipleri tarafından şekilsel olarak gerçekleştirilmiştir. Bir dönem Cumhuriyetin kültürel ve sosyal lokomotif olarak düşünülen ve açılan Halkevlerinin bir örgütü olarak da telaffuz edilen ve kimi yerde bu amaçla kullanılan kahvehaneler, Halkevlerinin

yaptığı her türlü sosyal ve kültürel aktivitelere de ev sahipliği yapmıştır. Buralarda halka yönelik sağlık, eğitim, kültür, rejim, tarım ve köy işleri hakkında bilgilendirme toplantıları gerçekleştirilmiş, sinema gösterileri yapılmıştır”(Ediz, 2008: 187).

Bütün bu faaliyetlerin kahvehaneler aracılığıyla yapılmaya çalışılmasında sosyal amaçla kullanılan başka bir toplanma yerinin olmaması ile de ilgilidir. İnsanlar camiler ya da kahvehanelerde bir araya gelerek gruplaşırlar. Ancak yapılan yeniliklerin halk arasında tam anlaşılmadan camilerde anlatılması sakıncalı sonuçlara yol açabileceğinden kahvehaneler tercih edilmiştir.

İncelemeye konu olan *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında da kahvehanelerin sosyal hayattaki yeri üzerinde durulmuştur. Ancak romanda kahvehanelerin kumar gibi zararlı faaliyetlere ev sahipliği yapması vurgulanmıştır. Mahalle yeni kurulduğunda herhangi bir kahvehaneden bahsetmek mümkün değildir. Ancak mahallenin kalabalıklaşmaya başlaması ve fabrikalarda çalışan insanların para kazanması kahvehane ihtiyacını doğurmuştur. Mahallede tek kahvehane olması oranın bir otorite merkezi olarak kullanılmasına zemin hazırlamıştır. Ramazan ayında oruç tutan ahali ile tutmayan Kızılbaşlar arasındaki rekabetten 15 yeni kahvehane doğmuştur. “Giderek bütün öfke Kızılbaşların Çiçektepe’nin tek kahvesini mülk yapmalarında odaklaştı. Kahveye yapılan toplu baskınların işe yaramamasıyla kabaran öfke sonunda patladı. Çiçektepe’nin on beş ayrı köşesine on beş kondu kahve saçıldı”(Tekin, 2018a: 114). Latife Tekin romanda çok az üzerinde durulan bu durumu canlı olarak yaşayan insanlardandır. Romanın zaman dilimi 1980 askerî darbesinin oluş zamanına denk gelmektedir. O dönemlerde kahvehaneler kendisine taraftar toplama ve üstünlüklerini belirtme yeri olarak kullanıldığı için siyasi anlamda önemli fonksiyonlara sahip olmuşlardır. Kahvehane baskınlarının sık olarak görüldüğü bu dönemlerde birçok insan hayatını kaybetmiştir. Yazar da bizzat içinde bulunduğu sol görüşlü örgütten dolayı bu durumun farkındadır. Bu sebeple romanda geri planda kalsa da kahvehane üzerinde sosyal bir tartışma ortamının oluştuğunu belirtmek istemiştir.

“1970’li yıllarda sağ-sol çatışmalarının içinde kahvehaneler önemli yer tutmuştur. Siyasi partiler, liderler ve kendini anlatmak isteyen her oluşum soluğu kahvehanelerde almıştır. 70’lerden itibaren yükselen siyasi kutuplaşma, daha önce belirtildiği gibi, kahvehanelerin de ayrışmasına yol

açmış; karşımıza büyük katliamlara yol açan kahvehane tarama eylemleri çıkmıştır. Artık bu dönemde sağcı kahvehanesine solcu, solcu kahvehanesine sağcı giremezdi. 68 Kuşağı genç üniversite öğrencileri okul yurtlarında baskın yeme ihtimallerine karşı kahvehaneleri aktif olarak kullanmışlardır. Diğer yandan, ülkücüler 1970’lerde kentlerdeki mahalleleri ve mahalle kahvehanelerini kullanarak kendilerine taraftar toplamayı amaçlamışlardır. Zaten bu siyasi ortam, kahvehanelerin 70’lerde ikiye bölünmesindeki ana sebeplerden biriydi. Günümüzde, Irak’ta nasıl Şii/Sünni kahvehaneleri varsa, bundan kırk yıl öncede Türkiye’de mahalle ve kahvehaneler politik ayrışmanın ortasında yer almıştır”(Safi, 2018: 297-298).

Otoriteyi ele geçirmek amacıyla açılan kahvehaneler zamanla kötü alışkanlıkların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Özellikle Lado isimli kahramanın mahalleye gelmesi kumarın artmasına sebep olmuştur. “Kavga kahveleşmeye, öfke kumara dönüştü. Çiçektepe’ye öteki kondu mahallelerinden kumarbazlar gidip gelmeye başladı. Ortalıkta dönüp duran laflardan çöp bayırlarında “Lado” lakabıyla ün yapan kumarbazın Çiçektepe’ye yerleşeceği anlaşıldı”(Tekin, 201a: 114). Lado’nun gelişi kumarın kondular arasında artmasına sebep olmuştur. “Lado’nun kumar bilgisinden ve yaratıcı zekâsından yararlanarak çeşit çeşit göz boyayan kâğıt numaraları ve kâğıt oyunları geliştirdiler”(Tekin, 2018a: 121). Kumar alışkanlığının kondular arasında iyice yaygınlaşması erkeklerin kumar oynamasını istemeyen kadınlar ile erkeklerin tartışmasına en nihayetinde aile içi şiddete yol açar. “Gecelerin geç saatinde karılarını dayakla sindirenler kahvelerden çıkıp kondularının yolunu tuttular”(Tekin, 2018a: 122). Yaşanan bu şiddet olaylarından biri ise annesinin çalışarak kazandığı parayı babasının kumarda kaybetmesine dayanmayan Yıldırım’ın kahvehaneye baskın verip kumar oynayanlara aşağılayıcı sözler söylemesi ve babası ile tartışması sonucu araya giren Lado’yu bıçaklamasıdır (Tekin, 2018a: 122-123). Yaşanan bu şiddet olayından sonra mahallede buna benzer yasadışı olaylar meydana gelmiştir. Kumarın insan hayatı üzerindeki olumsuz etkisi bu şekilde dile getirilmiştir.

Romanda köy yaşamından farklı olarak çalışma hayatında kadınların olmasından bahsedilmiştir. Köy hayatında kadınların çalışması daha çok ev içerisinde ve tarla ile sınırlıyken göç sonucu oluşan Çiçektepe’de kadınların fabrika işçisi olarak aktif şekilde çalıştığı görülmektedir.

“Çiçektepeliler iki mahalle arasında akıl oynatırken makineleri sesli, işçileri sessiz çalışan Çöp Yolu fabrikalarından çok sayıda erkek işçi çıkarıldı. Çiçektepelili kadınların kulağına erkek işçilerin yerine kadın işçiler alınacağı çalındı. Fabrikaların kapısında toplaşan Çiçektepelili kızlara nişanlanıp nişanlanmayacakları, kadınlara doğurup doğurmayacakları soruldu. Nişanlanmayacak ve doğurmayacaklar seçilip işe alındı. Fabrikada iş bulmak umuduyla nişan atanlar, karnında yuvalanan bebekleri aldırma için ebeye koşanlar çıktı”(Tekin, 2018a: 139).

Romandan alınan bu bölüm kadınların çalışma hayatına girmek için yaptıkları fedakârlıkları anlatmaktadır. Kadınların doğum ve evlilik ile ilgili haklarını karşılamak istemeyen fabrika sahipleri bu özelliklere sahip kadınları işe almayarak kendilerini güvence altına almışlardır. Ancak yaşanan bu olaylar aile birliğinin bozulmasına sebep olmuştur.

“Kadınların çoğu Vakıf Çiçektepe’de, erkeklerin çoğu da Birlik Çiçektepe’de işe güce dalınca aile faciası diye bir şey ortaya başını çıkardı. Birlik Çiçektepe’de yıkım tehlikesi olduğu için karılarının üstüne o taraflardan evlenmeyi ertelemek zorunda kalan üç Çiçektepelili erkek, yıkımı atlattıktan sonra, ilk solukta, o tarafları gezip dolanıp karılarının üstüne karı aldı. Bunlardan birinin nikâhlı karısı üstüne kuma gelen kadın, Birlik Çiçektepe’de yolda giderken iki bıçak sallayıp öldürdü. Vakıf Çiçektepe’den kalkıp Birlik Çiçektepe’ye varan, iki güne bir ortalığı ayağa kaldıran nikâhlı karısını da bu kumacıardan biri testereyle doğradı. Öbür konducunun yeni karısı pılısını pırtısını toplayıp kaçtı. Kaçan kadın canını kurtardıysa da canını kurtaramayan kadınların ve erkeklerin sayısında günden güne artış oldu. Birlik Çiçektepe’de bakkal dükkânı işleten konducu Ehmail, Vakıf Çiçektepe’de ampulde çalışan karısının başını açtığını, kahvenin önünde geçerken saçlarını erkeklerin yüzüne savurduğunu haber aldıktan sonra Vakıf Çiçektepe’nin yolunu tuttu. Karısının saç diplerini kanattı. Daha sonraki günlerde daha da diktatör çıkarak, gezmeye gittikleri bir akşam, koluna girmemesini fırsat bilerek, karısını gerisingeri konducusuna sürdü. Boynuna tel dolayıp boğdu”(Tekin, 2018a: 139).

Kadınların iş hayatına girmesi alışılmış bir durum olmadığı için aile içinde çözümler başlamıştır. Ataerkil toplumlarda erkek parayı kazandığı için otoritesi sorgulanmaz. Ama romanda iş hayatına atılmaya başlayan kadınlar para kazanmasıyla beraber erkeklerin kendi üstüne kuma almasını yargılamış ve başkaldırmıştır. Bu durum ekonomik olarak para kazanmaya başlayan kadınların erkek egemenliğinden çıktığını da bize göstermektedir. Ayrıca kadınların saçlarını açması da bir değişimin habercisi olmuştur. Köy hayatının boyun eğen, kabullenen figürü olan kadın, şehir hayatının getirdiği çalışma imkânı ile birlikte değişim

yaşayarak hem otoriteye hem de bağlı bulunduğu kurallara isyan etmiştir. Yaşanan bu değişimin temel sebeplerinden bir tanesi de gecekondu mahallesine açılan sinemadır. Sinema dış dünyada yaşananları, insanların yaşayış şekli hakkında bilgi verir. Romanda sinemanın kadınların kıyafeti üzerinde etkisi olduğu vurgulanmıştır. “Yaşlar kuruyunca artist gibi kol bacak açan genç kızlar, başörtü tanımayan kadınlar çıktı”(Tekin, 2018a: 131). Sinema izleyenler gördükleri dünyanın kendi yaşam tarzına benzemediğini anlamış ve onlara benzemeye başlamışlardır. Bu dönüşüm köyden şehre göç eden kadınların modern hayata uyum sağlama çalışmalarından bir tanedir.

“İlk olarak modernleşme ile berciden kristine uzanan, masumiyetten kirlenmişliğe doğru giden değişimi, kadının giyim tarzındaki değişimi, modernleşme ile kamusal alanda var olmaya başlayan kadın figürünü ve kadını bir meta gibi değersizleştiren algının değişimi gösterilmiştir. Son olarak da, kadının modern hayatla değişen “mahremiyet algısına” değinilmiştir. Tüm bunların sonucunda, gecekondu modern hayata uzanan bu yolculukta kadının yaşam tarzının nasıl değiştiği örneklerle açıklanmıştır. Öyle ki, köy ve gecekondu hayatında, silik bir yaşam süren ve geleneği takip eden kadının, modern hayat ile beraber kamusal hayata çıkarak, sesini duyuran ve modern toplumun içinde var olabilecek hale geldiği görülmektedir. Görüldüğü gibi, modernite kadına toplum içerisinde yeni bir konum kazandırarak, kadına sosyal hayatta bir statü vermiştir. Böylelikle, kadın; toplum içindeki ezilen, hor görülen, erkeğin dominantlığı altında kalan cinsiyet olmak yerine erkek karşısında bir konumu olan, kendini ifade edebilen bir hale gelmiştir. Kısacası, kadın modernite desteği ile varoluşunu haykırarak, birey olarak toplumda yer edinmiştir”(Sürikli, 2017: 226).

Görüldüğü gibi romanda modern hayata gidilen yolda kadınların yaşadığı değişim hakkında örnekler verilmiştir. Romanda çalışma hayatı böylesine yoğun bir şekilde işlenirken romanın başında yaşanan işsizlik problemi göçün sonucunda doğan bir işsizlik problemi olduğunu bize göstermektedir. Ancak romanın ilerleyen bölümlerinde şehir hayatına uyum arttıkça işsizliğinde buna paralel olarak düşüş yaşadığı görülmektedir. Romandan örneklerle işsizliğin konu sahiplerini nasıl etkilediğini anlamak mümkündür. Köyde oluşan işsizlikten kaçarak şehre çalışma umuduyla gelen insanlar ilk başlarda şehrin dış mahalleleri olan gecekonduya yerleşerek barınma ihtiyaçlarını karşılarlar. Ancak bu dış mahalleler şehre uzak ve ulaşım imkânları kısıtlı olduğu için işsizlik problemiyle karşılaşır. Romanda da bu durum canlı bir şekilde anlatılmaktadır. Başlarda çöp ayıklamak bir geçim kaynağı olarak görülmüştür. Ancak çöpün sahibinin ortaya çıkması ve konu sahiplerine

topladıkları parça başına para vermesi çöpi ayıklayarak geçinmeye imkânsız hâle getirdi. Bu durum erkeklerin çöp ayıklama işini kadınlara ve çocuklara devrederek iş aramalarına sebep olur.

“Erkekler çöpün sahibi belirince tek tek çöp ayıklamayı bıraktılar. Geçinebilmek için Çiçektepe’den dışarı iş aramaya çıktılar. Çöp toplamak çocuk işi, kadın işi sayıldı. Kadınlar bir elleri kondularının, gözleri çocuklarının üstünde madımak toplar, bulgur ayıklar gibi tez tez torbaları doldurdular. Erkekler günlerce işsiz dolandılar ki iş bulana topluca gözün aydına gitmek âdet haline geldi. Kocası iş bulan kadın bir çalımla tüm konduları gezdi. Helva dağıtıp el öptü. Bu âdet iş bulamayanlar yüzünden farklı bir hale dönüştü. Helva dağıtan kadınlar öteki kadınlar tarafından kapı arkalarında kısıtılıp çimdiklendi. Çimdiğin yerini giderek apaçık dayak aldı”(Tekin, 2018a: 26).

İş bulmak o derece zordur ki bulan konu sahiplerinin eşleri diğer konu sahiplerine şükür niyetine helva dağıtır. Ancak mahallede çalışan insanlara karşı bir kıskançlık başlar ve bu durum kocası iş bulmayan kadınların helva dağıtanları dövmesine sebep olur. Konu sahiplerinin iş bulamamasında şehre uzak olmaları, ulaşım problemlerinden başka kalifiye olmamaları da etkili olmuştur. Köyden şehre yeni göç eden bireyler şehrin işlerine tam anlamıyla alışamadıkları için nitelikli sayılmazlar. Bu durum az olan iş imkânlarını da kazanamamalarına sebep olur. Ancak her şeye rağmen iş aramaya devam ederler. Bu durum romanda “iş bulmak için çırpınma”(Tekin, 2018a: 31) şeklinde okuyucuya sunulmuştur. İşsizlik sorunu konu sahiplerinin greve destek verirken dileklerini yazmasında da kendisine yer edinmiştir. Gecekonu mahallesine fabrikaların açılması başlamasıyla işsizlik sorunu yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Her ne kadar fabrikalar mahalleye ve havaya zararlı duman ve kara benzer bir sis bıraksa da iş imkânı sağladı için konu sahipleri arasında bir nimet olarak görülmüşlerdir. Öyle ki işsizliğin azalıp fabrikalarda çalışılması zamanla işçilerin haklarını korumak için grev yapmalarına zemin hazırlamıştır. Romanda işsizliğin sebep olduğu olumsuz bir olay ise Kristin olarak adlandırılan Deli Gönül’ün fahişe olmasına sebep olan durumdur. Deli Gönül’ün kocası hapse düşünce mahallede aç kalmamak için bir atölyeye girer ancak burada tecavüze uğrar. Uzaklara gittikten bir süre sonra yanında bir erkekle tekrar Çiçektepe’ye döner. Sonrasında ise geçimini sağlamak için fahişelik yapar.(Tekin, 2018a: 129-130). İşsiz kalmamak için atölyede işe başlayan Deli Gönül yalnız bir kadın olarak zorlu bir hayatın başlangıcına da girişmiş olur. Latife Tekin ilk romanı

Sevgili Arsız Ölüm'e göre işsizlik konusunu daha az işlemiştir. Bu durum şehre göç edenlerin bir süre sonra iş bulabildiklerini de göstermektedir. İlk romanında şehre yeni taşınmanın insan üzerindeki etkisini bu romanında azaltmıştır. Yazar, insanların köylü olmaktan çıkıp şehre ayak uydurduklarını anlatmak ister.

3.1.2.3. *Berci Kristin Çöp Masalları Romanında İnanç ve Gelenek*

İnsanların geçmiş atalarından ve yaşantısından kendisine kalan manevi mirasa gelenek denir. Yani insan yaşantısının bir sonucu olarak gelenekler doğmuştur. Bir yerde toplu olarak yaşayan insanlar, yaşamlarını daha rahat sürdürmek için yazılı hukuk kurallarının dışında somut olmayan kurallarla düzeni sağlarlar. Köy hayatında bir bölgede yaşayan insanlar birbirini tanıdığı için ortak şekilde gelenekleri oluşur. Bu yüzden herhangi bir sıkıntı çekmezler. Ancak göç ile beraber gelenekler bir sıkıntı olarak insan hayatını etkilemeye başlar. Çünkü farklı yerlerden gelen insanların geleneklerinde de farklılık olacaktır. Gecekondu bölgelerinde ise bu farklı gelenek olayı daha az görülmektedir. Çünkü genelde insanlar tanıdıklarının yanına göç ettikleri için gelenekler de aynı olur. Ancak şehir hayatının getirdiği yenilikler geleneklerin de değişimine sebep olur. İnsanlar geldikleri yere özlem duydukları için en azından geleneklerini koruyarak eski yaşam tarzını bir nevi devam ettirmek isterler. Romanda bunun örnekleri görülmektedir. Ancak yaşam değişikliği insanların yeni gelenekler üretmesine de sebep olabilir. Romandan örneklerle geleneğin romanda işleniş tarzı değerlendirilecektir. Romanda gecekondu mahallesine kondu bir camii yapılarak ibadet edilmeye çalışılmasından bahsedilir. Ancak yapılan kondu caminin minaresi aynı kondular gibi rüzgâra karşı koyamaz ve uçarak kaybolur. Tüm aramalara rağmen minare bulunamaz. Bunun üzerine mahalleli yeni bir kural getirir. Yeni kurala göre “İslâm’ın beş şartına geceleri minare tutmak diye bir şart daha eklendi. Çocuklar, sakatlar, emzikli ve gebe kadınlar özürlü kabul edildi. Onlara minare tutmak günah sayıldı”(Tekin, 2018a: 21). Ortaya çıkan yeni duruma uygun bir kural koyularak minare korunmaya çalışılmıştır. Bu durum bir gelenek olarak herkes tarafından benimsenmiştir. Çiçektepe’de evlerde tuvalet yoktur. İnsanlar tuvalet ihtiyacını gidermek için evlerden uzak bir yere gider. Bu durum kadınlar ve erkeklerin farklı vakitlerde ihtiyaçlarını gidermesine sebep olur. Buradan da bir gelenek doğar.

“Çiçektepe’de konduların kurulduğu ilk günlerden beri geceleri kadınların düzenlediği bir fener alayı vardı. Kadınlar hela çukurları kazılmadığı için toplamı dereye iniyorlardı. İne çıka görülmedik bir âdet de onlar çıkardılar. Gündüzleri kadınların dereye inmesini ayıp saydılar. Dereye doğru seğırtten erkek görünce gülüşerek gözlerini yumdular. Akşam iyice hava kararınca usulca evlerinden çıkıp birbirlerinin camına vurdular. Eline fenerini yakıp dışarı çıkan kadınlardan her gece büyük bir fener alayı kuruldu”(Tekin, 2018a: 24).

Yeni yaşam tarzına uygun âdetler konularak ortak bir şekilde kurallar belirlenmiştir. Bu şekilde hayatlarını daha kolay devam ettirebilirler. Köylerde süt sağmaya giden kızlara berci kız denilmiştir. Bir kızın ahlak seviyesi süt sağmaya giderken herhangi bir erkekle görüşmemesine göre belirlenmektedir. Şehir hayatında sağılacak bir şey olmadığından çöp toplayan, çöpi ayıklayan kızlara bu isim verilmiştir (Tekin, 2018a: 26). Burada görüldüğü gibi köye ait bir gelenek değişen şartlara bağılı olarak farklılaşmıştır. Ancak ismi aynı kalmıştır. Bu durum göç etseler bile köyün geleneklerine bağılı olduklarını gösterir.

İnanç da romanda arka planda işlenen bir diğerkonudur. İnanç kelimesi Türk Dil Kurumu’na göre 4 farklı anlama gelmektedir. Romanda ise inanç meselesi TDK’nın üçüncü maddesi olan “inanılan şey, görüş, öğreti”(TDK) tanımına uymaktadır. Çünkü romandaki kahramanların inandıkları şey onlara öğretilendir. Kendilerinin araştırarak öğrenip benimsedikleri bir inanç yoktur. Başka bir anlamda toplumda kabul görmüş inancı kullanarak işini halletme çabası vardır. Romanda üç ayrı yerde bunun örneği görülmektedir. Bay İzak inanç üzerinden konu sahiplerini kandırır. Bay İzak yaptığı kötü işlerden sonra mahalleli ile arasını düzeltmek ve zedelenen imajını düzeltmek için mahalleliyi toplar. Onları başka türlü ikna edemeyince fabrikanın yanına bir cami yaptıracığını söyler. Konu sahipleri bu duruma hemen ısınır ve kabul eder. Bay İzak yaptırdığı caminin dibini oyarak fabrikası için yeni bölümler açar. Halk cami yaptırdığı için ona herhangi bir olumsuz tepkide bulunmaz (Tekin, 2018a: 76). Böylelikle Bay İzak mahallelinin inanç konusundaki hassasiyetini kullanarak fabrikasını genişletir. İkinci durum ise Kızılbaşların dedeliğini yapan birisinin inancı bahane ederek gecekondu mahallesine gelmesiyle başlar. Dede yanında “dedelik sopasını” da getirerek kurallara uymayanları dövme ister ancak umduğu armağanlar gelmez. Misafir olarak

bulunduğu konu sahibi de bir çıkarının olmayacağını anlayınca dede ile oğlunu kondudan çıkarır. Dede sopasını oğluna vererek kendi yerine döner. Oğlu da ticarete atılıp sahtecilik yapmaya başlar (Tekin, 2018a: 113). Yazar dedelik makamını kullanarak kendisi için çıkar elde etmeye çalışan başaramayınca da dedeliği bırakan yani inancını terk eden anlayışı eleştirmiştir. Son olarak ise mahalleye sinema gelince saçını kollarını açan kadınları korkutup tekrardan dine bağlamak için uğraşan cami müezzini üzerinden eleştiri mesajını vermiştir. Müezzin kızına öldü süsü vererek mezarlığa gömer. Kız inançlıdır. Kapalı olmasının yanında Kur'an'ı da hatim etmiştir. Mezarlığa gömülen kız, mezardan çıkıp gelir ve öbür dünyadan kadınları uyarmak için gönderildiğini söyler. Kıza inanan kadınlar tekrar kapanır. Ancak zamanla kızın evine armağanlar getirmeye başlarlar. Kızın babası bu inanç meselesini ticarete çevirerek eve gelen armağanları haftada bir toplu halde bakkala satar. Olay ortaya çıkınca mahallelinin inançlarında bir sarsılma olur (Tekin, 2018a: 133-134). Görüldüğü gibi köyde okumayıp başkalarından duydukları ve bağlandıkları inançlar şehirde işin içine para girince bozulup ticarete dönüşmüştür. Yazar, bu üç olay üzerinden insanların inanç sistemini eleştirmektedir

3.1.2.4. *Berci Kristin Çöp Masalları* Romanında Kültürel Şok

İnsanların yeni karşılaştıkları nesne ya da durum karşısında bir şaşkınlık yaşamasına şok denilir. *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında kahramanların yaşadığı şok hâli kelimeler üzerinden verilmiştir. Köyden kente göç eden insanlar kendi kültüründen olan insanlarla aynı ortamda yaşamaya başlamıştır. Yani ortak bir gecekonda mahallesi oluşturmuşlardır. Ancak bu mahallede fabrikaların yoğun olması konu sahiplerinin farklı bir durumla karşılaşmasına sebep olmuştur. Romanda fabrika atıklarının kara benzetilmesi bir kültürel şok örneğidir. “Yaz başlarında bu fabrikadan Çiçektepe'nin üstüne ilkin insanların kar sanıp şaşkırdıkları beyaz beyaz bir şeyler yağmaya başladı”(Tekin, 2018a: 22). Fabrikanın kirli dumanı mahallenin üzerine düşünce insanlar bunun kar olduğunu sanırlar. Çünkü daha önce fabrika dumanı görmedikleri için anlayamazlar. Yine fabrikadan akan kirli atık suyunu sıcak su olarak algılayıp onu duş almak için ve bulaşık yıkamak için kullanmaları da bir kültürel şok örneğidir.

“Fabrika sahibi konducuların duasını aldıktan sonra fabrikanın serum ve ilaç şişelerinin yıkandığı mavimsi sıcak suyu oluk oluk mahallenin üstüne saldı. O gün Çiçektepe bayram yerine, düğün evine döndü. Sıcak suyun önü çevrildi. Aktığı deliğin çevresi çimentoyla sıvandı. Oraya bir çeşme kuruldu. Üç gün boyunca sıcak suyun başında çamaşır, kilim, yün, kap kacak yıkandı. Çocuklar yundu. Yaz gününde kar altında mavimsi sıcak bir suyla yıkanmak yalnızca Çiçektepelilere kismet oldu”(Tekin, 2018a: 23)

Kondu sahipleri fabrikadan akan kirli atık suyunu daha önce hiç görmedikleri için onu fabrikanın bir nimeti sayarak mutlu olurlar. Ancak gerçekte bu atık suyu onları hasta edecek bir mikroptur. Romadaki bir diğer kültürel şok örneği mahallede bulunan fabrikalardan birinin duvarına asılan NATO Caddesi yazısıdır. Kondu sahipleri karşılaştıkları bu kelime karşısında şaşkınlık yaşarlar. Her biri ayrı bir tanım bulur NATO için. En sonunda Güllü Baba’ya giderek açıklamasını isterler. “Güllü Baba NATO’nun eğrilik demeye gelebileceğini söyledikten sonra Çiçektepe’nin yüreği “Güp” diye yekindi”(Tekin, 2018a: 31). İlk defa karşılaştıkları bu kelime onlara çok yabancı geldiği için mantıklı bir anlam bulamamışlardır. Romanda karşılaşılan diğer bir kültürel şok örneği de sendika kelimesi ile ilgilidir. Grev zamanı bu kelimeyi duyan Çiçektepe halkı kelime ile ilgili farklı yorumlarda bulunsa da yine Güllü Baba’nın dediğinde karar kılarlar. “Herkes birbirine sendikanın ne olduğunu sorarken Güllü Baba sendikanın adının sandıktan gelme olduğuna dair açıklamalarda bulundu”(Tekin, 2018a: 45). Görüldüğü gibi şehre yeni taşınan insanlar şehir hayatına ait olan bu kavramlar karşısında şaşkınlık yaşayarak kısa süreli şok durumları yaşamışlardır. Ancak şehir hayatına alışmaya başlayınca yaşadıkları şok durumu ortadan kalkmıştır.

3.1.3. Buzdan Kılıçlar

Latife Tekin’in 1989 yılında yayımlanan bu romanında Hazmi, Mesut ve Halilhan adındaki üç kardeşin ve onların arkadaşı Gogi’nin hayat hikâyesini anlatılır. Sunteriler ailesi uzun yıllar önce yaşadığı yerden göç ederek şehre taşınırlar. Şehre geldiklerinde anneleri ölür. Babaları ise başka bir kadınla evlenerek farklı bir şehre taşınır. Ancak tek başına yaşayamayacağını anlayınca çocuklarının yanına geri döner. Üç kardeş Teknojen adındaki işletmeyi kurar ancak kısa bir süre sonra işletmeyi kapatmak zorunda kalırlar. Roman boyunca üç kardeşin en büyüğü olan

Halilhan şirketi tekrardan kurmak için girişimlerde bulunur. Halilhan'ın en büyük zevki ise arabası Volvo'ya binerek şehrin sokaklarında kadınlara hava atmaktır. Eşini defalarca aldattığı için evliliği gün geçtikçe bitme noktasına gelir. Arkadaşı Gogi sayesinde kardeşleri ile tekrardan birlik olup Teknojen'i kurmaya çalışır. Ancak kardeşleri kendisine güvenmez. Halilhan çok güvendiği arabası ile kaza yapar ve araba hurda yığınınına döner. Roman boyunca pılık pırtık adam olarak nitelendirdiği yoksullardan kaçmak ister. Yaşanan olaylardan sonra Gogi ile de bağları kopar. Hurda yığınlarından topladığı parçalar sayesinde Volvo'yu toparlayan Halilhan, romanın sonunda yaşadığı sosyal çevreden uzaklaşmaya karar verir.

Yazar, romana bu adı koyma hikâyesini şu şekilde anlatmaktadır:

“Genellikle kitaplarımın adını ben koyarım ama bunda öyle olmadı, kitabın adını Engin Ergönültaş koydu. Aslında ben *Buzdan Kılıçlar*'ın adını *Aşk İşaretleri* koyacaktım. İçinde öyle bir bölüm de var ama bir türlü karar veremiyordum, tam olarak hikâyeye uymuyordu sanki, duygusunu yumuşatacak diye korkuyordum. *Buzdan Kılıçlar* hem soğukluğu, öldürücülüğü anlatıyor, hem de masalları çağrıştırıyordu. O sıralar günlerce kar yağdı İstanbul'a, her şeyin üstü karla örtülüydü. Kardan yolların kapandığı gecelerin birinde, evden çıkıp yürüyerek Gırgır'a gittik. O zaman Latif (Demirci) Gırgır'daydı ve o gece dergiyi hazırlamak için sabahlayacaklardı. Gün ışıırken, alacakaranlıkta hep birlikte çıktık, ıssız, sessiz her yer, kartopu oynayarak Eminönü'ne yürüdük. Karların içinde yatıyor, koşup kendimizi buzdan merdivenlere bırakıp soluklanıyorduk. Çatı kenarlarından buzlar sarkıyordu, gün ışıdı, yağmur başladı, buzlar güneşte eridi. Eve dönmüş sohbet ediyorduk. Engin, o sırada buldu kitabın adını. “*Buzdan Kılıçlar* olsun” dedi. Ben de o güzel günün büyüyle “Tamam” dedim ve *Buzdan Kılıçlar* koydum kitabın adını”(Özer, 2005: 149-150).

Yazar, bu romana vermek istediği *Aşk İşaretleri* adını bir sonraki romanına vererek aslında birbirini takip eden iki roman arasında bir bağlantı olduğunu da okuyucuya hissettirir. Yazar, ilk iki romanından sonra dönemin de getirdiği anlayışla *Gece Dersleri* adlı romanını yazmıştır. Siyasi bir özelliğe sahip olan bu roman yazarın bağlı bulunduğu sol örgüt içerisindeyken yaşadıklarını anlatır. Romanın siyasi bir kimliği olduğu için yazar üzerinde bir yorgunluk bırakmıştır. Oysaki yazarın amacı ilk iki romanında olduğu gibi göç edip gecekondular mahallelerine yerleşen yoksulların hayatını anlatmaktır. Bu düşünceyle yoksullar üzerine yoğunlaşan Tekin, 1989 yılında *Buzdan Kılıçlar* romanını yayımlayarak yoksulları

anlatma görevini tekrar üstlenmiştir. Yazar, romanın yazılış süreci hakkında şunları anlatmaktadır.

“*Buzdan Kılıçlar*’ı yazma süreci *Gece Dersleri* gibi sıkıntılı bir süreç değildi, daha eğlenceliydi. Bu kitap beni *Gece Dersleri*’nden sonra üzerime çöken o kâbus havasından kurtardı, o tartışmanın dışına çıkardı. *Buzdan Kılıçlar*’ı yazmaya başlamamla birlikte başka bir ruh haline geçtim. Heyecan dolu bir süreçti. Bir kopuştan sonra aralarında doğup büyüdüğüm insanların sürüp giden macerasına yeniden dalma heyecanı... Heyecan duyarak yeniden o bildik üzüntülere açılmak... *Buzdan Kılıçlar*’ın aynı zamanda insana epeyce dokunan bir yanı vardır. Başında pek fazla bunu hissetmezsiniz ama yavaş yavaş zehirli bir kitap haline dönüşür”(Özer, 2005: 149).

Bu romanı yazmak yazar için de bir çıkış süreci olmuştur. Çünkü bunalan yazar, tekrar dili etkili kullanan kimliğine bürünmüştür. Tanıdık olduğu hayata geri dönmüştür. Bir nevi kendini mutlu hissettiği belki de geçmişini hatırladığı yer gecekondulu mahalleleridir. Burada yaşayan yoksulların farklı hikâyelerini dinledikçe kendisine ilham veren ortamın burası olduğunu fark etmiştir.

“Tekin, dördüncü romanı olan *Buzdan Kılıçlar*’da ilk iki romanına benzer bir problemden hareketle, kentin kenar mahallelerinde yaşayan yoksul insanların para kazanma tutkuları ve şehir hayatına uyum süreçlerini anlatır. Kırsal kesimden kente, üç erkek, bir kız çocukları ile gelen köylü bir ailenin serüvenleri anlatılır. Ailenin üç erkek kardeşinden en büyüğü olan Halilhan Sunteriler, kardeşleri ile birlikte kurdukları Teknojen isimli bir şirketin yeniden canlandırılması çabasındadırlar. Halilhan Sunteriler’in en önemli zaaflarından biri olan Volvo marka otomobil sevdası romanın başından sonuna kadar anlatının merkezinde yer alır. Halilhan’ın bu tutkusu nedeniyle, şirketin canlanması ve zengin olma hayallerinin sürüncemede kalışı çerçevesinde gelişen olaylar, kardeşlerin değer yargılarını ve boş inançlarını ortaya koyan ayrıntılarla desteklenir. Romanın kişiler kadar önemli bir unsuru, Volvo marka otomobildir”(Balık, 2011: 27).

Bu romanın en çok öne çıkan meselesi dildir. Yoksul insanları kendine has bir dil ile anlatan Tekin, kitabın yazılış sürecinde dinlediği hikâyelerde insanların dilinin değişmeye başladığını keşfettiğini söyleyerek bu tespitin romanı yazarken kendisine yardımcı olduğunu anlatmıştır.

“*Berci Kristin Çöp Masalları*’nı yazdığım sıralarda, onların dilindeki değişimi hissetmişim. Yakın zamana kadar köylerinden getirdikleri duru bir dille konuşuyordu insanlar, kentte olmanın yarattığı bir kırılma hissedilmiyordu dilde. Ama özellikle kent içinde parayı arayan adamların dilinde, yabancı sözcükler dolaşmaya başladı. Çalınmış sözcüklerle konuştukları, kulağıma tam olarak ne

zaman çalındı anımsamıyorum ama *Buzdan Kılıçlar*'ı yazmaya karar verdiğim zaman, nerdeyse bir iki yıl bu yeni dili kaydetmekle uğraşım. Benim korkum, sentaksın da dağılıp gideceğiydi. Onlar adına böyle bir şeyden endişe duyuyordum. Çünkü yabancıların dünyasına dalma konusunda korunmasızdılar, kalkansız, kentin içine giriyorlardı”(Özer, 2005: 139).

Yazarın hikâyeleri toplarken kullandığı bu dil romanın kendine has bir dili oluşmasını sağlamıştır. Bu durum yoksul gecekondu mahallelerin diline hâkim olmayan okurların romanı çözmesini zorlaştırmıştır. “*Buzdan Kılıçlar*'ın sırrı, çözülmezliği, sokak diliyle yazılmış olmasından gelmiyor. Kitabı, yoksul insanların kendilerine dair bilgi ve birikimi bilinçli olarak birbirlerine aktardıklarını kabullenerek okumaya başlamak gerekiyor”(Özer, 2005: 142). Latife Tekin, yoksul bir aileden geldiği için yoksul insanların daha doğrusu kente göç etmiş insanların kullandığı kelimeleri iyi bilmektedir. Yaptığı gözlemlerde, dinlediği hikâyelerde kullanılan bu dili rahatlıkla anlamaktadır. Kendisinin anladığı bu dili romana da yansıtmıştır. Ancak bu dil farklı yerlerde yaşayan insanların romanı anlamasını zorlaştırmıştır. Kitap farklı dillere çevrilmek istendiğinde sıkıntı çıkmıştır. Çünkü çevirmen kendisinin bile anlamadığı bu dili tercüme etmekte zorlanmıştır. Bu durum Latife Tekin'in de dikkatini çekmiştir. Yaşadığı bir anısını şöyle anlatmaktadır:

“Ayşe Saraçgil, *Buzdan Kılıçlar*'ı İtalyanca'ya çevirdiği sırada, kurduğum dilin içinde dolaşmaktan o kadar yorulmuştu ki... Çevirmekte çok zorlandım, birkaç kez onunla uzun uzun çalışmak zorunda kaldım, yine de sanıyorum ortaya anlaşılabilir bir şey çıktı. Yayınevi bu kitabı çok istediği halde, İtalyanca'da yayınlanamadı. Aynı biçimde Almanca çevirisi de başarısızdı ve Almanya'da da yayımlanamadı”(Özer, 2005: 148-149).

Romanın dilinin anlaşılabilir olması romanı zorlaştırmıştır. Hatta yazıldığı dönemde çok okunmamıştır. Ancak sonraki dönemlerde bu gizli gibi görünen dilin çözülmesiyle birlikte okunma oranında artış görülmüştür. Kitabın okuyucuların çoğalması yazara cesaret vermiş ve onun *Aşk İşaretleri*'ni romanını yazmasına vesile olmuştur. Tekin'in oluşturduğu yoksullara ait bu dil sosyolekt olarak da adlandırılabilir. Sosyolekt üzerine başarılı çalışmalar yapan Sevdâ Gülakan Kaman sosyolekti ve *Buzdan Kılıçlar*'a bu sosyolektin yansımalarını değerlendirmiştir.

“Dil; toplumu, milleti, kültürü etkileyen önemli bir vasıta. Yaş, cinsiyet, meslekî gelir, sosyal sınıf, eğitim vb. faktörlerle şekillenen toplumsal statü, bireyin ve dahil olduğu sosyal sınıfın

kullandığı dile tesir etmektedir. Diğer toplumsal faktörlerin yanında toplumsal katmanlar arasındaki sosyo-ekonomik, kültürel farklılıklar özel dil ya da grup dili (sosyolekt) olarak nitelendirilen dil türünü ortaya çıkarmaktadır. Birçok romanında olduğu gibi Buzdan Kılıçlar romanında da yoksulları konu edinip onların dünyasını yansıtan Latife Tekin, yoksulların efendilerin dünyasında anlaşamadıkları için sadece yoksulların anlayacağı özel bir dil geliştirdiğini savunmuştur.

Buzdan Kılıçlar romanında kent ile köy arasında sıkışan pılık pırtık adamların (ç)alınmış, uydurma sözcüklerle, argo ve kaba sözlerle, küfürlerle, anlatım bozukluklarıyla örülü cümlelerinden oluşan bir dil göze çarpmaktadır. İmla ve yazım yanlışları, İngilizce sözcüklerin okunduğu gibi yazılması da ölçünlü dille meselesi olan yoksulların yoksul dillerini anlatmak içindir. Bu bildiride romanın dili cümlelerden örneklerle açıklanmış, yazarın söyleşilerinden de yararlanılarak romandaki dil anlayışı ortaya konmuştur. Yazarın yoksulları gözlemleyerek, notlar alarak oluşturduğu bu yoksul dil, romanın en belirgin unsuru haline gelmiştir. Dilini kaybeden yoksul insanların zamanla dilsizleştiğini, bu yüzden mırıldandıklarını belirten yazar romanın bütününde bu görüşünü destekler nitelikte bir dil kullanmıştır. Romanda tarihsel dönem sapması, bölgesel sapma, yazımsal sapma, kesimsel sapma, sözcük sapması gibi dil sapmaları tespit edilmiş, örnek teşkil eden cümleler romandan alıntılanmıştır. Dil sapmalarıyla ölçünlü (standart) dil göstergeleri değiştirilerek okurda farklı çağrışımlar yaratma amaçlanır. Buzdan Kılıçlar romanında ise bu dil sapmalarıyla yoksulların ve onlarla aynı dili konuşan anlatıcının dil karmaşasını vurgulama çabası vardır”(Kaman, 2016: 446).

Yazarın *Buzdan Kılıçlar* ve *Aşk İşaretleri* romanları birbirinin devamı niteliğinde eserlerdir. *Buzdan Kılıçlar* romanında Halilhan kendi çevresini beğenmeyip onları küçümseyen birisidir. *Aşk İşaretleri* romanında ise Nezir içinde yaşadığı mahalleye tamamen yabancılaşmıştır. Onların yaptığı her işi saçma ve anlamsız olarak görmektedir. Ancak Halilhan henüz net olarak ortamdaki kopmuş değildir. Romanın sonunda arkadaşı Gogi'nin de kendisini anlamadığını hisseden Halilhan adeta bir sonraki romanda tamamen ortamdaki kendisini soyutlamış olan Nezir'e dönüşür. Yazarın *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında herhangi bir kahramanı öne çıkarmayıp mahallenin farklı bireylerini anlatma anlayışı bu romanda görülmez. *Buzdan Kılıçlar* romanında toplum yani gecekondulu geri planda kalmaktadır. Kahramanlar ön plandadır. Gecekondulu mahallesi ise romanda sürekli tekrarlanan bir unsur haline alır. Yani leitmotiv olarak okuyucunun zihninde sürekli canlı kalması sağlanır. “Latife Tekin, *Buzdan Kılıçlar*'da, sosyal bir sorun olan yoksulluğu, yoksulluğun belirgin biçimde görüldüğü ve romanın “leitmotiv”lerinden olan “pılık pırtık adamlar”ın yaşama tutunma çabalarını ve onlara sadece yoksul

olmalarından dolayı tepeden bakan anlayışı sorgular”(Karabulut-Özpolat, 2018: 148). Romanda yoksullara tepeden bakma anlayışı Halilhan üzerinden verilir.

3.1.3.1. *Buzdan Kılıçlar* Romanında Yoksulluk

Buzdan Kılıçlar romanında üzerinde durulan asıl konu yoksulluk temasıdır. Ancak bu tema yazarın farklı teknikler kullanmasına bağlı olarak etkileyici bir üslup ile anlatılmıştır.

“*Buzdan Kılıçlar* romanında yoksulluk, ihanet, aşk, dini duygular ve batıl inançlar gibi izlekleri görmek mümkündür. Romanda yoksulların zengin olma hayalleri onların tükenişi ve kırılganlığıyla beraber verilmiştir. Bu kırılganlık ve tükenişi romanın adından hareketle saptamak mümkündür. Kılıç yoksulların savaş aletidir. Onlar daima yoksullukla ve onları ezen bakışlarla savaşmak durumundadır. Fakat bu kılıcın buzdan oluşu, bu savaşın kırılganlığını ve yoksulların yenilgisinin kaçınılmazlığını göstermesi açısından önemlidir. Bu savaş sırasında yoksulların gözü hep o yukarıdaki adamlara ulaşma çabasındadır. Bu yoksullar sahte kartvizitlerle, ellerinde James Bond çantalarıyla gezen, kravatlı, takım elbiseli kişilerdir. Onlara yukarıdan bakan kişilerle kendilerini eşitleme çabası içindedirler”(Karabulut- Özpolat, 2018: 158).

İnsanların içinde yaşadığı mahalleyi ve hayatı beğenmeyip onu küçümsemesi kendi üzerinde bir kompleks durumu oluşturur. Romanda Halilhan’ın iş teklifi yapmak için gittiğinde takım elbise giymesi ve insanları etkilemek için Volvo kullanması buna örnek olarak gösterilebilir (Tekin, 2018b). Kendini oraya ait hissetmeyip onları hor gördüğü için kendisi daima onlardan üstün olmalıdır. Roman boyunca Halilhan’ın üzerinde durduğu temel düşünce de budur. Gerekirse aç kalacak ama üstünlük göstergesi olan Volvo’yu asla satmayacaktı. Romanda yoksul insanlar için pılık pırtık ifadesi kullanılır. Yazar bunu sürekli tekrarlayarak okuyucunun zihninde bir yer edinmesini sağlar. Romanın yazılış sürecinde yoksul mahallelere giden yazar, onların birbiriyle olan iletişimi görmüş ve romanda inandırıcılığın artması için onların dilini romana koymuştur. *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında gecekondu mahallesinde yaşayan insanlar burada isim değiştirerek pılık pırtık adamlar olarak adlandırılmışlardır. Roman da yoksullar ile başlar. “Uzaklarda ağlamaktan gözleri jüt olmuş pılık pırtık adamlar, on yedi gün aralıksız yağın karın dindiği sabah, saçaklardan söktükleri ince uzun buzlarla oynayarak camiye doluştular”(Tekin, 2018b: 11). Uzaklar sözü ile muhtemelen göç etmiş insanların

geldikleri yerleri özledikleri vurgulanmıştır. Ayrıca camiye gitme yine insanların inançlarında şehir hayatına rağmen bir değişiklik olmadığını göstergesidir. Yazar, romanı yazış sebebini romandaki şu cümleler ile açıklamaktadır: “Yaşadıkları hayat esrarlı ve dev bir mıknatıstan daha çekiciydi”(Tekin, 2018b: 11). Romanın oluşum sebeplerinden bir tanesi yazarın yoksullara olan hayranlığıdır. Yazar, romanın çözümünü dilde değil yoksulları anlamaktan geçtiğini belirtir. Kitapta kullanılan özel dil için romanda da bir vurgulama yapılmıştır.

“Yoksulların ruhları en iyi birbiriyle tanışır ve anlaşılır! Yoksulluk ölüm kadar kesin ve keskin olan tek şeydir ve yoksullar bu gerçeğin baskısına direnebilmek için, yoksul olmayanların asla öğrenemeyeceği sessiz işaretleri ve gizli dilleriyle yüzyıllardan beri durmamacasına mırıldanıyorlardı”(Tekin, 2018b: 11).

Yoksulların sırları, gizemleri kendi arasında kullandıkları dilleridir. Diğerleri anlamasın diye oluşturulan bu dil romanın ana unsurlarından bir tanesidir. “Pılık pırtık adamlar hızın sesinden ürküp dağılmışlardı. Otomobilin rüzgârına çarpıp bölündüler. Parça parça bölündüler, tir tir titiyorlardı”(Tekin, 2018b: 17). Otomobil önemli bir detaydır. Çünkü hızın simgesidir, kaçış için bir araçtır. Ayrıca romanın yazıldığı dönemde fazla olmadığını düşünülduğünde toplum içerisinde değer görmek için önemli bir araçtır. Otomobilin sahibi Halilhan pılık pırtık adamları hor gören bir kişidir. Onların içinden çıktığı halde onların görüşlerinin olmadığını savunmaktadır. Halilhan arabası yani Volvo sayesinde zengin olabileceğine iş adamlarında iş kopartabileceğine inanmaktadır. “Halilhan Sunteriler o havalinin yoksulluk duygusunu bir otomobil biçiminde cisimleştirme şansına sahip olmuş ilk yoksuldu”(Tekin, 2018b: 18). Halilhan’ın arabası bir üstünlük simgesi sayıldığı için romanda arabaya olağanüstü özellikler verilmiştir. “Ama Volvo’nun özgün hareketlerinin öyle etkisinde kalmıştı ki aklından geçenleri Halilhan’a açmaya cesaret edemedi”(Tekin, 2018b: 30). Macit Balık Latife Tekin üzerine yazdığı doktora tezinde Halilhan ile Volvo’nun ilişkisini *Araba Sevdası* romanına benzetir. “Roman, önemli karakterlerinden birinin otomobil oluşu ve dili özenti, çalıntı ve taklit sözcüklerle kullanan Halilhan karakteriyle Türk edebiyatının önemli romanlarından Recai zâde Mahmut Ekrem’in (1847-1914) *Araba Sevdası*’na (1898) açık göndermeler içerir”(Balık, 2011: 53). Bu durum kahraman ile eşya arasında

büyük bir bağlılık olduğunu göstermektedir. Halilhan otomobil sayesinde otoriter olacağına inanırken aslında otomobil tutkusunun onu kendisine bağımlı yaptığının farkına varamamıştır. Benzer bir durum Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Güllü* romanında Bayram karakteri üzerinden verilir. Ağaoğlu, Bayram karakteri üzerinden insanların değerli bir eşyaya sahip olması ile birlikte toplumda saygınlığının artacağını düşünmesi fikrini verir. “Romanın başkahramanı Bayram’ın da hayatını bir Mercedes almaya bağlayışı, toplum içerisinde yer bulma, dışlanmama ve dalga geçilmeme telaşındadır”(Atlı, 2012:263). Benzer olarak Halilhan, Volvo kullanarak insanların ona saygı duyacağını düşünmektedir. Çünkü o dönemde otomobil kullanmak bir üstünlük ve saygınlık göstergesi kabul edilmiştir.

Romanda yoksulluktan kurtulmanın yolu Teknojen olarak adlandırdıkları firmayı kurmak ve piyasadan iş almaktır.

“Latife Tekin de Buzdan Kılıçlar adlı kitabında okuyucuya benzer bir mahalle yaşamı sunmaktadır. Yoksulluk; Halilhan, kardeşleri Mesut ve Hazmi, eşleri ve en yakın dostu Gogi'nin üzerine yapışmış bir kör talihtir. Bu nedenle bir dönem Teknojen'i kurmaya kalkışılar, beceremezler. Anadolu'dan metropole göç etmiş bir ailenin en büyüğü olan Halilhan'ın mensubu olduğu yer altı dünyası hayallerini gerçekleştirmesinin önünde büyük bir engeldir. Siyasete girmek istese de, bir üst sınıfa kabul edilemeyecek kadar sıradan ve köksüzdür. Tekin, yer altının bu sıradan ve köksüz insanlarını belli belirsiz görüntü ve imgelerle betimler”(Işık, 2019: 50).

Yazar, Halilhan ile kardeşleri arasındaki hayata bakış farkını anlatmak için pılık pırtık tanımı yaparken Halilhan'ın iki kardeşini de eklemiştir. “Ağır ağır yaklaşan pılık pırtık adamlar (aralarında Halilhan'ın kardeşleri Hazmi ve Mesut Sunteriler de vardı) kutunun etrafını sardılar”(Tekin, 2018b: 38). Yazar, bu ayrımı bilinçli olarak yapmıştır. Çünkü Halilhan artık kendisini onlardan farklı olarak görmektedir. Bu farklılaşma Halilhan ile kardeşi Hazmi arasında yapılmıştır. Hazmi ile Halilhan'ın kavgasını yine pılık pırtık adamlar ayırmak zorunda kalır (Tekin, 2018b: 40). Romanda yoksulluk içinde yaşayan insanların acizliğini “pılık pırtık adamların buharlı nefesleri boşlukta titreyerek beyazlaşmıştı”(Tekin, 2018b: 141) diyerek anlatan yazar, buna rağmen yoksul insanların değişimine karşıdır. “Başından beri yoksullarla diğer insanlar arasında geçiş olmayacağını söylüyorum ben, iki ayrı dünya, iki ayrı hayat...”(Özer, 2005: 141). Yazar, yoksul bir ailenin kızı olmasına

rağmen zamanla bu yoksulluktan çıkıp para kazanmaya başlamıştır. Kendisi sürekli yoksulların hayatına özlem duyduğu için diğer yoksulların değişimini istememektedir. “İlk üç romanında anlattığı kişileri yoksul çevrelerden, gecekondulu muhitlerinden seçen Latife Tekin, bu romanda da yoksulları anlatır fakat bu kez yoksulluğu sahiplenir, taraf tutar ve adeta yoksulluğun manifestosunu yazar”(Balık, 2011: 50). Yazarın yoksulluğun tarafını tutmasının bir sonucu olarak romanın bitiş bölümünde Halilhan diğer kardeşlerinden ve arkadaşı Gogi'den ayrılır. Daha doğrusu Gogi Mesut ile arkadaş olup ortak bir proje geliştirmeye başlar. Tekin yoksulluğu beğenmeyip farklı amaçlar peşinde olan Halilhan'ı romanın sonunda yalnız bırakarak bir bakıma cezalandırmış olur. Romanın sonunda yoksulluğa isyan eden bir diğer kişi ise Hazmi'dir. Para kazanmak için illegal yollara başvuran Hazmi, artık ağabeyi Halilhan gibi olmuştur. Normalde sürekli kavga eden iki kardeş romanın sonunda Hazmi'nin değişimine paralel olarak dost olurlar. “Geri vitese alan Halilhan arka arkaya gelişinin müzikli sinyalini vererek Hazmi'ye yanaşp onu içeri çekti”(Tekin, 2018b: 149). Para kazanmak için hileye başvurmak ikisi için ortak bir nokta olunca anlaşmaları da kolay olur.

3.1.3.2. *Buzdan Kılıçlar* Romanında Göç ve Gecekondulaşma

Konu olarak daha çok yoksulluk üzerinde durulsa da romanda yoksulluğun ortaya çıkış sebeplerinden biri olarak göç gösterilmektedir. Romanda şehir hayatına alışamayan göç eden kişilerdir. Ancak asıl kahramanlar olan Halilhan, Mesut ve Hazmi üzerinde böyle bir etki yoktur. Çünkü onlar şehirde doğdukları için şehir hayatına alışmışlardır. Ancak çok fazla kişinin göç etmesi şehirde bir işsizlik sorununa yol açmıştır. Bu durum da yoksulluğun şehre taşınmasına sebep olmuştur. Romanda Ese Sunteriler bilinmeyen bir yerden şehre göç etmiştir. Şehir hayatına tutunamama Ese üzerinden anlatılır. “Sitle ve Ese Sunteriler, uzak bir şehirde yıllar önce kim olduklarını bilmedikleri bir sürü insanla gittikleri bir piknikten başka, geçmişlerine dair çok az şey anlatmışlardı”(Tekin, 2018b: 33). Halilhan'ın annesi ve babasının göç geçmişi olduğu anımsatılır ancak herhangi bir yer ismi verilmez. Bunu yapmasındaki amaç şehirde kalıcı olarak yerleşilmesi sonucu köy hayatının unutulmasıdır. Ese Sunteriler nereden göç ettiklerini çocuklarına anlatmadığı için

çocuklarda herhangi bir hayata ait olamama durumu görülür. Geri dönecekleri bir yer yoktur. Bu yüzden şehir hayatına mutlak suretle alışmak zorundadırlar.

“Sandal hekim, soylarının tamamının bu yurttan kaçıp adı Kâinat Nebuda olan bir ülkeye göçtüklerini anlatmıştı. Halilhan on beş-on altı yaşlarındayken uzun uzun düşünüp bu ülkenin Kanada olma ihtimaliyle heyecanlanmış ama düşüncesini annesiyle babasına açmaya gerek görmemişti. Ona anlatılan bu hikâyede korkuya kapıldığı püf nokta, soylarında aşk yüzünden kırk yaşından yukarı yaşayan çok az insanın bulunmasıydı. Sandal Aba'nın aşk humması dediği, ağır ateşli hayallerle yaşayıp ölüyorlardı. Tahminen çok sıcak bir ülkeden göçmüşlerdi. Yanlarında yalnız o iklimde yetişen “sital” dedikleri mor çiçekli bir ot getirmişler”(Tekin, 2018b: 34).

Romanda görülen bir diğer göç hadisesi ise Jüli'ye aittir. Jüli kendisini Halilhan'a anlatırken Brezilyalı olduğunu söyler. Her ne kadar bu bilgi sonradan yalan olduğu ortaya çıksa da bir kurmaca üzerinden göçün olumsuz etkileri anlatılmıştır (Tekin, 2018b: 27-30). Jüli'nin bir göçmen olması Halilhan'ın ilgisini çekmiştir. Çünkü kendisi de bir göçmen ailenin çocuğudur. Böylelikle ortak noktaları olduğu söyleyerek kadına yaklaşmayı amaçlar. Ese Sunteriler eşini kaybettikten sonra çocuklarını bırakıp başka bir kadınla evlenip farklı bir yere göç etmiştir. Ancak ikisinin yaşlanması Ese Sunteriler'in eşini bırakıp çocuklarının yanına dönmesine sebep olmuştur (Tekin, 2018b: 54-55). Yazar, göç hadisesinin etkilerini 1. Kuşak üzerinden vermiştir. Ancak çocuklar ailenin büyüklerine göre göçten etkilenmemişlerdir. Bu da göç eden insanların şehre alıştığının göstergesidir.

Romanda göç sonucu oluşan gecekondulaşma da kendini göstermektedir. *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında görülen konu, gecekondu gibi tabirler görülmesine de şehrin dış çemberi ve uydu kavramları gecekondu için kullanılır. Doğrudan gecekondu tabirinin kullanılmaması konu olarak kurulan evlerin zamanla sahipleri tarafından yapılan iyileştirmelerle şehrin kültürüne ayak uydurmasıdır. “Karı içinden çıkıp rüzgâr çekirgeleri gibi şehrin üstüne savrulan bu adamlar, oynadıkları oyunlardan artakalan dekorları topladıkları depolardan farksız küçük evlerinde, eşyalarına nüfuz ede ede yaşıyorlar”(Tekin, 2018b: 12). Gecekonduların özelliklerinden bir tanesi çok kısa sürede kuruldukları için küçük olma özellikleridir. Bu durum romanın başında yazar tarafından hatırlatılmıştır. *Berci Kristin Çöp Masaları* romanında gecekondu mahallesinde yaşayanlar şehrin merkezine gitmekte

sıkıntı yaşar. Ancak bu romanda bu durum sonlanmıştır. Gecekondu mahallesinde yaşayanlar yavaş yavaş şehrin merkezine gelmeye başlamışlardır. “Volvo kıyılarındaki evlerini ıslak kibrit kutularına benzetip gizlice sevdiği, her gün derin bir eksiklik duygusuyla seyrettiği şehirden ona bir armağandı”(Tekin, 2018b: 39). İçinde yaşadığı mahalleyi bir kibrit kutusuna benzetmesi içinde yaşadığı çevreden uzaklaşmak istediğinin bir göstergesidir. Halilhan’ın politikaya girme isteği de gecekondu mahallesinde yaşadığı için gerçekleşmemiştir. “Gogi fikrinde, oturdukları mahalleleri dışlayan şehrin son çemberi elektrik yüklü bir telden farksızdı ve görünmeyen gözetleme kulelerinde bir sürü politika kurdu, Halilhan gibi kimseler ülke ekonomisine yön veren kişilere yaklaşmasın diye nöbet tutuyordu”(Tekin, 2018b: 20). Yoksulların yaşadığı gecekondu mahalleleri dışlanır. “Yoksulların oturduğu mahalleleri dışlayan şehrin son çemberi sürüp giden düzenin pırıltılı kavranışıyla ışıldıyordu”(Tekin, 2018b: 99). Son çember kelimesi yoksullarla özdeşleşmiştir romanda. Çünkü gecekondu mahalleleri şehrin dışında olur. “Kardan yansıyan ışığı yuta yuta ilerleyen pılık pırtık adamlar şehrin son çemberini denk solumalarla geçip hafif hamlelerle yokluğa sıçramışlardı”(Tekin, 2018b: 135). Şehrin merkezi iş olanakları yüksek olduğu için parasal olarak daha iyi durumda olanların yaşadığı bir yerdir. Şehrin merkezinden uzaklaştıkça iş imkânlarının azalmasına paralel olarak yoksulluk artar. Bu durum romanda “yokluğa sıçramak” olarak nitelendirilmiştir. Son çember tanımı bazen yerini uydu kelimesine bırakır. “Eşyalarına nüfuz etmiş canlıların yaşadığı uydumsu mahallede içe doğru bükülmüş ebedî bir yalnızlığa dönüşerek donup kaldı”(Tekin, 2018b: 130). Uydu, bir şey tarafından yönetilen cisim anlamındadır. Bu durum gecekondu mahallesinin birileri tarafından yönetildiği anlamına gelmektedir. Uydu, kendisini yöneten cismin içerisinde yer almaz. Onun dış yüzeyinde durur. Bu durum gecekonduların uyduya benzetilmesine sebep olmuştur. Gecekondu şehirdekiler tarafından yönetilmelerine rağmen şehrin en uzak yerinde konumlandırılır.

“Ağır Roman ve Buzdan Kılıçlar”ın kurgulandığı mekânlara bakarsak, İstanbul’un sonradan kurulmuş ve göçle kalabalıklaşmış gecekondu mahalleleri olduğunu görürüz. Dolayısıyla bu kenar mahalleler merkez İstanbul’un dışında konumlanmıştır ve yaşayanları da taşralıdır. Gelir düzeyi yüksek, eğitilmiş ve şehirli tabaka tarafından dışlanan, görmezden gelinen ve yer altına itilen bu dünyada var olmaya çalışan roman kişileri kendilerince bir yaşam kurmuşlardır. Her ne kadar sokak

dilinin kaba ve argolu jargonlarını kullansalar da konuşmalarının romantik ve şiirsel bir tarafı vardır. Edebiyata yatkınlıkları, arabesk tarzları naif ve çocuksu mizaçlarındandır. Kabadayı, bitirim duruşlarına rağmen güçlü değildirler; kışkırtılmaya açık, sokak kavgasında, grevde, çatışmada ölseler de unutulacak olanlardır. İşsiz, evsiz, yoksul, yitik, güvenilirmez, ölüme dokuz sekiz ritimle gidecek kadar alaycı, yaralı, tehlikeli, alkol ve uyuşturucuya bulaşmış bu kişilerin merkez- iktidarca ‘adam yerine konmak’ için tek çıkar yolları zengin olmaktır. Para, hayallerinde kahraman olarak itibar görmelerine yarayacak bir araçtır. Fakat ‘paranın peşinden koşmaları’na rağmen kadersel olarak yeraltına mahkûmdurlar. Bu nedenle ‘yürelerinde siyah dolunay’ taşırlar, yaşamları hayal kırıklıklarıyla doludur”(Işık, 2019: 55).

Burada üzerinde durulan yeraltı meselesi romanda kahvehane üzerinden verilmiştir. “Pılık pırtık adamların Gogi’ye anlattıklarına göre yerin altındaki kahvede oturan yoksulların yeni taranmış ıslak saç gibi parlak siyah çantaları vardı”(Tekin, 2018b: 65). Kahvehaneler işsiz insanların iş bulmak umuduyla uğrayıp bilgi aldığı yerler olarak verilir.

3.1.3.3. *Buzdan Kılıçlar Romanında Aile*

Roman bir ailenin şehre göç etmesi ile gelişen olayları ele almıştır. Bu bakımdan göçün aile üzerindeki etkisini incelemek yerinde olacaktır. Köy hayatında geniş aile kültürü daha yaygındır. Yani çocuklar, anne-baba ve aile büyükleri aynı evin içinde yaşarlar. Ancak şehir hayatında aile büyükleri genelde ayrı yaşarlar. Bu durum romanda bir sorun oluşturmaktadır. Romanda Eşe Sunteriler eşi öldükten sonra gelinlerin baskısına dayanamayıp başka bir kadınla evlenmiştir. Ancak o kadının yaşlanması onu bırakıp geri gelmesine sebep olmuştur. Kadın yaşlandığı için Eşe’nin onu bırakması aile hayatının olumsuz etkilenmeye başladığını göstermektedir. Eşe geri dönünce çocukları ona bakmamaya başlamıştır. En sonunda Mesut’un eşi Aynina ona bakıcılık yapmıştır. Teknojeni kurmak için uğraşlar verirken Aynina ortak olma şartlarına Eşe Sunteriler’in bakımını da ekler. Şirkette ortak olunduğu gibi kayınbabalarının bakımında da ortak olması fikrini savunur(Tekin, 2018b: 53-54). Kayınbabalarına bakmak istemeyen gelinler aralarında anlaşamayarak bakım meselesini çözemezler. Buradan da şehirde ailenin parçalandığını görmek mümkündür. Halilhan’ın eşini sürekli aldatması ailenin değersizleştirildiğinin başka bir örneğidir. Halilhan eşini sevmediği için evden uzaklaşan birisidir. Bu uzaklaşmalarda özellikle Volvo’nun da yardımıyla yeni kızlar

tanır. Pavyonda tanıdığı Jüli'yi sevmesi ona aşık olduğunu zannetmesi de buna örnektir. Pavyonda tanıdığı sonradan çok çirkin olduğunun farkına vardığı bir kadını bile eşine değiştirmesi gösteriyor ki aile artık değersiz görülmeye başlanmıştır. Rübeyya, Halilhan ile olan evliliğinin bitmemesi ve çocuklarının ortada kalmaması için elinden geleni yapsa da Halilhan her defasında onu aldatmaya devam etmiştir. Bu durum kadının aileyi bir arada tutmaya çalıştığının göstergesidir. Halilhan'ın hayatına sonradan giren Keriman da kocası tarafından aldatılan bir kadın olmasına rağmen Halilhan ile birlikte olup bir ailenin yıkılmasının önüne geçmemiştir. Bu durum aile değerlerinin yok olduğunu gösterir.

3.1.4. Aşk İşaretleri

1995 yılında yayımlanan bu roman Latife Tekin'in diğer romanlarını yazarken kafasında oluşturup sonraki dönemde yazmaya başladığı bir eserdir. Romanda şehrin yıkık mahallelerinden birinde kalan bir grup gencin lider olarak gördükleri Nezir etrafında toplanmalarını konu edilir. Bu gençler yaşadıkları mahalleye karşı bir aşağılama hissi ile yaşamlarına devam ederler. Dilin olanaklarını aralarında en iyi kullanan Nezir'i kendilerinden üstün olarak görürler. Romanda ayrıca anlatıcı durumdaki Cihan dili etkileyici derecede kullandığı için Nezir'den hoşlanmaya başlar. Ancak zamanla Yener'in Nezir karşısında isyan edip kendisinin de onun gibi konuşabileceğini söylemesi Cihan'ın Yener'e âşık olmasına sebep olur. Romanın sonunda dağılan arkadaş grubu Nezir olmadan başarılı olamayacaklarını anlayıp tekrar Nezir'in egemenliğine girerler.

Yazar, romanın ismini yazılmadan çok önce vermiştir. *Buzdan Kılıçlar* romanının bölümlerinden bir tanesinin adını oluşturan *Aşk İşaretleri* bu romanda tam anlamıyla karşılık bulunca kitabın adını almıştır. Romanda temel mesele dilin kullanılma şeklidir. “İlk romanından *Aşk İşaretleri*'ne kadar yoksulları kimi zaman felsefi bir sorun olarak kurgunun odağına alan Latife Tekin, dile sahip olamamanın, yoksulluğun en büyük etkeni olduğunu düşünür. Ona göre dil bir iktidar aracıdır ve hükmedebilmenin temel aygıtıdır”(Balık, 2011: 57). Romanda Nezir diğer kahramanlara göre dili kullanma konusunda başarılıdır. Nezir'in olağanüstü güçlerinin olduğuna inanmalarındaki temel sebep de budur.

“Onu gördüğüm, cümlelerine kapıldığım günü unutmam imkânsız. Soğuk, fırtınalı bir hava... Rüzgâr gücünü ta derinden duyurarak esiyor. Sırtında siyah, eski bir palto... Ellerindeki plastik kutudan bir koku yayılıyor. Tatlı yapay bir koku... Hava saçlarımın arasında inliyor. Umursamıyorum. Onda doğaüstü bir güç var. Ucuz bir araba kokusunu ümitsizce kapanmış güneşten, kükreyen rüzgârdan daha önemli kılabilir.

Dilinin görünmez ışığıyla büyülenip içine düşeceğimiz havai tuzağını örüyor! Varlığının nedeni bu”(Tekin, 2019a: 13).

Kurduğu cümleler gecekondular mahallelerinde yaşayan insanlara göre çok daha farklı. Hayallerini gerçekleştirmek için mücadele eden bir kişidir Nezir. Sıradan insanların dile getirmeye çekindiği cümleleri Nezir çok rahatlıkla kurabilmektedir. Bu nedenle grubun diğer üyelerine karşı bir üstünlük kazanır. Latife Tekin bu durumu şöyle açıklamaktadır: “Dili; dünyayı anlamlandırmak için kullananların bunu yapamayan insanlar karşısında bir güç ve iktidar ele geçirdiklerini söylemek istiyordum”(Özer, 2005: 158). Yazar, bilindik bir politik konuyu ele almasına rağmen okurların kendisini anlamadığını hatta eleştirmenlerin bile kitap hakkında yorum yapmaktan kaçındığını belirtmiştir.

“O kadar tanıdığımız bir şeyden söz eden bu kitabın bir anlaşılma çarpmış olması, bana şair gibi geliyor. Benim tineri çocukları falan anlattığımı sandılar. Böyle şeyler okuduğumda öfkeden kalbim sıkışıyor. *Aşk İşaretleri*, dil ve aynı zamanda işaretler, jestlerle masum gençlerin nasıl büyülebileceğini anlatır. Hatta bir anlamda kitabın konusunun büyü ve büyülenme olduğunu bile söyleyebilirim”(Özer, 2005: 157-158).

Yazarın diğer romanlarında görülen masal dili bu romanda yerini özenli bir dile bırakmıştır. Şehir hayatına uyum sağlayan insanlar artık dilini de iyice benimsemişlerdir. Bu noktada hayallerini dil ile anlatan Nezir yıkık mahallenin içerisinde gençlere umut olmuştur. Romanın ilk bölümünde Nezir ile tanışan gençler onun üstünlüğünü kabul eder. Yazar, romanda bu durumu simgesel olarak bir koku üzerinden anlatmaktadır. Normal bir koku Nezir’in ellerinde çok daha anlamlı bir hâl alır. Bu durum Nezir’in gençleri etkilediğini gösterir. “Kokuyu, ani bir arzuya kapılıp geceleyin bir taksiden çalmış. İmalı, çarpıcı sesiyle, yüksek titreşimler yaparak öyle bir anlatıyor ki, alelade bir kutu, mucizeli bir kutuya dönüşüyor elinde. Sanki hayatın bütün anlamı onda toplanmış”(Tekin, 2019a: 13). Yazar, romanda bahsettiği bu kokunun tiner olarak anlaşıldığını sonraki dönemde yaptığı röportajda söylemiştir

(Özer, 2005: 158). Nezir'in üstünlüğünü gören gençler bu büyüleyici etki karşısında onun hâkimiyetine girerler. "Bilmiyorum neden bütün ayartıcı cümleler ona bağışlanmış"(Tekin, 2019a: 15). Saim, Yener, Gülhan ve olayları anlatan Cihan Nezir'in kullandığı dilin karşısında ona bağlanmışlardır. "Haberiniz olsun, buraya düşenler, evlerinin yolunu kaybetti"(Tekin, 2019a: 26). Nezir insanlar üzerinde o kadar tesir bırakır ki insanlar geri dönecek cesareti bulamazlar. Bu yüzden hep onun yanında kalırlar. Saim, grubun içerisinde Nezir'e en çok bağlılık duyan kişi olmuştur. Nezir yokken adeta onun yansıması gibi hareket etmeye başlar. Saim'in mahallede gördüğü yaşlı adam karşısında "Onu Nezir'e gösterelim mi? Üflese önlüğü havalanır, şemsiye olur herife."(Tekin, 2019a: 33) sözlerini söyleyerek Nezir'e olan bağlılığını grup içerisinde pekiştirir. Ancak bu fazla bağımlı olma, kendini Nezir ile özdeşleştirme Saim'in kendisini Nezir gibi görüp davranışlarını ona göre belirlemesine sebep olur. Bu durumda da en çok tepkiyi Nezir'den alır. Çünkü Nezir iktidarını paylaşmak istemez. Amacı hayatı öğretmek değildir. Grubun üyelerini küçümseyerek onların üstünlüğünü sorgulamalarını sağlamaktır. "İğrenç herif ...Sen kim oluyorsun da bana adımla sesleniyorsun, ha?...Sana kendini ara desem, dünyada bulamazsın, aptal... Arayamazsın bile, ne dediğimi çakamazsın. Hiçsin, sıfırsın sen, anladın mı?"(Tekin, 2019a: 39). Nezir'in Saim'e söylediği bu sözler Saim'in kendisini sorgulamasına sebep olmuştur. Ancak grup üyelerinden Cihan anlatıcı rolünde Nezir ile alay ederek kendisinin bağlılığını bildirir.

"Nezir'le alay eden zekâsız cahile bak! O olmasa, hayatın rüyasında kendini yokluk içinde gördüğü yerde, adımızla yaşayıp ölecektik. Dünyaya niye geldiğimizi, içimizin nelerle dolu olduğunu anlayamadan... Sessizlikten sessizliğe geçerek... Gökyüzünde bir yıldızımız olduğu bile şüpheli. Ama sözlerinin halesine tutunmuş, gündüzle geceyle oynuyoruz. Vücuda onun sesiyle gelmediyse de ruhumuzun kızığına onun sesiyle bindik. Yüzlerimize bakmasa, görünmezlik içinden, her şeyin gülünecek geldiği yere hangi ışıkla kayacak, neyle geçecektik? Babalarımıza bayramlık aldırma için yalvarıyor olacaktık hâlâ. Bayramın geçip gittiğinden habersiz..."(Tekin, 2019a: 39-40)

Tamamen bütün benlikleriyle Nezir'e teslim olan bu gençler artık onun her dediğini kendilerine ilahi bir emir olarak görüp sorgulamadan yapmaya başlarlar. Anlatıcı olan Cihan, Saim'in yaşadığı şok hali için Tanrı benzetmesi yapar Nezir'e. "Saim, Tanrı'ya başkaldırdığı için taş kesilmiş şaşkın günahkârlar misali, tutulduğu yerde susup kalmıştı"(Tekin, 2019a: 40). Yaşanan bu olay Nezir'in grup üzerindeki

etkisini daha çok arttırmıştır. “Romanın ikinci bölümünde de Nezir’in iktidarına teslimiyet söz konusudur”(Balık, 2011: 55). Nezir, dil sayesinde gençler arasında kesin bir otorite kurmuştur.

Doğanın en temel kanunlarından biri olarak insanoğlu gücün etkisini gördüğü zaman kendini lider olarak görmeye başlar. Bu durum roman kahramanları için de geçerlidir. Nezir ile beraber gezince sorgulama yeteneklerinin artmaya başladığını düşünen gençler zamanla diğer insanlar ile aralarına mesafe koyarlar. “Dünyaya niye geldiğini merak edemeyen, boylarını aşan şeylerin hışmına uğramış insanlarla aramız açık”(Tekin, 2019a: 44). Cihan ve Yener, Nezir’in ezici üstünlüğüne karşı yavaş yavaş kendilerini öne çıkarmaya başlarlar. “Amelelerin kahvede Nezir’in arkasından konuşmaya başladık”(Tekin, 2019a: 57). Cihan, Nezir’e karşı beslediği beğeni ve hayranlık duygusunu sorgularken aslında kendi benliğini de sorgulamaya başlar. “İçime kelimelerin korkusu düşmese, ömrümüzün sonrasına geçip zamana hâkim olacağım. Ama işte hayır... Gelecekte sadece Nezir bakabilir!”(Tekin, 2019a: 61). Cihan kendini ve Nezir’in üstünlüğünü sorgulasa da adım atacak cesareti bulamaz kendinde. “Varlık nedeninin bulunmaz cümlelerde olduğuna inandığım için hep dilinin sırrını çözmeye çalışıyordum”(Tekin, 2019a: 79). Cihan sorgularken her şeyin dilinde saklı olduğuna inandığını söylüyor. Bu durum yazarın dili etkili kullanmanın egemen güç olacağı düşüncesinin bir yansımasıdır. Saim ve Gülhan, Nezir’in etkisinden çıkamayıp onu sorgulamaya cesaret edememişlerdir. Ancak Cihan ve Yener, Nezir’in bir kurtuluş mu yoksa daha büyük bir bataklık mı olduğunu sorgulamaya başlamışlardır. “Yener’in kurtarıcı kılığına girdiğini fark ettik, üstüne gidiyoruz. Hadi Yener! Boşluğu doldurmak için her şeyi boşluğa iten, denizden su içen sessizliğin gazabına uğramış, korku kuvvetiyle işleyen Nezir’in aklına durgunluk verip bizi huzura erdir”(Tekin, 2019a: 84). Cihan, Nezir’in bir kurtuluş olmadığını farkındadır ama tek başına hayatta başarılı olmayacağını hissetmesi onun yenir lider bulma ihtiyacına sevk etmiştir. Bu yüzden Yener’in otoriteyi sağlamasını ister. Yener’in başlattığı otoriteye isyan Cihan üzerinde de etkili olur. Romanın devamında Yener ile Cihan birbirlerine karşı duygusal bir bağ kurduklarını hissederler. Burada Cihan’ın duyguları önemlidir. Zira otorite kimin elindeyse ona güvenip bağlanma arzusu ağır basmaktadır. Romanın başında Nezir’e beslediği aşk,

Yener'in başkaldırması ile geri planda kalmıştır. Kısa bir süre sonra ise Yener'den etkilenerek ona duygusal olarak bağlanmıştır. Bu durum güce sahip olanın duyguları da yönettiğini göstermektedir. Bütün bunlara rağmen romanın sonunda Nezir'den uzaklaşamazlar. Kendi başına hayatı anlamayacak olmaları onları sürekli olarak Nezir'in yanına dönmeye zorlar.

3.1.4.1. *Aşk İşaretleri* Romanında Göç ve Gecekondu

Latife Tekin ilk romanlarında olduğu gibi bu romanında da gecekondu mahalleleri üzerinden olayı anlatmıştır. Gecekondu mahalleleri göç sonucu oluşmuş çarpık yapılarıdır. Aynı ya da benzer bölgelerden insanların daha iyi hayat yaşamak için şehirlere göç etmesi sonucu ortaya çıkan bu mahalleler romanda yoksulluk mekânları olarak ele alınmıştır. Önceki romanlarında şehir hayatına uyum sağlamaya çalışan kahramanları işleyen Tekin, bu romanda uyum sorununu aşmış ancak şehir hayatının getirdiği yenilikleri ve kendi hayatını sorgulayan kahramanları ele almaktadır. Yaşadıkları sorunlar karşısında kendilerini eksik hissedenden bir grup insanı işleyen yazar, bu eksiklikleri Nezir üzerinde tamamlar. Bu yüzden grup üyeleri Nezir ile kendilerini kıyaslayınca eksikliklerinin farkına varırlar. “Ona duyduğumuz bağlılığın nedeni sefaletin ağırlığını yok eden gücü değil miydi?”(Tekin, 2019a: 67). Yoksulluğa bir çare olarak görülen Nezir, onlara hayal kurmayı öğretmektedir. Bu sebeple ona bağımlı olmuşlardır. Çünkü hayallerinde daha mutlu bir hayat yaşayacaklardır. Latife Tekin, *Buzdan Kılıçlar* romanı ile yoksulluğa karşı iktidar hırsını Halilhan ile gösterip *Aşk İşaretleri* romanındaki yoksulluğa karşı otoriter olma fikrini okuyucuya benimsetmeye çalışmıştır.

“Buzdan Kılıçlar ve *Aşk İşaretleri*'ni karakter odaklı kurgu anlayışı ile yazılmış romanlar kategorisinde değerlendirilmesinin sebebi, ilkinde roman kişilerinin yoksulluğu, iktidar ve parayla olan gerilimli ilişkileri ve içinde buldukları açmazdan kurtulma çabalarının taşıyıcısı olmaları gelmektedir. *Aşk İşaretleri*'nde ise dilin bir iktidar aracı olduğu, dile sahip olmakla yoksulluktan kurtulmanın mümkün olacağı, özneleşme sürecinin tamamlanacağı fikri ve karakterlerin içine düştüğü maceralar üzerinden anlatılır. Her iki romanda da kişiler, talihlerini değiştirme çabası verir fakat roman, onların arzuladıklarının aleyhine sonuçlandırılır”(Balık, 2011: 58).

Aşk İşaretleri romanında görülen mahallenin gecekondu evlerinden oluştuğu bellidir. Romanda farklı şekillerde bu evler tarif edilmiştir. “İşte rutubet kuşlarının

hayat bulduğu yer...”(Tekin, 2019a: 16) Nezir bu evler için “divan ve soba yaratıkları için yapılmış evler” diyerek bunları hem küçümser hem de bu evlerin insan hayatına uygun olmadığını söyler. Yazarın daha öncesinde yazdığı *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında kurulan konu mahallesinin bir devamı niteliğinde olan bu mahallede yoksulluğun yoğun olarak yaşandığı yerdir. Divan ve soba yoksulluğun sembolü olarak verilmiştir. *Buzdan Kılıçlar* romanında pılık pırtık adamlar olarak nitelendirilen yoksul kesim, Nezir’in deyimiyle “rutubet kuşları” olarak karşımıza çıkar. “Harap, iğreti evlerimize, evlerimizin döküldüğü sokaklara yıllar boyu hiç kimsenin bakmadığı, bakamadığı gibi bakmış ve her şeyin kendisine görüldüğü biçimde gözlerimize dolacağı anı hayal etmiş olmalıydı”(Tekin, 2019a: 16). Yine yaşanan ortama karşı bir küçümseme söz konusudur. Nezir ile tanıştıktan sonra grup üyelerinin de mahalleye karşı bakış açısı gelişmiştir. “Bütün pencereler çıplaktı. Havada ruha işleyen bir beyazlık... Ufuktan akıp gelen bir tül dalgası... Her yerden su sızıyordu. Kat kat aşınmış, sıvasız duvar diplerinde solmuş köpükler...”(Tekin, 2019a: 17). Gecekondu mahallesine gerçekçi bir göz ile bakan anlatıcı oranın daha önce fark edilmek istenmeyen yönlerini okuyucuya aktarmıştır. Nezir ile tanıştıktan sonra her zaman geçip gittikleri sokaklara da farklı bakmaya başlamışlardır. “Cılız gövdelerimiz düşlerimizi güçlkle ısıtan sobaların başından küf kokan yorganların altına, sessiz rüyalardan çamurlu sokaklara sürüklenmiş ve ömrümüzün sonuna dek sürüklenecek de olsa, aklımızı kurtarabiliriz”(Tekin, 2019a: 18). Nezir’in etkisiyle kendi yaşadıkları evlerin insan hayatı için elverişsiz olduğunu fark eden Cihan bu durumu anlatırken akıllarını kurtarmak için dili öğrenmek gerektiğini anlatmıştır. Yaşadıkları sokakları ve hayat tarzını eleştirerek onları küçümseyen Nezir de mahzende yaşayan birisidir. Yani aynı mahallede yaşayan birisidir. Yaşadığı yer aşağıladığı birçok insanın evinden daha kötü durumdadır. Buna rağmen grup arasında lider, kurtarıcı olarak görülmesinin sebebi kullandığı dildir. Anlatıcı Nezir’i tarif ederken onun yoksul bir görüntüsü olduğunu belli eder. “Cepleri torbalanmış, kol uçları sökülük, siyah bir ceket giymeye başlamıştı... Astarı iplik iplik ellerinin üstüne dökülen”(Tekin, 2019a: 21). Nezir eski elbiseler giyen birisidir. Ancak mahallede yaşayan insanlara karşı küçümseyici bir dil kullanır. Bunu yapmasındaki amaç insanların mesleklerinden ziyade onların yaşam tarzını eleştirmektir. Yanına topladığı gençler de aşırı derecede yoksul değildir. Çünkü

Yener'in babası tellak, Saim'in babası yorgancıdır. Buna rağmen mahallede yaşayan insanlara alaycı bir dil ile yaklaşmaktadırlar. "Amelelerin kahveye gidelim"(Tekin, 2019a: 56). Ayrıca hamama giden insanlar için de aynı isim kullanılmıştır. "Amelelerin yıkandığı hamama mı gidiyoruz?"(Tekin, 2019a: 56). İçinde yaşadığı hayata yabancılaşan bu gençler göç ile beraber şehre gelip burada gecekondular mahalleleri kurarak çeşitli işlerle uğraşan insanların çocuklarıdır. Yaşadığı ortamdan dolayı hayata karşı bir isyan içerisindeyler. Bu isyanı, sorgulamayı Nezir yapabildiği için ona karşı hepsinde hayranlık oluşmuştur. Yazar, henüz romanın başında "Kimi hikâyeler ta uzaklardan gelir."(Tekin, 2019a: 11) diyerek romanda yaşanacak olan olayların bir göç ile şehre taşınanların hayat hikâyeleri olduğunu okuyucuya belli etmek ister.

3.1.5. Ormanda Ölüm Yokmuş

Latife Tekin'in 2001 yılında yayımladığı bu roman yazarın daha önceki romanlarının aksine şehirli kahramanları anlatır. Kentte büyüyen Emin ve Yasemin'in yaşadığı bunalımı ve şehrin karmaşasından kaçmak için sürekli ormana gitmesini anlatan bu roman aynı zamanda şehirdeki insanların bir kurtuluş olarak köy hayatını benimsemesini de ele almaktadır. Ressam olan Emin hayatında yaşadığı hayal kırıklıklarından dolayı resim yapmayı bırakan bir karakterdir. Yakın arkadaşı olan Yasemin ise daha gençken annesinin ölümüyle sarsılmış sonrasında ise hayattan beklentilerini gerçekleştirememiş birisidir. Emin, ilişkilerinde de ressamlıkta olduğu gibi hayal kırıklığı yaşamaktadır. Eşi onu terk etmiştir. Yasemin ile olan yakın arkadaşlıkları zamanla bir duygusal yakınlaşmaya dönüşür. Birlikte ormana giderek şehrin bunaltıcı yaşamından kurtulmayı amaçlarlar. Emin geçmişinde yaşadığı olayları unutan birisidir. Orman sayesinde geçmişinde yaşadığı bazı olayları hatırlar. Ormanda huzur bulduğu için sürekli ormana gitme eğilimindedir. Yasemin ile birlikte şehirden ayrılarak bir köye yerleşmeye karar verirler. Bunun için birlikte köyde belli bir süre geçirmeye karar verirler. Köyde geçirdikleri bu süre onları mutlu ederse şehirden ayrılarak tamamen köye yerleşmeye karar verirler. Ancak köye gittiklerinde köyün kendileri gibi kentten bunalmış insanlar tarafından keşfedildiğini görürler. Köyde kaldıkları süre boyunca henüz köy hayatına ayak uyduracak seviyede olmadıklarına karar verip şehre geri dönerler. Romanın sonunda Emin,

Yasemin'e sürekli huzursuzluk getirdiğini düşündüğü için ondan uzaklaşmaya karar verir.

Emin ressam olmasına rağmen şehrin kargaşasından dolayı ne çizeceğine karar veremeyen bunalım geçirmiş bir kahramandır. Şehrin bunalımından kaçarak daha huzur veren bir mekân olan ormana gitme isteği yazarın da şehir hayatından kaçıp bir köye yerleşme yani doğaya dönme fikrine benzer. Yasemin ise şehir hayatına ait unsurları benimseyen kalabalığa karışabilen bir kahramandır. Ancak Yasemin, ormana gitme fikrine sıcak bakmaktadır. Emin'in yaşadığı bunalımdan çıkması için ona arkadaşlık yapmaktadır. Romanda şehirden uzaklaşıp bir köye yerleşme düşüncesi de ön plandadır. Yasemin ile Emin deneme amaçlı köye gidip bir süre kaldıktan sonra dönerler. Deneme süresi kısmen başarısız olarak neticelense de yazarın sonraki romanı olan *Unutma Bahçesi* adlı eserinde kahramanlar şehir hayatından kaçıp bir köye yerleşirler. *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanında kitabın adından da belli olacağı gibi yaşamın ormanda saklı olabileceği fikri vardır. Ormanı bir ölümsüzlük iksiri olarak gören Emin bu yüzden sürekli olarak ormanda gezmektedir. Ayrıca orman hayatını kendi yaşadığı eve de getirir. Ormanda topladığı yaprakları, çiçekleri evine getiren Emin'in amacı sembolik olarak kendini şehir hayatından soyutlamaktır. Romanda sürekli olarak vurgulanan ormanın bir kurtuluş olarak görülmesi şehir hayatında doğanın olmadığını bir göstergesidir. Çünkü insanlar bir yerde yerleşim yeri kurmak için doğayı tahrip ederler. Romanda Emin'in küçükken gördüğü ağacın yanına gidip yaşadığı şaşkınlık insanların kendine yerleşim yeri kurmak ve ekonomik sebeplerden dolayı doğaya zarar vermeleri anlatılır. "Orman gittikleri yerden geri çekilmiş, ağaç evlerin arasında kalmıştı"(Tekin, 2018d: 157). Önceden orman olan yer insanların kendine barınacak bir yer açma isteklerinin bir sonucu olarak tahrip edilmiş ve ormandan eser kalmamıştır. Sadece iri gövdeli bir ağaç vardır. Yazar, romanda ormanı hayatta kalmak için kullanılan bir mekân olarak değerlendirmiştir. Gerçekte insanoglunun ölümsüz olması imkânsızdır. Romanda üzerinde durulan ölümsüzlük ise fiziki bir varoluştan bağımsızdır. Şehir hayatında bunalan kahramanlar için orman ruhun huzura kavuşması için bir mekân olmuştur. "Ormanın derinliklerinden beyaz bir ışık yansıyor... Yüksekler açık yeşil... Güneş yerde ayna yapmış... Ormanda ölüm yokmuş gibi görünüyordu"(Tekin, 2018d: 71).

Emin'in ağızından söylenen bu dizede ormanın ölümsüzlüğün gerçekleştiği yer olarak görüldüğü dile getirilmiştir. Tekin, ormanın huzur verme özelliğini roman boyunca Emin üzerinden vermiştir. Çünkü Emin şehrin sıkıcı hayatı karşısında resim yapmayı bırakmış kendisini tamamen ormanı keşfetmeye vermiştir.

“Tekin, romancılığının ikinci evresinin köşe başında duran Ormanda Ölüm Yokmuş ve devamında doğayı kurgunun merkezine alan romanlarıyla insan tabiat ilişkisine yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Orman, Tekin'in roman dünyasında görseleliğiyle büyüleyici bir mekân olmanın ötesinde sessizliği, dinginliği, uçsuz bucaksızlığı ile içinde bulunanlara ölümsüzlüğü çağrıştıran, aynı zamanda insani özellikler gösteren sınırsız bir simgeler dünyasıdır. Ormanda Ölüm Yokmuş, bir yönüyle de ormandaki sesleri, görüntüleri, ışık ve renkleri anlamlandırmaya çalışan gizem çözücü roman kişilerinin iç dünyalarıyla özdeş bir orman tasavvurunu barındırır. Romanın orman merkezli kurgusunun detaylarını incelemek, Latife Tekin'in tabiat-insan ilişkisini edebî metne nasıl başarıyla taşıyabildiğini gösterecektir”(Balık, 2013: 9).

Orman, insanın içini rahatlatması bakımından önemli bir yere sahiptir. Şehirde insanın gördüğü mekânlar sınırlıdır. Örneğin oda kapalı bir özelliğe sahiptir. Yani bakıldığında odanın her tarafı görülür. Herhangi bir gizemi kalmaz. Ancak orman büyüktür. İnsanoğlunun gözleri ormanın sonunu göremediği için sonsuzmuş gibi algılar. Bu durum da insana huzur verir. Emin ile Yasemin'in sürekli olarak ormana kaçma arzusu şehir hayatında doğanın tamamen yok olmasından kaynaklanmaktadır. Yazarın ilk romanlarında görülen şehre göç gerçekleşse bile kahramanların doğa ile bağlantısı kesilmez. Ancak bu romanında tamamen kentli olan kahramanlar doğaya karşı bir özlem içerisindedirler.

“Ormanda Ölüm Yokmuş'ta Yasemin ve Emin'in ormana yaptıkları yolculuklar insanla doğa arasındaki bağın kopuşunu gösteren bir yana da sahiptir. Bununla birlikte insanın doğaya dönüşünün, doğadaki arayışının da bir yansımasıdır. Marx insanı doğanın bir parçası olarak vurgulamıştır. Marx'ın vurgusunun hem fiziksel yaşam hem de duygusal yaşam açısından değeri vardır. Roman bağlamında her iki açıdan da düşünüldüğünde ormanın kendi mekânsal varlığıyla ortaya koyduğu simgesel değer, insan doğa ilişkisinin modern dünyayla birlikte karşımıza gelen üretim ve tüketim biçimleriyle bozulmuş birlikteliğini vurgular. Yasemin ve Emin'in ormana gidişlerinde akıllarından geçen her düşünce ve birbirlerine söyledikleri her söz bu durumu düşündürür”(Can, 2018: 116).

Orman her iki kahraman için de huzur veren bir yerdir. Ancak Yasemin şehir hayatından kopuk değildir. Ormana gelmeyi bir eğlence olarak görmektedir. Emin ise tamamen kendisini şehir hayatından soyutlamıştır. Şehrin içine dönmek

istemeyen bir özelliği vardır. Bu durumda roman kahramanları arasında bir zıtlık oluşmaktadır.

“Ormanda Ölüm Yokmuş’ta Tekin’in pastoral bir cennet düşü olarak tasarladığı orman, kadın-erkek karşıtlığıyla ortaya çıkan çatışmalı atmosfer içinde, Emin ve Yasemin’in zıtlaştığı konular arasındadır. Aralarında geçen diyaloglardan biri de ormanda kalmakla kente dönmek arasındaki fikir karşıtlığına dayanır. Orman Emin için insanlardan ve kentin kaotik ortamından, gerçek yaşamdan kaçtığı, düşlerini yaşayabildiği, zamanın durduğu bir mekân anlamına gelmektedir”(Balık, 2011: 145).

Yaşanan bu zıtlıklara rağmen Yasemin, arkadaşı Emin ile beraber ormana gitmeye devam eder. Çünkü şehrin gürültülü hayatından kaçmak için başka bir çaresi yoktur. Bu durum roman kahramanlarının kendi arasındaki konuşmalara da yansımıştır.

“ORMANDA korkuyorsan gelmekte niye ısrar ediyorsun ki? Akşama doğru, hafifçe yorulduğu bir sırada Emin de Yasemin’e bu soruyu sordu.

Yasemin, “Biliyorsun ama bunun nedenini, senden daha iyi kim bilebilir ki...” dedi, bir an arkadaşının yüzüne bakıp kırgın bir ifadeyle boynunu büktü: “Ölümden tabii, hâlâ ölüme kafa yorup duruyorum, evin içine öyle bir ölüm kokusu yayılmış ki... Ne yapayım, Emin? Ormana gelmeyip bu havayı mı soluyayım istiyorsun?”(Tekin, 2018d: 110)

Yasemin, kendisini doğa ile öylesine bütünleştirir ki sanki ağaçların yapraklarının sararması insanların da ölmesine bir işarettir. “Yapraklar sarardığında bize ne oluyor? İnsan inanmak istemiyor, diyerek konuşmayı başka bir havaya sokuverdi Yasemin. Ağaçlar olmasa yaşamıyor olacaktık... Ormanın yeşilliği... Yeryüzündeki yaşam zincirinin ilk halkası... Buraya gelmemiz çok fazla hayatta kalmak istediğimizi gösteriyor”(Tekin, 2018d: 64). Yasemin bunları söyleyerek yaşam için ormanın önemini vurguluyor.

Modern hayatın insanı değiştirme özelliği vardır. Bu değişim insanların içindeki doğa sevgisini de bir ölçüde yok etmektedir. Doğadan uzaklaşan insan kendini şehrin kargaşasına bırakarak özünden de uzaklaşmış olur. Doğaya yabancılaşan insan, doğuştan getirdiği bütün özelliklere de yabancılaşmış olur. İnsanoğlunun içindeki en temel düşünce insanın doğarken masum olduğu

düşüncesidir. Ancak insanın kendi dünyasına yabancılaşması masumiyetten de uzaklaşmasına sebep olur.

“*Ormanda Ölüm Yokmuş* ise, Latife Tekin’in de sıklıkla dile getirdiği gibi, yitirilen masumiyetin geri kazanılamayacağına, aşk-yoksulluk-doğa ve kent kavramları üzerinden anlatıldığı bir romandır. Okura, hem daha önce sıklıkla sezdirildiği bu acı gerçeği haykırması açısından hem de hayata olgular açısından bakma davranışını derinleştirmesi açısından *Ormanda Ölüm Yokmuş* yeni bir dönemin başlangıcı sayılmalıdır. Kentin ötekileri artık sadece yoksullar değildir; aşıklar ve ağaçlar da öyledir”(Yener Gökçe, 2012: 38).

Yazarın ilk romanlarında paradan yoksun olan kahramanlar *Aşk İşaretleri* romanında dilden yoksun olarak okurun karşısına çıkar. *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanında ise ekonomik sorunlarını ve dil bakımından eksiklerini kapatan insanın bu sefer de doğadan yoksun olma durumu verilir. Bir türlü eksikliklerini kapatamayan kahramanlar doğa ile arasındaki bağı koparmamak için ormana giderek burada yaşamak isterler. Romanda sürekli aranan ama bir türlü ulaşılamayan bir ağaç olma özelliği gösteren Lale hem şekil olarak hem de yazılışından dolayı teklik anlamlarıyla özdeşleşmektedir. Bu durumda romanda lalenin aranıp bir türlü bulunamaması şehir hayatında bunalan ve inanç karmaşası yaşayan insanın bunalımdan kurtulmak için Allah’ı aradığına da bir işarettir. Nitekim eski edebiyatta da lale pek çok yerde kullanılmıştır.

“Ayrıca lâle soğanı, sadece bir sap ve bir çiçek verdiği için lâle tevhid işareti sayılmıştır. Lâlenin Arapça yazılışı da "kelime-i tevhid" in harfleriyle başlar. Yine Arapça Allah’ın başındaki 'elif harfi ile lâle arasında bir benzerlik kurulabildiği gibi lâledeki 'lamelif, lâm ve he' harfleri ile İslâmiyetin sembolü olan "hilâl" kelimesi yazılmakta, bunun yanında yukarıda belirttiğimiz gibi ebced hesabıyla "Allah" ve "lâle" kelimeleri aynı sayıyı yani 66 sayısını vermektedir. İşte bundan dolayı diyebiliriz ki, lâle doğal ve estetik özellikleri bir yana İslâmî bir yorumla kutsal sayılmış; Allah’ın yaratıcılığını en güzel yansıtan varlık kabul edilmiştir”(Kartal, 1997: 110).

İnanç olarak şehir hayatında çıkmaza giren Emin daima lale ağacını aramaktadır. Ancak bir türlü sonuca ulaşamaz. Lale diğer dinlerde de önemli bir yere sahiptir bu nedenle eski edebiyatta birçok şair tarafından kullanılmıştır. “Klasik Türk şiirinde ilk zamanlarda taşralı bir çiçek addedilen lâle, estetik bir unsur olarak kabul gördükten sonra en çok kullanılan çiçeklerden biri olmuştur”(Açıl, 2015: 13). Romanda lalenin ulaşılamaz bir ağaç olarak verilmesi huzurun lale ağacında saklı

olabileceğini düşündürmektedir. Çünkü roman boyunca mutluluğu arayan Emin aynı zamanda lale ağacını da aramaktadır. Her ikisini de bulamaması huzurun lale ağacında saklı olduğunu göstermektedir. Eski edebiyatta da lale benzetme yoluyla birçok unsurun yerine kullanılmıştır.

“Klasik Türk şiirinde “lale” renginden dolayı âşık, gönül, gelin, kan, yüz, yanak, yara, kanlı göz ve gözyaşı, kanlı kefen, çerağ, ateş, şafak, şarap vb. unsurlarla; şeklinden dolayı ise çadır, asker, kadeh, sancak beyi, külâh, kırmızı fanus, dil, etfâl gibi unsurlarla ilişkilendirilmiştir. Kimi zaman ise “lale” ve “elif harfi” arasında da ilişki kurulduğuna rastlanır. Bu durumda lale, sevgiliyi/Tanrı’yı temsil eder”(Uçan Eke, 2021: 669).

Buradan hareketle yazarın romanını yazarken hem eski edebiyattan hem de mitolojiden etkilendiği bir gerçektir. Romanda insan ile doğa arasında tekrardan bir bağlantının sağlanması için kahramanlar doğaya yönelirler.

“Emin ve Yasemin'in aradığı lale ağacı aslında bir yönüyle ormanın içindeki insan – doğa bağının kopmaz geçmişinin de aranişidir. Sonuçta hem Emin hem de Yasemin kent insanlarıdır ve sırtlarında kent yaşamının onlara yüklediği duygular ve ön yargılara sahiptirler. İkisinin arasındaki konuşmalar bir nevi bu ön yargıları aşmaya yöneliktir. Kentin, bir başka deyişle modern dünyanın aşındırdığı doğa – insan bağıni yeniden kurabilmek, sırtlarındaki yükü atabilmek ormana bağlıdır. Tam da bu yüzden ormanda kalmak, yaprak toplamak doğaya bağlı kalabilmenin bir yolunu oluşturur. Burada Marx'ın vurguladığı, modern dünya tarafından tahrip edilmiş ve insanı doğasından uzaklaştırmış düşünme biçimlerini aşabilme gayreti vardır”(Can, 2018: 117).

Kahramanlar doğayla iç içe olmanın insana bunalımdan uzak bir hayat getireceğine inanıyor. Çünkü orman hem renginden dolayı hem de ağaçların büyüklüğünden dolayı insanın huzur bulduğu bir yerdir. Nitekim ormanın rengi olan yeşil, “bereket, bolluk, sağlık ve çevre sakinliği”(Çeken-Yıldız, 2015: 133) ayrıca “güveni temsil etmektedir”(Bozkurt, 2004: 293). Bununla birlikte yeşil renk farklı toplumlarda farklı anlamlar taşımaktadır. “Malezya’da hastalık ve tehlike, Belçika’da kıskançlık, Japonya’da mutluluk, sevgi, güven ve samimiyeti temsil etmektedir”(Özer, 2012: 275). Burada ormanın yani yeşil rengin insana mutluluk vermesi işlenmektedir. Latife Tekin, 2018 yılında Ahmet Can’a ile yaptığı söyleşide ormanın kahramanlar üzerindeki etkisini şöyle açıklamıştır:

“Orada da aslında orman büyük kahraman.İki arkadaş ormanın içinde yürüyorlar, bir kadın ve bir erkek. Aşk acısı çeken iki arkadaş *Ormanda Ölüm Yokmuş'ta*. Sonra yavaş yavaş konuşmaları doğa, varlık, ölüm, hayat insan olma meselesine, insan olmaktan sıyrılabilir miyiz meselesine kadar uzayıp gidiyor. Ama ormandan çıktıkları anda da o arkadaşlık dağılıyor. Yine orada bir kadın erkek farkını görebiliyoruz. Yasemin’le Emin tek bir kişi gibi de görülebilir aslında. Tek iki arkadaş gibi de düşünülebilir”(Can, 2018: 163).

Ormanın insanı iyileştirmesi üzerinde duran Tekin, bu özelliğiyle ruhen yaralı olan iki kahramanın da ormanda kendilerini iyi hissetme sebebini açıklamıştır. Kahramanlar, şehrin bunalımlı hayatından kaçarak ormana gelirler. Ormanda ise daha sakin, gürültüden ve kalabalıktan uzak bir yaşam vardır. Zihinsel olarak rahatlayan insan kendi içindeki enerjiyi açığa çıkarabilir. Bu yüzden orman sanatsal çalışmalar için de Emin’e ilham vermektedir.

Ormanda Ölüm Yokmuş romanında üzerinde durulan konulardan bir tanesi de Emin’in sürekli gördüğü rüyalarıdır. Emin sürekli uyku problemi yaşayan birisidir. Yazarla yapılan röportajda bu romanı yazarken bu durumu bilinçli olarak romana koyduğu görülmektedir. “*Ormanda Ölüm Yokmuş'u* yazdığım sıralarda özellikle uyku hakkında düşünüyordum. İnsan, zamanının büyük bölümünü uykuda geçiriyor. Uyku ve rüya büyük sorular”(Özer, 2005: 178). Kahramanların sürekli uyuklaması şehir hayatının getirdiği olumsuz etkilerden birisi olarak gösterilebilir. Şehir hayatının getirdiği gürültü zamanla uyku düzeninin bozulmasına sebep olur. “Uyku halinde ortaya çıkan gürültü, özellikle sabaha karşı olan gürültü nedeni ani uyanmalar, insanları daha fazla rahatsız etmektedir. Uyku sonrası ortaya çıkan gürültünün etkileri ise uyanma sırasındaki ruhsal durum değişimi, dinlenmemiş olma duygusu, yorgunluk, baş ağrıları ve genel olarak insan performansının düşmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır”(Aktürk-Toprak, 2004: 54). Şehir hayatının getirdiği olumsuz etkiler evde uyuyamayan Emin ve Yasemin ormanda uyku haline girebileceklerini düşünürler. “Ağaçların insana uyku verdiğini, daha şimdiden gözlerinin kapanmaya başladığını söylerken Emin çakısına davrandığı gibi çalıların arasına girip kayboldu”(Tekin, 2018d: 18). Orman huzurlu bir yer olduğu için uyku hali uyanmaya başlamıştır. Bu sebepten dolayı Yasemin ormandan korktuğu halde oradaki huzurdan dolayı Emin ile beraber ormana gitmeye devam eder.

3.1.5.1. *Ormanda Ölüm Yokmuş Romanında Göç*

Dünya genelinde görülen köyden kente göç, Latife Tekin'in ilk romanlarında da sıklıkla yer alır. Yazarın kendisi de Kayseri'den İstanbul'a göç eden bir ailenin kızı olduğu için göç konusunda yaşanan sıkıntıları başarılı bir şekilde anlatmıştır. Ancak kentte istediği hayatın olmadığını fark edince Bodrum'a taşınmıştır. Bu romanında da kentli olan kahramanlar kentin getirdiği baskıcı hayat şartlarından kaçarak köye sığınma düşüncesiyle bir köye taşınmışlardır. Deneme amaçlı yapılan bu gidiş kahramanların henüz köy hayatına uyum sağlayacak düzeyde olmamaları sebebiyle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Yazar, bu romanı yazarken kendisi de bir yolculuk halinde olduğunu Pelin Özer ile yapılan röportajda söylemiştir. “Bodrum'a gelip giderken notlar alıyordum. Yıldızlar, vadi, beni büyülüyordu”(Özer, 2005: 172). Köyden kente göç konusunu anlatırken kentin çekiciliği meselesine vurgu yapıldı. Kentten köye göç ise tam tersi şekilde şehirde bunalan, sıkılan insanın kendisini oraya ait hissedememesi sonucu hayalindeki bir köye yerleşmesidir. Tekin, *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanını 2001 yılında tamamlamıştır. Ertuğrul Güreşçi, tersine göç konusunda yaptığı incelemelerde 1995-2000 yılları arasında bir artış olduğunu saptamıştır. “1995–2000 döneminde göç ile ilgili en önemli değişimlerden birisi de kentten köye olan göçlerde meydana gelen değişimdir. Bu dönemde nüfusun %20,06'sı yani 1342518 kişi kentten köye çeşitli nedenlerden dolayı göç etmiştir. Böylece bir önceki döneme göre bu sayı yaklaşık olarak iki kat artma göstermiştir”(Güreşçi, 2010: 80). Yazarın bu dönemde olan olayları iyi gözlemleyip kentten köye göç eden insan sayısında artış olduğunu saptamış olması ve bu nedenle kahramanlarında böyle bir deneme yapmış olduğunu söylemek zor değildir.

“Yıllar itibari ile kentler, köyden kente göç edenleri kendi bünyesinde sindiremeden, yeni göç dalgaları ile karşılaşmışlardır. Göçler sonucu varoşların oluşması ve bu bölgelerde yeni ve çarpık kentler meydana gelmiştir. İşte bu noktada; kentsel yapı kendi içerisindeki fazlalıkları geri itmeye veya bu fazlalıkların olumsuz etkilediği diğer kentlileri arayış içerisinde sürüklemiştir. Bunun sonucunda süratle kentsel bölgelerdeki çekici faktörler, itici faktör haline dönüşmeye başlamıştır”(Güreşçi, 2010: 81).

Kentlerin itici bir hal alması köyden göç edenlerin tekrardan kendi köyelerine ya da farklı bir köye göç etmesine sebep olmuştur. Tersine göç konusunda tam olarak

ne için kullanıldığını açıklamak gerekir. Göçün büyük bir bölümünde göçün yönü kırdan kente doğru iken tersine göçte göçün yönü değişir. Bu yüzden böyle bir isimlendirme gereği duyulmuştur. “OECD (2008) tarafından tersine göç, bireylerin doğdukları yerden farklı bir yerleşim yerinde en az bir yıl geçirdikten sonra tekrar doğdukları yerleşim birimine dönmeleri şeklinde tanımlanmaktadır”(Karakayacı- Öz, 2020: 96). Romanda Yasemin, kentli olmayı bir sorun olarak görmemektedir. İnsanların arasına karışmayı ve sinemaya gitmeyi normal bir aktivite olarak karşılamaktadır. Kent hayatının getirdiği itici hayattan kaçmak isteyen kişi Emin’dir. Roman boyunca insanlardan, kalabalıktan kaçmak için ormana gitmektedir. Yasemin’in insanların arasına tekrar dönme fikrine “insanlardan kurtulduğumuza seviniyorum ben”(Tekin, 2018d: 82) diyerek cevap veren Emin aslında insanları sevmediğini de okuyucuya göstermiştir. Emin, kentin kendisini aciz hâle getirdiğini düşünerek “eğer gücüm tükenirse bu kentte yaşamam, alır başımı giderim nereye olursa”(Tekin, 2018d: 145) diyerek şehirden kaçma fikrini dile getirmiştir. Emin için gidilen yerin bir önemi yoktur. Yeter ki kendi zihnini bulandıran kent hayatından kurtulsun. Emin, köye gittiğinde buranın başkaları tarafından da keşfedildiğini görür. Yani kentte sıkılan insanlar köye geri dönmüşlerdir. Köyden kente göçün sonucunda köyde nüfus azalmıştır. Buna bağlı olarak geçim daha kolay hale gelmiştir. Bu yüzden kenttekiler kaçıp bu köylere gelmişlerdir. Yani şehirde bunalan insan ve köyde şehir hayatını merak eden insanlar yer değiştirmiştir. “Sabah köy evlerinin arasında dolaştılar. Pek çok yenilenmiş köy evi gördüler. Kentliler tarafından keşfedilmişti köy... Huzur arayan insanlar kendilerine bir hayat kurmuşlardı burada”(Tekin, 2018d: 163). Emin köyde yaşayan insanların daha zeki olduklarını düşünmektedir. “Boş boş bulutlara bakar, ya da ırmak kıyısında oturup suyla konuşur... Nerde böyle bir bolluk... Bilge olmak için köylü olacaksın, onu da tutturamadık işte...”(Tekin, 2018d: 164). Emin, köye karşı bir hayranlık beslemektedir. Ancak henüz köy hayatına uyum sağlayacak düzeyde değildir. Latife Tekin, bu romanın devamı niteliğinde olan *Unutma Bahçesi* romanında Şeref üzerinden kentten kaçıp köye yerleşme fikrini uygulamıştır.

Latife Tekin’in önceki romanlarında görülen köyden kente göç bu roman ile birlikte şehirden kaçıp bir köye yerleşme olarak okurun karşısına çıkar. Şehir

hayatının karmaşasından sıkıcılığında kaçmak isteyen Emin ve Yasemin deneme amaçlı da olsa bir köye yerleşmeye karar verirler. “Öğleye doğru aceleyle bir kahve içip evden çıktı. Planı üç dört gün Yasemin’de kalmak, sonra birlikte basıp bir köye gitmekti”(Tekin, 2018d: 153). Romanda köy bir kaçış yeri olarak görülmektedir. Emin hayatı boyunca hep köye gitmek isteyen bir kahramandır.

“Köy hayatını resmeden ressamın resimlerinden kopyalar yapıyordum, sürekli... Aklımda belirgin olarak kalan bu var... Vermeer’den, oda içlerini aydınlatan ışıktan söz edip, “Aslında aradığım huzurdu,” diye mırıldandı o arada. “Yaşamım boyunca bir köy hayatı özledim, huzur aradım ama olmadı bir türlü. Ta okulun ilk yıllarında, bir kadın bulmak ve onunla gidip bir köye yerleşmek düşüncesi vardı bende, o kadını bulamadığım için huzuru da bulamadım”(Tekin, 2018d: 158-159).

Emin kendisiyle köye gelecek birini bulmak için birçok kişiyle aşk hayatı yaşamıştır. Ancak aradığı insanı bulamadığı için ilişkileri de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sadece ilişkilerini değil sanat anlayışını ve yaşam tarzını da köye gitme arzusu şekillendirmiştir. “Ama o özlem, bir ölçü oluşturuyordu yine de... O özlem, yaşadığın her şeyi gölgeleyip solduruyordu”(Tekin, 2018d: 160). Emin kendi köy özlemi için âşık olduğu kızı bırakıp köye gider. “O sıralar delice âşıktım bir kıza, bir an bile ayrı kalmak düşüncesi beni öldürüyordu, teyzemden bir haber geldi, köyde yaşıyordu teyzem, beni çağırıyor... O derece âşıkken kalkıp köye gittim, bunu nasıl yaptım hâlâ aklım almıyor, ama bir köyde olmak, beni öylesine çeken bir şeydi...”(Tekin, 2018d: 159). Emin’in bu arzusu onun kent hayatında bir türlü uyum sağlayamamasına sebep olmuştur.

3.1.6. Unutma Bahçesi

2004 yılında yayımlanan bu roman Latife Tekin’in doğaya yönelişinin bir sonucu olarak yazılmıştır. Romanda Şeref’in liderliğinde birleşen bir grup insan şehir hayatından kaçarak köyde kurulan bir bahçede yaşamaya başlar. Şeref, nükleer santralde mühendis olarak uzun yıllar çalıştıktan sonra mimar olan çocukluk arkadaşıyla beraber şehirden uzaklaşıp bir ada almaya çalışır. Ancak kendine uygun bir ada bulamaz. Gittikleri bir köyde bir dağın yamacı hoşuna gider ve burayı satın alır. Orada bir yerleşim kurar. Kendisi gibi şehir hayatından sıkılmış, yaşadıklarını unutmak isteyen insanları buraya davet eder. Hem kendisi hem de gelen insanlar için bir unutma enstitüsü kurmayı amaçlar. Böylelikle geçmiş yaşamlarından herhangi bir

kötü hatıra kalmamasını amaçlar. Burada yaşamak için geçmiş hayatındaki işini bırakmak gerekir. Şeref, roman boyunca kendisine bir ada alma hayalini devam ettirir. Ancak romanın sonunda bunu başaramaz. Kendisine kurduğu bahçeyi unutmak için gelenlere kiralararak hem ekonomik olarak geçimini sağlar hem de insanların unutmamasına yardımcı olur. Ancak herkes bu bahçeye giremez. Sadece Şeref ve orada sürekli yaşayanların kabul ettiği kişiler bu bahçeye gelip geçmişlerini unutmaya çalışırlar.

Bu roman Tekin'in şehirden ayrılıp bir sahil kasabasına yerleşme fikrine paralel olarak oluşmuştur. Şeref, geçmişinden kaçıp bu bahçeyi kurmuştur. İnsanlarla çok konuşmayan kendini toplumdan soyutlamış bir kişidir. Mutluluğu yalnızlıkta bulan bir karakter olan Şeref, doğayı ve hayvanları seven birisidir. "Topluma karşı yabancılaşma içinde olan Şeref, tabiata sığınarak ruhsal yalnızlığını gidermeye çalışan bir kişidir. Bitkilere ve kuşlara karşı derin bir muhabbet beslemekle birlikte kuşları avlayan avcılara karşı nefret ile doludur"(Açıkyol, 2017: 123). Yabancılaşma insanın yaşadığı çevreye topluma karşı bir farklılık hissedip onlardan uzaklaşmasıdır. "Yabancılaşmanın, hukukta devretmek; sosyolojide insanlardan, yurdundan, Tanrıdan ayrılmak; tıp ve psikolojide şaşkınlık, çılgınlık, ruh hastalığı olarak kullanılmasına karşın, günümüz dünyasında kavrama yüklenen anlam kişinin kendinden uzaklaşması şeklindedir"(Atak-Kırman, 2020: 289). Şeref de hem kendisinden hem de geçmişinden kaçan birisidir. Bu sebeple Şeref için bir yabancılaşma probleminin olduğu açıktır. "Bu toplum böyle soysuzlarla dolu, kendine gülen, kendine ağlayan kıvrım kıvrım yaratıkları görmemek için kaçtım buraya"(Tekin, 2020c: 157). Şeref, çıkarıcı insanlardan kaçtığını bu sözlerle açıklayarak böyle insanlarla yaşamaktansa tek başına yaşamayı tercih ettiğini söylemektedir. Romanda eski yaşantılarını unutmak için sürekli gezen Korsan adındaki karakter de yabancılaşma problemi yaşayan birisidir. İnsanlardan uzaklaşmak için belli bir yerde kalmayan sürekli dolaşan Korsan, Şeref ve arkadaşlarının yaşadığı bahçede kalmak için bir mağara yapılması şartını koyar. "Korsan, bu bahçede kendine bir mağara yapıp yapamayacağını sormuş Şeref'e. Burada kalmak istediğini, gezip dolaşmaktan vazgeçmesi durumunda ancak bir mağarada yaşayabileceğini söylemiş"(Tekin, 2020c: 89). Mağarada kalmak

istememesinin sebebi insanlardan uzakta ilkel bir hayat yaşama isteğinin bir sonucudur. İnsanların psikolojik olarak kendilerini kötü hissedip bir yerden uzaklaşması bir çeşit ruhsal bozukluktur. “Yabancılaşma içinde yaşadığımız uygarlık sürecinde bireysel ve toplumsal yaşamın birlikte ortaya çıkardığı yaygın bir ruhsal bozukluktur”(Akyıldız, 1998: 175). Şeref’in inekleri düşman olarak benimsemesi bir ineğin bacağına ateş açtığı için ineklerin her gün onu izleyip zamanı geldiğinde ondan intikam alacaklarını düşünmesi onun ruhsal bir bozukluk yaşadığının göstergesidir. İnsanlardan uzaklaşma isteği diğer insanlarla anlaşamamasından geçmektedir. Şeref, mühendis olup nükleer santral yapmadan önce de insanlarla anlaşma konusunda sıkıntı yaşayan bir karakterdir. Henüz ilkokula giderken diğer çocukları kötü kokuyor diyerek hor görmüştür. Bu durum Şeref’te üstünlük kompleksinin olabileceğini gösterir. Üstünlük kompleksinde birey kendisini diğer her şeyden üstün görür. “Üstünlük kompleksi, aşağılık olma hissini aşırı telafisi olarak tanımlamıştır”(Selvi, 2018: 11). Alfred Adler, *Yaşama Sanatı* adlı eserinde bireyin yaşadığı bu komplekslerden bahsetmiştir. İki kavramın birbirinden bağımsız olmadığını savunan Adler, “İçinde yaşadığımız durumda kendimizde bir şeyin eksikliğini hissetmeseydik, üstünlük sağlamaya ve başarı elde etmeye uğraşmazdık.”(Adler, 2019: 47-48) diyerek aslında hayatının bir yerinde aşağılık duygusunu yaşayan bir bireyin kendisini toplumda kanıtlamak için üstün olmaya çalıştığını söyler. Şeref, daha küçükken ailesi dağıldığı için hayata karşı olumsuz duygular içerisine girmiştir. Bu durum onda bir aşağılık kompleksinin oluşmuş olabileceğinin kanıtıdır. Çocukluğunda yaşadığı bu aşağılanma duygusunu bastırmak için sürekli olarak bir üstünlük kurma çabası verir.

“Aşağılık duygusu, ancak bir yetersizlik duygusunun insanı egemenliği altına alması ve onu iyi işler yapmaya teşvik etmek şöyle dursun, depresif ve gelişim gücünden yoksun duruma sokması durumunda patolojik nitelikler kazanır. O zaman üstünlük kompleksi, aşağılık kompleksine yakalanmış kişinin güçlüklerden yakayı sıyrabilmesi için izlediği yollardan biridir. Böyle bir kişi, gerçek duruma aykırılıkla üstün olduğunu kurar kafasında. Kendi kendini yanıltarak ele geçirdiği bu sözde başarıyla, katlanamadığı bir durumun, yani başkalarından aşağılığının acısını çıkarmaya çalışır”(Adler, 2019: 52).

Şeref, romanda sürekli olarak kurduğu bahçeye gelen insanların geçmişini unutamadıkları için eleştirir. Ancak aslında unutamayan kişi kendisidir. Kendisindeki bu problemlili durumun ortaya çıkmaması için başkalarını böyle olmakla suçlamıştır.

Latife Tekin'in bu romanı insanların çevre ile olan ilişkisi bakımından değerlendirme konusu olmuştur. İnsanların doğadan kopuk bir hayat yaşamasının sonucu olarak kentte bunalıma giren insanlar bir kaçış olarak Şeref'in kurduğu bu bahçeye gelirler. İnsanların doğaya kavuşması aynı zamanda insanın zihninde derin etkiler bırakan geçmişinden de kurtulmasını sağlar. Doğanın insanlar tarafından tahrip edilmesi, yeşil yaşam alanlarının azalması çevreci eleştirinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Farklı eleştiri türlerinin ortaya çıkmasının sebebi topluma ait unsurların edebiyata taşınmasıdır. Bu bağlamda doğanın edebiyata konu edinmesi çevreci eleştiriye oluşturmuştur. Yazarlar, yazınsal metinler üzerinden okura bir mesaj verdikleri için çevrenin tahrip edilmesini anlatmak için de edebî metinleri kullanırlar. Çevrenin romanlarda işlenmesi çevreci eleştirinin bir eleştiri türü olarak doğmasına zemin hazırlamıştır. "Çevreci Eleştiri çevresel kirliliklerin, felaketlerin, krizlerin insanlar tarafından fark edilmesini ve bu sayede çevre bilincinin edebiyat yoluyla insanlara kazandırılmasını hedeflemektedir"(Ayaz, 2014: 287). Tekin, *Unutma Bahçesi* romanında çevresel sorunları dile getirmiştir. Romanın başkarakteri Şeref, doğaya karşı duyarlı birisidir. Kuşların avlanmasına karşı çıkıp, bitkilere ait bir ansiklopedi oluşturmayı amaçlamaktadır. Tekin, kendisiyle yapılan bir röportajda Şeref karakterinin anarşizmi temsil edip etmediği sorusuna şöyle cevap vermiştir:

"Biraz öyle. Aynı zamanda da bahçenin annesi gibi. Bir yandan çok sert gibi görünüyor. Aslında o kararlarıyla sert. Doğanın tarafına geçtiğin zaman diğer tarafa bakarken o sertliği hissedebilirsin. Şeref aynı zamanda bana çok dişil bir karakter gibi de geliyor. O bahçeyi bir ev gibi bir sığınak gibi alırsak o bahçenin kurucusu ve kalabilmesi için mücadele eden biri. Şeref karakteri ilginç ama onun çatıştığı Cömert karakteri de, avcı karakteri de ilginç. İkisinin karşı karşıya kalma durumları var. Belki de Şeref'in bir başka hali Cömert. Öyle de düşünebiliriz aslında."(Can, 2018: 166)

Yani Şeref karakterini koruyuculuk özelliğinden dolayı bir anneye benzetmiştir. Şeref'in anarşist tarafı ise Cömert üzerinden verilmiştir.

3.1.6.1. *Unutma Bahçesi* Romanında Göç

Latife Tekin'in romanlarında üzerinde durduğu konulardan biri olan göç, bu romanda da işlenmiştir. Romanda kente ait karakterler şehir hayatının getirdiği bunalımdan kaçarak Şeref'in kurduğu bahçeye sığınır. Bütün mal varlıklarını satıp kendini bu bahçeye adayan karakterler, kentin bunaltıcı hayatından kaçmışlardır. Bu bahçede yaşayanlardan biri olan Giray, buraya gelmeden önce tiyatro ile uğraşan senaristlik yapan birisidir. Tiyatroyu bırakıp bu bahçeye sığınma sebebini ise "Yapacağım en doğru şeyin bu olacağı aklıma geldi, şehrin kâbusu üstüme çökünce..."(Tekin, 2020c: 48) diyerek açıklayan Giray, şehrin bunalımlı hayatından kaçan kahramanlardan biridir. Yazarın bundan önceki romanı olan *Ormanda Ölüm Yokmuş* adlı eserinde şehir hayatından sıkılan Emin ve Yasemin, bir köye giderler deneme amaçlı. Deneme başarısız olunca geri İstanbul'a dönerler. Bu romanda ise şehir hayatından sıkılan insanlar Şeref'in kurduğu bahçeye gidip yerleşirler. Bazıları ise bir süre kaldıktan sonra yani sıkıntılarını unuttuktan sonra eski hayatlarına dönerler. Çünkü bahçenin asıl kuruluş amacı bir unutma mekânı oluşturmaktır. İnsanların zihninden yaşadığı hayatı söküp atması hayalde olabilecek bir durumdur. Çünkü unutmak zordur. Bu durum ütöpik bir hayal gücünün yazarda oluşmaya başladığını göstermektedir. Romanda ütopya ideali köyde kurulan bahçe üzerinden verilmiştir.

"Unutma Bahçesi'nde ise doğanın içsel değeri bahçe etrafında ortaya çıkacaktır. Romanda bir ütopya tasarlanmıştır. Bu ütopyanın kurulduğu yer ise doğanın kendisidir. Unutma Bahçesi bir roman mekânı olarak doğanın kapsayıcı ve arındırıcı yönünü temsil eder. Romanın kurgusundaki bu nokta doğanın içsel olarak ele alındığını, bir arka plan olmanın çok ötesine geçirildiğini gösterir."(Can, 2018: 132)

Yazar, şehir hayatının getirdiği kötü düşünceleri atılması için doğanın işlevini unutturma olarak vermektedir. Şeref, bir unutma enstitüsü kurarak kendisi gibi insanların buraya gelerek geçmişini unutmasını dilemektedir. "Ne zaman gerçekleşir bilemem, Şeref'in düşüncesi bu bahçede bir Unutma Enstitüsü kurmak"(Tekin, 2020c: 60). Ancak birçok bina kurulmasına rağmen enstitü bir türlü yapılmaz. Yapılacak bu enstitünün işlevini ise yine Şeref söylemektedir. "Kesin bir kopuşla, insanların kendileri için kötü olanı unutmaya gelecekleri, yeni bir ruhla hayata

doğacakları bir düşünce bahçesi düşlemekle kalmayıp gerçekleştirmiş olmanın rahatlığıyla”(Tekin, 2020c: 60) bu söylediklerinin gerçekleşmesi için son bir binaya ihtiyaç vardır. Unutma enstitüsünün kurulacağı bu bina Şeref’in hayallerinin gerçekleşmesini sağlayacaktır.

“Unutma Bahçesi’nde sadece kendi iç düzeni ve eko-sistemin işleyişine odaklanılarak, bir tür ekolojik ütopya şeklinde nitelenebilecek bir bahçenin kuruluşundan söz edilir. Bir bakıma Tekin’in yaşadığı Gümüşlük Akademisi’nin kurguya aktarılmış şekli olan Unutma Bahçesi, kentlin uzağında, endüstrileşmenin, makine ve fabrikanın etkilemediği, izole edilmiş bir mekân olarak kurulmuştur. Bahçenin doğuşunun sebebi, romanın merkez kişisi Şeref’in doğa tutkusudur. Şeref aynı zamanda doğayı oldukça iyi gözlemleyen, ondaki ruhu ve bilinci fark edebilecek kadar içselleştirmiş bir kişiliğe sahiptir.”(Balık, 2013: 10)

Şeref’in kurmak istediği enstitüde ilk olarak kendi geçmişini unutmak istemesi ve böylece geçmişin yükünden kurtulacak olması onun bu enstitüyü kurmayı amaçlamasının en büyük sebebidir. Ancak Şeref’in asıl amacı tek başına yaşayacağı bir adaya gitmektir. “Biliyordum, onun adası haritada yoktu, olmayan bir yere gitmek istiyordu Şeref”(Tekin, 2020c: 250). Tek başına böyle bir yerde yaşaması ütopya fikrinin yazarda karşılık bulduğunu göstermektedir. Ütopya yazarın kendi zihninde oluşturduğu ideal dünyadır. Bu ideal dünyayı karakterler üzerinden verir. “ideal bir toplum düzeni isteği insanoğlu için hep vazgeçilmez olmuştur. Mevcut sistemin aksayan yönlerini eleştiren ve ideal hayat tarzını anlatan bu hayalî “toplumsal projelere” ütopya adı verilir”(Canbaz Yumuşak, 2012: 48). Romanda kurulmak istenen ideal dünya insanların doğa ile iç içe yaşadığı bir hayattır.

Ütopya eski dönemlerden beri yazarların oluşturmaya çalıştıkları ideal dünyayı düşleyerek oluşturdukları romanlarda sıkça kullanılmıştır. Batı’da daha erken dönemlerde görülen bu anlayış Türk edebiyatına geç dönemlerde girmiştir. Bunalımlı bir edebiyat oluşmadığı için yazarlar sığınacak bir hayal ülkesi arayışına girmemişlerdir. Ancak Servet-i Fünun döneminde dönemin siyasi olaylarından etkilenen yazarlar melankolik bir edebiyat anlayışıyla şiirler ve romanlar yazmışlardır.

“Türk edebiyatında ütopyanın geleneğinin izleri sürülürken Servet-i Fünun ütopyası unutulmaması gereken bir başka denemedir. “Yeşil Yurt” ideali Servet-i Fünun’da toplanan ve yine

aynı isimle anılan akımın önde gelen temsilcileri tarafından ortaya konulmuştur. Yeşil Yurt girişimi temelde bir çeşit gerçeklerden kaçıştır. Topluca Yeni Zelanda'ya göç etmeye karar verirler. Yeşil Yurt hayalini kuran edebiyatçılar içinde akımın en güçlü ve en kıdemli ismi olan Tevfik Fikret başı çekmektedir. Mehmed Rauf, Hüseyin Kadri, Dr. Esad Paşa, Hüseyin Cahit, Süleyman Nesip, Ahmet Hikmet Müftüoğlu da bu hayali kuran edebiyatçılar arasındadırlar. Yeni Zelanda'ya topluca göç hayali suya düştükten sonra Hüseyin Kazım Kadri, Manisa'nın Sarıçam Köyü'ndeki arazisine bir çiftlik yaptırarak Yeşil Yurt'u burada kurmayı teklif eder. Tevfik Fikret bunun üzerine "Yeşil Yurt"u (1899) yazar. Tevfik Fikret'in "Ömr-i Muhayyel" (1898) adlı şiirinde de özlenen bir hayale dair ipuçları vardır."(Canbaz Yumuşak, 2012: 55-56)

Cumhuriyet Döneminde ise ütopyaların sayısında bir artış gözükmektedir. Cumhuriyetin getirdiği yenilikleri ve bu rejimden beklentisini *Ankara* romanının üçüncü bölümünde anlatan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bu eserinin son bölümünü ütöpik olarak oluşturmuştur. İdeal bir Cumhuriyetin nasıl olması gerektiğini Selma karakteri üzerinden anlatan Yakup Kadri, her köye yolların gittiği bir hayal kurmaktadır. Her türlü sportif ve sanatsal faaliyetin gerçekleştirildiği bir devlet hayali vardır. (Karaosmanoğlu, 2015a). Ayrıca Peyami Safa'nın *Yalnızız* romanı da ütopya tarzında oluşturulmuştur.

"Cumhuriyetin ilanından sonra Ahmet Ağaoğlu'nun (1869-1939) *Serbest İnsanlar Ülkesi* (1930), Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun (1889-1974) *Ankara* (1934) ve Peyami Safa'nın (1899-1961) *Yalnızız* (1951) adlı romanlarında ütöpik izlekler görülebilmektedir. Ağaoğlu ve Karaosmanoğlu'nun romanları ulus-devlet düşüncesini destekleyen ütöpik metinlerdir. Peyami Safa'nın *Yalnızız*'da oluşturduğu ütöpik mekan Simeranya ise daha bireysel bir duruş olarak değerlendirilebilir."(Canbaz Yumuşak, 2012: 58-59)

Latife Tekin, *Unutma Bahçesi* adlı romanında kendi hayal dünyasında olan yaşama alanını anlatmıştır.

Tekin, bu romanda özellikle şehirden kaçış üzerinde durmaktadır. İnsanların unutmak istedikleri şeylerin şehir hayatına ait olduklarını, bunları unuttukları mekânların köy olduğunu vurgulaması yazarın kentten köye göç olgusunu romanında işlediğini göstermektedir. *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanında ressam olan Emin hep köye yerleşmek ister ancak bunu başaramaz. *Unutma Bahçesi* romanında ise köye yerleşen bir ressamdan bahsedilmektedir. "Yirmi-otuz yıl önce terk edilmiş eski bir dağ köyü var yakınlarda, iyi durumdaki evlere dışarıdan gelen insanlar yerleşmeye

başladı, o köyde yaşayan ressam dostunu görme isteğiyle buralara uğramış”(Tekin, 2020c: 88). Burada bahsi geçen ressamın Emin olma olasılığı yüksektir. Çünkü yazar, romanlarında birbirinin devamı niteliğinde olan konular işlemektedir. Şehir hayatından kaçan insanlar kurulan bu bahçeye gelerek geçmişinden kurtulmak ister. Ancak bazıları eski hayatlarını özleyip kısa sürede geri döner. “Bütün o insanlar gitti, hepsi unutmak istedikleri hayatlarına geri döndüler”(Tekin, 2020c: 115). Unutmak için gelen insanlar aslında unutulmaktan çok korkar duruma gelirler. “Buraya kendilerini hatırlatmaya gelmişler gibi bir hava çarpıyor yüzüme. Kaygıyı da aşan duygularla ilişkilerini koruyup beklemeye alıyorlar. Unutma isteğiyle dolanların unutulmaya hiç de razı olmadıklarını görmek beni sarsıyor”(Tekin, 2020c: 137). Bu durumda insanlar buraya temelli olarak yaşamaya değil kendi kafalarını toplayıp tekrar eski hayatlarına dönmek için gelmiş olurlar.

Şehir hayatından enstitüye gelen insanlar kente ait unsurları da kendileriyle birlikte buraya getirirler. Nasıl ki köyden kente göç edildiği zaman insanlar kültürünü oraya taşımışlarsa, kentten köye taşınanlar da eski yaşamlarına ait eşyaları buraya getirerek eski hayatlarıyla bağlarını kaybetmek istemezler. “Bıraktıkları mesleklerini, geldikleri yeri, hatta adlarını bile saklayanlar var ama cep telefonları hiç susmuyor. İstemedikleri hayatlarıyla haberleşiyorlar sürekli, ya unutamaz da geri dönersek kaygısıyla sanırım”(Tekin, 2020c: 136-137). Bahçeye alacakları bahçıvanın internet üzerinden belirlenmesi ve yazdıkları mektupları bilgisayardan mail olarak yollamaları kent hayatının kolaylaştırıcı unsurlarını yanlarında getirdiklerinin bir göstergesidir.

Romanda şehirden gelenler sürekli olarak avlanma merakı içerisindedirler. Doğaya çıkınca avlanma ihtiyacını hissetmeleri eril bir özellik olarak verilmiştir. Bu durum yazarın kendi hayatından da etkilendiğini göstermektedir. Yazar, ailesi henüz şehre taşınmamışken babasının yanında gelen şehirli arkadaşlarının avlanmak için ormana gittiğini söylemiştir. Bu durum yazarın romanlarında otobiyografik unsurların olduğunu bir kez daha göstermiştir. Yazar, bu durumu şöyle anlatmaktadır:

“Isı yalıtımı yaptıkları için, havalandırma ile ilgili mühendislerle çalışırdı, çok sayıda mühendis dostu vardı, daha çok makine mühendisleri... Bünyan’daki evimize misafir olarak getirdi onları. Birlikte ava giderlerdi. *Unutma Bahçesi* için ön okuma yaparken, başka insanların da tıpkı o zamanlar yaşadığımız gibi yaşamış olduğunu hissettiren izlere rastladım. Kentliler, köylü avcılarla dostluklar kurup ortak bir hayat sürmüş, birlikte avlanmışlar. Doğa birleştiriyor sanki erkekleri. Babam, gününbirlik ava gittiklerinde beni de götürürdü. Silahlardan korkmazdım çocukken, daha sonra şehirde, politik dönemlerde görmek istemedim o silahları. Ama küçükken babamla ava giderken doğal bir şeydi silahla avlanmak. Babamın fişekleri vardı, onları doldururduk. Öyle bir dünyanın içine doğunca insan o dünyadaki her şeyi doğal sayıyor. Av da öyle bir şeydi, benim için oyun gibiydi.”(Özer, 2005: 47)

Tekin, romandaki Şeref karakteri ile kendi babası arasında bir ilişki kurmuştur. Çünkü yazarın babası kentli arkadaşlarına doğayı tanıtmıştır. Romanda Şeref karakteri de kurduğu bahçe sayesinde kentli insanların buraya gelerek doğayı tanımasını sağlamıştır. Daha küçükken şehirden gelen insanların ava gitme istekleri, merakları yazarın *Unutma Bahçesi* romanında tekrardan canlanmıştır. Ayrıca yazarın İstanbul’a göç ettikten sonra doğadan uzaklaşması onun doğal bir unsur saydığı silahlardan korkmasına da sebep olmuştur.

3.1.7. *Manves City*

Yazarın uzun bir dinlenme süresinden sonra 2018 yılında yazdığı bu roman, Erice adındaki bir kasabada geçer. Romanın başkahramanları olan Nergis ve Ersel küçüklükten beri arkadaşlardır. Daha çocukken aileleriyle birlikte tarım arazilerine giden iki arkadaş büyüyünce de birlikte fabrikalarda çalışırlar. Ersel, kendisine atılan bir iftiradan dolayı hapse düşer. Hapse düşmesinin ardından karısı Zennur ile Nergis’in kocası Serco çocukları da bırakarak kaçarlar. Geçimini sağlamak için büyük şehirlerden birine giden Nergis umduğunu bulamayınca Erice’ye dönmek zorunda kalır. Ersel hapisten çıktıktan sonra bir çiftlikte işe girer. Ersel’in asıl amacı üvey kızını bulmaktır. Üvey kızı olan Eda’yı ararken toplumdaki ahlak çöküşüne şahit olan Ersel, bir hile ile aldatılır ve eski patronu Vedat’ı öldürmek ile suçlanıp cezaevine düşer tekrar. Üvey kızı Eda ise ıssız bir yerde ölü bulunur.

“Latife Tekin, 2018 yılında yayımlanan *Manves City* adlı romanıyla ülke meselelerine değinmiş, bu anlamıyla güncel bir eser ortaya çıkarmıştır. Küçük bir kasaba olan Erice üzerinden kurgulanan eserde tarım işçilerinin giderek sanayi işçisine dönüşmesini, kültürel değerlerin var olduğu

Erice'den yabancılaşan, makineleşen *Manves City*'e dönüşümü olarak okumamız mümkündür.”(Kalkan, 2022: 72)

Manves City içerisinde birçok konunun, toplumsal sorunun işlendiği bir romandır.

“*Manves City*; daha çok çevresel hassasiyetle birlikte yoksul insanların ele alındığı bir karşı çıkış romandır. *Manves City*, derin ekoloji ile benmerkezci insanın yol açtığı felaketlerin gösterimi olarak okunabileceği gibi, artık Tekin'de klasikleşmiş bir biçim olarak tahrip edilen kadın ile doğa koşutluğu ekseninde ekofeminizmin olanakları ile de okunabilir.”(Yavuz, 2019: 257).

Burada geçen ekofeminizm kelimesi çevreci eleştiri ve feminist eleştirinin birleşerek aynı anlatı üzerinde okuyucuya aktarılmasıdır.

“Feminist Eleştiri 1960'larda Amerika'da, İngiltere'de, Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak yeniden canlanan genel feminist hareketin edebiyat alanına da kaydırılması sonucu çıktı ortaya. Deniyordu ki, edebiyat yapıtlarına bakıldığında, yalnız gerçek yaşamda değil romanlarda, şiirlerde, oyunlarda kadının aşağılandığı, horlandığı ve böylece ataerkil düzenin bu yoldan da desteklenip sürdürüldüğü görülüyor. Onun için feminist eleştiri, edebiyat yapıtlarında kadına karşı bu tutumu ortaya koymak amacıyla başladı, ama kısa zamanda başka sorunlara da yöneldi.”(Moran, 2016: 249)

Ekofeminizm ise kadınların öldürülmesi ve doğanın tahrip edilmesi arasında bir bağlantı kurmayı amaçlar.

“Ekofeministler çevre sorunlarını kadın sorunları ve kadınların kurban edilmesi olarak görürler. Çünkü kadınlar zehirli atıklar ve kirlilik nedeniyle hastalanırlar, aç kalırlar, kıtlık ve kuraklık yaşarlar, ölürler, doğurganlıkları tehdit altındadır. Üstelik kendileri bu kadar mağdur durumdayken çocukların, hastaların ve yaşlıların bakım ve desteklenmesinden sorumludur. Çevre sorunlarının kadın sorunları haline gelmesinin ve kadınların mağduriyetinin nedeni ataerkilliğin kadın ve doğa arasında yakınlık oluşturarak her ikisini de tahakküm altına almasıdır. Ataerkillik tarafından kadın ve doğanın ikili sömürsü Ekofeminizmin temel bakış açısıdır.”(Çetin, 2005: 63)

Bu romanda görülen doğanın tahrip edilmesi ve kadına şiddet arasında bir bağlantı kurulması ekofeminizm anlayışının olduğunu gösterir. Yazarın önceki romanlarında üzerinde durduğu doğanın tahrip olması meselesi bu romanda tarım bölgesi olan Pırasa Ovası'nın sanayileşmesi üzerinden verilmektedir. Ersel ve Nergis küçükken çalıştıkları tarlalar onlar büyüdüğünde birer fabrika bölgesi olarak

karşlarına çıkmaktadır. Kasabadaki fabrikalaşma o kadar artmıştır ki artık yaşadıkları yerin eski adı olan Yağderesi zamanla Manves olarak değiştirilmiştir. Bu durum fabrikaların tamamen kasabaya hâkim olduğunu göstermektedir. Ersel hapisteyken Nergis kasabada olan değişiklikler hakkında ona bilgi verir. Ona yazdığı mektuplardan birinde “bizim gelincik tarlamız da bir dahaki bahara yok, Manves almış orayı da, üst yamacından çevirmeye başlamışlar bile, telefon fabrikası kuracaklarmış.”(Tekin, 2019b: 16) diyerek yaşanan değişimi anlatmıştır. Tarım arazisi olan bir bölge ucuz iş gücü nedeniyle sürekli olarak fabrikalaşmaya devam eder. “Erice’nin yoksulu sahipsizi bol nasıl olsa, işçi bulmaktan yana sıkıntı çekmiyorlar. Bu gidişle Pırasa Ovası’nda tarla bırakmayacak Manves”(Tekin, 2019b: 16). Ova kelimesinin anlamından hareketle bölgenin bir tarım arazisi olduğu açıktır. TDK ova kelimesini “Çevrelerine göre çukurda kalmış, çoğunlukla alüvyonla örtülü, eğimi az, akarsuların derine gömülmediği, geniş veya dar düzlük” şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanıma göre düzlük alan olduğu için tarıma elverişlidir. Fabrikaların kurulması tarım arazilerinin gündün güne azalmasına sebep olmuştur. Bu durum Nergis’in Erice Postası için yazdığı yazısında anlatılmaktadır. “Büyüklerimizden yeşil deniz dediği Pırasa Ovamızda iki pulluğun döneceği kadar yer kalmadıysa, nereye gidiyoruz diye sorma vaktimiz gelmiş demektir. Hayallerimizi omuzlayıp diz boyu papatyalar arasından geçerek işimize yürüyebilecek miyiz?”(Tekin, 2019b: 44) Sadece fabrikalar değil iklimi değiştiren diğer unsurlar da romanda eleştirilmiştir. Buna örnek olarak Ersel’in çalıştığı çiftlik sahibinin şu sözleri verilebilir: “en güzel meyveleri ailemiz yetiştirip satarmış, çok baraj yapıldı yöremize, hava değişince meyvecilik bitti, ben de dâhil aile olarak çok gayret gösterdik, zahmet çektik bahçe işinde”(Tekin, 2019b: 99). Maden arama ruhsatlarının dağıtılması da ilçe için önemli bir çevre sorunu olarak verilmiştir. “İlçe adına büyük noktalara ulaşmış bir başka sıkıntılı konu, kestirmeden söyleyecek olursak ruhsatçılık. Termal arama faaliyetlerinin defineciliği geçmiş olması ikinci sırada yani beldemizde”(Tekin, 2019b: 127). Maden arama ruhsatları verilmesi yazarın eleştirdiği bir durumdur. Romanda geçen Cehil, yazarın aynı zaman aralığında yazdığı *Sürüklenme* romanında tahrip edilen yer olarak gösterilir. Yani yazarın iki romanı arasında bir bağlantı söz konusudur.

Fabrikaların kurulduğu yerlerde iş olanakları artar ve insanlar para kazanmak için göç etmek zorunda kalmazlar bu sebeple sanayileşme bir işçi grubunun da ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak fabrika sahipleri işçilerin haklarını görmezden gelerek işçi sorunlarının ortaya çıkmasına sebep olurlar.

“*Manves City*'de, artık sokaklara dökülmüş, işsizleşmiş işçileri anlatıyorum. Geleceksiz, işsiz, güçsüz, parasız ve çaresiz insanlar tabii ki birbirlerine karşı da zalim olabiliyorlar. Fabrikada çalışan arkadaşlarım anlatırdı; işçiler, birbirlerine ağır şakalar yapabiliyorlar. Burada masumiyeti olan bir kötülük görüyorum. İşçiler arasında da ezme-ezilme ilişkisi oluşuyor. *Manves City*'de, bu yaşananları anlamaya çalıştım. Birçok çalkantının içinde ayakta durmaya çalışan işçilerden söz ettim.”(Özsoy, 2018)

İşçi sorunları romanın ana unsurlarından bir tanesini oluşturmaktadır. Ancak fabrikalardaki teknolojinin gelişmesi insan gücüne duyulan ihtiyacın azalması işsizliğe sebep olur. Bu durumda ağır ve zor koşullarda çalışmak işçiler için evde işsiz beklemekten daha cazip olur.

“*Manves City*'de günümüz işçilerinin çalışma koşullarını ve direnme pratiklerini anlatı içerisinde takip ederken, yazar bizi yaşamın paradoksal yanları ile de yüzleştirir: Romanda güvencesizleştirilmiş, performans ve verimlilik baskısı altındaki endüstriyel çalışma koşullarının yanında, binasız fabrika, insansız üretim gibi bilim kurgu havası yaratan teknolojik manzaralar da yer almaktadır. Farklı üretim biçimlerinin eş zamanlı yer alışı zaman zaman distopik bir atmosfer de yaratmaktadır.”(Güner, 2022: 169)

Yazar, işçi sorunlarını farklı bir yazı şekli ile anlatmayı tercih etmiştir. İşçilerin şikâyet kutularına attığı notlar her birinin farklı sıkıntılar yaşadığının göstergesidir.

“Kesim Makineleri Cam Bardaktan Daha Mı Az Tehlikeli, Karton Bardağa Hayır.

Klima Odasında Namaz Kılmak İstemiyoruz, Mescit Sözü Tutulsun.

Yemekhaneye Manzara Resmi Asılması İyi Olur.

İşçiye Haksız Kelime Oyunu Yapılmasın.

Tadıyla Cam Bardak.”(Tekin, 2019b: 18)

Yaşanan bu sıkıntıların en büyük sebeplerinden bir tanesi de sendikanın eksikliğidir. Fabrika sahipleri sendikaya üye olan işçileri öğrenip işten attıkları için

kimse sendikaya üye olmak istemez. Bu durumda da işçilerin haklarını koruyan kimse kalmaz.

“Çalışma hayatı bağlamında *Manves City*’de işçilerin fazla çalıştırılmalarına karşın emeklerinin karşılığını alamadıkları ifade edilir. Bunun yanında işçiler arasında acımasız bir rekabet ortamının varlığından söz edilse de işçilerin en azından bir kısmının bu düzeni benimsediği ve bunu zihin dünyalarında anlamlandırdığı görülür. Çalışma hayatı içinde makineleşmenin işsizlik sorununu arttıracakı belirtilirken yine makineleşme gerçeğinin işverenler tarafından işçilere karşı bir tehdit unsuru olarak kullanıldığı fark edilir. Fabrikalarda sendikal faaliyetler engellenmeye çalışılırken işçilerin, temel insani ihtiyaçlarını giderme noktasında sıkıntı yaşadığı, kadının ise cinsel saldırı tehdidi altında bulunduğu gösterilir.”(Zeka, 2020: 23)

Yaşanan bu sorunlar işçilerin sendikalaşmasına ve grev yapmalarına sebep olmuştur. Bu grevlerden birinde fabrikada yangın çıkar ve Ersel bu yangının sorumlusu olarak tutuklanıp beş yıl hapiste kalır. Ancak asıl suçlu fabrikanın sahibidir. Kapıları kapatıp içeride yangın çıkararak işçilerden birinin ölmesine sebep olur. “Üç vardiya çalışıyordu fabrika, üretim şefleri, paletkoli sayısını arttırıp sürekli hedef yükselterek iş yetiştirmeye zorluyorlardı işçiyi. Tempoya dayanamayıp çıkışını istemek üzerineyken beklenmedik biçimde direniş patlak vermişti”(Tekin, 2019b: 35). Sendikaya üye olmak yasak olduğu için işçiler sendikalaşma işini gizli bir şekilde yürütürler. “Fabrikada çit çıkarmadan gizli bir şekilde sendikalaşmaya karar verip minibüste durakta işçilerle tek tek konuşarak üye kaydetmeye başlamışlardı”(Tekin, 2019b: 41). Fabrika sahiplerinin sendikalardan çekinmesinin sebebi, sendikaların birleştirme özelliklerinin olması ve haklarını toplu bir şekilde araması için işçiye yardımcı olmasıdır.

“Sendikalar, 19. Yüzyılın başlarından itibaren işçilerin hak ve menfaatlerinin korunması ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi için işçilerin bir araya gelerek kurmaya çalıştıkları örgütler/kuruluşlardır. Bu işçi birlikleri çoğu zaman sermaye sahipleri ve devletin kurumları tarafından kapatılmaya çalışılmış bazen de kapatılmışlardır. Anti demokratik ortamlarda hayat hakkı bulamayan bu işçi kuruluşları demokrasi ortamında daha ziyade yaşama imkânı bulabilmişlerdir. Türkiye’de ise ancak 1940’lar’ın ortalarında daha ziyade hayat bulan sendikalar 1950 hatta 1960 tan sonra daha çok faaliyet alanı bulabilmişlerdir.”(Taş, 2012: 62)

Sendikaların etkin bir rol oynaması işçi sınıfının haklarını kısmen de olsa almasına vesile olmuştur. “İşçi sınıfı ekonomi politik bir dünyadan pay alma iddiası geliştirdi.

Burada, kısmen kendi direnişlerinin ödülü olarak, kısmen de sermayenin bazı stratejik tercihlerinden destek alarak refah toplumunun bir parçası haline geldi”(Öğün, 2012: 185). Romanda sendikalaşma ile beraber ödenmeyen maaşların ödeneceği işçilere bildirilir.

Yazarın önceki romanlarından biri olan *Berci Kristin Çöp Masalları* da işçi sınıfının yaşadığı sıkıntıları anlatmaktadır. Ancak iki roman arasındaki temel fark, *Berci Kristin Çöp Masalları* romanında köyden kente giden insanların oradaki fabrikalara ve çalışma hayatına uyum sağlamaya çalışan işçileri anlatırken, *Manves City* romanında ise şehir hayatına ait bir unsur olan fabrikaların daha fazla kâr elde etmek için kırsal alanlarda kurulmasını anlatılır. Her ikisinde de fabrikalarda çalışan insanların yaşadığı sıkıntılar anlatılır. Bu sıkıntılarla baş etmek için sendikacılık fikri üzerinde durulur. Yazar, verdiği bir röportajda her iki romanında ortak olan yoksulluk temasına bakış açısının zamanla değiştiğini ifade etmiştir. “*Berci Kristin Çöp Masalları*’nı yazarken yoksullar daha umutlu ve neşeliydiler ama *Manves City*’i yazarken tebessüm edemiyordum. Gördüğüm şey çok ağırdı”(Özsoy, 2018). Yazar, yoksullaşan insanların hayata karşı daha olumsuz baktıklarını tespit etmiştir. *Berci Kristin Çöp Masalları* romanına oranla *Manves City*’de kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki payı daha büyüktür. Bu durum iki romanın yazılış süreci aşamasında kadınların önemli derecede haklar kazandığını göstermektedir. Ancak romanda kadınların çalışma hayatına girmesiyle beraber yaşadığı sıkıntılar üzerinde de durulmuştur. “Latife Tekin, *Manves City* ’ yi bozulan doğanın yanı sıra işçi sorunları, özellikle kadın işçi sorunları üzerine kurmuştur. Bu yeni düzende kadınlar tacize uğrar, ustabaşları tarafından örselenir, dahası, işte olduğu gibi sokakta da tacize uğrarlar”(Yavuz, 2019: 255). Yazar, romanda kadın sorunlarını gazetede köşe yazarlığı yapan Nergis üzerinden verir.

“Kadınlar olarak biz bu sele hazırlıksız yakalandık. İşe gitmek için asfaltta minibüs beklerken kamyonetlerden, arabalardan bakışlar uzuyor. Pazara ayakkabı, parça kumaş getirip döken satıcıların kornalarına maruz kalıyoruz. Alışveriş sırasında gülerek elle taciz ettiklerini de bilmeyen yok, sataşmalar yüzünden psikolojimiz bozulmuş durumda, halihazırda yardımımıza koşacak bir psikiyatrist de bulunmuyor, çalışıp kendi parasını yiyen kadınlar olmamız erkekleri utanılacak hareketlere sürükledi, beraberliği bitmiş yalnız kadınlar serbestçe dolaştıkları huzurlu günlerini özlüyor, gece bir uçtan bir uca yürüsek arkamızdan ıslık çalan olmazdı, tek başımıza sokağa çıkıp

yolumuza gidemeyeceksek yaşadığımız hayatın bir kıymeti kalmaz, ümitsizliğimizi aşmamak için hepimiz adına sorup hatırlatmak istiyorum.”(Tekin, 2019b: 32)

Latife Tekin, son dönemlerde yaşanan kadın sorunlarına karşı duyarsız kalmayarak kadınların yaşadığı sıkıntıları romanında işlemiştir. Yazarın sosyal meselelere olan ilgisi onun toplumdaki kopuk bir hayat yaşamadığının göstergesidir. Ayrıca *Muinar ve Rüyalara ve Uyanışlar Defteri* romanlarında üzerinde durduğu feminist yaşam tarzı bu romanı yazarken sosyal bir mesele olarak kadın problemlerini anlatmasına zemin hazırlamıştır.

“İnsanlık tarihi boyunca ataerkil toplum yapısı egemen olduğu kadar, kadın ve erkek arasında ayırım da ciddi bir şekilde görülmektedir. Erkek ve kadın arasında meydana gelen cinsiyet ayrımcılığı, kadını ev ve özel yaşam ile sınırlandırmakta, erkeği ise ailenin maddi sorumluluklarını üstlenen, alınacak kararlarda ilk söz sahibi olan bir güç olarak göstermektedir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, kadın üreme ve ev işlerini üstlenmekte, erkek ise üretimde bulunmaktadır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları, eğitim hakları, toplumsal etkinliklere katılmaları “kadın” oldukları için engellenmiş ve kadınlar uzun süren mücadeleler sonucu hak ettikleri yasal ve ekonomik özgürlüklerine kavuşmuşlardır. Günümüzde gerek yasalarla gerek kadınların mücadeleleri ile çalışma yaşamında kadın ve erkek arasında ayrımcılık yapılmaması, fırsat eşitliği sağlanmaya çalışılmaktadır.”(Umutlu-Öztürk, 2020: 299)

Tarih boyunca erkek ile kadın arasında yaşanan bu rol farkından dolayı kadınların ekonomik hayata geçişlerinde sıkıntılar yaşanmıştır. “Günümüz toplumunda, bir başka kişiye bağımlı kalmadan, kendi kendine yetebilmek, kendi kararlarını verebilmek ve ezilmemek için kadınlar açısından ekonomik haklar oldukça önemli bir yere sahiptir”(Aksöz- Durkal, 2021: 143). Kadının kazanacağı ekonomik bağımsızlık hem ailenin geçimini kolaylaştırır hem de kadının kendi ayakları üzerinde durmasını sağlar. Yani kadının bir birey olarak toplumda kendini kanıtlamasını kolaylaştırır. Yazar, romanda Nergis’in ağzından toplumun kadınlara karşı takınması gereken tavır hakkında da bilgi vermiştir. “Kadın sadece evladına, sevdiğine emek veren biri değil, bir hayattır, ömürdür. Söylemeni bekliyorum şimdi, kaytarmaca yok. Kadına yaşamak istediği ayrıcalıkları çok görmen doğru mu?”(Tekin, 2019b: 45) Toplumdan kadına karşı bakış açısını değiştirmesini isteyen Nergis, kadının toplumdaki kimliği hakkında da bahsetmiştir. Ancak bütün bunlara rağmen romanın sonunda Eda öldürülür. Romanda kadın sorunları sadece ekonomik

hayat üzerinden değil aile hayatı üzerinden de verilir. Ataerkil bir toplumda erkeklerin ailede söz sahibi olma durumu bu romanda da görülmektedir. Nergis, diğer erkeklerin kendisine kötü gözle bakmaması için nikâhlandığı adamdan şiddet görür. Yüzünde bir bıçak yarası oluşan Nergis, bu yarayla yaşamaya başlar. Benzer şekilde Vedanur'un da yüzünde eşinin yaptığı ve izi kalan bir yara vardır. Toplumda bu kadar fazla kadına şiddet olayı gerçekleşirken duyarsız kalan insanları eleştiren yazar, bir gün kendi başına geldiğinde insanların bu acıyı anlayacağını Ersel karakteri üzerinden verir. “İnsan başına gelince görmeye başlıyor, ne çok kesilip biçilmiş kadın varmış da dikkat etmiyormuşum meğer.”(Tekin, 2019b: 109) diyerek Ersel üzerinden topluma kadın şiddetine tepkisiz kaldığı için bir eleştiride bulunur yazar.

Romanda üzerinde durulan temel konulardan bir tanesi de ailedir. Ancak romanda ele alınan aileler arasında kuvvetli bir bağ söz konusu değildir. Çünkü romanda verilen akrabalık bağları üvey olarak nitelendirilir. Tam olarak bir aile bilincine sahip olamayan insanların oluşturduğu bir kasabadır Erice. “Erice’de üveylikten daha çok ne vardı”(Tekin, 2019b: 34). Ersel’in babası hapse girip çıktıktan sonra alkolik olup evden uzaklaşmıştır. Onu üvey babası büyütüştür. Roman boyunca aradığı Eda da yine öz kızı değildir. Nergis, eşi onu terk ettikten sonra başka erkeklerle nikâhlanmıştır. Ancak çocukları üvey olarak kalmıştır. Ailede üvey olma durumu roman boyunca işlenen bir konudur. Bir yere ait olamamayı temsil eden üveylik fabrikaların da Erice’ye ait olmadığına bir yansımasıdır. “*Manves City’de* aile bağlamında dikkati çeken en önemli hususlardan biri akrabalıkların üvey kavramı üzerine bina edilmiş olmasıdır. Çünkü romanda çoğu kişinin annesi, babası, teyzesi ya da kaynanası üveydir”(Zeka, 2020: 14). Ailede üvey olma durumu beraberinde aile içi şiddeti de getirmiştir. Ersel, üvey babası onu dövdüğü için eve gitmekten vazgeçmiştir. Eda, annesi onu terk ettikten sonra bir süre Nergis’in yanında yaşamış ancak Nergis’in nikâhsız eşi ona tecavüz etmeye kalkışınca kaçmıştır. Sahipsiz kaldığı için büyük patronlar onu kötü yollara koyar. Romanın sonunda yaşadığı bu hayat onun ölmesine sebep olur.

“Sonuç olarak *Manves City’de* Latife Tekin, Türk toplumunun önemli unsurlarından biri olan aileyi, bireylerin iletişim sorunu yaşadığı, birbirlerini önemsemediği, çocuğa şiddetin var olduğu

toplumsal bir çevre olarak aktarır. Bunun yanında *Manves City'de* ebeveynler arasında yaşanan sorunların çocukların duygu dünyalarını olumsuz etkilediğine değinilir. Bu ise çocukların hayatın ileriki dönemlerinde yanlış kararlar veren bireyler olmasının en önemli sebebidir. Romana yansıyan bu haliyle aile, Türkiye'de sorunların ve mutsuzlukların kaynağıdır.”(Zeka, 2020: 16)

Ayrıca romanda büyük patronlardan biri olan Vedat'ın eşini aldatması ve çiftliğin sahibi Azimet Bey'in hovardalığı yüzünden Amir'in hapse düşmesi ahlaki değerlerin ve aile kavramının zarar gördüğünün göstergesidir.

3.1.7.1. *Manves City* Romanında Göç

Latife Tekin, romanlarında göç konusunu yoğun olarak işleyen yazarlardan bir tanesidir. Yazar, bu romanında göç olgusunu farklı boyutlarla ele almıştır. Romanda Ersel ve Nergis mevsimlik işçi olarak çalışan ailelerin çocuklarıdır. Daha sonrasında Erice'de kalırlar. “İkisi de mevsimlik çadırlarda hasatçı kadınların elinde eteğinde büyümüştü, baba hasretiyle kavruldukları günleri unutacak değillerdi, annelerinin hatırına hayatta kalmış çocuklardı onlar”(Tekin, 2019: 18). Mevsimlik göç yılın belli dönemlerinde çalışmak için farklı bölgelere giden insanların oluşturduğu göç grubudur.

“Bu bakımdan eğer göç hareketi yılın sadece belli dönemleri veya mevsimleri içerisinde gerçekleşiyorsa, bu tür göçler dönemlik veya mevsimlik göç olarak adlandırılabilir. Mevsimlik göçlerin farklı nedenleri olmakla birlikte, tarımsal faaliyetlerde çalışma en önemli neden olarak belirmektedir. Böylece mevsimlik tarım işçiliği diye bir kavram ortaya çıkmıştır. Özellikle tarımsal faaliyetlerin belli mevsimlerde yoğunlaşıyor olması, böyle bir hareketliliğin de oluşmasındaki başlıca sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.”(Orhan-Akpınar, 2018: 413)

Romanda mevsimlik işçilerin hayatlarını çadırlarda geçirdiklerinden bahsedilmiştir. “Çocukken niye evimiz yok diye ağlayarak anneme sitem etmişim”(Tekin, 2019b: 62). Romanda üzerinde durulan başka bir durum da çocukken düzenli olarak okula gidilememesi olmuştur. “Mevsimlik tarım göçüne katılan 6-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 3'ünün ilköğretime kayıtları bulunmamaktadır”(Karabıyık, 2013: 43). Yapılan bu mevsimlik göçler tarım bölgelerine olmuştur.

Romanda görülen diğer bir göç türü ise Erice'ye fabrikaların kurulması ve sanayileşmenin artmasıyla birlikte farklı yerlerdeki insanların oraya göç etmesidir. Bir tarım ovasıyken artık bir kentleşme sürecine girmiştir. “Kent; tarımsal olmayan

üretimin egemen olduğu, hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtım ve denetim işlerinin toplandığı, örgütlenme, bütünleşme, ayrı cinstenlik derecelerinin yüksek düzeyde bulunduğu yoğun bir nüfus odağıdır”(Altunok, 2021: 55). Romanın başında tarım ovası olan Erice zamanla büyük şirketlerin oraya fabrika kurmasıyla kentleşme sürecine girmiştir.

“Kentleşme dar anlamda kentte yaşayan insan sayısındaki artışı veya kent sayısının artışını ifade etmektedir. Ancak kentleşmeyi sadece nüfus hareketi olarak ele almak doğru olmayacaktır. Kentleşme olgusunda toplumların ekonomik ve toplumsal yapıları arasında büyük bir ilişki söz konusudur. Bu sebepten ötürü kentleşmeyi tanımlarken o nüfus hareketini oluşturan toplumsal ve ekonomik değişimlere de yer vermek gerekmektedir.”(Güven, 2016: 25)

Erice, kentleşmeye başlamasıyla birlikte artık göç alan bir yer olmuştur. İnsanlar ekonomik olarak iş bulmak için Erice’ye gelerek fabrikalarda çalışmaya başlarlar. “Erice’de yaşamak güzeldi eskiden, hoş kokulu, yumuşak toprağına yağmur gibi insan yağmadan önce geceleri evlerde toplanıp çay sefası yapılırdı, sabahları güle söyleşe tarlaya, fabrikaya yürünürdü. Erice, Erice’ye sığmaz olup taşıdı sonradan, gelenler ayaklarını sürüdüğü için arkası da kesilmiyor”(Tekin, 2019b: 31-32). Yazar, ayakları sürümek deyimini ile aynı yerlerden insanların Erice’ye göç ettiğini anlatmaktadır. Bir kente çalışmak amacıyla gelen insanlar sonradan yanlarına akrabalarını da alarak gittikleri yerde bir alt kültür kurarlar. İş imkânı olarak fabrikaların çok olması insanların çalışmak için Erice’ye gelmesine sebep olmuştur. Çalışma koşullarının zorluğu ve yapılan baskı insanların Erice’ye göç etmesine engel olmamıştır. “Hiçbirimiz toprağına burada Düşmüş tohum değiliz ama yeşerdiğimiz yer burası”(Tekin, 2019b: 33). Nergis’in köşe yazısında vurguladığı bu durum orada yaşayanların bir göç hadisesi neticesinde Erice’ye yerleştiklerini belirtir. “Pırasa Ovası’ndaki adıyla söylemek gerekirse ‘Etekçi’ydi ikisi de, anneleriyle işe giden çocuklardı onlar, göçmen yurdu olarak bilinen Erice’ye aynı günlerde anneleriyle ayak basmışlar”(Tekin, 2019b: 12). Ersel ve Nergis’in de birer göçmen olduğunu kitabın başında belirten yazar, romanda göç hadiselerinin sıkça olacağı hakkında da okuyucuya bir ön bilgi vermektedir.

Romanda görülen bir diğere göç türü ise tersine göçtür. Geriye dönüş olarak da nitelendirilen bu göçte insanlar şehirlere gittikten sonra geri kendi köyüne ya da başka bir köye döner.

“Bir nüfus hareketliliğinin tersine göç olup olmadığı hususunda en önemli faktör bir geri dönüşün söz konusu olması gerektiğidir; aksi takdirde gerçekleşen hareketlilik genel bir göç olgusudur. Bu bağlamda tersine göçü, kişilerin ülke içinde veya ülke sınırları çerçevesinde ele alarak; göç ettiği yerde amacına ulaşması sonucunda ya da göç ettiği yerde aradığını bulamaması ve yahut Lee'nin göç kuramında belirttiği orijin bölgesi ile varış noktasındaki itici ve çekici faktörlerin ve kişi tercihlerinin yer değiştirmesi ile orijin bölgesine geri dönmeleridir, şeklinde açıklamak mümkündür.”(Altunok, 2021: 32-33)

Romanda Nergis'in daha iyi bir yaşam için Erice'den ayrılması ancak gittiği yerde umduğunu bulamayıp tekrar Erice'ye dönmesi tersine göç kavramına örnek olarak verilebilir. “Nergis kendisi de, tükeneceğini hissederek ayrılmak zorunda kaldığı Erice'ye dönüş yaptığı vakit, Yağderesi'nde yolunu şaşıracağı için, hayatının karardığı yerde gelecek arayanların kaybolacağını biliyor”(Tekin, 2019b: 13). Nergis'in gittiği yerde ne kadar kaldığı tam olarak bilinmemektedir. Ancak döndüğünde eski yaşadığı yeri tanınamaması bir süre geçtiğinin göstergesidir. Bu durumda yaşadığı yere geri dönüş yaptığı için tersine göç kavramına bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. “Tersine göç hareketi de daha önce göç eyleminde bulunmuş olan bireyin başladığı noktaya geri dönmesini ifade eder”(Bulut Keskin, 2021: 36). Görüldüğü gibi tersine göçte asıl amaç gittiği yerden geri dönüş yapmaktır. Romanda görülen bir diğere tersine göç hadisesi ise Erice'ye fabrikada çalışmaya gelen Musa ustanın çocuklarına aittir. Bir süre kalıp çalıştıktan sonra memleketlerine dönerler. “Küçük oğlu yıllık izne çıkıp memlekete gitti dönmedi bir daha”(Tekin, 2019b: 125). Memleket hasreti ilk fırsatta geri dönüp gitmesine ve orada kalmasına sebep olur. Mahmut Tezcan köylerin çekiciliğini arttırarak kente gelen insanların tekrar köye dönebileceğini savunur.

“Su, yol, elektrik gibi temel ihtiyaçların kırsal kesimlere yayılarak götürülmesi, ulaşım ve iletişim imkânlarının hızlanarak yayılması, tv., radyo, telefon gibi araçların kırsal kesime girmesi, kentlerin çekiciliğini azaltmaktadır. Dengeli bir kentleşme politikası yeterince uygulandığı zaman, hareketin yoğunlaşması beklenebilir. Yani Anadolu'nun her tarafındaki kentleri geliştirmekle kırsal kesime kentsel hizmet götürmekle büyük kentlerdeki insanların da buralara yeniden göçü kaçınılmaz olabilir. Kentten köye giden bu insanlar, geleceğin toplumsal dinamiklerini de gerçekleştirebilirler.

Özellikle kentsel düşünce, yenilikler, tutum ve değerler, köylerin kalkınmasında kuşkusuz önemli roller oynayacaktır.”(Tezcan, 1989: 42)

Yapılacak olan bu uygulama hem kentlerin doluluk oranını azaltacak hem de köylerin kalkınmasını sağlayacaktır. Günümüzde kırsal kesimlere yapılan fabrikalar ile çalışmak için kentlere gitmiş insanlar köylere geri dönüş yapmaktadır.

Suriyelilerin ve Afganların Türkiye’ye göçleri de romanda işlenen göç türlerinden bir tanesidir. Son yıllarda Ortadoğu ve Asya’daki siyasi ve sosyal olaylar bu bölgede yaşayan insanların toplu şekilde Anadolu coğrafyasına göç etmesine sebep olmuştur. 2011 yılında Suriye’de başlayan iç karışıklıklar zamanla şiddetlenerek iç savaşa dönüşmüştür. Siviller farklı coğrafyalara sığınmak zorunda kalmıştır. “Mart 2011’de Arap Baharının etkisiyle Suriye’de başlayan gösterilerde, göstericilere hükümet güçleri tarafından sert müdahalelerde bulunulmuştur. Türkiye’nin ve bazı Batılı ülkelerin bu sert tutumdan vazgeçmesi yönündeki çağrılarını dikkate almayan Esed, sivil halka daha fazla baskı ve şiddet uygulamayı seçmiş ve bir iç savaşın başlamasına ortam hazırlamıştır”(Ağır- Sezik, 2015: 99). Yaşanan bu iç savaştan sonra Türkiye’ye yönelik bir göç dalgası olmuştur. Türkiye’ye gelen Suriyeliler ve Afganlar ağır şartlar altında çalıştırılmışlardır.

“Suriyeliler, çalışma hayatına katılımları sürecinde birçok zorluk ve engel ile karşılaşmaktadırlar. Tarım, imalat, hizmet ve sanayi sektörlerinde emek yoğun işlerde çalışan Suriyeliler, çalışma izinleri olmadığından kayıtdışı çalışmakta ve sosyal güvenceleri olmadığından mesleki ve fizyolojik risklere karşı savunmasız durumdadırlar. İş sözleşmeleri olmadığından, çoğunlukla gününbirlik işlerde asgari ücretin altında çalışma dâhil olmak üzere iş hukukundan kaynaklanan yasal haklardan mahrum kalmaktadırlar. Çalışma ortamının kötü şartlar taşıması ve iş sağlığı ve güvenliği tedbirlerinin alınmaması sebebiyle ağır şartlar altında çalışmak zorunda kalmaktadırlar.”(Korkmaz, 2017: 77-78)

Romanda Suriyelilerin ve Afganların çiftlik işlerinde çalıştırıldığından bahsedilmektedir. “Benimle beraber beş kişiyiz biz burada, dedi Bahal, dört yüz elli inek bakıyoruz”(Tekin, 2019b: 53). Afganistanlı olan Bahal eşi Amir’in hapse girmesinden sonra çiftlikte kalarak ağır işler yapmaya devam etmiştir. Afganların ve Suriyelilerin çiftlikte ağır işlerde çalıştırılmasının sebebi onların işe muhtaç olmalarıdır. “Bir arkadaşın odun kömürü atölyesi var, düşünürsen iş için konuşurum

onunla, bir yıldır kapalıydı, yangın çıktı iki Suriyeli çocuk öldü”(Tekin, 2019b: 68). Suriyeli işçilerin hem ağır şartlarda hem de iş güvenliğinin olmadığı yerlerde çalıştırılması onların hayatlarının son bulmasına sebep olmuştur. Yazar, mültecilere dair görüşlerini köşe yazarı olan Nergis’in ağzından verir. “Kurşundere Sitesi’nde o kadar boş daire varken göçmenler niye yerleştirilmiyor? Yerle bir olsun ama onlar oturmasın düşüncesi bizi nereye götürür”(Tekin, 2019b: 62). Boş ev dururken mültecilerin çadırda yaşamasını eleştiren yazar ayrıca suç olaylarında da göçmenlere haksızlık yapıldığı düşüncesindedir. “Evsizler için avantajlı bir ilçe burası, yazın serin, kışın korunaklı, ılık. Bu hırsızlık olayları yeni değil, on yıl önce de fırın soyuluyor, arı kovanı çalınıyordu, kargı kulübeleri, bostan bekçilerini hatırlayanlara sorarsanız size o eski hırsızlıkları anlatırlar, kalbimizi bozmayıp dilsiz sessiz göçmenlere yardımcı olmaya çalışalım”(Tekin, 2019b: 57). Görüldüğü gibi yazar, göçmenlerin toplumda tepki çekmelerine karşın daha sakin olunması onlara karşı daha duyarlı olunması gerektiğini savunmaktadır.

3.1.8. Sürüklenme

Latife Tekin’in 2018 yılında yazdığı bu roman aynı yıl yayımlanan *Manves City* romanının tamamlayıcısı niteliğindedir. Romanın anlatıcısı Asistan adında biridir. Anlatıcının cinsiyeti hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir romanda. Asistan, ablası Tijan sayesinde tanıştığı kişilerle birlikte Takviye adı verilen bir oluşumun içerisinde yer almaktadır. Asistan, Takviyeye para desteği sağlamak için yurtdışındaki kişilerle görüşme yapmaya gider. Romanda geçen yerler İngiltere, Rusya ve Almanya ile birlikte Türkiye’de Cehil adındaki bir kasabadır. Asistan sürekli seyahat halinde olduğu için romanın adının Sürüklenme olması kaçınılmazdır. Asistan dolaştığı yerlerde tanıştığı gençlere daha iyi bir gelecek sağlamak için onları koruyup sahip çıkar. Takviyenin üyelerinden bir tanesi Nevres adındaki bir işletme sahibidir. Cehil adındaki kasabada ipekböcekçiliği işini yapan Nevres, eski arkadaşı olan Asistan’ı yanına davet eder. Asistan, Cehil’e geldikten sonra roman yazarın aynı yıl yayımlanan *Manves City* ile iç içe gelişmeye başlar. Burada yaşanan çevre sorunları anlatıcının gözünden okuyucuya verilir. Ayrıca Nevres’e ait olan işletmede yapılan yasadışı işler de romanın sonunda açığa çıkar.

Sürüklenme romanı ile *Manves City* arasında bağlantı olduğuna dair romanda birçok ipucu vardır. *Cehil*'de geçen olaylar anlatılırken romanın *Manves City* ile bağlantılı olarak devam ettiği görülür. *Manves City* romanında geçen VedPlast'ın sahibi Vedat bu romanda da yer almaktadır. “İnanmayacaksın, karısı da ipek boyuyor, VedPlast'ın sahibi, Vedat”(Tekin, 2019e: 148). Romanda maden ocağının sahibi olan Vedat eşini aldattığı için eşi tarafından takip ettirilmektedir. Takip eden kişi Vedat ile birlikte olduğu kızları videoya alıp eşine gönderir. Daha sonra Vedat, Nevres'in işletmesine zarar vermeye çalışınca bu videoları Nevres de para ile satın alır. Böylece kendisini savunacak bir nesneye sahip olur. *Manves City* romanında Ersel'in sürekli aradığı kızı Eda da Vedat ile birlikte olmaya zorlanmıştır. Romanın sonunda işler ortaya çıkınca Vedat'ın üvey oğulları tarafından öldürülerek yakınlardaki bir yere bırakılır. Böylece ilk romanında kim tarafından öldürüldüğü belli olmayan Eda, bu romanda katilleri ile birlikte verilir. Nevres, suçsuz yere hapse atılan Ersel'i kurtarmak için elindeki videoları savcılığa vermeye karar verir. Nergis ise gerçekleri ortaya çıkarmak için Nevres ile bir görüşmeye gerçekleştirmek için *Cehil*'e gelir.

“Bana görüntüleri paslayan adam aradı, yakaladıkları işçi suçsuzmuş, tuzak kurmuşlar garibana. Yarın buraya birini gönderecek, yerel gazetede köşe yazan bir kadın konuşmak istiyormuş benimle. Katil diye yakalattıkları işçinin üvey kızı Vedat'ın canlı seks oyuncaklarından biriymiş, tarla kenarında cesedi bulunmuş onun da, Vedat'ın ölümüyle bağlantısını araştırıyormuş polis şimdi. Cinayeti gördüğü için öldürüldüğünü tahmin ediyorlarmış, sonradan getirip atmışlar tarlaya.”(Tekin, 2019c: 182)

Yerel gazeteci Erice Postasında köşe yazarlığı yapan Nergis'tir. *Manves City* romanında gerçekleri araştırıp Ersel'i kurtarmak için yola çıkan Nergis, *Sürüklenme* romanında Nevres ile görüşerek gerçek katillerin kim olduğunu ortaya çıkarmak ister. Ayrıca *Manves City* romanında Eda'nın bir kardeşinin olduğundan bahsedilir. *Sürüklenme* romanında yer alan Karaca bahsedilen bu kardeştir. “Kız kardeşi öldürülmüş, bize söylemedi ama Aybek'in haberi var bundan”(Tekin, 2019e: 183). Yazarın iki roman arasında bağlantı kurup eş zamanlı yayımlaması ülkenin farklı yerlerinde sürekli olarak devam eden benzer sorunların olduğunu ve büyük firmaların hem insanlara hem de doğaya zarar verdiklerini göstermek istemesinin bir

sonucudur. *Manves City* romanında gençlerin çeşitli sebeplerden dolayı zarar görüp hayatlarına istedikleri gibi devam edememeleri *Sürüklenme* romanında anlatıcı üzerinden gençleri koruma fikri olarak verilmiştir.

“Yerel gazetede yazan kadın olarak tanımlanan kişi Nergis’dir. Nergis *de Manves City’de*, tıpkı *Sürüklenme’de* Nevres’in verdiği mücadeleyi vermek için uğraşan aydın biridir. İki romanın bağlantısı yalnızca bununla kalmaz. *Sürüklenme’nin* isimsiz anlatıcısı ele avuca sığmayan birkaç genci bir araya getirerek hem kendi hayatına anlam katmak hem de onların hayatına bir yön vermek ister. Bu gençlerden biri Karaca’dır. Karaca, *Manves City’de* Eda’nın annesi Zeynur’un ilk kocasının ailesine bıraktıp kaçtığı oğludur. Karaca’nın Cehil’den hızla apar topar ayrılmasının sebebi Vedat’ın ölümü ile ortaya çıkar. Çünkü bu ölüm ona hayatta sahip olduğu tek varlığın, çok sonradan bulunduğu kız kardeşi Eda’nın ölümünü gösterir. Karaca bu ölümle sarsılır ve yine ortadan kaybolur.”(Baykara, 2022: 66)

Asistan, yolculukları sırasında tanıştığı Tamsi, Karaca ve Sezer’e daha iyi bir hayat sunmak için onları kendisiyle birlikte Cehil’e götürür. Çünkü onları şehrin bunalımlı hayatından kaçırıp doğa ile iç içe olan bir kasabaya götürmek ister. Ancak oraya gittiklerinde karşılaştığı manzara karşısında şaşkınlık geçirir. Çünkü büyük şirketler kasabaya girmiş ve maden arama faaliyetleri gerçekleştirerek doğanın yapısını bozmaktadırlar.

Sürüklenme romanında üzerinde en çok durulan konulardan bir tanesi çevre kirliliğidir. Maden arama ruhsatı alan şirketler doğayı tahrip ederek hem doğaya hem de o bölgede yaşayan insanlara zarar verirler.

“Latife Tekin’in romancılığı göz önüne alındığında iki temel özellikle tanımlanabilir: İlki, politik hassasiyetin yoğun biçimde hissedildiği sembolik anlatılarken, ikincisi, daha çok yoksulluk teması ile doğaya duyduğu hassasiyeti birleştiren anlatılardır. Aslında, Latife Tekin romanları amaçlı politik bir söylem ile çevresel duyarlılığı yansıtan ve böylece çağdaş sorunlara değinen anlatılardır. Aynı anda yayımlanan *Manves City* ve *Sürüklenme* bu iki farklı yolun en belirgin örnekleridir.”(Yavuz, 2019: 257)

Doğaya verilen zarar ve çevre kirliliği anlatıcının Cehil’e gelmesinden sonra anlatılmaya başlanır. Cehil, maden şirketleri tarafından tahrip edilmiş, havası ve doğal güzellikleri bozulmuş bir yerdir. Cehil isminin verilmesindeki temel sebeplerden bir tanesi de budur. İslam tarihinde Müslümanlara eziyet çektiren Ebu Cehil isminden dolayı yazar romanında bu kasabaya Cehil ismini vermiştir. İslâm

ansiklopedisinde Ebû cehil için şu açıklama yapılmıştır: “Yaklaşık 570’te Mekke’de doğdu. Asıl adı Amr olup Kureys’in Mahzûm koluna mensuptur. Ebü’l-Hakem olan Künyesi İslâmiyete düşmanlığı sebebiyle Hz. Peygamber tarafından Ebû Cehil şeklinde değiştirilmiştir” (TDV). Maden şirketlerinin kasabaya olan zararlarından dolayı kasabaya Cehil adı verilmiştir. “Sarı Bulutlar Altında” adı ile verilen ikinci bölümde anlatıcı yaşadığı sürüklenmenin neticesinde kendisini Cehil’de bulur. Normalde gökyüzü mavidir. Ancak romanda maden arama faaliyetleri neticesinde yerlerin dinamitlerle patlatılması sonucu büyük toz bulutları oluşur ve bunlar kasabanın üstünü kaplar. “Yağmur geliyor galiba, deyiverdim, adamlardan bir başındaki takkeyi yukarı doğru sıyırıp şöyle bir süzdü beni. “Bulut değil duman, toz bu,” dedi bakışlarını havada gezdirerek, “feldispat tozu”(Tekin, 2019e: 137). Maden arama sırasında patlatılan yer kabuğundan çıkan tozlar gökyüzünü tamamen kaplayarak bulut gibi görünürler. Bu durum hava kirliliğine sebep olur. “Cehil’in berrak havası mazi oldu artık, madencilerin tozunu soluyoruz, zeytincilik sebzeçilik bitti bu yörede, tarım öldü”(Tekin, 2019e: 137). Maden arama sahalarının genişletilmesi tarım alanlarının ve zeytinlik yerlerin yok olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca havadaki toz bulutlarının yoğun olması sebzeçilik faaliyetlerinin azaltır.

“Her ne kadar madencilik, yer kabuğunun küçük bir bölümünü kullanıyorsa da toprak, hava ve suya yerel ve bazen bölgesel düzeyde etkileri vardır. Bitki örtüsü ve üst toprağın yüzey madenciliğinde sıyırılması ve harmanın ve diğer madenlerin rüzgar ve suyla aşınmasıyla çıplak alanlar oluşur. Ayrıca zararlı maddeler yüzey suları ile yakın akarsulara taşınır ve atıklardaki toksik maddeler yer altı sularına karışır.”(Aydın, 2012: 16)

Yapılan bu maden arama faaliyetleri sonucunda hayvancılık da eski önemini kaybeder. Çünkü yapılan maden kazılarında doğa tahrip edildiği için küçükbaş hayvanların otlak alanları da yok olur. Bu durumda insanlar ya besi hayvancılığına geçiş yapar ya da hayvancılığı tamamen bırakmak zorunda kalır. “O eski çayır çimeni ara ki bulasın, koyunların kuzuların yerini iş makineleri almış, kilometrelerce kazıp oymuşlar toprağı, ay krateri gibi kupkuru bir uçurum”(Tekin, 2019e: 139). Bölgede yapılan bir diğer maden arama faaliyeti ise termal enerji tesisi kurmak için kazılar başlatılmasıdır. “Termal enerji tesisi için çok ruhsat dağıtıldı bu havzada, dört yüz tane daha kuyu açılacak, buhar çok çıksın diye iki yüz ton asit basıyorlar”(Tekin,

2019e: 137). Doğaya bırakılan bu asitler bilinçli bir şekilde denetlenmezse yeraltı sularına karışıp insanlara ve doğaya zarar verebilir.

“Jeotermal akışkanların, nehir veya akarsuya deşarj edilmesi durumunda yüzeysel su kirliliği oluşmaktadır. Jeotermal kirleticiler, sucul ekosistem ve karasal ortamı etkilemektedir. Ayrıca bu kirleticiler, yüzeysel sulara karışarak su kimyasını büyük ölçüde değiştirebilmektedir. Jeotermal atıksular ciddi miktarlarda bor içermektedir. Aynı zamanda, lityum, arsenik, cıva, hidrojen sülfür ve amonyak gibi çeşitli kirleticileri de bulundurabilmektedirler.”(Acar- Köseoğlu, 2021: 330).

Madencilikğin çevreye verdiği zararların dışında insanların hayatına da olumsuz etkileri vardır. Hava, toprak ve suların kirlenmesi bunları kullanan insanlar için de önemli bir sağlık problemi oluşturur. Ayrıca maden arama sırasında patlayıcıların kullanılması insanların uyumasına engel olur. “Dinamit sesinden uyumuyor köylerde, evlerin duvarları çatlak patlak içinde”(Tekin, 2019e: 187). İnsanların uyku problemi yaşaması ve evlerin zarar görmesi, madenlerin insan hayatını olumsuz etkilediğinin göstergesidir. Maden arama sahasının yerleşim yerine yakın olması insan sağlığı açısından önemli bir problem oluşturmaktadır. Maden arama faaliyetlerinin insanlara ve doğaya verdiği zararlar şu şekilde sıralanabilir:

- Arazinin orijinal morfolojisinin bozulması
- Estetik görüntünün bozulması
- Yeraltı ve yerüstü su dengesinin bozulması
- Olası tarım ve orman bölgelerinin bozulması
- Rekreasyon alanlarının zarar görmesi
- Gürültü kirliliği ve toz sorunu
- kamyon nakliyatından ötürü trafik artışı
- Toprağın sedimentasyonu ve erozyonu
- Patlatma ve hava şoklarından doğan sarsıntılar
- Katı atıkların oluşması ve bertaraf edilmemesi
- Hava ve su kirliliği — Faunanın bertaraf edilmesi”(aktaran Ertuğtul, 2010: 51).

Yukarıda bahsedilen olumsuz sonuçların birçoğu *Sürüklenme* romanında işlenmektedir. Bu durum yazarın son dönemde yaşanan çevre sorunlarına karşı duyarsız kalmadığının göstergesidir.

3.1.8.1. *Sürüklenme* Romanında Göç

Sürüklenme kelime anlamı olarak bir yerde sabit kalmamak anlamında kullanılmaktadır. Ayrıca “gelişigüzel hareket etmek, ilerlemek veya yol almak” (tdk) anlamına da gelmektedir. *Sürüklenme* romanında isimsiz anlatıcı sürekli yolculuk yaparak farklı yerlere gitmektedir. İngiltere, Rusya, Almanya ve Türkiye arasında gidip gelen anlatıcı sürekli olarak yer değiştirmektedir. Bu yer değiştirme işini tren, otobüs, uçak ya da taksi ile gerçekleştiren Asistan zamanın akış hızına yetişmek istemektedir. İnsanların sürekli olarak bir yolculuk ve hareket halinde olmaları yazarın böyle bir roman yazmasına etki etmiştir.

“İnsanın sürüklenen bir canlı olduğunu düşünüyorum. Uçucu, güvenilmez, savrulmaya yatkın bir canlı... Bu yanıyla zaten hepimiz yoldayız. Hayatın kendisi başlı başına bir sürüklenme ve macera... Ömrümüz bir yolculuk; doğumdan ölüme doğru... Dünyanın ışığı bizden uzaklaşıyor.

Sürüklenme'nin üç genç kahramanı var. Geç yoksulluğunu ve gençliğin şu anki halini konu edinen bir hikâyesi var. Çok yakın bir zamanda Türkiye'de dört yüz bine yakın genç yollara çıktı ve gittiler. Asya'dan, Afrika'dan genç erkek göçü yaşıyor. Bu anlamda aslında tüm dünya yollarda...”(Özsoy, 2018)

Yazar, 2018 yılında Anıl Mert Özsoy'a verdiği röportajda kitabın isminin verilme sebebini yukarıdaki sözleriyle açıklamıştır. İnsanların devamlı bir yer değiştirme içinde olması yazarın kitabına bu ismi vermesine sebep olmuştur. Romanda devamlı olarak hareket hâlinde olan isimsiz anlatıcı hayatın getirdiği bu sürüklenmenin bir parçasıdır. Romanın başında İngiltere'den dönen Asistan aktarmalı bir şekilde evine gelir. Ancak bağlı bulunduğu örgüt olan Takviye kendisini iş görüşmesi yapmak için Rusya'ya gönderme kararı alır. Oradan döndüğünde ise hem örgütün isteği hem de kendi arzusuyla Cehil'e gelir. Buradaki işlerini hallettikten sonra babaannesinin yaşadığı Almanya'ya dönmek için yine yola çıkar. Yazar, kahramanların sürekli akan bir hayatın içerisinde olduğunu göstermek için yolculuk esnasında genellikle uçakların direkt gitmediği şehirleri tercih eder.

Böylelikle anlatıcı aktarmalar yaparak şehirden şehre sürekli bir hareket halinde olur. “Moskova yolculuğu gözümde büyümeye başladı şimdiden, yine de önce Petersburg’a uçacağım için heyecanlıyım, az da olsa havasını solumak iyi gelecek bana”(Tekin, 2019e: 66). Ayrıca anlatıcının Rusya’da tanışıp sonradan Cehil’e çağırdığı Sezer gittiği ülkede bir süre kalıp tekrardan ülkeye döndüğü için tersine göç olarak kabul edilebilir. Ancak burada yaşanan göç tek bir kişi üzerinden verildiği için bireysel göç olarak adlandırılır. Yazar, uzun bir aranın ardından *Manves City* ile birlikte çıkardığı bu romanında devamlı olarak hareket halindeki bir kahraman üzerinden hayatın durağan bir unsur olmadığını anlatmaya çalışmaktadır.

3.2. Latife Tekin’in Diğer Eserleri

3.2.1. *Gece Dersleri*

Yazarın 1986 yılında yayımladığı bu roman bir örgüt içerisinde bulunan Gülfidan’ın kendisiyle olan hesaplaşmasını konu edinir. Roman boyunca Gülfidan ve Sekreter Rüzgâr kod adlı örgüt üyelerinin karşılıklı konuşmalarına ve birbirini sorgulamasına yer veren eser, Latife Tekin’in siyasi faaliyetlerinden dolayı yazdığı bir romandır. Romanda kullanılan dilden hareketle Sekreter Rüzgâr kod adlı örgüt üyesinin Gülfidan olduğu anlaşılmaktadır.

“Bir kadın militanın itiraflarını içeren günlük, anı ve mektup türlerinin imkânlarının kullanıldığı ve şahıs kadrosunun bir kişiden ibaret olduğu *Gece Dersleri*, Gülfidan adlı anlatıcı kahramanın geçmişte Sekreter Rüzgâr kod adıyla solcu kadın örgütlenmeleri içinde yaptığı politik çalışmaların geriye dönüşlerle gerçekleşen hesaplaşma ve yüzleşmelerini içerir. *Gece Dersleri*, Gülfidan ile Sekreter Rüzgâr kod adını alan kadının, iki ismin temsil ettiği farklı dünya görüşü ve kişilik yapıları arasında yaşadığı ve romanın biçimine de yansıtılan parçalanmışlık üzerine kurgulanmıştır. Romanda anlatılanların tümü, anlatıcı konumunda olan başkişinin, parçalanmış kişiliği arasındaki ruhsal bunalımlarının yansımasıdır.”(Balık, 2011: 43)

Latife Tekin, küçük yaşlardan itibaren siyasi olaylara dâhil olup sol örgütlerden birine üye olmuştur. 1980 darbesi öncesinde yaşanan siyasi ve sosyal değişimlere şahit olan yazar, bu romanında o dönem kendisiyle ve aynı görüşe sahip örgüt üyeleriyle olan fikirsel çatışmaları ve ayrılıkları anlatmıştır. *Sevgili Arsız Ölüm* romanında küçük yaşlarda annesinden uzaklaşan Dirmit bu romanda annesine geri

dönmeye çalışan Gülfidan olarak okurun karşısına çıkar. Latife Tekin'in hayatına paralel olarak gelişen romancılığının bir yansıması olan romanda dönemin siyasi eleştirisin yanı sıra kendi bulunduğu örgütün fikirlerine de bir eleştiri söz konusudur. "Kitap ağırlıklı olarak, bir anne kızın iç dünyasından söz ediyor. *Sevgili Arsız Ölüm*'deki anneyi yıkan bir anne, burdaki anne. *Gece Dersleri*'ni ben bir eve dönüş hikâyesi olarak tasarladım. Anneye dönüş..."(Özer, 2005: 106) Yazarın kendi annesine dönüşünü Gülfidan üzerinden anlattığı roman olan *Gece Dersleri* aynı zamanda örgüt içindeki fikirsel çatışmalara değinmektedir. "Bizler omuzlarımıza yüklenen ağır görevler altında ezilirken sen hep düğüne gittin. Gökteki yıldızlar ve ormandaki ağaçlar kadar çok hayal kurdun"(Tekin, 2018c: 21). Gülfidan, bir taraftan bağlı olduğu örgütün verdiği görevleri yerine getirmeye çalışırken diğer tarafta, hayallerine karşı koyamamasından bahsetmektedir.

Latife Tekin, birçok romanında yazar olmaya çalışan kahramanlardan bahsetmektedir. Bu durum onun romanlarında biyografik unsurları yazar olmaya çalışan kadın karakterler üzerinden verdiğini göstermektedir.

"*Sevgili Arsız Ölüm*'ün Dirmit'i, Latife Tekin'in çocukluğu, yazma sürecinin de başıdır. Bu romandan sonraki romanlarının birçoğunda Dirmit'i devam ettiren bir ya da birkaç karakter bulmak mümkündür. Özellikle de yazarın siyasette aktif rol oynadığı zamanlarındaki kimliğini ortaya koyan Gülfidan, bir anlamda çocuk Dirmit'in gençliğidir. Yani Dirmit, yazarın, ailesiyle birlikte köyden kente göçünün, kentleşme sürecinin, yazma serüveninin başlangıcını ortaya koyarken; Gülfidan da yazarın, partiye girişinin, sendika faaliyetlerinin, parti arkadaşlarıyla son zamanlarda fikir ayrılığının izlerini taşır. Bu iki karakterle beraber yazarın hayatı, kronolojik olarak birleşir."(Kayabaş, 2016: 34)

Görüldüğü gibi Latife Tekin, romanlarında kendisi gibi yazar olmaya çalışan kadın karakterler yaratmıştır. Bu karakterlerin bir devamı niteliğinde olan *Manves City* romanındaki Nergis karakteri de köşe yazarlığı yapmaktadır. Latife Tekin, bütün bu romanlarında kadınları ön planda tutmaya çalışmıştır. Pelin Özer'e verdiği röportajda örgüt içerisinde kadını ön planda tutmak istediğini söylemektedir.

"Ben bir kadın örgütünde çalışıyordum o yıllarda. Erkek diliyle, yoksul kadınların düşlerine girmeye çalışıyorduk. Politik kadınlar olarak, kendimize bir dil kurabilmiş değildik. Zaten 12 Eylül'den hemen sonra kadın hareketleri farklılaştı, gruplara ayrıldı, kendimizi yeni bir tartışmanın

içinde bulduk. Yani sadece yoksullar değil, kadınlar da dilsizdik politik hareketin içinde. Erkeklerin kontrolünde, onların egemenliğinin, güç ilişkisinin, hiyerarşi tutkusunun hâkim olduğu bir politik hareketti. Yüceltilen bütün değerler, erkeklerin yücelttiği değerlerdi. Ancak onlar gibi davranarak, o politik hareketin içinde varolabiliyordu kadınlar.”(Özer, 2005: 106-107)

Yazarın kadınları öne çıkarmaya çalışması onun sonraki romanlarda feminist bir bakış açısı ile yazmasına sebep olmuştur. *Gece Dersleri* için “bir kadın metni”(Özer, 2005: 107) diyen Latife Tekin, kadınlara verdiği önemi böylelikle göstermiştir. Yazarın politik düşüncelerinin bir sonucu olan bu roman, kadının sadece toplumda değil örgüt içerisinde de ihmal edildiğinin bir kanıtıdır.

3.2.2. *Muinar*

2006 yılında yayımlanan roman Elime adındaki kahramanın zihninde ortaya çıkan Muinar isimli kocakarının bin yıllık geçmişi anlatılır. Romanda belli bir olay, zaman ya da mekân yoktur. Muinar, tarihin farklı dönemlerinde kadınların zihninde ortaya çıkan feminist düşüncelerin temsilcisi durumundadır. “Kaç kadınla hayat sürdürdüm, çenelerini bağlayıp indirdim toprağa”(Tekin, 2019c: 80). Elime’nin kendi zihni olan hesaplaşmasını anlatan bu roman Tekin’in ekofeminist sanat anlayışının bir sonucu olarak oluşmuştur. Romanda kadınların tarihsel süreç içerisinde erkekler ile mücadelesi ve yaptıkları savaşlar anlatılır. Bununla birlikte insanların doğaya verdiği zararlar da romanın ana problemlerinden bir tanesini oluşturmaktadır. “Ekofeminizm, erkek egemen toplumun kadına ve doğaya karşı baskıcı ve saldırgan tavrına tepki olarak ortaya çıkmış bir harekettir”(Karaman, 2020: 34). Bu anlayışa göre kadın ve doğa iki önemli unsurdur. Ataerkil toplumlarda kadına verilen zarar ile doğaya verilen zarar benzer özellikler gösterir bu anlayışa göre. Kadın ve doğanın doğurgan olması ikisi arasında bir bağlantı kurulmasına sebep olmuştur. “Ekofeminist hareket, çevre sorunlarını kadın sorunları olarak algılamaktadır”(Karaman, 2020: 39). Romanda eleştirilen çevre sorunlarından bazıları nükleer enerji santrallerinin açılmasıdır.

“Muinar (2006) romanı odağına doğayı ve ataerkil bir toplumsal düzen içerisinde doğaya karşı insanın tahakkümünü almaktadır. Kentleşmenin hem birey/toplum hem de doğa üzerindeki tahribatı tartışılan romanda, doğadan kopan insanın gündelik hayat pratiklerinin ve mekânla ilişkisinin

sorgulanması sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kentten uzakta yaşayan Elime karakteri ile bin yıllardır var olan Muinar isimli kocakarının ilişkisi, bize tarihsel süreç içerisinde doğanın ve insanın nasıl değiştiği, yıprandığı ve birbirinden uzaklaştığı hakkında ipuçları sunmaktadır. Buna paralel olarak da kapitalist üretim tarzının doğa ve doğal mekânlar üzerindeki tahribatı gözler önüne serilmektedir.”(Solak, 2022: 45)

Romanda bütün suçların faili olarak erkekler gösterilmektedir. Siyaset de yine romanda eleştirilen konulardan bir tanesidir. Erkek siyasetçilerin doğaya ve kadına hükmetme anlayışı sonucunda ortaya çıkan çevre sorunları ve savaşlar kadının siyasette daha fazla yer almasına fikrinin savunulmasına sebep olmuştur. Romanda kadınların savunuculuğunu yapan Muinar, Elime'nin zihninde ortaya çıkmıştır. Bu durum Elime'nin kadın sorunlarına duyarlı olmasını sağlamıştır. “*Muinar* adlı anlatıda hayatını tek başına yönetmeyi becerebilen, yaşamın içinde kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilen, yalnızlığının farkında olup üretmeyi başarabilen, belli becerilere sahip olan karakter Elime'dir. Elime, yeryüzü kraliçesi arketipinin modern romandaki karşılığıdır”(Baykara, 2022: 96). Romanda kadınlar ülkesi olarak verilen hayali yerin yeryüzündeki savunucusu Elime'dir. Kadınlar ülkesinde yönetim kadınların elindedir.

“Latife Tekin, *Muinar*'ın büyülü gerçekçi yolculuğu ekseninde burada bir anlamda geleneksel peygamber anlatılarını siyasallaştırır; feminize eder. Yaratıcı güç olarak erkeği değil ancak kadın peygamberleri odak noktasına koyar. Burada mitik güçler aracılığıyla kadına vahiyse bir güç atfedilir. Bu, erkek egemen söylemler arasında kadın için etkin özne yaratımının göstergesidir”(Gündoğan, 2009: 123)

Latife Tekin, kadının toplumda çektiği sıkıntıların yeni olmadığını bin yıllık *Muinar* üzerinden vermiştir. Tarihte zihninde uyandığı bütün kadınların sıkıntılı hayatlar sürdüğünü belirten *Muinar* bir bakıma tarih boyunca feminist düşünceyle erkeğe karşı savaşan kadınların toplum tarafından bastırıldığını anlatmak istemektedir.

3.2.3. Rüyalar ve Uyanışlar Defteri

2009 yılında yayımlanan bu kitap romandan daha çok bir deneme niteliğinde yazılmıştır. Kitapta belli bir konudan ziyade Latife Tekin'in siyasete, ekonomiye, dünyaya bakış açısının izleri vardır. Çevre sorunları da yine eserde işlenen

başlıklardan bir tanesidir. Biz Kıyamet Perileri, Türkiye’de nükleer enerji santrali kurulmasına karşı çıkıyoruz”(Tekin, 2019d: 22). Yazarın bütün düşüncelerinden izler taşıyan bu eser siyasi olayları sıklıkla değinip dönemin iktidarına eleştirel bir dil ile yaklaşmaktadır.

“Latife Tekin’in son kitabı, 2009 yılında yayımlanan ve denemelerden oluşan Rüyalar ve Uyanışlar Defteri’dir. Kitapta; güncel konulara, politikaya, doğadan ve insanlıktan uzaklaşan anlayışa başkaldırı niteliğinde denemeler yer alır. Latife Tekin, ekolojik yıkıma, yoksullaşan dile, muğlâklaşarak yönünü kaybeden politik söyleme ve ülke gündemine yönelik katı bir muhalefet anlayışıyla yazdığı denemelerini bu kitapta yayımlar.”(Balık, 2011: 30)

Eser, yazarın rüyasında gördüğü kişiler ile yaptığı konuşmalardan oluşmaktadır. “Sahne değişiyor rüyamda, dışışleri bakanımızla değerlendirmeye oturmuşuz, sorularım varmış kendisine”(Tekin, 2019d: 50). Bu durum eserin eski edebiyatta görülen bir tür olan hâbnâme özelliği taşıdığını göstermektedir. “Hâb-nâmeler, kimi zaman bir hayalin anlatıldığı kimi zaman da sosyal ve siyasi eleştirinin yapıldığı rüya kurgusundaki eserlerdir”(Öztürk, 2018: 407). Yazar, eski edebiyatta görülen rüya üzerinden devrin eleştirisini yapma geleneğini bu eseri ile devam ettirmiştir.

3.2.4. Altınçayır Vadisinin Çocukları

Latife Tekin’in 2020 yılında çocuklara yönelik olarak yazdığı bu eser öykü niteliği taşımaktadır. Eserde Asinaz, arkadaşı şehre taşınınca mektup yazmaya başlamış bir çocuktur. Yaşadıkları yerde bulunan çocuklar ile birlikte farklı gruplar kurmuşlardır. Kimi çocuklar hayal kurdukları için hayalciler, kimileri icat yaptıkları için bilimciler bazıları ise sürekli uçmak istedikleri için kuşçular ismini almışlardır. Yaşadıkları yer tarihin ilk dönemlerinden itibaren altın bölgesi olduğu için Altınçayır adını almıştır. Ancak bu durum onlar için olumsuz bir durum oluşturur. Maden arama şirketleri buraya gelerek aldıkları ruhsatlar ile altın arama çalışmaları yaparlar. Bu durum siyanür kullanıp çevreye zarar vermelerine sebep olur. Altınçayır’da yaşayanlar birleşerek madencilere karşı oturma eylemi yaparlar. Ancak maden arama şirketleri yerleri patlatarak derin çukurlar açarlar. Eserde Asinaz’ın ninesi bir şaman gibi davranıp geçmişte yolculuğa çıkar. Bu yolculuk esnasında Asinaz, isminin mitolojik bir anlatıdan aldığını anlar.

Eserde değinilen konulardan bir tanesi maden arama şirketlerinin doğaya verdiği zararlarıdır. Halk birleşerek şirketlere karşı yaşadığı bölgeyi ve doğayı korumak için eylem yapar. Maden şirketlerine oturdukları evleri vermek istemeyen Altınçayır halkı onlara karşı oturma eylemi gerçekleştirir. “Eve döndüğünde büyükannesi “yola oturacağız, direnmekten başka çaresi yok bu işin,” dedi”(Tekin, 2020a: 64). Eserde halkı örgütleyip madencilere karşı direnen Asinaz’ın ninesi Sultanay Dudu’dur. Latife Tekin, doğa ve kadın arasında bir bağlantı kurduğu için çevreyi kirletip doğayı tahrip eden madencilerin karşısına güçlü bir kadın karakter çıkarmıştır.

Eserde altın madenlerinin doğaya zarar vermesinden sıklıkla bahsedilmektedir. “Toprağa zehir akmış madenden, ağaçların canı, soluğu kesilmiş o zehir yüzünden”(Tekin, 2020a: 77). Yeni altın madeni arama sahası oluşturmak için fıstık ağaçlarının yandığından bahseden yazar yangınların bilinçli olarak çıkarıldığını düşünmektedir. “Okulun son günüydü, yangın çıkarmışlar fıstık çamlarını yok etmek için. Yakmadan önce de çamların olduğu arka vadi atıklarla zehirlenmiş”(Tekin, 2020a: 77). Yazarın bu tespiti yapmasında son dönemlerde ülkede çıkan yangınların etkisi vardır.

Eserde zamanda yapılan yolculuk ile geçmiş çağlardan birine giden Asinaz ile Sultanay Dudu aracılığıyla geçmiş yıllardan itibaren bir altın madeni bölgesi olan doğanın tahrip edilmesi anlatılır. Aynı zamanda geçmiş çağlarda altın tüccarının karşısına dikilip işçilerin hakkını arayan kızı ve Asinaz arasında bir bağlantı kurulur. Kadının erkek egemenliğine karşı başlattığı direnişin yüzyıllar sonra yine bir kız tarafından altın arama şirketlerine karşı başlatıldığını belirtir yazar.

3.2.5. Zamansız

Latife Tekin’in 2022 yılında pandemi sürecinden esinlenerek yazdığı bu roman isminden de anlaşılacağı üzere zamandan bağımsız olmayı amaçlayan bir eserdir. Eserde bir göl kıyısına giden iki sevgilinin aşklarını yılan balığı ve gelincige benzetmesini konu edinir. Gelincik ve yılan balığı arasında yaşanan aşk, gül ile

bülbülün aşkını hatırlatır. Efsanevi bir anlatı olan gül ile bülbülde, gülü seven bülbülün onun dikenleri ile ölmesi anlatılır.

“Hayatın özünü doğada arayan Anadolu insanları, sevgiliye duyulan büyük aşkı da küçücük, hoş sesli bir kuşa, bülbüle yakıştırmışlardır. Gül ile bülbül aşkı Türk halk kültürü ve edebiyatında önemli yer tutmuş; efsanelere, şiirlere, türkülere, şarkılara, resim ve desenlere esin kaynağı olmuştur. Anadolu’da dilden dile dolaşan bir efsane vardır. “Eskiden gülün rengi kırmızı değil, beyazmış. Bu beyaz gonca gül kendisi için yanıp tutuşan bülbüle hiç yüz vermiyormuş ve her türlü cefayı reva gördüğü deli divane âşık bülbüle, o dillere destan yüzünü göstermekte direniyormuş. Bütün bir kışı sevgilisinin açtığı, ona yüzünü gösterdiği anı görebilmek ümidiyle geçiren bülbül, baharda gülün en üst dalına konup onun açacağı zamanı beklemeye başlamış. Ama gül inat edip, bir türlü açılmıyormuş. En sonunda zavallı bülbülü ağır bir uyku bastırmış. Dalıp da gülün açışını kaçırmamak için günlerce ve gecelerce büyük uğraşlar veren bülbül, daha fazla engel olamayıp dalın üzerinde uykuya dalıvermiş. Bir süre sonra uykusundan uyanıp gözünü açtığında gülün açıldığını, o dilleri kenetleyen, gözleri mühürleyen güzelliğini başka bir âşıkla paylaşmakta olduğunu görmüş. Öyle üzülmüş, öyle perişan olmuş ki, konduğu daldan kendini bırakıp büyük bir hızla düşmeye başlamış. Düşerken gülün dikenleri yırtmış, parçalamış tüm vücudunu ve kan revan içinde gülün dibine ulaşmış, oracıkta can vermiş. İşte rivayet odur ki; o günden sonra bütün güller bülbülün kanı nedeniyle kıpkırmızı açmaya başlamış.”(Gönenç, 2017)

Benzer olarak *Zamansız* romanında da gelincik sevgisini göstermek için su yılanını öpmek ister. Ancak öpünce de gelinciğin dişleri su yılanının boğazını yırtar. Aşklarının imkânsız olduğunu anlayan su yılanı gelinciğin bulunduğu gölden ayrılarak başka sulara gider. (Tekin, 2022) Su yılanı gittikten sonra gelincik kıyıda bekleyen beyaz elbiseli bir kadınla tanışır. Sevgilisi onu aldatıp gelmeyen bu kadın “zamansız” adında bir film çekmek ister eşiyile. Gelincik beyaz elbiseli kadının çantasında bulduğu notlardan onun eşi ile olan yazışmalarını okur.

Latife Tekin, birçok romanında göç konusunu işlemiştir. Ancak bazı romanlarında göç temasından uzaklaşarak başka konulara yönelmiştir. Bu eserlerinde daha çok kadınlara ve çevreye yönelen yazar, ataerkil toplumlarda erkeğin kadına ve çevreye verdiği zararları konu edinir. Ayrıca kendi hayatından izler taşıyan *Gece Dersleri* romanında bir zamanlar içinde bulunduğu örgüt hayatına dair iç hesaplaşmaları anlatır.

SONUÇ

Göç, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanlar yaratıldıkları günden günümüze kadar sürekli olarak yer değiştirmişlerdir. İnsanların bu yer değiştirme işlemine ise göç denilir. Göç bazen bireylerin kendi istemesiyle gönüllü bir şekilde yapılırken bazen de doğal afetler ve beşeri zorlamalar neticesinde zorunlu olarak yapılır. Göç bireysel bir şekilde yapılabildiği gibi kitlesel olarak da gruplar hâlinde yapılabilir. Bilimin geliştiği ve daha çok önem kazandığı modern dünyada beyin göçü en çok yapılan göç türlerinden bir tanesidir. İnsanlar tarih boyunca hep bir göç eğilimi içerisinde olmuştur. Türk toplumu da göç eden topluluklardan bir tanesidir. Uzun süre göçebe bir şekilde yaşayan Türkler, kışın ve yazın farklı bölgelere taşınmışlardır. Bu taşınma kendi isteklerinden ziyade doğadaki değişimden kaynaklanmaktadır. Çünkü hayvancılıkla uğraşan Türkler otlakların durumuna göre kışın ve yazın farklı yerlere göç etmişlerdir. Türkler, doğada yaşanan kuraklıktan dolayı gruplar hâlinde yaşadıkları coğrafyadan farklı yerlere göç etmeye başlamışlardır. Kavimler Göçü olarak nitelendirilen bu olay Türk topluluklarının Avrupa'ya göç etmesine sebep olmuştur. Yaşanan bu göç dalgasından sonra Avrupa kıtasında güçlü devletler yıkılmıştır. Avrupa'da etnik yapı büyük oranda değişiklik göstermiştir. İslâm tarihinde önemli bir yeri olan Hicret de dünya tarihine etki eden önemli bir göç hadisesidir. Yaşanan bu göç hareketinden sonra İslâmiyet yayılma alanı bulmuş ve Müslümanlar kendine ait bir devlet kurmuştur. Türklerin İslâmiyet'i kabul ettikten sonra kitlesel olarak Anadolu coğrafyasına yaptığı göçler bölgede

zamanla Türk nüfusunun artmasına zemin hazırlamıştır. Önemli Türk devletlerinden biri olan Osmanlı Devleti yaşanan toprak kayıpları ve ekonomik sıkıntılardan sonra önemli bir göç hadisesi yaşamıştır. Büyük Kaçgun olarak nitelendirilen bu olay tarım arazilerinin terk edilmesine ve şehirlere taşınan insanların işsizlik yaşamasına sebep olmuştur. Cumhuriyet döneminde de Anadolu coğrafyasına yoğun bir göç hareketi olmuştur. Lozan antlaşmasında kabul edilen karşılıklı yer değiştirme kararı sonrasında Balkanlardan Anadolu coğrafyasına büyük bir göç dalgası gerçekleşmiştir. 1950'lerden sonra ise tarımda makineleşme ile birlikte kırsal kesimlerden şehirlere bir iç göç yaşanmıştır. Makinelerin tarımda etkin bir şekilde kullanılmasıyla birlikte köylerde işsiz kalan insanlar para kazanmak için şehirlere çalışmaya gitmişlerdir. Bu durum ülke içerisinde yoğun bir göç hareketinin başlamasına sebep olmuştur. 1950 yılında sonra Avrupa'da ortaya çıkan iş gücü eksikliği işsizlik problemi yaşayan insanların Almanya'ya göç etmesine sebep olmuştur. 1960 yılından sonra Türkiye ile Almanya arasında imzalanan anlaşmayla birlikte Türkler büyük gruplar hâlinde Almanya'ya göç etmişlerdir. Başlarda para kazanmak için giden insanlardan birçoğu ilerleyen yıllarda ülkeye dönmeyerek Almanya'ya yerleşmişlerdir. 2000'li yıllardan sonra ise Orta Doğu ve Asya ülkelerinde görülen iç karışıklıklardan dolayı Anadolu coğrafyasına yoğun bir göç dalgası gerçekleşmiştir. 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç karışıklıklar sebebiyle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan milyonlarca insan mülteci olarak farklı bölgelere göç etmiştir. Anadolu coğrafyasının Suriye'ye sınır olması sebebiyle milyonlarca Suriye vatandaşı Türkiye'ye sığınmıştır. Yaşanan bu hadise göç olgusunun canlı bir unsur olduğunu ve her zaman gerçekleşme potansiyeli olduğunu göstermiştir.

Göçün sebepleri kadar sonuçları da önemlidir. Yaşanan göç hareketleri ilk çağlarda farklı ırka ait insanların o bölgeyi terk etmesi ile neticelenirken nüfusun artması ile birlikte göçün sonuçları daha tehlikeli bir hâl almıştır. Osmanlı Devletinde yaşanan göçler devletin ekonomik düzeninin bozulmasına sebep olmuştur. Şehirlere yapılan yoğun göç hareketleri şehirde işsizliğe sebep olmuş ve bu durum düzenin bozulmasına yol açmıştır. Cumhuriyetten sonra yapılan göçler ise göç edilen bölgede işsizlik problemini ortaya çıkarmıştır. İş bulma umuduyla gidilen şehirler gelen yoğunluğu kaldıramayınca birer işsizlik mekânına dönüşmüşlerdir.

Göçün bir diğer sonucu gecekondulaşmadır. Şehirlere göç eden insanlar barınacak bir yer bulamayınca şehrin dışında sahipsiz gibi görünen bölgelere giderek evlerini inşa etmişlerdir. Köyde kalan yakınlarını da yanlarına alınca kısa zamanda kalabalık gecekondulu mahalleleri oluşmaya başlar. Bu gecekondulu bölgesi ile kent merkezi arasında bir kültür çatışması ortaya çıkar. Köyden gelen insanlar geleneklerini ve kültürel değerlerini kendileriyle şehre taşımışlardır. Şehirde var olan kültür ile göç sonucunda şehre taşınan kültür arasında bir çatışma oluşur. Göçün bir diğer sonucu ise göç edilen yerlerde altyapının yetersiz olmasıdır. Dengesiz bir şekilde kalabalıklaşan kentlerde temel su, elektrik, ulaşım gibi altyapı yetersizlikler ortaya çıkar. Eğitim, sağlık gibi kamusal hizmetler de dengesiz göç hareketleri sonucunda ortaya çıkan bir diğer olumsuz sonuçtur. Kültürel şok da göçün sonuçlarından bir tanesidir. İnsanların kente göç etmesi sonucunda karşılaştığı yeni bir nesne karşısında yaşadığı şaşkınlık buna örnektir. Ayrıca çalışmak için şehre giden bir kişinin dönüşte köye daha önce görülmemiş bir nesne getirmesi insanlarda kısa süreli bir şaşkınlık yapar. Bu şaşkınlık kültürel şok olarak tanımlanır. Şehirlerin çekiciliği son dönemde azalmaya başlamaktadır. Köy ile kent arasındaki farklılıkların azalması insanların köyde kalmasına ya da şehre gidenlerin belli bir süre kaldıktan sonra geri dönmesine sebep olmuştur.

Türk edebiyatında göç teması ilk dönemlerden itibaren kullanılmaktadır. Türkler yazıyı kullanmadan önce edebiyat ürünlerini sözlü bir şekilde icra etmişlerdir. Sözlü olarak oluşturulan bu ürünler sosyal hayattan izler taşıdığı için göç teması işlenmiştir. Çünkü göçebe bir topluluk olan Türkler tören ve şölenlerde göçebe kültüre ait şiirler söylemişlerdir. Göç destanı göçün Türkler üzerindeki etkisini anlatmak için yeterli olur. Çünkü destanlar bir halkı derinden etkileyen olayları konu edinirler. Divan edebiyatında da göç temasının işlendiği şiirler mevcuttur. Ancak Tanzimat'tan sonra göç temasını işleyen romanlar ve öykülerde artış olmuştur. Tanzimat Dönemi'nde farklı coğrafyalardan getirilerek cariye yapılan kadınların hayat hikâyeleri sıklıkla işlenmiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Anadolu'ya yönelen yazar ve şairler eserlerinde buraya göç eden insanları işlemişlerdir. 1950 sonrası Türk edebiyatında göç temasını işleyen yazarlarda büyük bir artış olmuştur. Tarımda makineleşmeye paralel olarak insanların büyük şehirlere

göç etmesi yazarların ilgi odağı olmuştur. Kahramanlarını göç eden insanlar arasından seçen yazarlar, göçün birey ve toplum üzerindeki etkisini anlatmışlardır. Özellikle İstanbul'a yapılan göçler edebiyata da konu olmuştur. Kemal Tahir ve Orhan Kemal göç konusunu en çok işleyen yazarların başında yer alır. Bu dönemde Almanya'ya giden işçiler de romanlarda sıklıkla işlenmişlerdir. Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Füzûzan Almanya'ya göçü romanlarında anlatan yazarlardan bazılarıdır. Ortadoğu ülkelerinden Türkiye'ye yapılan göçler de son dönem Türk romanlarında işlenmeye başlanmıştır. Türk edebiyatında romanlarında göç konusunu işleyen önemli yazarlardan bir tanesi de Latife Tekin'dir.

1957 yılında Kayseri'de doğan yazar, küçük yaşlarda ailesiyle beraber İstanbul'a göç etmiştir. Lise öğreniminden kısa bir süre sonra evlenen yazar, bir dönem sol örgüt içerisinde de bulunmuştur. İlk eseri *Sevgili Arsız Ölüm* göç temasının işlendiği bir romandır. Kendi hayatından izler taşıyan bu roman, Aktaş ailesinin İstanbul'a göç etme sürecini ve göç ettikten sonraki süreçte ailenin yaşadığı sıkıntıları anlatır. Romanda geçen Dirmit karakteri Latife Tekin'in romana yansımış şeklidir. Aktaş ailesi İstanbul'a göç edince aile içi birlik dağılır, ailenin erkek çocukları ve baba Huvat işsiz kalırlar. Romanda göçün aile üzerinde bıraktığı olumsuz etkiler anlatılır. Romanda ayrıca ailecek şehre taşınmadan önce çalışmak için şehre giden Huvat'ın sürekli olarak yeni eşyalar getirmesi köydekiler tarafından şaşkınlıkla karşılanır. Bu durum kültürel şok olarak nitelendirilir. Aktaş ailesi İstanbul'a göç ettikten sonra da aile bireyleri karşılaştıkları nesnelere karşısında şaşkınlık geçirir. Bu durum şehir hayatına ait eşyalara alışık olmayan ailede şok etkisi yapar.

Yazarın ikinci kitabı olan *Berci Kristin Çöp Masalları* da köyden şehre göç sürecini ve sonrasında şehirde kurulan gecekondu mahallelerini anlatan bir romandır. Romanda ana karakter yoktur. Romanın bütününde toplu bir şekilde gecekondu mahallesi sakinleri anlatılmaktadır. Şehrin dışındaki bir arsa üzerine kurulan mahallede ulaşım, kanalizasyon, su, sağlık, eğitim, gibi sorunlar oldukça fazla olur. İşsizlik göç eden insanların karşılaştıkları en büyük sorundur romanda. İş bularak fabrikalarda çalışan insanlar zamanla iş yerlerinin haklarını yediklerini düşünüp grev yaparlar. Romanda göç ile birlikte değişen ahlaki değerler ve bozulan kültürel

unsurlar da anlatılır. Romanın başında masum olan gecekondü sahipleri zamanla ahlaki olarak kötüye giderler. Bu durum yazarın göçün olumsuz sonuçlarından bir olarak ahlaki bozulmayı gördüğünü göstermektedir. Tekin, romanda yeni karşılaşılan kavram ve kelimeler üzerinden insanlarda bir şok durumu olduğunu belirtmektedir.

Buzdan Kılıçlar yazarın bir süre durağan geçen yazarlık sürecinden sonra yayımlanmıştır. Romanda göç eden Sunteriler ailesinin şehirde ahlaki değerlerini kaybedip parçalanması anlatılır. Romanda gecekondü mahalleleri için uydu ve son çember ifadeleri kullanılarak burada yaşayan yoksullar için pılık pırtık adamlar tabiri kullanılır. Romanda Halilhan eşini başka kadınlarla aldatan kardeşlerinden ise para kaçıran bir karakter olarak verilir. Göçün olumsuz sonuçlarından biri olan işsizlik romanda öne çıkan unsurlardan bir tanesidir. Roman boyunca paraya ulaşmak isteyen yoksullar vardır.

Aşk İşaretleri yazarın gecekondü mahallesinde yaşayan insanların dil ile olan imtihanını anlattığı eserdir. Göç sonucunda oluşan gecekondü mahallesi roma kahramanlarının yaşadığı mekândır. Nezir dili iyi kullanabildiği için arkadaşları içerisinde lider olarak görülen bir kişidir. Romanda direkt olarak göç teması işlenirse de gecekondü mahallelerinin anlatılması orada yaşayan insanların göç sonucunda oraya geldiklerini göstermektedir. Romanda şehre göç eden insanların temel sıkıntılarından biri olan dil üzerinde durulmaktadır. Yazar, dili hâkimiyet kurmanın ön şartı olarak görmektedir. Göç ettikleri yerin dilini anlamayan insanlar büyük problem yaşarlar.

Ormanda Ölüm Yokmuş yazarın sanat anlayışında bir kırılma yaşadığını gösteren eserdir. Uzun süre kentte yaşayan insanların kentin bunalımlı hayatından kaçıp yeşil alanlara gitmesi kent insanlarının doğadan uzaklaşması olarak değerlendirilebilir. Yazar, Kayseri'nin Bünyan ilçesinden İstanbul'a göç ettikten sonra bir dönem burada yaşamıştır. İlerleyen yıllarda ise doğaya dönerek Bodrum'da yaşamaya başlamıştır. Roman kahramanları Emin ve Yasemin'de şehirden kaçıp sıklıkla ormana giderler. Orman onlar için bir kurtuluş mekânıdır. Ormanda ağaçların ve doğanın getirdiği huzur kahramanları rahatlatan bir yerdir. Emin çocukluktan itibaren bir köye yerleşmek isteyen birisidir. Şehirden kaçmak isteyen Emin,

Yasemin ile birlikte deneme amacıyla bir köye geziye giderler. Bir süre kaldıktan sonra henüz köy hayatına uygun olmadığını düşündüğü için şehre geri dönerler. Yazar, köylerin şehirliler tarafından tercih edilen bir mekân olduğunu göstermek istemiştir. İnsanların doğaya karşı sürekli olarak bir eğilimi olduğunu vurgulamak istemiştir. Doğadan uzaklaşan insanın sıkıntılı bir hayat yaşadığını düşünen yazar, bu düşünceyi okuyucuya Emin üzerinden aktarır.

Unutma Bahçesi şehir hayatından kaçıp bir köye yerleşme düşüncesinin devamı niteliğinde yazılmıştır. Bir önceki romanda köye yerleşmek isteyip bunu başaramayan kahramanların yerini bu romanda köye yerleşen karakterler alır. Şeref önderliğinde bir grup insan bir köye unutma enstitüsü kurarak insanların şehirde yaşadığı sorunları unutacağı bir mekân oluşturmak isterler. Kent hayatından kaçmak isteyen insanlar bu bahçeye gelerek yeni bir hayata başlamak ister. Birçoğu geldikten kısa süre sonra zihnini toparlayıp şehre geri döner. Bu durum köyün, doğanın insanlar üzerinde iyileştirme özelliğinin olduğunu gösterir. Tekin'in önceki romanlarında köyden kente görülen göç bu romanda kentten köye olur. Yazar, bu romanda şehir hayatının kargaşasından uzaklaşıp doğayla iç içe olmanın önemini vurgulamıştır.

Yazar, uzun bir aradan sonra 2018 yılında yayımladığı *Manves City* adlı romanında kırsaldaki kasabalara kurulan fabrikaların işçileri sömürmesi anlatır. Romanda yoğun olarak doğaya ve kadına verilen zararlar anlatılır. Yazar, söylemek istediklerini köşe yazarı Nergis üzerinden verir. Nergis, kasaba halkından çevreye ve kadınlara karşı daha duyarlı olmalarını ister. Kadın cinayetleri de romanda işlenen bir diğer temadır. Bu roman göç temasının yoğun olarak işlendiği bir eserdir. Romanda tarım bölgelerinde geçici olarak çalışan mevsimlik işçiler yer almaktadır. İşçilerin tarım bölgelerine sezonluk olarak çalışmak amacıyla gitmelerine mevsimlik göç denir. Romanda işlenen bir diğer göç türü iç göçtür. Erice'nin bir fabrika bölgesi olmasından sonra komşu köylerden ve kasabalardan buraya çalışmak için işçiler gelir. Kısa sürede yoğun bir nüfusa ulaşan Erice çok göç alan bir yer olur. Romanda Nergis'in çalışmak için başka bir kente gidip orada tutunamayıp dönmesi tersine göç olarak adlandırılabilir. Özellikle son yıllarda kentlerden köye doğru bir göç hareketi söz konusudur. Şehirden kaçan insanlar daha az kalabalık bölgelere yerleşir. Bu

durum tersine göç olarak nitelendirilir. Romanda değinilen bir diğere göç türü ise Suriyeli ve Afganların Türkiye'ye gelerek ağır şartlar altında çalışmasıdır. Yazar, Nergis'in köşe yazılarıyla Türk halkına seslenir. Mültecilere karşı daha duyarlı olunması fikrini söyler. Yazar, bu romanda genel olarak değışen insanların ve kasabanın değışim sürecinde göçün önemli bir etkisi olduğunu vurgular.

Sürüklenme yazarın *Manves City* romanı ile birlikte yayımladığı onun tamamlayıcı durumunda olan bir romandır. Romanda isimsiz ve cinsiyetsiz anlatıcı durumunda olan Asistan kod adlı Takviye örgütü üyesi birisidir. Çevre sorunlarına yönelik sivil toplum örgütü niteliğinde olan Takviye, Asistan'ı örgüte parasal destek sağlamak için yurt dışına görüşmelere gönderir. Romanda Cehil isimli kasabada maden arama şirketlerinin doğayı tahrip etmesi anlatılır. Romanın anlatıcısı roman boyunca sürekli hareket hâlinindedir. Hayatın akışına uygun olarak farklı yerlere sürüklenen Asistan bireysel göçün romandaki örneğidir.

Yazar, bu romanlarının yanı sıra bazı eserlerinde göç temasını işlememiştir. Çevre sorunlarını ve kadınlara yönelik şiddete anlatan bu romanlar eko-feminist bir bakış açısıyla yazılmışlardır. *Muinar*, *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*, *Altınçayır Vadisinin Çocukları*, *Zamansız* adlı eserleri göç temasının işlenmediği romanlardır. Yazar, *Gece Dersleri* adlı romanında ise üye olduğu örgüt içi hesaplaşmaları anlatır.

Latife Tekin 1980 sonrası Türk edebiyatının önemli yazarlarından bir tanesidir. Romanlarında postmodern bir anlayış benimseyen Tekin, bazı edebiyat eleştirmenleri tarafından büyülü gerçekçilik akımının temsilcisi olarak görülmektedir. Romanlarında göç temasını başarılı bir şekilde işleyen yazar, kendi hayatından ve gecekondulu mahallelerinde yaptığı gözlemlerden faydalanmıştır. Yaptığı gözlemlerde göçün insan hayatı üzerindeki etkisini başarılı bir şekilde anlatan yazar, göçün sebeplerinden ziyade şehre göç edenlerin hayatındaki değışimi incelemiştir. Yazara göre göç basit bir yer değışiminden ibaret değildir. Çünkü göç eden kişiler hayatlarının geri kalanında hem fikirsel olarak hem de ekonomik olarak bir değışim yaşarlar. İlk romanında göçün aile bireyleri üzerinde yaptığı değışimi inceleyen Tekin, dağılan aileyi göçün olumsuz bir sonucu olarak işler. *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanında göç ile beraber ortaya çıkan gecekondulaşma ve

ekonomik sıkıntılar üzerinde durur. Bu romanda da göç insan hayatını olumsuz etkileyen bir unsur olarak verilir. *Buzdan Kılıçlar* romanında ise göçün aile yaşamına olumsuz etki yaptığını vurgulayıp göç ile beraber ortaya çıkan yoksulluğu eleştirir. Şehre yapılan göçe karşı yine olumsuz bir bakış açısı söz konusudur. Şehir hayatına olan bu sevgisizlik onun sonraki romanlarında tekrardan köy ve kasaba hayatına yönelmesine sebep olur. Bu anlayışla yazılan ilk eser olan *Ormanda Ölüm Yokmuş* romanı ile başlayan şehirden kaçıp doğaya sığınma fikrini savunduğu romanlarında şehrin insan hayatı üzerindeki olumsuz etkilerini dile getirmiştir. Bu olumsuzluklardan kaçmak isteyen kahramanlar doğaya yönelerek yeni bir başlangıç yapmak isterler. Doğayı bir kurtuluş olarak gören Tekin, ormanın, köyün insan hayatındaki yorgunluğu ve bunalmışlığı alacağına inanır. Yazar, doğayı bir kaçış noktası olarak gördüğü için insanların doğaya verdiği zararı romanlarında eleştirel bir dil ile işlemiştir. Romancılığının ikinci döneminde ise doğaya yönelen yazar, kadının yaşadığı sıkıntılara ve çevre sorunlarına yer vermiştir. Yazar, kadın ve doğa arasında bir bağlantı kurar. Kadına yapılan şiddet ile doğanın tahrip edilmesi ona göre benzerdir. Bu sebeple doğanın tahrip edilmesini işlediği romanlarda feminist bir bakış açısı sergilemiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, S., & Köseoğlu, H. (2021). Jeotermal Suların Uygulama Alanları ve Çevresel Problemler. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, Özel Sayı 28*, 325-332.
- Açıkyol, E. (2017). *Latife Tekin'in Romanlarında Şahıs Kadrosu* [Yüksek Lisans Tezi]. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Açıl, B. (2015). Klasik Türk Şiirinde Estetik Bir Unsur Olarak Çiçekler. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 5*, 1-28.
- Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*. Nobel Akademik Yayıncılık.

- Adler, A. (2019). *Yaşama Sanatı* (A. Özüpek (çev.)). Dorlion Yayınları.
- Ağaoğlu, A. (2020). *Fikrimin İnce Gülü*. Everest Yayınları.
- Ağır, O., & Sezik, M. (2015). Suriye'den Türkiye'ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5(9), 95-123.
- Akalın, M. (2018). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Barınma Koşullarının Değerlendirilmesi: Yenice, Tarsus, Silifke Örnekleri. *Sosyal Güvençe Dergisi*, 13, 1-30.
- Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir İnceleme. *Göç Dergisi*, 2(1), 69-84.
- Aksöz, F., & Eroğlu Durkal, M. (2021). Çalışma Hayatında Kadınların Karşılaştıkları Sorunlar: Kayseri İlinde Çalışan Kadın Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 59, 141-176.
- Aktürk, N., & Toprak, R. (2004). Gürültünün İnsan Sağlığı Üzerindeki Olumsuz Etkileri. *Türk Hijyen ve Deneysel Biyoloji Dergisi*, 61, 49-58.
- Akyıldız, H. (1998). Bireysel ve Toplumsal Boyutlarıyla Yabancılaşma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 163-176.
- Akyol, G. (2018). Berci Kristin Çöp Masalları'nda Gecekondu Kültürü. *Turkish Studies*, 13(12), 49-57.
- Altuğ, F. (2002). Arafta Kalmışlık Olarak Yoksulluk: Latife Tekin'in Minör Edebiyatı. *Araf Dergisi*, 30, 79-82.
- Altunok, B. (2021). *Türkiye'de Tersine İç Göçler (Geriye Dönüşler)*. Astana Yayınları.
- Altuntepe, N., & Öztürk, M. (2008). Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin

- Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yasar University*, 3(11), 1587-1625.
- Arslan, K. (2022). *1950 Sonrası Türk Romanında Köyden Kente Göç: Latife Tekin, Sevgi Soysal ve Adalet Ağaoğlu* [Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Arslan, Ö. Ö. (2018). Köy Enstitülerinin Toplum Kalkınmasındaki Rolü. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 6(1), 84-119.
- Aslan Cobutoğlu, S. (2019). Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Göç Coğrafyası: Özgürlükten Sürgünlüğe "Kafkasya". *Türk Bilimi Araştırmaları*, 45, 11-26.
- Atak, H., & Kırman, T. (2020). Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 279-295.
- Atlı, F. (2012). Edebi Metnin ve Yaratıcılığın Kaynağına Ulaşan Yol: Psikanalitik Edebiyat Eleştirisi. *Turkish Studies*, 7(3), 257-273.
- Ayaz, H. (2014). Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3/1, 278-292.
- Aydemir, E. (2018). *Latife Tekin Romanlarındaki Halk Edebiyatı ve Halk Kültürü Unsurları Üzerine Bir İnceleme* [Yüksek Lisans Tezi]. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Aydın, E. (2012). *Maden Çıkarma İşlemlerinin Çevreye Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri Bölümü.
- Ayrancı, İ. (2018). Hz. Peygamberin Medine'ye Hicreti ve Bu Dönemde Uyguladığı Stratejiler Üzerine Bir Deneme. *Kalemname Dergisi*, 3(6), 44-77.

- Bakırtaş, T., & Kandemir, O. (2010). Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(3), 961-974.
- Balık, M. (2011). *Latife Tekin'in Romancılığı* [Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Balık, M. (2013). Çevreci Eleştiri Işığında Latife Tekin'in Romanları. *Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, 1, 1-16.
- Başel, H. (2006). İç Göçün Sonuçları ve İş Gücüne Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 0(51), 287-321.
- Bayazıt, S., & Kocaman, T. (1993). *Türkiye'de İç Göçler ve Göç Edenlerin Sosyo-Ekonomik Nitelikleri*.
- Baykara, B. (2022). *Latife Tekin'in Sanatsal Metinlerinin Arketipsel Eleştiri Yönetimi ile Tahlili* [Yüksek Lisans Tezi]. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Baykurt, F. (2002). *Yüksek Fırımlar*. Adam Yayınları.
- Baykurt, F. (2010). *Irazca'nın Dirliği*. Literatür Yayınları.
- Beyatlı, Y. K. (2017). *Kendi Gök Kubbemiz*. İstanbul Fatih Cemiyeti Yayınları.
- Bozkurt, İ. (2004). *İletişim Odaklı Pazarlama*. Media Cat.
- Bozkurt, Y., & Ayfer, R. (2018). Göçün Kentleşme Üzerindeki Etkisi. Kütahya İl Örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57, 144-162.
- Bulut Keskin, Ü. (2021). Tersine Göçler ve Geri Dönüşler: Almanya'dan Iğdır'a Yerleşenlerin Sosyolojik Özellikleri. *Sosyolojik Bağlam Dergisi*, 2(2), 34-54.
- Can, A. (2018). *Latife Tekin'in Romanlarında Doğa ve İnsan İlişkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve

Edebiyatı Anabilim Dalı.

Canbaz Yumuşak, F. (2012). Ütopya, Karşı-Ütopya ve Türk Edebiyatında Ütopya Geleneği. *Bilig Dergisi*, 61, 47-70.

Coşkun, İ. (2003). Modernliğin Kaynakları: Rönesans Üzerine Bir Değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3(6), 45-70.

Çakır, Ö. (2019). Edebi Eserlerin Aynasında Balkan Savaşları ve İslam. *Çankırı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 43-56.

Çakır, S. (2011). Türkiye’de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23, 209-222.

Çapan, F., & Güvenç, B. (2017). Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğunun Çöküşü. *Kavimler Göçü ve Batı Roma İmparatorluğunun Çöküşü*, 6(18), 629-640.

Çavus, B. (2017). Latife Tekin’in Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Yaşlı Bilge Arketipi. *Milli Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 87-94.

Çavuş, B. (2020). *Türk Romanında Dış Göç(1960-1990)(A.J.Greimas’ın Eyleyenler Modeline Göre Dış Göç Romanlarında Yapı)* [Doktora Tezi]. İnönü

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.

Çeken, B., & Yıldız, E. (2015). Renklerin Reklam Algısı Üzerindeki Etkisi: 2012 Kırmızı Reklam Ödülleri. *www.sanategitimidergisi.com*, 3(2), 129-146.

Çelik, C. (2008). Almanya’da Türkler: Sürekli Yabancılık, Kültürel Çatışma ve Din. *MİLEL VE NİHAL İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 105-142.

Çelik, H. (2008). Ermeni Tehciri ve Tehcirden Dönen Ermenilerin İskân Sorunu.

- Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16-17), 143-163.
- Çetin, H. (2005). Ezelden Ebede; Kadim Bilgeliğin Kutsal Yolculuğu: Gelenek,. *Muhafazakar Düşünce Dergisi*, 1(3), 153-171.
- Çetin, O. B. (2005). Ekofeminizm: Kadın- Doğa İlişkisi ve Ataerkillik. *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 61-76.
- Çoktan, Ö. (2019). *Orhan Kemal'in Romanlarında Göç Olgusu* [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Çokum, S. (1999). *Çırpıntılar*. Ötüken Yayınları.
- Deniz, O., Yıldız, M. Z., Parin, S., & Erdoğan, R. (2017). Deprem ve Göç: 2011 Van Depremi Örneği. *Social Sciences Studies Journal*, 3(7), 1426-1444.
- Durmaz, U. (2020). Bir Mekânın Anatomisi: Halk Edebiyatı Ürünlerinin Yaratma ve İcra Ortamı Olarak Kahvehaneler. *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4), 110-129.
- Duruel, N. (2019). *Geyikler, Annem ve Almanya*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ebû Cehil: C. 10. Cilt* (ss. 117-118). (1994). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Aksiklopedisi. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ebu-cehil>
- Ediz, İ. (2008). Osmanlıdan Cumhuriyetin İlk Yıllarına Kahvehaneler ve Sosyal Değişim. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 10-1, 179-189.
- Erdoğan, M. M., & Kaya, A. (Ed.). (2015). *Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler*. İstanbul bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eren Yalçın, G., & Öcal Kara, F. (2016). Kırsal Göç ve Tarımsal Üretime Etkileri. *Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi*, 20(2), 154-158.
- Ertuğrul, G. (2010). *Madencilik Faaliyetlerinin Çevresel Etkilerinin ve Doğa Onarım*

Çalışmalarının Coğrafi Bilgi Sistemi(CBS) ile Belirlenmesi ve Modellenmesi

[Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü

Maden Mühendisliği Bölümü Maden İşletme Anabilim Dalı.

Eryiğit Erol, E. (2022). *Latife Tekin'in Muinar, Charlotte Perkins Gilman'ın*

Kadınlar Ülkesi (Herland) adlı eserlerine ekofeminist bir yaklaşım [Yüksek

Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İngiliz

Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı İngiliz Dili ve Edebiyatı Bilim dalı.

Genç, F. N. (2014). Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye'de

Kentleşme Politikaları. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler*

Enstitüsü Dergisi, 1(1), 15-30.

Gönenç, E. (2017). *Gül ile Bülbül Aşk*. [https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/gul-](https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/gul-ile-bulbul-aski-52700)

[ile-bulbul-aski-52700](https://www.aydinlik.com.tr/koseyazisi/gul-ile-bulbul-aski-52700)

Gündoğan, D. (2009). *Benzerlik Bilgisinden Dışıl Büyülü Gerçekçiliğe: Latife Tekin*

Romanları Sevgili Arsız Ölüm ve Muinar'da Alternatif Kadın Öznelliği

[Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın

Çalışmaları Bilim Dalı.

Güner, F. (2022). Latife Tekin'in Manves City ve Sürüklenme Romanlarında

Yoksulluk Hâlleri: İşçi Deneyimi, Sürüklenen Özneler, Direniş ve Umut.

Söylem Filoloji Dergisi, 7(1), 157-180.

Güreşçi, E. (2010). Türkiye'de Kentten-Köye Göç Olgusu. *Doğuş Üniversitesi*

Dergisi, 11(1), 77-86.

Güven, A. (2016). Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Journal of*

International Management, Educational and Economics Perspectives, 4(1),

21-30.

- Işık, S. K. (2019). Ağır Romandan Buzdan Kılıçlara; Yeraltının Kahramanlarına Dair Bir İnceleme. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 46-56.
- Kalkan, M. (2022). *Minör Edebiyat Bağlamında Latife Tekin'in Eserleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Kaman, S. G. (2016). *Latife Tekin'in Buzdan Kılıçlar Romanındaki Sosyolekt Algısı: Yoksulların Dili*. 437-448.
- Kaplan, H. (2021). Bir Göç Edebiyatı Olarak Klasik Türk Şiiri. İçinde İ. Kalaycı & G. Kalmış (Ed.), *Çağlar Boyu Göç(Tarih- Kültür-Medeniyet)* (s. 631). GaziKitabevi.
- Karabıyık, E. (2013). *Mevsimlik Tarım Göçünden Etkilenen 6-14 Yaş Grubu Çocuklar İçin Temel Araştırma (Fındık, Şeker Pancarı ve Pamuk Hasadı ile Örtü Altı Alçak Tünel Sebze Yetiştiriciliği)*. Kalkınma Atölyesi.
- Karabulut, M. (2012). Tanzimat Dönemi Romanlarında Hürriyet ve Esaret İzlekleri. *Türk Dili Dergisi*, 1, 321-334.
- Karabulut, M., & Özpolat, H. (2018). Latife Tekin'in Buzdan Kılıçlar Romanı Üzerine Bir Tahlil Denemesi. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 2(2), 146-159.
- Karakaş, D. (2016). Türk Romanında Emekçilerin Varlığı Üzerine Bir İnceleme. *İş ve Hayat Dergisi*, 2(4), 263-274.
- Karakayacı, Z., & Öz, A. (2020). Kentten Köye Göç Eğiliminin Sınıflandırma Ağacı Yöntemine Göre Analizi; Konya İli Altınekin İlçesi Örneği. *Ziraat Mühendisliği Dergisi*, 369, 94-107.
- Karaman, Y. (2020). *Latife Tekin'in Romanlarına Ekoeleştirel Bir Yaklaşım* [Yüksek Lisans Tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk

Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2015a). *Ankara*. İletişim Yayınları.

Karaosmanoğlu, Y. K. (2015b). *Yaban*. İletişim Yayınları.

Karataş, İ. E. (2013). Max Müller'e Göre Dinin Ortaya Çıkış Sürecinde

Sınırsız(Kutsal) Fikri. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 54-86.

Karataş, K. (t.y.). Göç Tramvası Bağlamında Kültürel Şok Kavramına Kavramsal Bir Bakış. *INES 2019*, 967-973.

Karpat, K. H. (2003). *Türkiye'de Toplumsal Değişim* (1. Baskı). İMGE Kitabevi.

Kartal, A. (1997). Klasik Türk Edebiyatında Lâle. *Bilig Dergisi*, 4, 108-122.

Kayabaş, B. (2016). *Latife Tekin'in Romanlarında Kadın ve Kadın Eğitimi* [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Programı.

Kaymal, C. (2017). Kırdan Kente Göçün Kültürel Sonuçları: Gecekondulaşma ve Arabesk. *ulakbilge*, 5(15), 1499-1519.

Kekeç, N. (2011). Karnavaldan Büyülü Gerçekliğe: Berci Kristin Çöp Masalları. *Milli Folklor Dergisi*, 12(91), 210-220.

Kemal, N. (2021). *İntibah*. Can Yayınları.

Kemal, O. (2008). *Bereketli Topraklar Üzerinde*. Everest Yayınları.

Kır, İ. (2011). Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), 381-404.

Koçak, A. (2015). Savaşın Gölgesinde Yazılan Hikâyeler: Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Savaşın Yansımaları. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, 18, 637-656.

- Koçak, Y., & Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3), 163-184.
- Korat, G. (1998). *1960’tan 1998’e Romanda Yeni Yönelişler*. Edebiyatçılar Derneği Yayınları.
- Korkmaz, M. (2017). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Türkiye İşgücü Piyasasına Etkileri ve Değerlendirmeler. *Sosyal Güvence Dergisi*, 13, 57-83.
- Korkmaz, R. (2018). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*. Grafiker Yayınları.
- Kurt, A. (2011). *Sonrası Türk Romanında Anadolu’dan İstanbul’a Göç (1950-1980)* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Kurt, Ş. (2005). *İşsizliğin Sosyo-Ekonomik Analizi: Sosyal Açından Türkiye Örneği* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Bilim Dalı.
- Kutlu, M. (2020). Şişedeki Su. *Dergah Dergisi*, Sayı 360, 32.
- Macar, E. (2015). Yunanistan’dan Anadolu’ya Göç: Nüfus Mübadelesi. İçinde M. M. Erdoğan & A. Kaya (Ed.), *Türkiye’nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mazlum, Ö. (2011). Rengin Kültürel Çağrışımları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31, 125-138.
- Moran, B. (2016). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İletişim Yayınları.
- Oral, B., & Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç: Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Klinikleri Dergisi*, 3(1), 1-8.

- Orhan, F., & Akpınar, E. (2018, Ekim 3). *Türkiye’de Mevsimlik Göçlere Bir Örnek: Gezici Tarım İşçiliği*. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu.
- Öğün, S. S. (2012). FABRİKA, KIŞLA VE AGORA’DA İŞÇİLER. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 181-185.
- Öktemgil Turgut, C. (2003). *Latife Tekin’in Yapıtlarında Büyülü Gerçeklik* [Yüksek Lisans Tezi]. Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Edebiyatı Bölümü.
- Ön Kahveci, G. S. (2018). *Türk Romanında Dış Göç Olgusunun İzdüşümleri: Bekir Yıldız, Fakir Baykurt ve Fûruzan* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.
- Öner, H. (2016). Bir Göçebe Ruh: Yahya Kemal Beyatlı. İçinde P. Yazgan & F. Tilbe (Ed.), *Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler-2*. Transnational Press London.
- Özdemir, H. (2018). Türkiye’de İç Göçün Sonuçlarının Müslüm Gürses Müziğindeki Yansımaları: Jiletçi Çocuklar İç Göçün Sonuçlarından Biri Mi? *Social Sciences Studies Journal*, 4(25), 5291-5301.
- Özer, D. (2012). Toplumsal Düzenin Oluşmasında Renk ve İletişim. *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 3(6), 268-281.
- Özer, P. (2005). *Latife Tekin Kitabı*. Everest Yayınları.
- Özkul, O. (2015). Türk Kimliğini Oluşturan Ortak Kültürel Değerler. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 4(8), 166-185.
- Özsoy, A. M. (2018, Kasım 15). *Latife Tekin: Kötülüğün Görünür Hâle Gelmesi Bertaraf Etmek İçin Bir Fırsat* [Mülakat].

<https://www.gazeteduvar.com.tr/kitap/2018/11/15/latife-tekin-kotulugun-gorunur-hale-gelmesi-bertaraf-etmek-icin-bir-firsat>

Öztürk, L. (2001). İslamiyet'in Yayılışında Hicretin Önemi: Habeşistan Hicretleri Örneği. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(4), 7-24.

Öztürk, Z. (2018). Veysi'nin "Hâb-Nâme"si ve Namık Kemal'in "Rüya"sında Konu, Devir ve Üslup. *Researcher: Social Science Studies*, 6(3), 404-421.

Polat, M. (2016). Berci Kristin Çöp Masalları Romanında Siyasal Toplum Tasavvuru. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 78-84.

Qasımova, S. (2017). XIX Yüzyılda Kuzey Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler: Tarihçilik Açısından Göçün Nedenleri, Sorunları ve Sonuçları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(13), 588-622.

Sabancı Uzun, G. (2022). Latife Tekin'in Sergli Arsız Ölüm Romanında Göç ile Gelen Özerklik. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 957-965.

Safi, İ. (2018). Cumhuriyet Döneminde Kahvehanelerin Mekânsal İşlevselliği ve Siyasal Figür Olarak Kahvehaneler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 293-304.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 33-44.

Sakaoğlu, S. (1986). *Dadaloğlu*. T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Saraçoğlu, D. (2013). *Türkiye İşçi Romanları: Bir Derleme ve Değerlendirme*.

<https://docplayer.biz.tr/37594996-Turkiye-isci-romanlari-bir-derleme-ve-degerlendirme-diyar-saracoglu-30-ocak-2013-turkiye-isci-romanlari-diye-bir->

baslik-atmak-bir-yandan-tarihsel.html.

- Selvi, K. (2018). Narsistik Kişilik Bozukluğunun, Adler'in Aşağılık ve Üstünlük Kompleksleri Açısından Analizi: Bir Olgu Çalışması. *AYNA Klinik Psikolojisi Dergisi*, 5(1), 1-20.
- Sezai, S. P. (2018). *Sergüzeşt* (1. Baskı). Salon Yayınları.
- Solak, S. (2022). *Henri Lefebvre Aracılığıyla Latife Tekin Romanlarında Mimarlık, Kent ve Mekân Okuması* [Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı.
- Sumbas, A. (2009). Batı Avrupa'da Yükselen Yeni Irkçılık Üzerine Bir Deneme. *Alternatif Politika Dergisi*, 1(2), 260-281.
- Suvağcı, İ. (2018). *Almanya'ya Göçün Almanya'daki Türk Yazarların Hikâyelerine Yansıması (1961- 2001)* [Doktora Tezi]. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Sürikli, M. (2017). Gecekonduyan Modern Hayata Uzanan Yolda Kadın Tezahürü. *Edebiyat Eleştiri Dergisi*, 8, 213-227.
- Şahin, M. C., & Aydemir, S. (2018). Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeliler Sığınmacılar Örneği. *Dini Araştırmalar Dergisi*, 21(53), 121-148.
- Şahin, S. (2012). Almanya'ya Türk Vatandaşlarının Göçünün 51. Yılı Kazanımlar ve Tehditler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Dergisi*, Kasım Sayısı, 1-15.
- Şen, B., & Altın, C. (2018). Mevsimlik Göç ve Yoksulluk İlişkisi: Mevsimlik Tarım İşçileri Örneği. *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, 11(23).
- Şenocak, E. (2013). Göç ve Ergenekon Destanlarında Mitostan Ütopyaya Yolculuk.

Turkish Studies, 8(1), 2525-2537.

Tapan, İ. (2019). *Suriyeli Mültecilerin Malatya'da Coğrafi Dağılışı ve Sosyo-Ekonomik Etkileri* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı.

Taş, H. Y. (2012). Toplumsal Sınıfların Değişim Sürecinde, Sendikalar ve Sendikaların Geleceği. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(1), 60-80.

Taş, H. Y., & Özcan, S. (2013). Türkiye'de İç Göçün Yoksulluğa ve İstihdama Etkisi. *International Conference On Eurasian Economies Session 1B: Büyüme ve Gelişme*, 289-298.

TDK. (t.y.). <https://sozluk.gov.tr/>.

Tekin, L. (2018a). *Berci Kristin Çöp Masalları*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2018b). *Buzdan Kılıçlar*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2018c). *Gece Dersleri*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2018d). *Ormanda Ölüm Yokmuş*. Everest Yayınları.

Tekin, L. (2019a). *Aşk İşaretleri*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2019b). *Manves City*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2019c). *Muinar*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2019d). *Rüyalar ve Uyanışlar Defteri*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2019e). *Sürüklenme*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2020a). *Altınçayır Vadisinin Çocukları*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2020b). *Sevgili Arsız Ölüm*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2020c). *Unutma Bahçesi*. Can Yayınları.

Tekin, L. (2022). *Zamansız*. Can Yayınları.

- Tezcan, M. (1989). Kentten Köye Göç. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 22(1), 37-42.
- Tuğaç, Ç. (2021). Dünyada ve Türkiye’de Gecekondu Olgusunun Gelişimi ve Değişimi. *INSAC International Congress on Scientific Developments for Social and Education Sciences*, 148-167.
- Tuğcu, E. (45-65). Bir Osmanlı ve Bir Çerkez- Sergüzeşt Romanında Özgürlüğün Bedeli. *Bilig Dergisi*, 86, 2018.
- Tunus, O. (2019). 17. Yüzyılda Osmanlı Devletindeki Büyük Kaçgun’un Neden ve Sonuçları. *Uluslararası Yönetim, İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(2).
- Tümtaş, M. S., & Ergün, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Yeri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(4), 1347-1359.
- Uçan Eke, N. (2021). Klasik Türk Şiirinde “Lale” İle İlgili Kavramsal Metaforlar. *Journal of Turkish Language and Literature*, 7(3), 659-671.
- Ulusoy, K. (2011). Türk Toplum Hayatında Yaşatılan Kahve ve Kahvehane Kültürü. *Milli Folklor Dergisi*, 12(89), 159-169.
- Umutlu, S., & Öztürk, M. (2020). İş Yaşamında Kadın ve Karşılaştığı Sorunlar. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 25(3), 297-306.
- Uslu, A. (2014). Avrupa’da Erken Dönem Sosyalist Teori ve İşçi Hareketleri (1830-1840). *Akademik İncelemeler Dergisi*, 9(9), 1-24.
- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye’den Batı Avrupa Ülkelerine Göç. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.

- Yaldız, F. (2015). Dede Korkut ve Göç. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 15(2), 149-158.
- Yavuz, Y. (2019). Edebiyat ve Ekoeleştiri: Latife Tekin'in Manves City ve Sürüklenme Adlı Romanları. *Edebi Eleştiri Dergisi*, 3(3), 245-259.
- Yener Gökçe, A. Z. (2012). *Latife Tekin'in Romanlarında Toplumsal Değişim* [Yüksek Lisans Tezi]. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- Yıldırım, K. (2007). Göçün Aile Üzerindeki Etkisi. *ICANAS Dergisi*, 38, 965-978.
- Yıldız, A. (2014). *Tarım Alanında Makineleşmenin İstihdam Üzerindeki Etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı E-MBA Programı.
- Yıldız, B. (2006). *Alman Ekmeği*. İskele Yayınları.
- Yitik, H. (2019). *Latife Tekin'in Romanlarında Yabancılaşma* [Yüksek Lisans Tezi]. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı.
- Yücel, M. H., & Çalışkan, Z. (2020). Tarımda Verimlilik ve Makineleşmenin Tarımsal İstihdam Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği. *Ekonomik Yaklaşım Derneği*, 31(117), 525-554.
- Zapf, M. K. (1991). Cross-Cultural Transitions and Wellness: Dealing With Culture Shock. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 105-119.
- Zeka, S. (2020). Latife Tekin'in Manves City Romanına Yansıyan Türkiye. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 13-24.